Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

C/2·63

DOOR JOH. BUURSINK

Onze medewerker Joh. Buursink is met de opzet bezig van een Abecedarium (A-B-C-boek) van het Twentse taalgebruik. De afronding ervan zal geruime tijd in beslag nemen. Met ingang van heden zullen wij proeven uit dit werk publiceren onder de titel: Twents Abecedarium.

Deze publicaties zullen een voorlopig en fragmentarisch karakter dragen, omdat er mogelijkheden voor correcties en aanvullingen open dienen te blijven. De groepering zal ook niet altijd strikt alfabetisch kunnen zijn, uit publiciteitsoverwegingen.

Vanzelfsprekend neemt de schrijver het stads-Twents van Enschede tot uitgangspunt. Het systematisch verwerken van plaatselijke nuanceringen valt voorlopig buiten de opzet van dit werk. Deze opzet is het schrijven van een populaire „encyclopedie", waarbij het in de eerste plaats om het praktische taalgebruik gaat, en om het vastleggen van verouderde uitdrukkingen en woorden.

Op- en aanmerkingen van lezers uit Twente en Salland, alsmede aanvullingen zijn van harte welkom. Men kan daartoe gebruik maken van de „Twentse brievenbus" van de auteur, via de redactie van deze krant.

Twentse Taalbank

8/L·63

1.

A

A is 'n anlöp, now gaot my oet zied,
A'j dèn nich goed nemt, dan kom y nich wied!

Wat kunnen wij in het Twents met het eerste lettertje van het alfabet, kort uitgesproken, toch al veel doen! *Is 't nów-à berregaonstied?:* Is het nú al tijd om naar bed te gaan?

In alle andere betekenissen is het Nederlandse *al* ook in het Twents: *al.*

In samentrekkingen gebruiken we a ook voor het Nederl. *als.* Maar we zitten niet voor één gat gevangen, want we kunnen daarvoor *as* of *at* gebruiken: *at 't ees moch wêen en 't is zo wied:* als het ooit nog eens zo ver mocht komen...

Veel voorkomende samentrekkingen zijn:

a'k	=	ak	=	als ik;
a's	=	as	=	als je;
a'j	=	aj	=	als je;
at't	=	attet	=	als het;
a'w	=	aw	=	als wij.

à, à-bah, à-wàt, à-gàt, à-dà, àllà

Als waarschuwingsroep wordt de korte à gebruikt. Een kind komt te dicht bij de kachel; de moeder roept verschrikt:à... en laat daar dan steevast op volgen: màg-toch-nich! Er zit dus een afkeurende waarschuwing in.
Zo ook in: à-bah of -àgat.

Allà heeft meer de betekenis van: schiet op, ga weg, hou op! In *à-dà* = dàg heeft de a een versterkende, een „aanloop"-functie, terwijl a in *à-wàt* ons meer een afkorting lijkt van ach (och) wat, zodat het ook wel klinkt: *ao-wat!* Een laatdunkende uitroep voor: och wat, och kom, kom nou!

Om een uitroep te versterken wordt *à* ook als voorvoegsel gebruikt: *à-boeh!* Dat is een uitroep om kinderen bang te maken, met de nadruk op boeh!

Ook: *à-poeh* voor Poeh!

In een enkel geval kan de *à* de betekenis hebben van *naar* Wy deuden de vroogerdag nog wal ees „oale-boertje-spöllen" Dat draeiden dan meestal op appelgappen oet. Eén van oons was dan 't oale boertje, dat reup: *à, wat mot dat daor!* De aandern leupen dan had vot en särren et buerken: oale boertje (ok wal oale besvaar) *à-hoeez-hoeez-hoees!* Dit moet geleidelijk verbasterd zijn van: naor hoes, nao-hoes, oa-hoes of à-hoes = naar huis!
(Het weglaten van de aanvangs-n komen we méér tegen: *agosie* voor negotie, *nen oost* voor een noest).

Nadruk verboden.

1·k

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

A

2.

Aander, 'n aander, aanders

Aander is ander. Wanneer wij zeggen *'n aander maol*, dan kunnen we zoiets bedoelen als: met Sint Juttemis, ofwel: een volgende keer. *De aandere wekke, de aandere maond, aanderjaor:* de volgende week, maand, jaar. *'s Aanderdagens* of: *'n aandern dag:* de volgende dag - als men iets uit het *verleden* verhaalt. In plaats van de aandere wekke zegt men ook: tookem (toopen) wekke, tooknwek. Aandere duur - als men aan de verkeerde deur rammelt - wil zeggen: volgende deur. Van 't een op 't aander: van het een op het ander. Maar: as 't één as 't aander (asteen-astaander) hoorde ik als stopwoord voor: zowel het één als het ander, of: al met al. Van 't één op 't aander: om nu ineens op wat anders over te gaan.
Van 'n eenen op 'n aandern is niet best. Dat doot de vleu ók! En weet u nog van vroeger? Toen stonden vader en moeder nog al gauw klaar met: „klits-klats-klaander, van d'ene bil op d'aander!" Dat was dan een pak voor de broek.

'n Aanderman is iemand anders.

Wel aanders, wel aans is wie anders, maar ook: iemand anders.

'n Aander is letterlijk: de andere, iets of iemand anders. Aandere leu zijn werkelijk de andere mensen. Maar er ligt een subtiele gevoelswaarde in dat woord. Ieder kind heeft wel eens gedrenst bij moeder: ik mai nooit niks en 'n aander mag aait allens! Maar wanneer met 'n aander „eigen" bedoeld wordt, eigen broertje of zusje die wèl mogen wat ik niet mag, dan is dat *'n aander* beledigend. Terechtwijzing, die dan volgde: 'n Aander is 'n värkendreet.

Aanders is anders. Waoraanders (wraanders) of waorêrgens-aanders (wrêengsaanders) is ergens anders, op een andere plaats, elders. Is de moor naor 't maark? Nee, ze is wraanders hen. Ze is êengsaanders hen. I'j mot aer wrêengsaanders zeuken. - Hee is luk aanders: hij is iets anders dan normaal.

Aandersum is andersom. Hee hef de kraant aandersum: hij heeft de krant ondersteboven. Hee les de kraant aandersum: hij leest de krant achterstevoren. Hee les aandersum: hij leest het tegendeel van wat er staat. Hee hef 't hêemp aandersum an: achterstevoren, of binnenste buiten. Ook: krang.

Um 't aander is beurtelings.

Aanderweggent, aanderweggens is ergens anders, op een andere plaats.

(Nadruk verboden)

Twentse Taalbank

DOOR JOH. BUURSINK

A

3.

Al met àl

Al is een woordje, dat veel en velerlei toepassing kan vinden in het Twents, vooral als er de klemtoon op komt te liggen. Voor het Ned. al = reeds zeggen wij vaak gewoon à: het rêgent à - het regent al. Het verouderde Nederlands: al de dag, al mijn (zijn) leven, al de weg, voor: de gehele dag, mijn (zijn) gehele leven, de hele weg, vinden we nog in het Twents: *al-zien-lêven* - altijd. Hee hef al-zien-lêven a luierd. Mien tied en àl is een uitroep van verbazing.

Al oons volk: onze heele familie.

Al waor is een typische Twentse uitdrukking voor wèl waar: da's nich waor - da's àl waor, wordt: 's nich waor - 's àl ('s wàl, 's wà) waor, en: snich - swà = 's nietes, 's welles in populair Hollands.

Alvedàn is een van de mooiste Twentse woorden voor aldoor. Alvedàn vedàn - voortdurend verder.

Al of alle betekent ook: allemaal. Tebak en foesel motter wêen, zei de boer; brood motter ók wa wêen mär dat kan d'r alle nich of!
Het Duitse alle in: Das Bier ist alle, komen we in het Twents naar mijn mening niet tegen, maar wèl zeggen wij: et bier (beer, beier) is àl oop - het bier is allemaal op.

Al in de betekenis van voortdurend: et vocht àl zo àn - het (mot)regent almaardoor.
Alsmaar is een lelijk woord, dat in het Nederlands min of meer burgerrecht heeft verkregen. Wij volgen die Hollandse slordigheden niet en zeggen consequent: al mär. 'n Rêgen hölt àl mär àn.

Het Nederlands al in: al pratende, enz. kan niet zo in het Twents gebruikt worden. Wij zeggen: oonder 't praoten.

Alleman is iedereen. Alleman hefter wat ôwer te zeggen: iedereen steekt er zijn neus in, iedereen heeft er aanmerkingen op! Allemansgekken (almnsgèkn) groeien tussen de aardappels: d'r löpter één met almnsgèk! Nederlands: klitten of kleefkruid.

Aaltied, aalt, aait, aaitend is altijd. Mangs wà, aait nich: soms wel maar niet altijd.

Dan komt in het Twents *al* ook voor in de betekenis van *wel:* 't is al good = 't is wel goed. Als een Twent eens zegt: *al good* of *al goed!* dan bedoelt hij daarmee zoiets van: het is wel goed, toe-maar, ik zal je wel gelijk geven (maar je hebt het natuurlijk niet!) laten we er verder maar niet over praten. Als tussenwerpsel zouden we 't misschien nog 't best kunnen vertalen met: afijn! Tien tegen één dat *al good* juist wil zeggen: 't is helemaal niet goed, maar we worden het tòch niet eens!

(Nadruk verboden)

Twentse Taalbank

A

4.
An of vàn
Dee appel bint têgen 't riep wodden àn: zijn bijna rijp.
't Ister an too: het is (bijna) zo ver.
An of vàn: ja of nee.

Anblessen: op bomen, die gekapt moeten worden, wordt met de bijl een plek schors afgeslagen; er wordt een „bles" (een witte plek) op gemaakt. Dat noemt men „anblessen".

Angaon: Wat goa'j toch àn: wat ga je toch te keer! Wat lao'j ow toch wat àngaon: wat heb je toch een verbeelding, kapsones. Dat geet my ja nich àn: dat gaat mij immers niet aan. 't Geet 'r op àn: het staat te gebeuren. 't Geet nog op 'n houwen àn: het draait nog op een vechtpartij uit.

Anhalen: 't Haalt àl zo àn: het wordt àl erger, bijv.: 't haalt àl zo àn met de köälte!
'n Mêens kan zik wat ànhalen: zich wat op de hals halen.

Anslaon. De saldaot sleug àn: de soldaat salueerde.
'n Hoond sleet àn: de hond slaat aan, begint te blaffen.

Ansprekken. Ze hebt de fleske duftig ansprokken: ze hebben de fles behoorlijk aangesproken. Zö'w de fleske mär ees ansprekken? - Zullen we de fles maar eens openmaken? Zo kun je van alles „ansprekken": vooral als iets nog vol of volledig is: 'n pakje sigaretten, een doos sigaren, nen kreentenstoeten (ook: ansnieën).
Ansprekken is ook: aanzeggen. 'n Ansprekker (bij een sterfgeval of begrafenis) de aanzegger.
Ansprekken: iemand aanschieten; ook iemand moed inspreken; eens met iemand gaan praten. Nen kraanken ansprekken: op ziekenbezoek gaan.

Anstoten: stotteren. Heet stöt luk an: hij stotteert iets.
An de weeg stoten: even de schommelwieg in beweging brengen maar ook: toasten met het glas!

Anbrengen: dat brech nog à wat àn: dat levert nogal wat op.
Dat brech de strop nich an: dat zal me de kop niet kosten.

(Nadruk verboden)

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

19/2·63

DOOR JOH. BUURSINK

A

5

Nog meer met an

Angêven (àngêwwen) is aangeven, maar ook: iets eraan geven. Gêw àn: hou daarmee op, laat dat!

Anlachen: tegen iemand lachen. Lach i'j mi'j àn of lach i'j mi'j oet?

Ankommen: 't zal d'r op àn kommen: het is de vraag.

Anhoalen: Hee höäldt 't op hoes op àn: hij gaat naar huis. Wi'j hoaldt 'r op àn: Wij richten ons naar iets; wij nemen ons iets voor; dat houden we dan voor afgesproken!

Anlangen: aanreiken.

An lopen: loop es wat àn: loop eens wat vlugger. Hee leup rood an: hij kreeg er een kleur van.
Anmaken: maak es wat àn: maak eens wat voort!
Annemmen: (bij de prot.) 't Geleuf annemmen: belijdenis doen. 't Annemmen: de belijdenis.

Anplakken, anpleern: wordt hier en daar wel gebruikt voor kussen, vrijen.

Anstaon: Gao'r ees ànstaon: nou moet je eens horen! De duur steet àn: de deur staat op een kiertje.

Ansturen: 'k zal de hoond op ow àn sturen: 'k zal de hond op je afsturen.

Ankopen: hee hefter zik één ankoch (ankoft) - hij heeft (onderweg) ergens aangelegd om een borrel te drinken.

Antrekken: aankleden. Trek ow mär an ,trek ow mär oet: kleed je maar aan (uit). Antrekkelijk: ik bin nich zo antrekkelijk: ik trek me er niets van aan.

Anwäeien: 't is em van de weend nich anwäeid - hij is niet vanzelf zo (rijk, gezond, verstandig, enz.) geworden.

Anwennen: 't is zo'n anwennen - het is zo'n aanwensel.

Anzetten: één ànzetten - iemand in dienst nemen; ook: hee hefter één bi'j àn zat - hij heeft er een kind bij gekregen.

Anzeggen: 'k zal em de wacht anzeggen - ik zal hem een waarschuwing geven.

(Nadruk verboden)

Twentse Taalbank

DOOR JOH. BUURSINK

A

6)

Aamgeunstig (aomgeunstig): begerig.
Vooral niet te verwarren met o f g e u n s t i g = afgunstig. Aomgeunstig lijkt ons afgeleid van: geunsen naor aom = hijgen naar adem, dus ademhijgend naar iets verlangen. Vandaar misschien ook, dat het woord in een vaste uitdrukking in verband wordt gebracht met een hond: wat bi'j toch nen aamgeunstigen hoond! Is ow de aamgeunstigheid (begerigheid) baas?

Aamper: amper, nauwelijks. 't Is aamper-àn twee jaor: het is nauwelijks twee jaar geleden.

Aanders (aans): anders. I'j könt aans met 'n woord wat kriegen!

Aap: aap, kwajongen. Vuur aap spöllen: zich gek aanstellen. Vuur 'n aap hoalen: voor de gek houden. I'j könt my nen aap vlooien: je kunt het me doen! Als iemand een sterk verhaal vertelt, kan hij zeggen: d'r mag mi'j nen aap ofgaon, at 't nich waor is.

Aperi'j: kwajongensstreken.

Aard: aard, karakter, manier, geaardheid. In mijn tuin staan nog bloemen, die ik bij mijn trouwen, meer dan 25 jaar geleden, mee gekregen heb uit de tuin van mijn „volkshoes." Met die bloemen ben ik nu nog „in 'n aard", maar er zijn andere bloemen waarmee ik helemaal „oet 'n aard bin kommen."
Hee hef 'n aard van zien vaar: hij heeft een aardje naar z'n vaartje. Hee is oet 'n aard slagen: hij heeft een heel ander karakter, dan zijn milieu zou rechtvaardigen; hij is anders dan zijn familie.
Op wavvenen aard hee boerket, is mi'j 'n raodsel: het is mij een raadsel, welke wijze van bedrijfsvoering hij erop na houdt.
Aard is ook: kenmerk van ras of soort. Nao Twenter aard: karakteristiek Twents, naar Twentse trant. Hee kreeg d'r van langs, dat 't 'n aard had: hij kreeg er van langs van wonder en geweld.

Aardig: vreemdsoortig, maar ook: aardig, vriendelijk. Wat aardig: wat leuk. Wat is dàt ja 'n aardig: wat is dat 'n grappig (vreemdsoortig, eigenaardig) mannetje.
Ook: vrij veel: 'k Heb al aardig wat beuk: ik heb al vrij veel boeken. De weend haalt aardig àn: de wind steekt behoorlijk op.

Aardigheid: zin, liefhebberij, schik. Hee har d'r bepaold aardigheid an: hij had er bepaald schik in, liefhebberij in.
Hee kreeg al gauw de aardigheid d'r of: hij had er al spoedig geen zin meer in. Daor is now net niks gin aardigheid an: daar is nu net helemaal geen aardigheid aan. Aardigheidje: vriendelijkheidje, kleine attentie.

Aarm = arm.
Hee hef wat an 'n aarm: hij heeft verkering. Met 'n krommen aarm: met de kromme arm. Aan een kromme (gebogen) arm hangt de hengselkorf, waarin allerlei geschenken meegebracht worden. Bijvoorbeeld als men op kraamvisite gaat: koffiebonen, koekjes, nen kreentenweggen. Met 'n krommen aarm kommen wil dus zeggen: niet met l[illegible] handen komen.
Naobers aarm rekt ôver 'n hoogsten toe[illegible] buurmans arm reikt over de hoogste schutting.
Mekaar in 'n aarm: gearmd.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

27/2·6:

DOOR JOH. BUURSINK

A

7)

Aarm, aarmood, aarmlästig: arm, armoede, armlastig.
Van aarmood (= noodgedwongen) hoeft nog niet altijd oet aarmoed (= uit armoede) te zijn. Toch kan van armood ook van armoe of uit armoe betekenen. Wel van aarmood spreenk, spreenk nich wied: noodsprongen zijn niet groot.
Keender brengt gin aarmood: want kinderen helpen op de duur het gezinsinkomen vermeerderen.
Met dèn hoow i'j gin aarmood te hebben: met hèm hoef je geen medelijden te hebben; dèn is nich aarmlästig.
Aarmood kan ook getob, geklaag betekenen: wat har e weer 'n aarmood: wat was hij weer aan 't klagen.
A'w di'j ees nich hadden - zêe de boer têgen de vrouw - en wi'j hadden gin brood, dan mossen wi'j van aarmood stoet etten!

'n Aarm mêens, aarme leu = arme, armen.
Dèn weet nog ees, wat 'n aarm mêens tookoomp. 'n Aarmeleu's koo is een geit. Aarmeleus pannkookens en riekeleus kwäölkes kö'j 't wiedste roeken: armeluis pannekoeken (gebakken in goedkope, slecht en ver ruikende raapolie) verspreiden een scherpe baklucht, maar van hun kwaaltjes en ziekten wordt geen ophef gemaakt.
Aarmeleus ossens en riekeleus keender bint vrôo groot: armeluis ossen omdat ze vroeg moeten trekken; armeluis kinderen worden lang klein (kort) gehouden.

Abbedoedas (ook wel labbedoedas) is een sterk verouderd woord voor opstopper: ik zal ow nen abbedoedas verkopen! Laten wij niet om dit verlies treuren.

Abbesloet: absoluut. Ik vind dit woord zo onsympathiek, omdat het zo verbasterd en zelfs achterlijk klinkt. Als stadsdialect is het in geen geval gangbaar en evenmin acceptabel. Het doet zo gemaniereerd en geforceerd aan als men het nog eens tegenkomt in een brief of een stukje van een dialectschrijver, die zijn dialect alle eer aan wil doen. Naar mijn mening moeten we zulke woorden absoluut diskwalificeren in ons huidige dialectverkeer.

(Nadruk verboden)

Twentse Taalbank

DOOR JOH. BUURSINK

A

8)

Achter.
In een Twentse textielfabriek sta je achter het touw (weefgetouw) of achter de een of andere machine. Hee steet achter de töw: hij is wever. Wanneer iemand ontslag krijgt, heet dat: ze hebt 'r hem achterhèn daon.
(Over ontslag krijgen en nemen zie naderhand ook onder J).
Iemand, die in de fabriek (dus niet op kantoor of fabrieks-kantoor) een administratieve functie heeft „steet achter 't book", zo iemand is vaak ook „'n betke baas." Hij heeft een kleine, vaak primitieve lessenaar ter beschikking, waarachter hij staande „het boek" bijhoudt. Ik heb ook wel eens gehoord, dat men zei: hee steet vuur 't book, en dat achter zowel als vuur wordt ook gebruikt bij radio en t.v.: wi'j hadden d'r nèt 'n mooi programma achter. Maar dat is dan toch wel 'n beetje primitief Twents.
De uitdrukking „achter 't linnen" hoort men tegenwoordig niet meer. Achter de rollen linnen in 't kabinet werd vroeger het spaargeld bewaard.
Een typische uitdrukking voor iemand, die bij z'n vrouw onder de plak zit, is: hee slöp achter de vrouw. Een ouderwetse bedstede is eigenlijk een tweepersoons slaapgelegenheid met één toegang.
Normaal slaapt de vrouw achteraan en de man vooraan, op het „gevarenplaatsje." De achterste slaper gaat het eerst in bed en komt er het laatste uit; de achterste plaats is dus tweederangs.

Achteràn kommen: de laatste zijn. Hêemp-in-'n aers koomp aait achteràn: hij is altijd de laatste. Bi'j ne begraffenis gaot de plorrigsten achteràn: bij een begrafenis lopen de armsten achteraan.
Achter aom: hee hef zik achter aom (achter 'n aom) lopen: hij is buiten adem van het harde lopen.

Achterbóks: wanneer d'r een de achterbóks antrek (de achterbroek aantrekt) dan krabbelt hij terug. De achterbóks is 'n deel van 'n paerezellen (paardezeel).
Achtereers: achterstevoren, van achteren het eerst. Doot de koompelmêenten an wel ow achtereers temeut koomp: doe de groeten aan wie je achterstevoren tegenkomt. Achtereers gaon: achteruit lopen.

Achterhèn: kom d'r ees achterhèn kieken: kom er eens achterheen kijken, kom eens aanlopen.
Zo'j daor now ees nich achterhèn zitten: zou je daar nu eens geen werk van maken?

Achternao: achterna, maar ook: achteraf. 'n Woord achternao: een slotwoord. Achternao woonder ik mi'j: achteraf verbaas ik me erover. Mi'j duch achternao: achteraf bedenk ik.

(Nadruk verboden).

Twentse Taalbank

Achteroet boerken: erop achteruit gaan.

Achterop kommen: ten achter komen.

Achterstevuurten: achterstevoren.

Achterste.
Hee gung op ziene achterste peut staon: hij ging op z'n achterste benen staan. Dat jeungken motter neudig wat achtervuur hebben: dat ventje moet nodig een pak voor z'n broek hebben. Dat mot wat vuur 'n ächtsten (spreek uit: 'n eksen) hebben: dat jongetje moet wat voor z'n bibs hebben.
'n Achtersten of 'n ächsten (eksen) kan ook de betekenis hebben van de laatste (van een rij), ook wel: 'n lessen, 'n lesten of zelfs 'n letsten. Voor de „allerlaatste" hebben wij wel eens gehoord: 'n gànsen.
Zo leerde ('t is jaren geleden) een boerenwever zijn hulp het inrijgen van snel als volgt: „van 'n vönsen op één nao 'n eksen en van één nao 'n vönsen op 'n gànsen!"
Het stadsjongetje begreep niet dat dit betekende: van de voorste (1e) op de 3e (één na de achterste, laatste) en van de 2e (één na de voorste) op de gans laatste (4e).

Acht: acht.
Als in 't Nederlands: acht gêven: goed opletten! Hee gef wàl acht: hij is wel oplettend. Acht dagen is een week. Vandaag acht dagen: vandaag voor een week. Vandaag ôver acht dagen: vandaag over een week.

Aer: aarde.
Door de wezenlijke verhollandsing van het Twents is het woord *aer* (eer) voor aarde langzamerhand verouderd, maar in het stadsplat is *aerpel* voor aardappel nog goed in tel. (Langs de grens spreekt men van tuffel, dat in het meervoud eigenlijk onveranderd blijft, maar veelal toch ook als tuffels wordt gehoord).

Aer betekent zowel de aarde als aarde=zand, grond. Bladaer: bladaarde. Wol i'j mi'j met aer an de boks smieten: wou jij me zand tegen de broek gooien? Vrêe op aer: vrede op aarde.

Aerpel: waor gin aerpel bint pott, weelt 'r ók gin wassen! Aerpel ofkienen: aardappelen ontkiemen, de uitloopsels van de aardappelen breken. Aerpelkêlder: aardappelkelder. Aerpellaandse ròw: rogge, die op het aardappelland wordt gezaaid (wisselbouw).
Smietaerpel: de groene vruchten van de aardappelplant. Het zijn ronde bolletjes, die op een aangepunt stokje werden geprikt om ze zo goedgemikt te kunnen „smieten."

Aers: bibs.
Een pak voor de broek wil nog wel goed aankomen, maar „de haand vuur 'n aers" viel als bestraffing in de regel nog wel mee. Ook heette het dan wel: „'k zal di'j 'n aers ees waarm maken!" Vroeger kon je voor een licht vergrijp al „nen waarmen aers" halen. De kleinsten, die aan het spel van de groteren mee wilden doen, deden dat als „hêmp in 'n aers." Van iemand, die de kinderschoenen nog niet is ontgroeid, kan gezegd worden: „hee hef de eierschalen nog an 'n aers hangen", of ook wel: „hee hef 'n kreenk van 'n kakstool nog vuur 'n aers zitten."
Een „bik-aers" kon je oplopen van een inspannende fietstocht. Dat is zoiets als „doorzitten." Hiervan afgeleid is een leuk spelletje: „bik-aersken", dat ze in het Hollands geloof ik „jonassen" noemen. Het slachtoffer werd door twee personen aangevat en met „'n dikken ênd" op de vloer gestampt.

(Nadruk verboden).

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

29/3-63

DOOR JOH. BUURSINK

A

10) A.

Affroont, (ver)affronteren.
Wordt ook plaatselijk als offroont uitgesproken: belediging, beledigen.
„Dat zol vuur mi'j 'n affroont wêen": dat zou voor mij een belediging inhouden.

Agosie: negotie.
Woorden als agosie (negotie), allosie (horloge), e.d., zou ik toch wel tot de Twentse primitivismen willen rekenen. Dergelijke verbasteringen moesten we eigenlijk alleen maar tussen aanhalingstekens gebruiken. Maar ik geef mijn mening graag voor een betere.

Akkedearn.
Dat wil nich al te best akkedearn: er is geen goede verstandhouding. (Accorderen).

Ammaol — allemaol.
Behalve dezelfde toepassingen als in het Nederlands heeft dit woord nog een extra betekenis: heel veel! D'r zitt àmmàól saldaoten in 'n trein: de hele trein zit vol soldaten.
Ook: alleen maar, bijv.: d'r komt àmmaól spreeuwen in 'n boom.
Het Ned. allemaal wordt niet altijd door allemaol (ammaol) vertaald. bijv. in: goeiendag, allemaal: g'ndag tehoop!

Apart, ampat.
Het woord „ampat", dat ik bij voorkeur niet gebruik, is niet alleen een Twents maar evenzeer een Hollands primitivisme. (In het Twents wordt de *r* niet uitgesproken, maar dat is niet zo erg als de wijze, waarop in het Nederlands tegenwoordig de *r* wordt gescandaliseerd. Daar wordt zoiets als apajt of zelfs ampajt gezegd).
Apart betekent niet alleen afzonderlijk, afgezonderd, e.d. (aerpel apart in tegenstelling tot duurpot), maar ook heeft het woord een moeilijk te definiëren betekenis als men op iets de nadruk wil leggen.
Voorbeeld: Bi'j pas um twaalf uur nao ber hen gaon? Dan he'j apart nich vol slaop had! Of: He'j midden op 'n dag honger, dan krie'j in hoes ampat (apart) nich völ te etten!
Als een soort tussenwerpsel heeft het woord apart in dergelijke gevallen een versterkende betekenis van de erop volgende ontkenning.

(Nadruk verboden).

Twentse Taalbank

DOOR JOH. BUURSINK

A

11)

Alle baat wat!

Alle baat wat: weer een voorbeeld, dat het woord *alle* niet alleen *alle* en *allemaal*, maar ook *alles* betekent.
Alle is ook *elk* in: alle wekke: elke week, wekelijks; alle maond, alle jaor, en zelfs: *alle vief menuten*, en: alle nachte (zonder *n*!): elke nacht.
Uitroep van verbazing of verontwaardiging: *wel alledagens!*

All'ns allêens!

Maar alles is ook àllens (àll'ns). Voorbeeld: He'j now a weer owwe zöndagense bóks an? I'j maakt ok aait all'ns allêens.

Allêens: gelijk, gelijkluidend, gelijkend.
Krek allêens: precies gelijk. Maar: gelijkenis is geliekenis. Dee hebt gin geliekenis met mekaar.

All'ns: Mags wa all'ns etten mär nich all'ns wetten! Je mag wel alles eten maar niet alles weten!

Duur 't algemeen.

Algemeen is gebruikelijk Twents, maar voor het Ned.: in 't algemeen, of: over 't algemeen, hoorde ik in het Twents zeggen: *duur* 't algemeen. Het klink me nog niet eens zo gek in de oren, maar of het algemeen gebruikelijk is ergens in Twente kan ik zonder meer niet beoordelen.

Alleen en alleenig.

dat woord weer tot de primitivismen te moeten rekenen, Voor alleen wordt ook wel *alleenig* gezegd, maar ik meen wat de praktijk van het tegenwoordige dialectgebruik betreft.
Hee is net as 'n aander, *alleen* luk eigenwies: maar dan wat eigenwijs.
Wanneer in een huishouding de moeder geen dochter, of vooral geen schoondochter naast zich duldt, is het: de moor kan 'n sleef alleen nog wal buuren.
Wanneer iemand nogal onder de invloed van alcohol is thuisgekomen, kan men zeggen: Now, i'j warren gisteraovond ók lang nich alleen.

Aleer, allerdagens: vroeger, in vroegere tijden.

Almansgekken: kleefkruid.

Appelweek.

Ze hebt em *appelweek* ofhouwen, ofslagen, ofgadderd, ofdösschet... ziedaar een uitdrukking, die moeilijk in even markant Nederlands vertaalbaar is. Letterlijk staat er: ze hebben hem appelweek afgehouwen, afgeslagen, afge.....(?) afgedorst.

't Apteek.

Kosten voor dokter en apotheek zijn altijd „begrotelijk", omdat je misschien ook zónder die wel weer beter was geworden. Bovendien zijn die kosten oncontroleerbaar.
„Doar bi'j in 't apteek" kan betekenen dat je ergens nogal duur uit bent. De uitdrukking zou ook beschouwd kunnen worden als een equivalent voor het Ned.: „Daar ben je in de aap gelogeerd!"

(Nadruk verboden)

Twentse Taalbank

DOOR JOH. BUURSINK

A

12)

Met an verdan!

't Is *nao an* of *kort an* wil zeggen, dat de nood hoog gestegen is. Ook wel: 't ister an too, wat we onmogelijk kunnen vertalen met: het is eraan toe.

Hee is *an 't leste:* hij ligt op zijn sterfbed. An 't leste: tenslotte, ten laatste. Ook: an 't lesten, antlesten, in 't leste.

(Maar: lestens is onlangs).
't Is nogal *an de pries* zeggen we van iets dat erg duur is, mär woo mor ik daor *met an?*

Dat geet nich an: daar komt niets van in, dat kö'j geröst *oonder de kloomp anschrieven:* noteren.

Daor bi'j nog nich *an:* dat ben je nog niet gewoon, mär wat dat *angeet* (wat dat betreft): wi'j zölt em ees 'n maol *ànscheeten* (staande houden, aanspreken, iets in herinnering brengen), en at 't nich aans wil dan zö'w em vuur dee schoold mutten *ansprekken* (gerechtelijk vervolgen). Mär 't is vaak ne kwestie van *anpappen,* en van *händig-an* doon.

't Leek mi'j aalt nog wal zonnen *anstäendigen* keerl (nette vent), mär gisteraovend hef 'n veldwachter em ook nog weer *anhoalen* umdate *anschotten* was.

Al dat soepen: doar is ja gin *anhalen an* dat löt zik ja wal *an* zeen.

Ik zei *an* (= tegen) den kearl, ik wil op 't hoes *op-an,* en daor gung 't *an!*

Het is 'n verhaal dat zik luk woonderlijk *anheurt,* mär *'t koomp d'r op an,* da'j ow 'n kachel nich *an laot maken!*

Lestens kwam e *anlopen* - wy hebt ja nogal völ *angeloop* - en ton e zag dat de duur *anstun,* beun e 't paerd *an,* (bond hij het paard ergens aan vast) en *gung* e op de kökken *an.*

'n Kettenhoond *gung 't an* astetoo (angaon as nen kettenhoond!), mär hee *lêâ* 't voort met hem *an.*

Hee kwam d'r in, *deu* de duur luk *an* (deed de deur iets verder dicht) en hee zei: wat dàt anbetreft (angeet) bin'k nich *an* de tooë duur kommen.

Wi'j hebt 't veur *an 'n haerd* (het vuur in de haard) duftig anpokkerd en de koffie luk *anlengd* (aangelengd).

Hee vreug: zal ik dee plank in 'n boozem *an*spiekern (vastspijkeren)?

In de kraant was ne advertêensie schrêven ôver nen leerzamen aovend bi'j .... Kiek, zeg e, is daor daansen *bi'j-an?* (bal na).

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

3/4'63

DOOR JOH. BUURSINK

A

13)

Over de a als o, ao en ää.

Deze hebben we voor een apart hoofdstuk bewaard. De jongere dialectsprekers vergissen zich nog wel eens met *oa* of *ao* waar het gewoon aa moet zijn. Bijvoorbeeld: het Ned. amper wordt in het Twents aamper en niet aomper.

Aosem, Aom: adem.
Hee is luk kòt op 'n aom: hij is wat kortademig. Hee koomp aom te kòt: hij is achter adem. Hee gaf gin aosem: hij gaf geen asem. In 'n aom scheeten: op adem komen. Hee hef 't op de aompiepen: hij heeft het aan de luchtpijpen (bronchitus), hij is kortademig. (N.B. Aompiepen: adempijpen niet te verwarren met ôvenpieper, letterlijk: ovenpijper, is een krekeltje!)
Men dient goed uit elkaar te houden: aom: adem; aovend: avond; ôvend: oven.

Aond: Arend (eigennaam), maar ook mannetjesduif.
De aond en de minne zitt te koeren: de doffer en de duif zitten te kirren.

Aos: aas.
Zowel aas als schelm. Klaover-aos, meerv. ääs. Wi'j hadden alle ääs, mär zee hadden de meeste trüüw' (troeven).
Verkleinwoord van aos is ääske; een versterking van het woord is aospêns, in de regel gemoedelijk gebruikt.

ääsen: hard werken.

ääsig: stinkend. Hee is ööasig lui. Wat rok dat hier ääsig.

Aosen of *ääsen* op iets: op iets azen. Dee ääst ammaol op de êrfenis.

ääsen: vermoeden; *ääsen naor:* belangstelling hebben voor. Hee ääst nich naor de vrouwleu. (Ook: hee *taalt* 'r nich naor!)

Assche: as.
Hee hef a zo völ pötte bi'j de assche had: hee hef a zovöl bi'j de hakken had. 'n Ieder raakt de assche op zienen eigen kooken: een ieder raakt de as op zijn eigen koek. (Ieder zorgt voor zichzelf).

As — at: als.
Tussen het gebruik van *as* en *at* bestaat in de praktijk weinig verschil.
Asse (atte): als hij, als zij;
aster (atter): als er;
asset (attet): als het.

At 't ees is: indien.
As (at) 't ees is en 't moch ees wêen: indien, ingeval (het eens mocht blijken).

(Nadruk verboden)

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

5/4/63

DOOR JOH. BUURSINK

B

14)

B spreenk nich mi'j oet 'n baand,
't Koomp umsgelieks goed ...
wat ik di'j kolveer,
op m i e n e maneer!

An en van 'n baand.

Baand is band, in alle betekenissen. Er zijn veel samenstellingen mogelijk, die wat primitief aandoen. Maar daarvoor is het Twents dan ook een volkstaal, en (nog) geen cultuurtaal, zoals het Nederlands. Toch kan men uit enkele hier volgende voorbeelden zien, dat waar de volkstaal zich met eigen materialen kan redden, de cultuurtaal vreemde woorden adopteert. Zodat we toch voorzichtig moeten zijn, het Twents „maar een primitief dialect" te vinden!

— Nen *aliebaand:* een ondeugende jongen, rekel; misschien het beste nog in het Nederlands (?) te vertalen met „nozem."

— *Jaagbaand:* hoepel. (Jagen is: zich snel voortbewegen).

— *Krallenbaand:* band van kralen, kralensnoer.

— *Maantelbaand:* in plaats van mantelband zegt men in het Nederlands liever: ceintuur.

— *Schoobaand:* schoenveter.

Een mooi voorbeeld van *nieuwe woordvorming* in het Twents hoorde ik onlangs in het spontaan ontstane woord *dräeibaand* (draaiband) voor het niet eens in de Nederlandse spelling schrijfbare Nederlandse (?) woord bandrecorder!
De moor har de vroogerdag aalt wà *'n baand d'r oonder:* moeder had vroeger altijd wel de wind eronder!
Dat is nog heel iets anders dan *an 'n baand hebben:* in toom hebben, dat zowel gunstig als ongunstig bedoeld kan zijn. Maar ongunstig zegt men liever: *an de ketten hebben! Van 'n baand kommen:* zonder toezicht komen. *Oet 'n baand springen:* uit de band springen.

Het meervoud is *bään.*

Het verkleinwoord is *bäändke,* maar dat wordt tegenwoordig normaal verhollandst tot bandje. Wie nog praat van sigarenbäändke in plaats van sigarenbandje is luk ôlewets, in het stadsdialect tenminste.

Baandrekkel: bandrekel, kwajongen die in toom moet worden gehouden.

(Nadruk verboden).

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

11/4 '63

DOOR JOH. BUURSINK

B

15)

Baas bôven baas.

Een *baas* is een flinke vent.
In het Nederland kennen we ook: bij de baas komen, waarmee het hoofd van een afdeling of bedrijf wordt bedoeld.

In de Twentse fabrieken har de baas 't vaak méér vuur 't zeggen as 'n heer! Vroeger was 'n baas 'n baas; hij bemoeide zich alleen met de produktie. Personeelsbeleid kende men nog niet, zodat de benaming *baas ôver 't volk* nog na de laatste oorlog kon ontstaan voor personeelschef.

't Is nen baas! wordt gezegd van een baby of een kleuter, die erg flink doet. Maar ook van een vrouw, die nogal weet te heersen. D'r motter aalt één de baas wêen, zei Diek-meui, en dan wus Jan-eum dat e zik stil zol hôolen.

Als je vroeger wat getreuzeld had op weg naar school of naar huis, hield je de eerste de beste man aan, die je tegen kwam en dan vroeg je hem: *Baas, woo laat is 't?*

Tegenwoordig leer je je kinderen, dat de aanspreektitel voor elke man is: meneer. Toch is het me de laatste tijd nog wel eens een enkele keer overkomen, dat een schoolkind me vroeg: „Baas, woo laat is 't?" Ik kon het heus niet erg vinden. Nog niet alle schoolkinderen hebben tegenwoordig immers al een polshorloge!
Meervoud is: bazen.

Verkleinwoord: een baasje is „'n kleinen baas." Eigenlijk zou het moeten zijn: bääske, maar ik ken dat niet in het normale spraakgebruik.

Van iemand, die in de fabriek zijn mede-arbeiders wat onder controle moest houden, hoorde ik zeggen: *hee is 'n betke baas.* Van iemand, die zich verbeeldt wat méér te zijn dan zijn mede-arbeiders wordt wel gezegd: hee wil baas mèt wêen! Of: at de baas d'r nich is, wil héé baas wêen!

De baas spöllen: de baas spelen. *Bazig:* bazig.
En baas bôven baas levert ook geen moeilijkheden op. Vroeger was de baas ook: *'n dèlhanen,* de haan op de deel. Omdat hij de thuiswevers achter de vodden zat om produktie te halen.

De *baos* (van 'n värken): varkenszwezerik.

(Nadruk verboden).

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

17/7 '63

DOOR JOH. BUURSINK

B

16)

Van bak en bakslag.

Wat nen bak — zeggen we in het Twents voor: wat een mop. Tegenwoordig is het woord „mop" als hollandisme ook al geadopteerd in het Twents. Het woord *bakslag* voor grap of mop blijft voor mij echter het beste Twents. Bakzeil halen kennen we niet in Twente, omdat we niet in scheepvaarttermen denken. Als wij zoiets bedoelen, zeggen we: *de achterboks antrekken!* Overigens is bakken bakken, ook in het Twents, maar: een poets bakken? Ik zou zeggen: ne loer dräen!

Baklêver: zie: balkenbri'j en: bloodkook.
Bal is bal. De bal en het bal. Maar voor het bal zeggen we ook gewoon daansen.
Bij: bal, ballen hebben we in het Twents de merkwaardige umlaut-meervoudsvorming, maar die is verouderd: *bäll.* (Op deze meervoudsvorming kom ik separaat nog wel eens terug).

Bij een voetbalwedstrijd: *d'r was wal vuur twee bäll volk an de lieën:* zoveel publiek (achter de touwafzetting) dat van de entreegelden wel twee nieuwe voetballen gekocht konden worden. Zeg dàt nu eens in het Nederlands: er was wel voor twee ballen publiek! (Dat lijkt toch nergens op!).

Balorig: balorig, overmoedig.

Baldaodig: baldadig.

Balsturig: ongezeggelijk.

Balmundig: zie belmundig.

Barmödig of birremödig: meelijwekkend.

'n Baken: de balk, de zolder, de zoldering.

Op 'n balken: op zolder.

An 'n balken: aan de zoldering.

Balkenbri'j: .... ja, wàt is dàt in 't Nederlands?
Het is een gerecht van meel, dat met bouillon van lever, stukjes lever, schraomen (kanen) e.d. gekookt wordt.
Zie ook: bloodkook. Zie voorts mijn: Twents menu, vroeger in de T.C. gepubliceerd.

Balg en balgen: nen balg is een balg. De Osseler moosbalgen zullen me niet kwalijk nemen, dat ik deze bijnaam maar niet in het Nederlands vertaal? Zullen we dat maar onder-ons houden? *Balgen* (werkwoord) is zoiets van straatslijpen rondslenteren en streken uithalen.

Barrekanen: wild met iets smijten. 'k Zal ow 't hoes oet barrekanen!

(Nadruk verboden).

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

20/4 '63

DOOR JOH. BUURSINK

B

17)

Op de bas basken.

Bas (meervoud: *bassen)* zouden we in beschaafd Nederlands kunnen vertalen met: bovenbeen, bil. *De knip op de bas en dan nich bang:* de portemonnaie in de achterzak van de broek. *Basken:* duur 'n dreksoppen basken: door de modder baggeren; vuur 'n kop basken: voor het hoofd slaan; za'k di'j ees met 't vretkettelke vuur de höörn basken? ... (Wie dit nog lezen kan, heeft z'n Twents nog niet verleerd!). Op de bassen basken: een pak voor de broek geven.
Zo's bedankt worden!

Bedanken is bedanken, en dat gaat met enige plichtplegingen gepaard. *Zo's bedankt worden* is kort en bondig: dankjewel (voor een geschenk of een dienst), of heel kort: *daank!*

Daank ow wà, of: *daank di'j wà* is eigenlijk overdreven, en m.i. onder invloed van het Nederlands dankuwel ontstaan. Wanneer men niet precies weet, of een kleine bewezen dienst betaald moet worden of niet, kan men vragen: *kaan'k met bedaanken too?* Of: *ik kan wis wa met bedaanken too?*

Erg leuk vond ik altijd het wat weifelende: *ja, a'k di'j bedaank, daor he's niks an!* Dat hield een oprechte dankbaarheidsbetuiging in en wilde zoveel zeggen als: tot wederdienst bereid.

Wederwoord op de dankbetuiging: *daor za's 't vuur hebben!* Ook wel schertsend: daor he'k 'n zôlder vól van liggen! Of: daankenskätken is van aarmood stôrven!

In plaats van: *daank* werd ook wel gezegd: God zal 't di'j lonen! Wederwoord: daor wi'w 't dan mär op hôolen! Of: dat wi'w hoppen! Daor mot 't dan mär op-àn!
Een uitbundig bedankje: doezendmaol daank! Wederwoord: och, 't was ja mär ne kleinigheid!

Bedankt men voor iets, dat men niet wil hebben (Engels: *no, thank you)* dan zegt men: *daankenswäärd!* Wederwoord: 't was di'j aanders wàl 'geund!

Uit dit kleine stukje gesprekskunst zien we, dat het Twents ook wel z'n voornaamheid heeft, in al z'n soberheid van woordkeus.

Beddeburen: (berreburen): de met veren gevulde binnenzak van het beddedek. De buitenzak is het *berretiek* (tijk). De overtrek is ook: *berretoog* en *kussentoog.*

(Nadruk verbo

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

25/4'6

DOOR JOH. BUURSINK

B

18)

Zik bedoon en zik bedroowen.
Zik bedoon of *zik bevoelen:* zich bevuilen, in „ontlastende" zin. Zik van oondern töt bôven bedoon: erger kan het niet. Zik bedoon van 't lachen... (een goed verstaander heeft geen verdere uitleg nodig). Bij ziekte zegt men in zulke gevallen: alles laoten gaon en kommen.

Bedroowd en *bedreuwd*, of bedroofd en bedreufd: droevig en bedroefd. *'t Is bedroofd:* het is droevig. *Dat bedrooft mi'j:* dat doet me leed. *Zik bedrooven:* leed hebben om iets of iemand. Ik mot mi'j ja ôver di'j bedrooven: je doet me verdriet. *Ik was echt bedreufd:* ik was echt bedroefd.

Dat bedrög *di'j:* je komt bedrogen uit!

Beer en bôrg...
Beer is een verouderd woord voor bier. Ook: *beier*, maar dat hoort men alleen nog bij oude boerenmensen in bepaalde buurtschappen. *Beer* is ook dunne stalmest, gier. *Beerput:* gierput.

Een *beer* is een mannetjesvarken; maar ook: schuldeiser. Spreekwoord: *I'j könt better beer wêen as bôrg wêen!* (Een *bôrg* is niet alleen een borg - iemand, die „goed" gezegd heeft - maar ook: een gesneden beer!).
Beer is ook: beer. *Beermus:* bontmuts. *Nen beer* is ook een damesbont, boa. „Hef ow moo den beer nog?" is een bespotting van iemand, wiens moeder boven haar stand een bont draagt.

Bêenzeln, nen bêenzel: rommelen, lawaai maken; een heleboel. *Gebêenzel:* gerommel, lawaai.

Begaoging (verouderd): vallende ziekte. In de bagaoging vallen.
Begapen: dat kaan'k nich ammaol begapen: ik kan al dat werk niet doen, dat wordt me te veel. De vrouw kan nich de hele hoeshööling meer begapen.

Begerigheid: begeerte, hebzucht. Was ow de begerigheid baas?: was je niet een beetje te begerig, hebzuchtig?

Begriepen: begrijpen. *Dat kö'j nèt begriepen:* dat dacht je maar! *Kö'j begriepen!:* dat spreekt vanzelf! (De betekenis ligt in de manier van intonatie). Ook wel: *kö'j begrijpn!*
Dat kaan'k mi'j nich begriepen: ik kan me dat niet indenken. Maar: dat kaan'k nich begriepen: dat kan ik niet begrijpen. niet vatten. Beter: dat *begriep* ik nich. *Dat* begriep ik nich, is weer: dat kan ik me niet indenken.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

26/4·6

DOOR JOH. BUURSINK

B

19)

Nog veel meer met be-
Begroten, begrotelijk. Dat wil mi'j naa begroten: dat vind ik erg spijtig (bijv. als ik rouwkoop heb, of als iets m'n neus voorbij gegaan is), ook misschien het best weer te geven met: dat is me een rib uit het lijf. Begrotelijk: spijtig. Dàt is begrotelijk: zoiets moet je maar met lede ogen aanzien, dat is jammer. Maar spijtig is ook spietig, en jammer is jammer.

Behelpen: behelpen. Behelpen is gin zat etten, betekent zoiets van: je moet je maar weten te behelpen, te redden. 't Is 'n behelpen. I'j mott ow mär weten te behelpen, zei de boer, en hee trök ne pier oet de groond en maakten 'r nen schoonveter van.

Behóds (oonverdachens) — onverwachts, onverhoeds, pardoes. Het woord behóds is sterk verouderd.

Op 'n beitel kommen: (fig.) iets of iemand wordt onder handen genomen. Dee kwestie mot nów mär ees 'n keer op 'n beitel kommen. As dów nog ees 'n maol op 'n beitel koomps, wil di'j nog nen worm ofgaon!

Bekeukelen: betoveren. *Bekeukeleri'j:* tovenarij.
Nao de bioscoop? 't Is àl bekeukeleri'j, öägenbekeukeleri'j: ogenbetovering, bedriegelijke schijn.

Bekieken: lett. bekijken. Figuurlijk in: Gao met nao boeten, dan zö'w dat ees êven *bekieken* (ook: *oetzeuken):* uitvechten, op de vuist gaan. Ik har dat a gauw bekekken: ik had er al gauw genoeg van. A'j dàt mär bekekken hebt: als je dat maar in de gaten hebt. Ook: *bezeen.* Mo'k ow ees êven met 't mes bezeen?

Bekkenwisscher (ch uitspr. als g): heideboender. Voor de curiositeit vermeld.

Beklivvelijk: lett. beklijvelijk: besmettelijk. Ne beklivvelijke kränkte: een besmettelijke ziekte.

Bekommen, bekomst: bekomen, bekomst. Wal bekommen: wel moge het je bekomen. Ook: wal bekomme et di'j. Daor hef e zien bekomst: daar heeft hij zijn verdiende loon. Hee kreeg zien bekomst: hij kreeg de kous op de kop.

Bekopen: bekopen. Maar ook: omkopen. Hee löt zik nich bekopen: hij is niet omkoopbaar.

Bekwaom: bekwaam, bij zijn positieven. *Onbekwaom:* verzachtende uitdrukking voor dronken.

(Nadruk verboden).

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

B

20)

Bel, belle, klingelbel.
Bel is bel. *Klingelbel:* luidbel. De klingelbel op de kêerk. (Het onderscheid, dat in het Nederlands wordt gemaakt tussen bel en schel geldt in het Twents ook).
Bel, belle, (m.v.) bellen: oorbel, mutsenbel, -bellen.
Bel is ook: *snotterbel.* minachtend voor een kinderachtig, jong meisje. (Voor een jongen: *snotterkös!*) *Hee hef de snotterbellen nog op de kloomp hangen:* hij is nog veel te jong om mee te tellen. Dat zal ik ów an de bel hangen: dat zal ik jòu aan je neus hangen. Ook: an 'n nös hangen, an de lip hangen.

Ne bellen: een slonzige vrouw.
Bellen: vodden. Hee har de kleer as bellen an 't lief hangen. De gedienen hungen as zukke bellkes vuur de glazen. Dow bewaars aalt alle ôole bellen: oude vodden.

Belmundig: verwaarloosd. Eigenlijk staat er: slecht mondig. Een belmundig huis is een bouwvallig huis.

Bêlt: hoogte, belt, bult. Ook beult.

Bemorrie, bemurrie.
Bij deze woorden moeten we m.i. denken aan memorrie, memorie.
(De m-b-wisseling komt vaker voor, zoals in:
nötbeskaot: nootmuskaat).

Hee har d'r gin bemorrie meer van: het drong niet meer tot hem door. *Hee gaf gin bemorrie meer:* hij gaf geen antwoord meer, geen teken van leven. *Hee har gin bemorrie:* hij had zijn verstand niet. *A'j töt bemorrie komt:* als je tot bewustzijn komt; ook: als je tot de jaren des onderscheids komt.

Ben: mand. Hoonderben: kippenmand. De ben werd op de rug gedragen door de marskramers.

Benul (ook: venul): verstand. (Vergelijk Ned.: onbenul, onbenullig, onbenulligheid). Zie onder: bemorrie. De daar geplaatste uitdrukkingen kunnen ook met *benul* toegepast worden.

Bêenzeln, bênzelen: lawaai maken. Wat 'n *gebêenzel:* wat een lawaai! Nen helen *bêenzel:* een heleboel (rommel).
De bössels bêenzelt deur de bussche: de kwajongens ravotten in het struikgewas. Laot 't nich bêenzeln: laat het niet vallen.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

3/5'63

DOOR JOH. BUURSINK

B

21)

Wat 'r nog meer in 'n bereurselpot zit.

Bereursel: lett.: beroersel. Bereursel is beslag (voor pannekoeken), en het wordt klaargemaakt in 'n bereurselpot.

Zik bêrgen: wegkruipen, zich verstoppen, een goed heenkomen zoeken. Attet 'r nog ees 'n maol óp braandt, bô, dan bêerg ow mär!

In berouw en beraod staon: in dubio staan, weifelen.

Berreplaank: voorplank van de bedstede. Een bedstede is eigenlijk een gemetselde nis, waartussen de berreplaank als schot.

Bescheed zeggen en bod doon.
Bescheed is bescheid; *bod* is boodschap. I'j mott vóórt 'n dokter bod sturen (bod doon) en atte d'r is wes, mo'j mi'j bescheed zeggen (gêven).

(In het praktische taalgebruik merk je vaak de nuances niet, die je automatisch gaat toepassen, zoals in bovenstaand voorbeeld. Bod doon is dan: zelf naar de dokter gaan, bod sturen is iemand de boodschap laten overbrengen; bescheed zeggen is ook weer: zelf bescheid geven, bescheed gêven kan weer iemand anders. Natuurlijk is een dergelijke toepassing niet strikt te nemen).

'n Kot bescheed: een kort bescheid. *'k Weet bescheed:* ik ben al ingelicht.

Besloet, besloeten: besluit, besluiten, maar ook: conclusie, concluderen. Dat brech mi'j töt 't besloet: daaruit moet ik de conclusie (misschien ook zelfs: de consequentie) trekken.

Bestaon: bestaan. Woo kan 't bestaon?: Hoe is dat (zoiets) mogelijk? Daor zit 'n goed bestaon in: daar zitten goede bestaansmogelijkheden in. Maar ook: den man, daor zit 'n goed bestaon in: die man heeft een goed karakter.

Bestrids: schrijlings. Dat jeungken zit bestrids bi'j zien vaar op 'n niknakken: dat jongetje zit schrijlings op z'n vaders nek.

Betiensen: schoenen (bottines). Betiensen zijn geen „mooie" schoenen. Het zijn hoge (laars) schoenen, ook voor vrouwen, met elastische zijstukken in de schachten, zonder sluiting.

(Nadruk verboden).

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

8/5·63

DOOR JOH. BUURSINK

B

22)

Dik betoegd, wat wo'j nog meer?

Betoegd is lett. zoiets als: be-tuigd. Een betuigd paard is gereed om te trekken. *Dik betoegd:* wordt gezegd van iemand die er warmpjes bij zit.

Betrekken, betrokken.

De loch dee betrek zik: de lucht betrekt. Maar: een betrokken lucht is: *ne dikke loch.*
Daor is ow nèt an betrokken: daar heb je je verdiende loon.

Beunen: boenen. *Beunder:* boender.
Wanneer iemand slecht slaapt: *wat lig's toch te beunen in ber:* wat lig je toch te woelen. Als een kind niet direct luisteren wil naar een bevel om ergens bij weg te gaan: *mo'k di'j beunen?:* Moet ik je er bij weg sleuren?

Beuten, buuten: 't veur anbeuten: de haard aansteken, de kachel oprakelen. *Buuten, umbuuten:* ruilen, omruilen; ook: *tuuschen* (spr. uit: tuusgen).

Um 'n besten: het best (Duits: am Besten). Dat kö'j um 'n besten nog op zien beloop laoten.
Op 'n biestern.

't Weer is op 'n biestern: het is bijster weer, het weer is van streek. *Hee is luk op 'n biestern:* hij is wat in de war, hij is onhandelbaar.

Birreman: bedelaar. Eig.: biddeman, een man die bidt, vraagt. Een birrevröwke: bedelvrouwtje. Maar birren of bidden wordt m.i. niet gebruikt voor: bedelen. Dat is: beddeln, bedelen.

Blagen: kinderen. Um naobers blagen gif 't mangs onbehagen

Blageuren: pronken, pochen, opscheppen. Wat löp dèn daor mèt zien wief te blageuren!

Blaor, blaoren, opblaoren: blaar, blaren. Eerst blaort de vaarf óp en dan bladdert ze òf: eerst begint het schilderwerk te blaren en dan af te bladderen. *Blaoren:* is ook: opzwellen.

Braandblaoren: Hee slöt de soep zo heet nao binnen, foj-foj, temèt hef e de blaoren op 'n boek staon!
— Wel zienen äers braandt, mot op de blaoren zitten!

(Nadruk verboden).

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

9/8-6

DOOR JOH. BUURSINK

B

23)

Blaoren van de koffie:
Wanneer men koffie zet op de ouderwetse manier, dan wordt de koffiezetter (smodde) in het open vuur gehouden. Bij een kookkachel of fornuis worden de ringen eraf gedaan. Driemaal moet men de koffie laten opkoken: goeë koffie mot dreemaol blaoren. De bovendrijvende gemalen koffie vormt een „blaar). De koffie is zó gaar, ze is an de daarde blaor too! Ook: Laot de koffie mär duftig opblaoren! Let op: we zetten geen koffie, maar we koken koffie. Hes de koffie broen? Jao, ze is an 't kokken too. Dat „opkoken" geschiedt, door de smodde telkens even uit het vuur te halen als de koffie bijna overkookt.
Dat „blaoren" heb ik nooit horen gebruiken bij het koken van melk, hoewel het vel ook een grote „blaar" kan worden. Als moeder de pan niet zo gauw meer van het vuur kon krijgen, blies ze die blaar gauw door onder het oppakken van de pan. Daarmee kon het overkoken nog vaak voorkomen worden.

Blas: bleek.
Iemand met een bleke gelaatskleur zut 't blas oet. Hee is blas van anzeen: heeft een bleke teint.

Blekken, de blekken.
Blekken zegt men van een hond. Het is een aanhoudend schel blaffen. Den hoond blekt mi'j an: die hond blaft tegen me.
Geblek: geblaf.

De blekken: de mazelen.
Soms werd ook wel gezegd: de blekkens, maar deze stapelvorm is in dit geval onjuist. Ik heb het woord altijd als meervoud aangevoeld, zodat er geen behoefte is aan nòg een meervoudsvorming. De blekken is een vrij onschuldige kinderziekte, maar er mocht vooral geen licht bij de patiënt komen. De blekken geeft dus een gedachtenassociatie met een verduisterde slaapkamer of slapen achter gesloten beddegordijnen!

Bleudelijk: bloedeigen.
Bleudelijke familie: echte familie. Bij het vroeger vaak voorkomende hertrouwen van weduwen of weduwnaren kreeg men allerlei „mengverhoudingen" in gezinnen met stiefkinderen: bleudelijke breurs en zusters, halfbreurs en -zusters en dan nog de bi'jgebrachten. De ouders konden dan tegenover elkaar hun kinderen onderscheiden in: de mienen, de dienen en de oonzen!
De mienen en de dienen zijn ten opzichte van elkaar „bijgebracht", en beiden zijn ten opzichte van de oonzen halfbreurs en -zusters.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

10/5'63

DOOR JOH 'BUURSINK

B

24)

Blood en bloot.
Blood is bloed: nen blood is een bloed; 'n bleudke: een bloedje. Wat beens toch nen blood: wat ben je toch een stakker. *Bloot:* bloot, naakt. Het woord *nakent* wekt schaamtegevoelens op. Bloot is niet zó erg: woo vaak gung de achterklap d'r nich vuurhèn en kree'w wat vuur 'n blooten!

Bloodkook: bakbloedworst.
Beter is: buulkesbrood: in een buulke (katoenen zakje) als een dikke worst gestopt en gekookt bakdeeg van grof gemalen roggemeel (ruggenmèl) met bloed en dobbelsteentjes spek. Het is een êvenölderke van baklêver, van fijn gemalen meel, zonder bloed maar met stukjes lever, spek en afval. Echte Twentse winterkost. Zie ook: balkenbri'j.

Bloond: blond, blauw.
Wat hes dów ja *nen bloonden hook* op 'n aarm, of: ne bloonde stêe: wat heb jij een blauwe plek op de arm.
Nen bloonden aerpel: een aardappel met blauwe plekken.

Blaozen: blazen.
De weend blös ôveral duurhèn: de wind blaast overal door.
Hee blös op de stoomfluit: een belangrijke functie van de stokersbaas: hij mag (moet) het tijdsein geven met de fabrieksfluit. (Voorbeeld van een status: het sein, dat deze man geeft, moet door iedereen gehoorzaamd worden!) Let ook op de actieve zinsconstructie: hee blös op de stoomfluit, en niet: hee löt de stoomfluit blaozen. Overigens is blazen: poesen. Zie aldaar.

Bô.
Bô is een tussenwerpsel, dat misschien het best nog te vertalen is met: *wel.* Bô, dat mo'j zó doon: wel dat moet je zó doen.
Bô-jao: welja; bô-nee: welnee; bô-wisse: welzeker.

Bócht: bocht.
Wat is dat van 'n bócht?: wat is dat voor rommel? Bócht van koffie: slechte koffie.

Bod: zie bescheed.
Bod is ook: bod. Hee is 't eerst an bod: het eerst aan bod.
He's nog bod had op 't hoes: is er nog geboden op je huis?

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

14/5-6

DOOR JOH. BUURSINK

B

25)

Van 'n boekörgel en böeh-spöllen!

Boekörgel: buikorgel. Het lijkt mij een „gemaakt" Twents woord voor *ammonika.* Het Nederlandse woord buikorgel heeft het daar ook nooit verder gebracht dan de volksmond. Het Nederlandse (!) woord harmonica is intussen al weer verouderd en sedert jaren spreken we al van accordeon, welk woord ook het Twents is binnengeslopen. Ja, we moeten ook in het Twents met de tijd meegaan; wie praat er nu nog van *nen trekbuul?*

Böeh: boe!

Böeh spöllen zouden we het best kunnen vertalen met: kiekeboe spelen. „Zö'w ees böeh doon?" vroeg de jongen aan zijn meisje, „vri'jen kaan'k nog nich!"
Böeh-keerl: boeman.

Boekslagen.

Boek is buik. Boekpien is buikpijn. Vroeger zeiden we: *liefzeert.* Maar nu: boek-slagen? Als een paard zwaar getrokken of hard gelopen heeft, staat het zwaar te ademen, waarbij de hele buik in beweging is. Dat is boekslagen. Van zwaar en inspannend werk zegt men wel: daor koomp 'n mêens ja van an 't boekslagen.

Boeren, boerken en bulken.

Boerken is: boeren. Hee hef daor goed boerket.
Boeren, in de betekenis van oprispen, is: *bulken* of *bölken.*
Een boer laten: hee leut nen böl as nen ossen!

Boesken, boesschen.

Boezen of boesken: blazen, huilen, bulderen van de wind. De weend boesket deur 'n schochsteen.
Boesschen (uitspr.: boesgen): takkebossen maken. Nen *sprokkelboesschen:* een takkebos. 't Dak boesschen: het dak afdichten met stro of heide. (Vergelijk ook: bosken).

Bökker, bökkern.

Bökkern is misschien nog het best te vertalen met: beuken. Nen bökker van nen jong: een grote, forsgebouwde jongen. Bökkern is zoiets as houwen en slaon (bij bouwen en afbreken, enz.); mär dan allens in 't oonwieze.

(Nadruk verboden).

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

15/5 '63

DOOR JOH. BUURSINK

B

26)

Bóks-àn, bóks-oet !
Over een zo belangrijk kledingstuk als een *bóks*, een broek, is heel wat te zeggen. De bóks anscheeten... en dan ben je al half gekleed.

Plezeerbóks: uitgaansbroek, uitgaanskleren. Hee hef de plezeerbóks d'r bi'j an: hij is écht uit !
Voor een in Twente uitheemse broek als een plus-four hoorde in verschillende spotnamen: ne opgekrulde bokse, ne köttelvanger. enz.

Als het zondagsavonds tegen bedtijd loopt, kan men spijtig zeggen: *'t begeent weer zo te roeken nao de dagense bókse !*
Vooral een manchesterbroek heeft een eigenaardige geur, maar men neemt ook vaak fábrieksgeuren mee in de kleren; hangt men zondagsavonds de werkbroek klaar, dan ruik je de fabriekslucht al weer.

A'j weet, waor 'n bóksentuk (broekzak) *zit,* - bedoeld zal zijn bij een ander - dan versta je de kunst, geld los te kloppen. Zó is dan 't lêven: bóks-àn, bóks-oet: nauwelijks ben je gekleed om aan het werk te gaan of de dag is al weer om en kun je naar bed gaan.

In de bóks stêrven: plotseling sterven (gekleed), zonder een ziekbed te hebben. Nederlands: in het gareel sterven. Maar dat kan hier ook bedoeld zijn: de achterbóks is een deel van het inspan voor een wagen. Een paard, dat in de (achter)-bóks sterft, sterft in het gareel.

Bòl is kort, ingekort. Zie bij: bòllen.
Ne *bòlhen:* een kip, die in de ruis is; preciezer: een kip, die daardoor geen staart meer heeft. *Trek ne bòlhen 'n stät ees oet !:* in 't Ned.: pluk van een kikker eens veren.

'n Bòlmeske: een mes, waarvan het lemmet doormidden is geknapt; een half mes dus.

Boolten, bôlten: bout.
Nen bôlten van nen jong: nen bökker, een grote, forsgebouwde jongen.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

1615-63

DOOR JOH. BUURSINK

B

27)

Bóllen, bòllen en böllen.
Nen bóllen is een bul, een stier. Verkleinwoord: *bullke,* een *stierkalf.*

Nen bòllen is een stuk, een eind. Verkleinwoord: *böllke.*
Doot mi'j 'n böllke mèt van den groten bòllen touw. (Heeft met Ned. bol, bolletje, in dit geval niets te maken).
'n Reetböllke: een primitieve vlieger. Vroeger zongen wij bij het oplaten ervan: Tiedebòl, tiedebòl, tiedebòl — — — — bòl - bòl... *Tiedebòl* is de overwinnaar, baas boven baas.

Böllen is luidruchtig huilen. Het is een wat ruw woord. Ne *böllip* is een huilebalk.

Böllkessoep: soep van aan stukjes (böllkes) gesneden snijbonen.

Bommeln, bommelig: stuntelig lopen.
Ik bin rechtevoort wat bommelig op de been: ik loop tegenwoordig wat onvast. Maar: *bommeln* is niet boemelen. Als met boemelen onvast lopen bedoeld wordt van dronkenschap dan is 't gewoon boemeln. Als boemelen uitgaan, feestvieren betekent, dan kunnen we zeggen: buizen. Zie aldaar.

Bön.
Bön, verkleinw.: *bönnke,* is: zolder, vliering. Vergel. Duits: Bühne. Een bön is een kleine, open zolder.
Van iemand, die ongewoon veel pleegt te eten, zeggen we: *hee hef ne bön in 'n balg (in 't lief),* wat zoiets betekent als: hij heeft een maag met een zolder. Ook: hee hef nen rongen in de hoed.

Boozem: boezem, met name van schoorsteen.
De houten omtimmering (of stenen mantel) van de onderkant van de open schoorsteen is 'n boozem. De rookwöste hangt in 'n boozem. Binnen die mantel is ook wel eens een soort schap getimmerd, een plank, waarop men wat kan leggen te roken of te drogen. De zoerwos lig op 'n boozem.
In het stadsplat is het Ned. boezem ook: boezem.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

1715'6

DOOR JOH. BUURSINK

B

28)

Bós, bòs, bös.

Nen bos is een bos, met bomen. Een verkleinwoord wordt hiervan niet gebezigd, men zegt dan: nen kleinen bos.

In de bussche: in het struikgewas.
Maar van *bos: bundel,* is het verkleinwoord buske.
Er is in de uitspraak van deze beide (verkleinwoorden zelfs een minimaal verschil te bespeuren: hee gung de bussche (uitspr. bussge) in en kwam d'r met 'n buske sprokhôolt weer oet: hij ging in het struikgewas en kwam met een bosje sprokkelhout weer te voorschijn. (Het verkl.w. van bus is ook buske !).

Nen bos heui: een hoeveelheid hooi.

Bòs: borst. Meerv. *böste.*
Gymig op de böste. benauwd, athmatisch.
Woo geet 'r mèt ?
Haan en veut geet wa, mär bi'j rêgen en mistig weer, gaot mi'j de böste op en neer !

Bós: leeg, blut.
Eén bós dreenken: iemand alles opdrinken (bijv. op een fuifje).

Bös: barst. D'r zit ne lilke bös in 't ies. Barsten is: bössen, bessen. Is ow 't geneugen bössen ? zegt men tegen iemand, die overdadig eet. Zie: begerigheid.
Maar als we iemand onverhoopt willen toewensen: barst ! dan kunnen we dat alleen maar in 't Nederlands doen. Het Twents kent dergelijke wensen niet. We kunnen moeilijk zeggen: bös ! Dat betekent niets.

Bósken.
Ook al weer zo'n moeilijk vertaalbaar woord. Het kan bonzen betekenen (veul mien härt ees bósken !) en ook daveren.

Bósken is een verouderd woord voor het schillen van akkermaalshout. (Zie: talhôolt.). Het staat ongetwijfeld in verband met boesschen (zie aldaar).

Bósken wordt ook gebruikt in: *op de duur bósken,* op de deur bonzen. Op de deur kloppen is: trómmen; trómt daor wèl ? : klopt daar iemand ?

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

10/5 '63

DOOR JOH. BUURSINK

B

29)

Bösseln, tegenbösseln, weerbösseln.
Nen bössel is een borstel. Bösseln: borstelen. Maar: *nen bössel van nen jong* is een echte kwajongen.

Tegenbösseln is tegenstreven, wederstreven. *Nen weerbössel* is iemand, die altijd tegen de draad ingaat. Deze woorden worden in het algemeen in een gemoedelijke betekenis gebezigd.

Nen botterbreef is eigenlijk een boterbrief, of een stuk papier, waarin de boter verpakt is. (Zie onder breef). Figuurlijk en spottenderwijs zegt men ook wel *botterbreef* of *botterbreefke* tegen de trouwbrief of het trouwboekje, om daarmee te kennen te geven, dat men er weinig waarde aan hecht.

Bouwen: ploegen.
Het woord boer is van het woord bouwen afgeleid. Een boer is dus iemand, die het land bouwt, ploegt. Nen *bouwboer* is een boer, die de landbouw beoefent, als tegenstelling tot een *veeboer.* In Twente zijn veel gemengde bedrijven, waar de boer dus zowel **bouwboer als veeboer** tegelijk is.

Breedlöftig, breedvlagens.
Wel 't breed hef, löt 't breed hangen. Vandaar dat zo iemand *breedlöftig* (breedluchtig, breed in de lucht?) achter de tafel kan zitten: breeduit. 'n Breedlöftig spul: een royaal, groots iets. *Breedvlagens:* de weiden leupen breedvlagens oet: de weiden liepen naar achteren breed uit.

Breef is brief, maar ook: papier.
Nen *boterhambreef:* boterhampapier. Za'k ow d'r nen breef um toop doon?: zal ik het voor je inpakken?
Hef e ow dat op nen breef daon: heb je dat zwart op wit van hem?

Heb y ók 'n bröd vuur 'n kop?
Een *bröd* is een bord in: taofelbröd, schoefkaorenbröd. Maar: een etensbord is *nen têelder,* en een schoolbord blijft: *bo(r)d.*
An 't bröd zitten: aan tafel zitten. Vandaar: *'n bröd vool keender:* een gezin met veel kinderen.
Iemand, die *'n bröd vuur 'n kop* heeft, is een dikhuid.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

20/5 '63

DOOR JOH. BUURSINK

B

30)

Broeken: gebruiken, nodig hebben.

Broek di'j mär ees: (gebruik jezelf maar eens): steek de handen maar eens uit de mouwen. Wie er nu nog schrijft: dat broek ja nich, is, wat het stadsplat betreft tenminste, er wel een beetje naast. Dat is geforceerd Twents, afgeleid van het Duits: das braucht ja gar nicht.

Brood: (rogge)brood.
Om te onthouden: brood is brood en stoet is stoet (wittebrood). Ik heb hier elders uitvoerig over geschreven.
Het rijmpje zegt ook genoeg:
In de kast krie'j brood met water,
en in hoes daor krie'j koffie met stoet !

Brokken: brokken. Bi'j stukskes en brökskes.
In de eerste wereldoorlog (1914-1918) waren we bij de brandstofschaarste al blij, af en toe van de turfboer een paar manden vol brokken (stukken turf) te kunnen kopen.

Bruw, brugken: boterham, boterhammetje.
Ne stoetenbruw: een boterham van uitsluitend wittebrood.

Buizen, buistern: drinken, boemelen.
'n Buis: korte jas, colbert, kiel. Figuurlijk: een ondeugd.
Dat jeungken lik mi'j 'n echt buis: dat jongetje lijkt me een echte ondeugd, rakker.

Bungel: schommel.
Nen bungel an 't been: een houten blok aan de poot van een paard of aan de hals van een kalf, om te voorkomen dat ze gaan draven. Figuurlijk voor een belemmering, die ons niet vrij laat.

Bungeln: bengelen, schommelen. Lao dat touw nich zo bungeln.
Ook: *pungel.* Nen pungel is een schoudervracht, bijv. smokkelwaar.

Hee löp met 'n pungel werd ook wel gezegd van een voddenman.

Buren: beuren.

Buul: eigenlijk buidel. Wordt verschillend toegepast. In Enschede is een buul, een buulke: een katoenen zak. Een papieren zak is: *nen toeten.* Elders is een papieren zak: buul.
Nen buul vuur vuur 'n possen hebben: teken van armoe.
(Den blifter nooit langer hangen as hoonderd jaor !). *Buul.* lelijk scheldwoord. *Buulkesbrood:* zie bloodkook.

't Ister bi'j hèn: is niet te vertalen met: het is er bij heen. Het betekent: dat lijkt nergens op, dat valt uit de toon, dat is heel erg !

Twentse Taalbank

De d döt mi'j aalt wat,
en dat dötte,
en met doon kan ik ôveral terecht;
Mär hee mot in de rieg hier,
dat mötte,
daor is dan zien lot met beslecht !

Doon, bedoon, verdoon, gedaon.

Ik geloof, dat er in het Twents geen woord is, dat in zoveel uiteenlopende betekenissen gebruikt kan worden als het werkwoord (en het zelfst. naamwoord); *doon* is doen. Dit verschijnsel is een bewijs van taalarmoede. De Twentse volkstaal stelt zich tevreden met één woord als passe-partout, als een loper op verschillende sloten, in gevallen waar een *handeling* moet worden uitgedrukt. Men zou ook kunnen spreken van taal-luiheid, maar in elk geval geeft het blijk, dat er vaak weinig taalbehoeften zijn. Verrassend bij dergelijke primitivismen is vaak de grandioze wijze, waarop het volk zich met zijn taal weet te behelpen. Met andere woorden: binnen het kader van deze primitivismen kan men toch een grote taalvaardigheid constateren plus een feeling voor taalmisbruik. Constructievoorbeelden: „hè's huuld ?" - wanneer de moeder haar kind vraagt: „hè's huulen daon ?" dan is ze een stuntelige taalgebruikster. Ze kan wel vragen: „huul's ?" maar ook met „doen": „Wat dö's, huulen ?" of korter: „Dö's huulen ?". Doen is hier een versterking van het werkwoord huilen. Doen wordt gebruikt om het werkwoord dat volgt, een klemtoon te geven; vergelijk het Engels: „Do speak !" (Spreek dan toch !). In plaats van „Ze pleugen em aalt" kan men desnoods ook zeggen: „Ze deuden em aalt plaogen." Waar het Twents niet zo gauw een welklinkend verleden deelwoord of voorwaardelijke resp. aanvoegende wijs, enz. bij de hand heeft, kan men „doon" inschakelen, bijv.: „de keender bint an 't vangspöllen west", maar ook: „de keender hebt vangspöllen daon", de kinderen hebben krijgertje gespeeld. Ze deuden zik houwen: ze raakten slaags. Behalve dat het Twents *doon* heeft, waar het Ned. doen heeft, zijn er dus veel gevallen, waarin het Twentse *doon* in het Ned. als „doen" allerkoddigst zou klinken. Probeert u maar eens: „wi'j hebt kottens nog ôver ow daon" is niet: „wij hebben kortelings nog over u gedaan."
Zou het ook niet kenmerkend zijn voor de Twentse „traagheid" dat juist zoveel woorden, die een handeling, activiteit uitdrukken, onder één en dezelfde noemer „doen" gevangen kunnen worden ?

Een merkwaardige versterking met *doon* vinden we in het meer en meer verdwijnende gebruik van de herhaling: hier heeft *doen* min of meer de functie van hulpwerkwoord:

hee *is* aalt koald, dat *isse;*
hee *hef* 't aalt koald, dat *heffe;*
hee *döt* aalt zo raar, dat *dötte;*
maar ook: hee *kof* zik aalt ne kat in 'n zak, dat *dötte;*
hee *zeurt* aalt, dat, *dötte,* enz.

(Behalve hebben en zijn worden voorts ook herhaald: zullen, mogen, moeten, kunnen, laten, weten, willen. In alle andere gevallen volgt de herhaling met „doon").

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

22/5·6

DOOR JOH. BUURSINK

D

32)

Doon, enz. (vervolg).

Bij spelen en sport wordt veel met *„doon"* gedaan, vooral in de onvolt. en voltooid verleden tijd: wi'j hebt vangspöllen daon; wi'j hebt kastie daon; wi'j deuden schaatsenlopen, voetballen enz.
In de tegenw. tijd zeggen we niet: „zö'w spöllen doon?" (dat zou een primitieve uitdrukking zijn), maar wel: „zö'w met 'n bal doon, zö'w met 'n drieftol, met 'n vleeger, met 'n jaagbaand, met 'n tooverlanteern, enz. doon?" Wèl weer: „doo'j met spöllen?" met de nadruk op spöllen.
Wel wordt *doon weer* gebruikt om de nadruk te geven: „ik doo tóch voetballen, ik doo tóch schaatsenlopen, enz" of bij ontkenningen als: „Oons Jenske *döt* nich spöllen..."
Verder: böeh doon, kulo doon, muusken-in-de-melk doon... spelletjes met kleuters, die ik hier in 't kort niet kan uitleggen.
Een veel voorkomende uitdrukking in dit verband is: „ik heb daor in lang nich met daon", of: „ik zee'r ow daor nooit meer met doon", wat, verhollandst, tot de grappigste gezegden kan leiden, zoals: „ik zie je nooit meer met de drijftol doen!" Een ander grappig voorbeeld: „ik heb kottens nog 'n mäölke met naobers Jenske zien reetbölleke daon..." (Ik wou Hollans praten maar ik kon 't lachen niet laten! Want wie zegt er nou: „ik heb kortelings nog 'n maaltje met nabuurs Jantje zijn rietbolletje gedaan?" Ja, wie goed Nederlands probeert te spreken zal dan bliksemsvlug bij zichzelf moeten vertalen: „Ik heb onlangs nog een keer met het vliegertje van Jantje van de buurman gespeeld".)

Doon kan ook sterk de bijsmaak hebben van *mis*doen: „och keend, wel hef di'j wat daon? wollen ze di'j wat doon? wat hè's dów dan daon? wàt dö's daor!" „Wat doon" is zoveel als „zondigen". Vandaar dan ook het berouw: „'k zal 't nooit wéér doon!" *Misdóón* wordt meer gebruikt in de strikt juridische zin van een misdaad begaan òf bij het zich ernstig misdragen binnen de eigen kring, vooral wanneer men iemand bedriegt of benadeelt. „Ik veul mi'j *te-kort* daon": ik voel me te kort gedaan, benadeeld; „hee hef nog nooit 'n mêens te-kort daon" wordt doorgaans bedoeld in de meest letterlijke zin van *in eigendom* benadeeld. Letterlijk zal daarmee bedoeld zijn: te weinig (te kort) iemand het zijne geven. *Doon, misdöon* en *te kort doon* kunnen we in dit verband als een trits zien van iets verkeerd doen of iemand wat „aandoen", een misdaad of een misstap begaan en iemand te kort doen. Zie ook. *àndoon.*

Twentse Taalbank

33)

Van-allens „doon" .... met een voorzetsel.

Om in de baaierd van „doon" een klein beetje orde te scheppen, gaan we nu eens eerst de samenstellingen van „doon" met een voorzetsel eruit halen. 't Is wel leuk om te zien, wat d a a r allemaal uit komt:

àndoon, andóón: aandoen, aandoen.
Ik kan d'r eerlijk-waor niks án dóón - ik kan het heus niet helpen; daor is niks meer an te doon - daar is geen baat meer voor. Een van de mooiste Twentse „doon"-voorbeelden is: „het *dötter* wat an !", waarvoor geen rechtstreekse Nederlandse vertaling te geven is. Letterlijk: het doet er wat aan ! Gebruiksvoorbeeld: 't Is toch wat te zeggen de weenterdag ! Jao-jao, et dötter wat an ! (De winter laat zich gelden !).
In de betekenis van: iemand iets aan-doen. Woo kö'j mi'j dàt àndoon ? Doot wa'j doott, mär doo mi'j dàt nich an !
In de betekenis van: aanreiken, aangeven. Doot mi'j de stôove ees efkes an.
In de betekenis van: sluiten. Door de duur ees efkes luk an: doe de deur eens wat verder dicht.
In de betekenis van: aantrekken (van kleren). Za'k vanaovend mien holskrabbenbläedken ees andoon ? vreug Eva an Adam. Ik heb ok nooit niks um àn te doon, zegt umsgelieks de meeste vrouwleu at ze nao 'n feest gaot.
In de betekenis van: verhelpen, genezen, enz. Is daor now niks an te doon ? (Kunnen we daar niet helpen ?) - Hef 'n dokter daor niks an daon ? (Heeft de dokter dat niet behandeld ?) - Doo'j van 't jaor nich an Sunteklaos ? (Vier je van 't jaar geen sinterklaasfeest ?) - Wi'j doott nich an al dee liesten. (Wij geven niet op al die intekenlijsten.) - Den döt nooit an 'n aarm mêens. (Die geeft nooit iets aan een arm mens.)
Hee döt nêrgens meer an: hij is niet gelovig meer. En van een ongeneeslijk zieke zegt men: ze hebben allens an daon, mär d'r is niks meer an te doon !
Verder kan men nog: de laamp an doon (de lamp opsteken), enz.

achterhèn doon: lett.: achterheen doen. Er wordt niet gezegd: ze hebter mi'j achter daon, maar wel: ze hebter mi'j achterhèn daon. Iedere Twent kan weten, dat dat wil zeggen: ik heb m'n ontslag gekregen. (Zie ook onder: achter, oetdoon).

duur doon: doordoen, maar ook: ... doordoen.
Now mo'j daor nich alvedan ôver duur doon: nou moet je niet aldoor over hetzelfde praten !
Maar ook: Bi'j tòch nog kommen ? Ik hàr ow al dúúr daon ! Ben je toch nog komen opdagen ? Ik had er al niet meer op gerekend. (Ook: ik har ow al *oet* daon).
En: annuleren: Wi'j hebt de bestelling mär dúúr daon !

indoon: inschenken. Dooter mi'j nog één in: schenk me nog eens in.

mèt doon: meedoen. Ma'j 'k mèt doon ? : Mag ik mee spelen? Hee kan best mèt doon: hij kan zich best laten gelden !

mèt doon: meetellen. Dow beens nog mär zo'n klötterbukske, dow dös nog nich met. (Je telt nog niet mee).

met hèn doon: mooi praten. Den döt aalt mooi met ow hèn. (Die praat altijd mooi met je). Daor mo'j mär 'n betken met hèn doon. (Die moet je maar niet voor vol rekenen).

Twentse Taalbank

Van-allens „doon" ... (vervolg).

naodoon: nadoen, naäpen, imiteren. Wel 't vuur döt is nich zo gek as wel 't nao döt !

oetdoon: uitdoen ... Doo de laamp oet en gao nao bèr !
Ook *oetdoon* is in een groot aantal betekenissen te gebruiken. *Een oetdoon:* niet meer met (of op) iemand rekenen. (Zie ook: duur doon).
In de betekenis van: de deur uitzetten: ze hebt hem de duur oet daon.
In de betekenis van: ontslag geven: ze hebt hem d'r oet daon.
In de betekenis van doorhalen, annuleren: wi'j hebt dee bestelling mär oet daon, d'r koomp nów tòch niks maar van.

oonderdoon: ònderdoen. Het Twents hoof vuur 't Hollaans vast nich óónder te doon !

opdoon: opdoen. Daor kö'j umsgelieks wat van ópdoon: daar kun je allicht iets van opsteken.
op oet doon: op uit doen. At de moor ow wat zeg, daor mo'j wat op oet doon: je moet er wat op uit doen als je moeder je wat zegt. (Mär hee deu nooit nêrgens wat op oet).
Ook in de betekenis van: hee is geleuvig groot brach, mär hee dötter rechtevoort niks meer op oet - hij is godsdienstig opgevoed, maar hij doet er tegenwoordig niet meer aan. Zie ook: an doon.

ôver doon: overdoen; *ôver dóón:* over ...
Dàt mo's *ôver* doon, zei de meister, dat löt ja nêergens op - dat moet je overmaken, zei de onderwijzer, dat lijkt immers nergens op !
Met de klemtoon op *doon:* ik zal d'r wal ees efkes ôver *doon:* ik zal er wel eens een woordje over doen, een balletje over opgooien.
In de betekenis van: over iets nakaarten. Döt e daor nòg aaltied al òver: zeurt hij daarover nòg altijd maar door ?
In de betekenis van: het over iemand hebben. Kottens heb wi'j nog ôver ow daon - wat tot het grappige Twentisme kan leiden: kortens hebben wij nog over u gedaan ! (Het schijnt voor een Twent immers nogal moeilijk te zijn, „vrij" te vertalen in: Onlangs hebben we 't nog over u gehad).

têgen doon, têgen-in doon: tegenstribbelen, tegenwerken.
't Is nen besten keerl, mär hee mag nog wa gäern têgen doon: hij is nogal graag in de contramine, is beter „Nederlands" dan: hij houdt ervan, tégen te doen !
Hee kon d'r nich oonderoet, mär hee mos tòch àl d'r têgen-in doon !

toot doon: het dötter wat too (Zie ook: het dötter wat àn).
Dötter dat wat too ?: Hindert dat iets ?
Doo de duur too: doe de deur dicht.

um doon: omdoen.
Za'k d'r di'j nen breef um doon ? Letterlijk: zal ik je er een stuk papier om(heen) doen ? of „vrij" vertaald: zal ik 't voor je inpakken ?
Jao, en doott er mi'j dan 'n bölleke touw *um-too:* ja ,en doe er dan een stukje touw omheen.
In de betekenis van: omslaan. Zo's nen dook *um doon:* je moet een doek omslaan. 't Ströpken um doon: de das aandoen.

vuur doon: voor doen.
In de betekenis van: voordoen. - Doo 't mi'j ees vuur, dan za'k 't ow nao doon !
Van kleding: nen schöllek vuur doon: een schort voor doen; nen dook vu doon: een luier aanleggen.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

28/5·6.

DOOR JOH. BUURSINK

D

35)

Wat je nog meer met „doon" kunt doen.

Wat doo'j (vuur de kost)? Wat is je beroep? Hee döt met de stoetenkaor: hij is broodventer.
Hollands doon of plat doon: Nederlands praten of plat praten.
Zö'w ees doon wel 't zwatste dropswater hef?: Dat is ongeveer hetzelfde als: *in de wèr doon:* in de weer doen, tegen elkaar opbieden, een wedstrijd houden. Bijv.: in de wèr doon wel de meeste eier op kan.

In de wèr doon is ook: om het hardst (lopen, fietsen, enz.) Maar we moeten *in de wèr doon* n i e t verwarren met: wedden, een weddenschap aangaan. Dat is: *ik dóó met di'j:* ik wed met jou. Maar: ik durf te wedden is: *ik dö'w te wedden!*
In de griep doon: te grabbel gooien. Lett.: in de grijp doen, d.w.z.: voor het grijpen doen (= gooien).
Dat döt mi'j wat: lett.: dat doet mij wat. Dat grijpt mij aan, dat maakt indruk op me. Döt ow dat wat a'j dat zeet? - Zegt jou dat iets? Dat döt mi'j niks: ik word er niet koud of warm van!

Maak ow nich wat te doon! - Maak je niet wat te doen. Een vrouwtje, dat in verwachting was, hoorde ik zeggen: Hemman hef mi'j weer wat te doon maakt.
Wat doott de eier? - Wat kosten de eieren?
Met één te doon hebben: met iemand te doen hebben, medelijden met iemand hebben.

Daor zö'j met te doon hebben: daar zul je mee van doen hebben. Daar zul je 't mee aan de stok hebben!
Dat döt 't em nich: zou in 't Ned. vertaald misschien gelijkwaardig gezegd kunnen worden als: dat doettuttum niet! Vrij vertaald: daar kom je niet verder mee.

Het döt nog niks: er komt nog geen leven of beweging in, kun je van heel wat dingen zeggen, bijv.: het water kookt nog niet; het kind praat nog niet; het regent nog niet, enz.
Het döt a weer wat: het regent al weer iets, enz., al naar het geval wil.
Dee doott zik mekaar nich zo völ: die verschillen niet veel.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

14/5·63

DOOR JOH. BUURSINK

D

36)

Wi'j doott nog êven vedan !

'n Auto döt 't nog nich had: de auto loopt nog niet al te best (of: **loopt** helemaal niet).
Hee döt 't nog nich had: hij groeit nog niet **hard. (Dat kun je** van een kind **zeggen, maar ook van een boom, een dier, enz.)**
Bi'j 'n bok doon: iemand **voor de mal houden. Letterlijk:** (de sik) bij de bok doen. Zo is over 't algemeen d e k k e n : bi'! ..... doon, zoals: de möer bi'j 'n ram doon, de koo bi'j 'n bóllen doon, enz.

Bod doon, bescheed doon: bericht geven, sturen. (Zie ook bij B).

Dood doon: slachten. Eventueel ook: vermoorden, terechtstellen. 't Beest dood doon, ne hèn dood doon: een koe, een kip slachten. - De meister har van Johan van Oldenbarnevelt vertëeld, woo ze den ontheufd hadden. Daor stek Jenske 'n vinger op: Meister, de vaar hefter zaoterdagnaomeddag ók één dood daon, en dat was ók nen ôolen Barnevelder.

Um dèn doon (daorumtrênt): daar of toen ongeveer, daaromtrent; zowel aanduiding van tijd als van plaats: 's aovends um acht uur, um dèn doon, bi'j de Kettingbruw um dèn doon.

Hee deu aait met 'n dokter: hij dokterde altijd. **Met welken dokter doo'j ?: wie is je huisdokter,** of: bij welke dokter **ben je onder behandeling ?**
In ne goeën doon: **in goeden doen. Dee konden et nog a goed** doon: die zaten er nogal **warmpjes bij.**
De haand doon: de hand geven.

Händig-àn doon: **kalm-aan** doen, voorzichtig zijn.
De tied d'r too doon: de tijd eraan besteden. Hee döt **zik** alle tied: hij besteedt er veel tijd aan.

't Ister um te doon: **lett.: het is er om te doen. - Het is** bijna zo ver. 'n Trein is nog nich an, mär 't ister um te doon.
Vot doon: **wegdoen, van de hand doen, verkopen, weggooien, enz. Doot vot dat ding: weg met dat ding !**

Twentse Taalbank

37)

't Zwiegen d'r too doon: het zwijgen ertoe doen.

Doo ees wat in 'n kachel: gooi eens wat op de kachel, vul de kachel eens bij.

De ogen too doon: de ogen dicht doen, maar ook: gaan slapen, en zelfs: sterven.

Oet de deuk doon: uit de doeken doen; uitleggen.

Oet mekaar doon: ook: uitleggen. Verder: (bijv. twee vechtende jongens) van elkaar doen.

Oet mekaar doon: vaneen doen, uit elkaar halen, demonteren. 'n Boedel oet mekaar doon: de inboedel verdelen, de erfenis verdelen.

Dik doon: dik doen.
Vraogen doon: vragen stellen. I'j könt better domme vraogen doon as oonwies nao hoes hen gaon: je kunt beter domme dingen vragen dan onwetend naar huis gaan.

Woo doott de pielkes ? (Hoe doen de eendjes ?) vraag je aan een kind, of: „Woo döt de mieskat ?"

Wel dötter ? - Wie spreekt er ? vraag je als je weten wilt, welke predikant de preek zal houden.
Het eind van een handeling wordt ook met „daon" aangeduid:
He'j 't etten daon (of: He'j 't etten al op ?) is de vraag of je klaar bent met eten. Evenzo: hebt de hoonder 't ruuëzeln al daon ? (Zijn de kippen al door de rui heen ?)

Doon, daon, zonder meer wordt ook gezegd voor: een behoefte doen. He'j daon ? (Ben je klaar ?) Van een kind, dat op 't potje zit: „Dötte ?"

I'j könt 't mi'j dóón: lett.: je kunt het me doen ! In het Nederlands zoiets als: reken maar niet op mij. (Maar dan in het onbeleefde !)

Met voorvoegsels krijgen we nog de volgende woorden met „doon":

— zich *bedoon:* zich bevuilen. (Zie ook: B.)
— *gedaon* (nadruk op daon): alleen als verl. deelw. in de betekenis van: gierig, vrekkig, inhalig. Hee is nogal luk gedaon op de cêenten. Hee is naa gedaon !
— *zich verdoon* kan twee betekenissen hebben:
a) zich vergissen: 'k leuw da's di'j daor lilk verdös;
b) zelfmoord plegen: hee hef zik verdaon.
— *verdoon:* verbruiken; den kachel verdöt mi'j völs te völ.
— *verdoon* (zelfst. n.w.): töt zien verdoon hebben: tot zijn beschikking hebben. Voorbeelden: Hee hef aardig wat töt zien verdoon: hij kan over heel wat beschikken. Mien moor har alleen mär 't plat töt äer verdoon: kon alleen maar Twents spreken.
— *ontdaon* voor ontdaan wordt wel eens gebruikt, maar is al te veel verhollandst.

Doon en laoten: doen en laten.

Hee kan 't ja wa doon, hee is ja in goeën doon: hij kan zich dat immers wel permitteren; hij is immers in goeden doen !

Twentse Taalbank

D

38)

Van daal en daansen en nog meer.
Daal is alles, wat met laag, omlaag, neer, beneden te maken heeft. *Nao daalten* of *umdaal* is: naar beneden. *In de daalte* is: in de vlakte.
Laot ow daal: ga zitten. (Men zegt ook wel eens: smiet ow daal, maar dat is van dat gewild-joviale, onechte Twents). Opstaan (van een stoel e.d.) is: zich opnemen.
Een oude man hoorde ik zeggen: „ik wol, dat oonz-leeven-Heer nówverdan mär ees bi'j zik daal keek..." d.w.z.: ik wou, dat o.l. H. nu maar eens bij zich omlaag keek (om mij bij zich te nemen !).

Daankensweerd: zie ook bij: bedanken.
Tegenwoordig wordt daankensweerd zowel gebruikt om voor iets te bedanken als om iets te weigeren. Bij navraag is mij herhaaldelijk gebleken, dat *daankensweerd* vroeger uitsluitend werd gebruikt als men iets, dat aangeboden werd, niet wilde hebben. (Engels: *no,* thank you !).
Om het gebruik duidelijk te maken, geef ik hier nog een klein stukje wat ik zou willen noemen „gesprekskunst", bijv. bij het aanbieden van een sigaar, die a) geaccepteerd en b) geweigerd wordt:
a) Wo's ne segaar roken ?
Nô, a'k nee zol zeggen, zo'k leegen. Astebleef dan mär, a'k d'r di'j nich met te kòrt doo tenminste !
b) Kaan'k di'j 'n plezeer doon met ne goeë segaar ?
Daankensweerd ! Dee is an mi'j nich besteed. Rook em met plezeer zölm op ! Ik gèw d'r niks um. Danke !

Daanken: danken. Ook in: 't zal ow lekker wat daanken ! (Ook wel: 'k zal ow lekker wat lachen). Vrij vertaald: ik kijk wel uit ! Ik zal je danken !

Daansen: dansen, het dansen (bal). „Ik wol daansen leern, mär ik kon met de been nich geweern !" (Ik wou dansen leren maar ik kon met de benen niet overweg). „Is daor ók daansen bi'j-àn?" (Is er bal na ?)

Dag, dagtied gêven: dag, groeten.
Dag zeggen is goeiendag zeggen, groeten, afscheid nemen. Dagtied gêven: groeten, naar de tijd van de dag zulks verlangt: g'ndag, g'môrgen, g'meddag, g'naovend, g'nacht.
Voor: afscheid nemen van een stervende hoorde ik vroeger: g'nacht zeggen, dat is: goeden nacht wensen, welterusten wensen.

Dag is ook: dunk. Van dèn he'k nog nooit nen hogen dag had: van die-en-die heb ik nooit een hoge dunk gehad.
Dagens: daags, overdag. Maar ook: op een weekdag, in tegenstelling tot: zöndagens. Dèn löp dagens en zöndagens aalt allêens ! (Die gaat door de week en zondags altijd hetzelfde gekleed). Da's dagenswêerk: dagelijks werk. De dagense klêer: de kleren, waarmee je naar 't werk gaat. 't Dagense en 't zöndagense haalsgat: wanneer iemand zich verslikt, heeft hij wat in 't zöndagense haalsgat krêgen; - in 't verkeerde keelgat. Wat is zien dagense wêerk ? - Wat is z'n beroep ?

Dàt, dèn, déé....?
Wanneer deze woorden met nadruk geuit worden met een vragende intonatie, dan wordt daar iets minachtends mee bedoeld.
Dàt wordt dan gebruikt voor een onbetekenend mannetje (ook wel vrouwtje), dèn voor een man, déé voor een vrouw of als meervoud voor mensen.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

4/6·65

DOOR JOH. BUURSINK

D

39)

Van daor töt door...
Daor is daar. Maar ook hiermee kan het Twents weer verschillende samenstellingen maken, die het Nederlands niet heeft:
daor! of *daor dan!* is: asjeblief, wanneer men iemand iets geeft (gemoedelijk). Maar wanneer men iemand een opstopper geeft, kan men zeggen: *daor-dan* of *dè-dan!*
(Tegenwoordig is asjeblief gewoon: astebleef).
Ook in vragen: moor maj'k astebleef ne boterham?
daor nich van, of: *daorvan nich!* kan verschillende betekenissen hebben: praat me daar niet van... en ook: dat wel niet ... of: dat wèl...! Bijv.: ik had hem dat plezeer ja wa willen doon, daor nich van!

Door is traag, saai, dor, droog. „Wat 'n door wich is dat" - Wat is dàt een saai meisje.

Däeien: dooien. *Dao:* dooi.
Het däeit, de groond is dao worden (ontdooid).
Maar: de dooi is ingetreden, kunnen we niet letterlijk vertalen. Dat is te deftig voor het Twents. Benaderend kunnen we zeggen: 't is dao weer worden.

Dèlhanen: de haan op de deel. Vroeger werden de linnenopkopers zo wel genoemd. Zie: baas.

Deel: deel; ook: stuks, aantal. *Twaalfdeel:* een dozijn.
Woovöl deel he'j daor? (Hoeveel artikelen heb je daar?) - Hee wil mär één deel hebben: hij wil maar één gang (aan een diner) hebben. (Vergelijk: Hamburger Speeldeel - plat-Duits voor speelgroep).

Deenk: ding. Meervoud: dinge. (Het woord deenk is wel sterk verouderd).

Dicht: gesloten (zie ook: too). Nen dichten breef: een gesloten brief.

Dik: dik, bezorgd, dronken. Waor maak i'j ow dik ôver?: Waar maak je je bezorgd over, ook wel: waar bemoei je je mee?

Dik in de betekenis van dronken (ook: onbekwaom) heeft nog weer verschillende samenstellingen en vaste gezegden: zo dik as doezend man, drietend-dik of zo dik as 'n dr...hoes.

Diek: landweg, zandweg, mestweg, eig.: dijk (Kuipersdijk).

Dee: die. Een merkwaardige uitdrukking is: *van dee-d'r grötte,* d.i.: zó groot ongeveer.

Dien, 'n dienen, de dienen: jou, de jouwe(n).

Twentse Taalbank

DOOR JOH. BUURSINK

D

40)

Van doeren, dollen en dooden.
Doeren: duren. Het wat ouderwetse: dat doert mi'j te laank - is tegen woordig algemeen vernieuwd tot: dat duurt mi'j te lang. Ook *doeren* in de betekenis van: duurzaam zijn, ondergaat dezelfde verandering. ***Nen doerappel:*** een duurzame appel.
Doeren heeft nog een andere betekenis, die eigenlijk op hetzelfde neerkomt. Wanneer iemand (het kan ook een dier zijn !) een ondragelijke lucht verspreidt, dan zegt men: I'j könt er ja nich bi'j doeren - het is bij hem niet uit te houden !
Onwillekeurig denken we hier ook aan het in Twente ingeburgerde woord *doerak*, dat zoiets als hufter betekent. Oorspronkelijk is een doerak een Russisch gebruiksvoorwerp, t.w. een zweep.

Doeken: duiken. Wordt gebruikt in de betekenis van: bukken. ***Zich verdoeken:*** zich verschuilen.

Dóllen: ijlen. Zowel in de letterlijke betekenis als: wartaal spreken, onzin vertellen.

Döl: slaapkop, sufferd. Ook: ***dössel, dussel.***

Dom en daf, dom en dag: voornamelijk in de uitdrukking: zich dom en daf (dag) etten - (ook wel: zich oet 'n binnennaod etten) - buitensporig veel eten.

Dood. De vaar an de dood (an 'n êend) helpen: vader tot aan zijn sterfdag verzorgen. Doodgaon is niks, zêi de boer, mär de kósten . . . ! Nen dröevigen doden: een betreurenswaardig sterfgeval. In de doodkas: in het begrafenisfonds.

Doonderloof: een vetplant (Sedum), die ik nog altijd als „donderloof" in mijn tuin heb.

Doow: toen. Maar in het Enschedese stadsplat wordt nooit anders meer gezegd dan: *tón.* Dit woord is al lang verhollandst.
Doowdetied, tóndetied: destijds.
Elders ook *dón* = doow = toen.

Dörke: (ook: döddeke, töddeke, dòdden, tòdden): vodje, vod. Van een onooglijk manneke (of vrouwtje): wat 'n dörke.
Sokkerdörreke, sokkerdòdden: fopspeen.

Dörven (ongev. uitgespr.: dömmn) - durven, mogen. Ook: *drömmn,* maar dat komt niet veel meer voor.
Ouderwetse mensen zeggen nog wel eens: *ik dröw* voor ik durf, maar tegenwoordig is het algemener: *ik döw.* Tegenover het ouderwetse: *ik drömmn* (ik durfde) staat thans: *ik dörven* (spr. uit als: ik dömmn). Verl. deelw.: ik heb dat nich àn döwd (dörfd). Primitieve taalgebruikers maken daar wel eens van: ik heb dat nich àn dömmn.
Over het gebruik van de woorden *dörven* en *möggen:* de Twent gebruikt deze woorden ongeveer als de Duitser zijn *dürfen* en *mögen.*

Twentse Taalbank

Dörven en möggen.
Hierbij enkele gebruiksvoorbeelden van de hulpwerkwoorden *dörven* (durven, mogen) en *möggen* (mogen, graag willen).
Vervoegingen: ik dörf (döw), dow döfs, hee döf, wi'j dörft (döwt); (ook: dröw);
ik dóf (dróf), wi'j dóffen (dróffen);
ik heb dóf.
ik maj, dow mags, hee mag, wi'j majt of möwt;
ik móch, wi'j móchen;
ik heb möwd.

Dörven is durven in: ik döw dat nich te waogen;
maar: mogen, geoorloofd zijn in: ik dörf dat nich - dat is mij niet toegestaan;
ik döw (dörf) nich, kan beide zijn: **ik durf niet**, en: ik mag niet. Döfs wal op 't ies ? Zowel: **durf je wel**, als: mag je wel op het ijs ?

Möggen: mag's **mi'j nog wal lieën** ? - mag je me nog wel ?
mag's wal 'n **möpke** ? - lust je wel een koekje ?
mag's nich zo völ vraogen - je mag niet zoveel vragen;
mag's hier wal wêen ? - ben je hier wel graag, kun je het hier harden, voel je je hier thuis, e.d.
mag's wal allens etten, mär nich allens wetten - je mag wel alles eten, maar niet alles weten !
Mag wa wêen ! Of: dat mag wa waor wêen ! - 't Kan wel zijn, kan best waar zijn ...

Draod: draad. **Takkedraod**: prikkeldraad. Oonder 'n draod hen vretten: lett.: onder het prikkeldraad heen vreten. Dat zie je heel vaak van een koe, die uit het gras in een andere weide snoept. Wanneer men van iemand zegt: **hee mag nog wal gäern ees oonder 'n draod hen vretten** - dan wil dat zeggen: hij is een **ouwe snoeper**; vooral ook: hij houdt zich met andere vrouwen op !

***Drao*: sloom**, traag, draderig. Tegenovergestelde van: fiks.

Draf: draf. **'n Draf d'r in hebben**: de boel marcheert goed. Ik mor aaltied al in 'n draf: ik moet altijd hard werken.

Drammen: drammen, zeuren. Wat hè'j toch aalt te drammen; dat gef aalt gedram, drammeri'j.

Dräeischuut: draaimolen; *dräeitol:* draaitol. Beide wordt ook gezegd van behaagzieke jonge meisjes of vrouwen.

Dräeien: draaien. Nen **weeldräeier: houtdraaier**, wieldraaier. In de betekenis van **pronken**, koketteren, wordt dit woord ook graag gebruikt:

„Wat zol Jaan met Jenneken doon ?
't Kon nich stoppen of näeien !
't Hef nen boonten schöllook vuur,
Daor kan 't met drillen en dräeien !"

Drillen: drillen, draaien. Gedrild gaoren: getwijnd garen.

Drill: keper.

Drollen, drollster: spinnen, **voorspinster**. Drollen is (in de spinnerij) drollen (los gedraaide lonten) maken. De vrouw die dat doet is een drollster. Na de tweede wereldoorlog is dat woord systematisch vervangen door: voorspinster, teneinde het aanzien van het textielvak te verhogen.

Drol: hoop. Wat bi'j toch nen drol: wat ben je toch een nietsv[illegible]rdige vent !

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

7/6·63

DOOR JOH. BUURSINK

D

42)

Van nen dreedraod en nog wat.
Wat nen dreedraod is, daarover heb ik vroeger al uitvoerig geschreven. Wanneer dit Abecedarium in boekvorm verschijnt, worden mijn vroegere publikaties op dit gebied wel ingelast.

'n Dreedräödken is goede koffie.
Nu hoorde ik onlangs de uitdrukking: *dree-mätkes spek:* dat is doorregen ontbijtspek, dat met ananas werd genoten. Wie kan mij daarover inlichten, en over de betekenis van de naam ?

Dreumen: dromen, afwezig zijn met de gedachten.
't Dreumt di'j: je bent in de war, dow verdös di'j, je vergist je.

Nen dreestuuwers hanen, ook wel: dreeduitschen (spr. uit: dreeduitsgen) hanen - een driestuivers haan. Ook: nen oelenveerschen poeterhanen.

Dreupke: druppeltje, uitsluitend bedoeld als een borreltje. Vergelijk het ook in Twente bekende drinkliedje: drinke nòg een drupske . . .

Drieten: oud Nederl.: drijten. Een woord, dat je niet in het gezelschap gebruikt, maar dat hier toch niet gemist mag worden, omdat het nu eenkeer in een abecedarium past. Het is een ontlastende handeling van mens en dier, „stoelgang" hebben. Maar ook dàt woord is al vreselijk verouderd. We zullen dit woord niet uitputtend behandelen, alleen enkele merkwaardige voorbeelden van beeldspraak voor de curiositeit geven: wanneer iemand ons bevel (verzoek) niet opvolgt, wordt gezegd: hee drit ow wat; wanneer men een geweldige meevaller heeft: zó wat drit ow de hoond nich op hêlderlechten dag ! Van de regen in de drup komen: van pis-in-ber op driet-in-'t stro ! En er is geen autochtone Twent die dit gezegde niet kent: Daor geet 't hèn, zêe driet-in-ber, en doow har e 't al daon ! (Gedane zaken nemen geen keer !).

Droef: druif, tros. Ouderwets: nen droef bonen, een pöl bonen: een struik, tros bonen. Maar: nen tros druuven. Druufke: druifje.

Nen drókken: een drukte. Maak vuur mi'j ginnen drókken: doe je voor mij geen moeite, ik wil je geen last bezorgen.
Ik bin naa (of: slim) drók: ik heb het erg druk. Wat is dat daor vuur nen drókken: drukte, oploop, drukke nering.
Nen drókken raod hebben: veel aan 't woord hebben, in een druk gesprek zijn.

Twents Abecedarium

ntse Taalbank

DOOR JOH. BUURSINK

D

43)

Dropswater spöllen.

Spöllen, wel 't zwartste dropswater hef: wie baas boven baas is. Een medicijnflesje met water en wat drop werd geschud, tot het drop opgelost was. Daarna werd het flesje in bed gelegd om te broeien. Daar kon je de hele vrije woensdagmiddag zoet mee zijn. (Maar dat was in de tijd, toen er nog geen rolschaatsen en skelters waren, en toen een arbeider die dingen tòch niet had kunnen betalen).

Nen dubbelsnoeten: een bulldog, bulhoond, boxer.

Duchen: dunken, duchten. Wat duch 'n dokter van 'n kraanken ? - Wat denkt de dokter van de zieke ? Hee hef niks te duchen !

Duchtig, duftig: geducht, flink. 't Hef duftig vroren: het heeft geducht gevroren ! Nen duftigen stoeten, enz.: een flink groot wittebrood, enz. Nen duftigen boer: een flinke boer.

Dun: dun. Hee is an de dun: diarrhee hebben. Ook: nen duurtocht hebben.

Duurtocht: diarrhee, is altijd een fatsoenlijke uitdrukking geweest.

Duurlopen: et löpter hem duur: hij ijlt, hij spreekt wartaal, hij is niet meer bij zijn verstand.

Duurpot: stamppot. Ook: pot duurmekaar. Een wortelstamppot is: wottel duurmekaar, of: nen wottelduurpot.

Duurlek: vergiet.

Duuweln: duivelen, razen. Je kunt alles laten *duuweln:* de aerpel, dee kokt; de näeimesien; de maaidorser, enz. Je kunt zelfs iemand laten *ópduuweln* of *nen ópduuwel verkopen.*

Te duuker nòg-àn-too ! Welverduiveld ! De duuker zal di'j halen: de duivel zal je halen. Toch zit er in het gebruik van deze woorden iets gemoedelijks: duuker lijkt me een verzachting van duuwel. Nen duuker was een hoge beambte bij het Veemgericht.

Dwäs: dwars. Ook: ongezeggelijk. Hee geet er aalt dwärs (dwäs) têgen-in. Hee is luk dwäs: in de contramine.
Dee: die, wie. Dee d'r schrif, dee d'r blif ! Wie schrijft, blijft. Een merkwaardige, primitieve stapelvorm voor *wie* noteerde ik onlangs op een vergadering: *dee wel at* nog wat te zeggen hef: wie nog wat wil zeggen.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

E

E is ne ééndagsvleege, mär vuur ne
vleeg is nen dag,
wat vuur 'n mêens tachentig jaor is...
daorum: met ne vleeg gin beklag!

44)

Eés (ééns) zo lang: zeggen wij, als we tweemaal zo lang bedoelen. Bedoeld zal zijn: *nóg-eens* zo lang, zo oud, enz.

Eéndagsvleege: eendagsvlieg. Wanneer we iemand, aan wiens doorzettingsvermogen we twijfelen, plannen horen opperen, waarvan wel nooit wat terecht zal komen, kunnen we zeggen: ééndagsvleegen.

Eén is: iemand. Dów beens d'r mi'j één! Vrij vert.: jij bent een mooie grappenmaker. - Daor löpter één met allm'nsgek! riepen we vroeger, als we iemand met klitten hadden gegooid.

Eéngeunstig: eenzaam, maar ook: in zichzelf gekeerd, eenzelvig.

Eénleustig: eenzaam: éénleustig lig et vêeld!

't Is àl koekoek éénen-zaank: koekoek éénzang.

Eén .... àl: 't was één snee àl snee: er lag overal sneeuw. Ook: één-en-àl snee!

Eerlijk: eerlijk. *Eerlijk-waor?:* Heus? Is dat eerlijk-waor gebuurd? - Is dat echt gebeurd? Ook: *wisse-waor!*

Eernst: ernst. Oet eernst of oet gekheid: serieus of voor de grap. Zö'w oet eernst knikkern of oet gekheid: zullen we echt om de knikkers knikkeren of om het spel, d.w.z. zonder elkaar knikkers te betalen. Is ow dat eernst?: Is je dat ernstig gemeend?

Eers, eerst: eerst, maar ook: vroeger. Daor deu'r e eerst aalt ôver: vroeger praatte hij daar altijd over.

'n Eên(d): het einde; *op 'n êend:* overeind.
Hanna har de hele kökken op 'n êend staon: Hanna had de hele keuken overhoop liggen. 't Löp met hem op 'n êend: het loopt met hem op het laatst. De leu stunnen op 'n êend: de mensen namen een protesthouding aan, waren uitgelopen, in opgewonden stemming, protesthouding.
'n Dikken êen: de bibs.
An 't êen: tenslotte, maar ook: aan het einde van ons leven.

Eardäönig: eerzuchtig.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

E

45)

'n Ei is 'n ei . . .
'n Ei is 'n ei is een veel voorkomend gezegde, dat zoiets kan betekenen als weinig gevoel hebben voor variatie.
'n Tik-ei: een ei, dat geconsumeerd wordt. Niet te verwarren met: knik-ei ! Vooral tegen kinderen werd gesproken van 'n tik-ei.
'n Greun ei: een ongekookt ei.
Nen eierdoornd: eidooier. (Dubbeldoornd: dubbeldooier).

Eiertikken: eieren tikken (met Pasen).
Van een kwalijke zaak kan gezegd worden: at dàt ei nog ees brek, wat zal dàt steenken !
'n Schier ei of *'n voel ei:* aangebroed of bedorven ei.
Als kind werd ons verteld: nen hanen kan ók eier leggen, mär dat bint *eier-met-hakens !* (U moogt driemaal raden..)

Egge: zelfkant.

Els, pin-els: priem.

Eps, heps: grappig, eigenaardig.
Wat is dat ja 'n èps: wat is dat een grappig mannetje. Wat doo'j dat eps: wat doe je dat eigenwijs.

Estemeeren: waarderen, op prijs stellen.

Etb're waar: (lett.: eetbare waar) werd vroeger algemeen gebruikt om daar levensmiddelen mee aan te duiden. (Kruidenierswaren zijn: weenkelwaar).

êvenöälderkes: een tweeling.
Dit is een van de mooiste Twentse woorden, die ik ken; voorbeeld van een fijn, zij het primitief, taalgevoel. Hierin zit zowel êven-old als ölder (ouderdom, leeftijd).

Eugte: (öögte): oogje in een voorwerp, bijv. een naald. Het eugte achter 'n petretlieske.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

F

46)

F bint flantuuten, dat is: flauwekul —
wel daor nich van höldt, den hef gin benul!

Feelen (fehlen): dat kaan'k nich van hem feelen - dat kan ik van hem niet uitstaan. Ook: ik kan hem nich feelen. - I'j könt ok niks feelen: jij kunt ook niks verdragen.

Fiestern, fiesterd: wat loop i'j daor te fiestern, kôoldfiestern (rillen van de kou), i'j bint nen echten fiesterd, kôoldfiesterd.

Flantuuten: grillen, kuren, flauwekul. - De moor ok aalt met äere flantuuten! (Moeder altijd met haar grillen).
Fluitwaggel: een zangvogel. Wat bi'j toch nen fluitwaggel.

Fósken - heeft verschillende betekenissen, zoals: duur 'n snee fósken; 't wêerk verfósken (verslonsen); hee hef allens verfosket en verdaon (erdoor gedraaid). Fóskeklaos.

Ne fóssen, 'n fuske: een slons, slonsje. Maar ook: iemand met een zwak karakter; sloddervos.
't Löp op nen fóssen oet: het loopt op wanorde uit.
't Löp em an 'n fuske: het loopt er hem door.

Fummeln (ook: fiemeln): frummelen, futselen. Wat beens toch 'n frummeljannäöken!

Fraoi: fraai, maar ook: bekoorlijk. In de betekenis van fraai (mooi) wordt dit Twentse woord niet gebruikt. We zeggen niet: ne fraoie schilderi'j, maar: ne mooie schilderi'j, of: naa mooi! Maar wel: 't hef a fraoi däeid - het heeft al behoorlijk gedooid; hee is fraoi lang worden - hij is behoorlijk lang geworden; hee hef fraoi luk gêeld: behoorlijk wat geld.

Frêensken: grimassen maken, onrustig doen. 't Päerd lêe zo te frêensken.
Foekeren: lubberen. De mouw foekert in de maantel.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

47)

G

De g is 't geluk... da's vuur 'n wies mêens de wieze
waorop e zich in zien oongeluk gelukkig mag priezen!

Ne gapse gadderen en zo.

Gadderen: oprapen, bij elkaar rapen (Duits gättern: sorteren). De roepen van 'n moos gadderen: de rupsen van de boerenkool zoeken. Verzamelen: postzêgels gadderen. (Niet algemeen).

Ofgadderen: iemand afranselen. Daor hes di'j lilk of laoten gadderen, wat?
Gaffel: tweetand; een tweebenige tak met steel, die als vork wordt gebruikt om het stro te keren en te schudden.

Gaffeltaand: oorworm. Ook: een heks van een vrouw.
Van de gaffel in de greep lopen: van de regen in de drup.
Ter verduidelijking: een gaffel is een tweetand, een greep een drie- of viertand. Dus: van 't ber op 't stro.
Gaon: gaan, lopen, wandelen. Wel nich kan gaon mot mär kroepen.

Gängs: aan de gang. Ik heb 't aardig weer gängs: ik heb de zaak aardig weer aan het draaien. Is e weer gängs: heeft hij ook weer wat? Wat ister gängs? - Wat is er gaande? Ook: *te gang;* ik bin weer te gang: weer aan het werk.

Gaostok: wandelstok.
Geet dat op Meunster *an?:* Gaat deze weg (gaat u) naar Münster? Geet 't op de kökken óp-àn?: Gaan jullie naar huis?

Gaorden: tuin. (Zie ook: hof). Een afgezet stuk bouwland bij het huis, voor het verbouwen van eigen aardappels en groenten. Het niet afgezette bouwland (te bebouwen, te bewerken grond) is de in gebruik zijnde bedrijfsgrond. Bi'j oons in 'n gaorden, is 'n moos bevroren!

Gapen: gapen, happen, gluren, geeuwen. A'j mekaar op 'n pot *zitt te gapen,* dan woon je zó dicht bij elkaar, dat je op de etenspot (of erin) van je buren kunt kijken. Duur de roeten gapen: bij een ander door de ruiten brutaal naar binnen gluren, kijken, gloepen. „Gaap-ees-óp" of „gap-ees" d.w.z.: „hap eens" zegt de moeder tegen de baby, die ze met pap aan 't voeren is.

Gapse: handvol, een greep. Ne gapse is zoveel je maar met je handen te pakken kunt krijgen. Ne fleenke gapse (maar niet: ne grote gapse): een flinke handvol.
Ne gar, 'n gärreke: een twijgje (Ned.: gard).

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

48)

G

Gas, gasöllie (ook: steenköllie): petroleum. Gaskan: petroleumkan. In mijn jeugd brandden we nog de gaslaamp, dat was de petroleumlamp.

Gaspel: gesp. 'n Gaspel van 'n haken doon: bij het eten (op een bruiloft) deden de veeleters de broekgesp in de band open. Dat heette ook: de bóks op 'n vrethaken zetten...

Gat: gat, maar ook: het zitvlak. Als eufemisme werd tegen kinderen gesproken over äers, waar wij thans het woord bibs gebruiken. Ik weet mien gat gin raod: ik zit in moeilijkheden. Den hef gin zit in 't gat: die kan niet stil zitten. Van achter kiek i'j de koo in 't gat: door ervaring wordt men wijs; (maar dan is het vaak te laat !). Van iemand, die al te goedgeefs is: 't gat oetlenen en zölf verlêgen zitten. Tegen iemand, die erg vergeetachtig is: A'j 't gat nich vast hadden zitten, vergat i'j dàt ók nog. Van iemand, die veel noten op zijn zang heeft: wat hef dèn aalt wat vuur 't gat te beenden! Tegen iemand, die we liever zien gaan dan komen, bij het weggaan: nem 't gat met dan besteenk i'j oons ók nich !

Van iemand, die „groots" is, die niet in het milieu past: dèn is *te groot vuur 't gat.* Dat gezegde is afgeleid van de oude bouwwijze, waarbij de balken met houten pennen in elkaar werden gezet. Een te grote pen (Twents: pin) voor 't gat is niet bruikbaar. Die moet eerst „op 'n beitel". - En ervaring krig men pas, a'j op 'n beitel bint wes !

In de gauwigheid: erg vlug, ongemerkt. Hee deu d'r mi'j in de gauwigheid nog één in, dat deu'r e.

In de gedäönte: onder het doen van andere dingen, in gedachten verdiept, onnadenkend. Doet meer denken aan „gedoente" dan aan gedaante of gedachte.

Gedaon: gedaan, belust op. Hee is nog a gedaon: hij staat nogal op z'n stuk, op z'n eer. Gedaon op 't geeld: gierig.

Gebeuren, gebuuren: gebeuren, overkomen. 't Is mi'j gebuurd: het is mij overkomen.

Daor géét 't juust um: dat is juist de zaak, waar het om draait.

Met de gedachten !: dat dacht je maar !

Geer: uier. *Géren:* schuin toelopen.

Geen, ne grösgeen: strook; een strook gemaaid gras.

't Geneugen: geneugte; is ow 't geneugen bössen ? In geneugen zit het woord genoeg. Het geneugte, „genoegte", genoeghebben is gebarsten. (Veelvraat).

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH BUURSINK

49)

G

Gekheid: scherts. (Zie ook: eernst).
Dat is toch mär gekheid ? - Dat is toch maar scherts ? Hee meug gäern gekheid maken - hij hield van schertsen. Ik hoal nich van dee gekheid - ik houd niet van die grapjes.
Oet eernst of oet gekheid - serieus of voor de grap.
Oet gekheid of oet wiesheid - uit scherts of uit ernst.

Geloop: geloop. Geloop um 't hoes: vrijage, waar een meisje thuis is.

Gemaakt: gekuntseld, geforceerd. Doo nich zo gemaakt: doe niet zo onnatuurlijk, gekunsteld.
'n Gemaakt kleed - een jurk, die door de coupeuse aangemeten is, in tegenstelling tot een confectiejurk: een klaor gekocht kleed. Een gemaakte kast: meubelmakers - handwerk, in tegenstelling tot: klaor gekocht.

Genôg: genoeg, bijzonder, erg. Jammer genôg: jammer genoeg.
Groot, laat, mooi, duur, enz. genôg: erg groot, laat, mooi, duur, enz. Een mooie uitdrukking, die ik uit de volksmond optekende: duulkes warren möpkes, net ne maneer as bitterkoekjes, nich zó lekker, mär lekker genôg ! D.w.z.: tóch wel lekker !

Gerechtigheid: eigendom. Dat hoes hef zienen oetlöp op miene gerechtigheid - de uitgang is op mijn eigendom, mijn grond. Alleen van onroerend goed, waarop men recht kan laten gelden. Ook van gehuurde krond kan ik zeggen: miene gerechtigheid.

Geràk: portie (eten). (Na het eten): Ik heb vandaag mien gerak wa weer. Ook wel: geràch.

Geleuf, geleuw: geloof, godsdienst. Hee is van 't vekeerde geleuf, hee hef 't vleis leewer as de butt.
't Geleuf ànnemmen: (prot.) belijdenis doen.
Geleufsbeliedenis: geloofsbelijdenis.
Wanneer iemand weifelend zegt: 'k Geleuf (of: 'k Leuw) ..., dan wordt hem al gauw toegevoegd: geleuven doo'j in de kêerk !

Gêven: (geven); *gêven op:* toeschrijven aan.
Wat gef 't vanmiddag vuur etten ?: wat krijgen we vanmiddag te eten ? Wat gef dat ?: Populair vertaald: wat zou hem dat hinderen ?
Ik gèw 't op de köälte: ik schrijf het aan de kou toe.
Lao'w 't daor dan mär op gêven !

Gewag: gewag. Ik kon gin gewag kriegen: ik kreeg geen gehoor. 'n Hoond gaf gewag: de hond begon te blaffen.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

50)

G

Gewaand: stoelen. 't Ni'je gewaand: nieuwe stoelen. Vroeger stonden de stoelen langs de wand; in de ouderwetse kamers waren nog steulliesten (stoellijsten) om beschadiging van de muur te voorkomen.

Geworden: opschieten. (Ook: geweerden). Kö'j geworden ? Kun je opschieten, loopt het los (met wat je onderhanden hebt) ? Ik wol daansen leren, mär ik kon met de been nich geweern !
Laot em mooi geworden: laat hem maar begaan !

Gicht: jicht. Ik heb lilk de gicht in de hoed.

Gymig, giemig: benauwd. Gymig op de böste - benauwd op de borst. 't Giemt mi'j fenaolweg: het piept mij op de borst.

Gyzelen, giezelen: ijzelen. *Gyzel, giezel:* ijzel.
Ook: *glàdyzen, glad-iezen.* (Vergelijk Duits: Glatteisgefahr !)
Ik heb de gyzel in 'n balg: de köälte in de hoed - ik heb kou te pakken.

Gleent - glint: afrastering, m.n. van palen met latten.

Gloepen: gluipen. *Gloepens:* afschrikwekkend, verschrikkelijk. Ik heb ne gloepense zeerte: ik heb afschuwelijke pijn. Nen gloepensen êend: een verschrikkelijk eind, ver weg.
Van een sluiting van een kledingstuk, die niet mooi dicht zit, zegt men dat et glóp.

Vuur ges en kneelwater (lett.: voor gerst en kaneelwater): voor spek en bonen.

Görgel: gorgel, keelgat. Van iemand, die een duidelijke, heldere toespraak kan houden: Dàt ister één, den zonnen görgel in 'n hàals kan zetten da'j em verstaott ! (Is voor velerlei toepassingen te gebruiken).

Goed zeggen vuur: borg staan voor. Letterlijk bedoeld.
Ik sta er borg voor: ik stao d'r bôrg vuur.

Goebelen: giechelen. Ne goebel: een speels, lacherig meisje.

Gôold- en zulverwêerk: sierraden.

Goonseldag: woensdag.

Göllen: janken, misbaar maken. Zowel van een hond als van het overdreven huilen van een kind.

Gönnen - bedelen. Nen hoond steet te gönnen. (Zie ook: aamgeunstig, waarmee gönnen misschien ook in verband kan worden gebracht !).

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

G

51)

Guren: strooien. Natten sokker wil slecht guren (ren heb ik elders al uitvoerig geschreven).

Gudderen: sidderen, huiveren, rillen.

Et guddert mi'j: ik huiver.

De gudders loopt mi'j ôver de hoed: de rillingen lopen over m'n lichaam.

Graoperig: inhalig. *Graoperd:* inhalige vent.

Grappig: eigenaardig, vreemd. vermakelijk. Wat is dàt ja 'n grappig: wat is dat een vreemd ding, dier, mannetje, kind enz.

Nen grappigen: een vreemdsoortige vent.
(Zie ook aardig, bakslag, gekheid).

Greep: mestvork. Een mestgreep heeft drie of vier scherpe tanden. Een spao-greep heeft brede tanden en wordt gebruikt voor het mot, en voor het „afleggen" bij het land „ommaken."

Grup: vgl.: greppel. Mestgoot in de veestal; watergoot langs mestweg; bij onbestrate bewoonde wegen is de grup de open waterafvoer langs het voetpad. *Nen gruppendrieter:* een opschepper.

Graf: graf. Hee hef de vrouw in 't graf zitten: hij is weduwnaar. Ook: de vrouw is hem òfstôrven.

Grânzen of *grênzen:* vals praten. (Verouderd).

Graven: sloot, graven, gracht. *Spoorgraven:* de hele uitholling voor de spoorlijn, met sloten en bermen. 'n Spoorsloot is de sloot in 'n spoorgraven, langs de spoorlijn, voor de afwatering.

Gremieterig: vals, onaangenaam. Wat bi'j toch nen gremieter !

't Greun: struikgewas. 't Greun ingaon: uit vrijen gaan.

Greuts: „groots", trots.

Griep: in de griep: te grabbel gooien.

Grolse voeshaansche: lett.: Groenlose vuisthandschoenen. Wollen gebreide wanten, met typische patronen.

Groonsen: brommen, grommen. De vleegmesienen warren an 't groonsen dat 't zonnen aard had. 'n Hoond groonschet: de hond gromt.

Groeseln: griezelen.

Groonselig: groezelig. Ook: òónselig.

Groow: begrafenis.

Grósken: krassen. 't Zaand grosket mi'j tusschen de taan.

'n Grómmelschoer: een onweersbui. *Grómmelen:* onweren.

'n Grumke: een korreltje, een vuiltje.

Gruttenmel: boekweitmeel.

Grösiezer: zeis.

Groond en laand: et laand is het bouwland, äerpellaand, -röwlaand. De groond is de te bewerken grond.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

H

52)

De h..... dat bint heun,
dee zich nich biett at ze groot bint !
Mär waart 'r ow vuur,
ók a'j ze dood en in 'n sloot vindt !

Haals: hals, keel.

Zich wat op 'n haals halen. *Nathaals:* drinkebroer.
Dèn hef nen aandern gäögel in 'n haals as mennigeen: die (man) zegt de dingen anders dan ieder ander het zou doen.

haalsgat: keelgat. 't Verkeerde haalsgat: zie dagens.

haalsdeukske (knupdeukske): een doekje, dat stijf om de hals werd geknoopt, ook door mannen.

haalszeekte: difteritis.

Haan(d): hand; haan: handen.

Haan in 'n tuk en dan nich bang ! Haan op 'n boek en keender groot !
(Ziedaar zo-maar een paar Twentse gezegden, als onbeduidende opvullingen van onze gesprekstof).

Ne haan in de zied zetten: iemand helpen met het werk.

De haan(d)zetten: een stuk (brief) ondertekenen.

Met haan(d)slag eens worden: op handslag accorderen.

Haandstöfferkes: sierplant in boerentuintjes, de Gulden Roede. (Solidago), ook wel: gôolden rêegen.

Haandwêerk: vak, ambacht.

Haands: (bij het mennen van paarden) wordt gebruikt in: het by-de-haandse päerd, de by-de-haandse kaant: links; vàn-de-haands is rechts !
An de by-de-haandse kaant van de wagen lopen: links van de wagen, dus de wagen rechts bij de hand.

De haar: een hoog gelegen stuk heide- of veldgrond; veldnaam.

Bij het mennen van paarden roept de boer: *haar-óp* (linksom) of *stieë-r-óp* (rechts om).

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

H

53)

Hanen - hanens: haan, hanen.

Let op de stapelvorm bij de meervoudsvorming, zoals dat in het Twents bij meer woorden voorkomt: eenen hanen, twee hanens; eenen ossen, twee ossens; eenen kooken, twee kookens, enz.

Nen biethanen: een haan die veel „bijt", vechtlustig is. De hanens laoten bieten: de hanen laten vechten.

Nen kräeihanen: een haan, die veel kraait. De vroogerdag hadden de boeren de hanens meer vuur 't kräeien as vuur wat aans.

'n Hanenhölter: ruimte onder de nok waar de kippen op stok gaan.

'n Oldsten hanen mag 't eerste kräeien: de oudste heeft het eerste recht van spreken.

Elken hanen kräeit op ziene eigen mestpat: elke haan kraait op zijn eigen mesthoop.

Nen oelenveerschen (poeter)hanen: een haan met (uilen)veren aan de poten. (Van iemand, die veel praats heeft).

Nen dreestuuwershanen: driestuivershaan. (Van iemand, die niet veel voorstelt).

Nen hanen: (ook van vrouw of meisje) iemand, die erg bij de hand is.

Nen hanentrad: de stap van een haan. Als lengte-aanduiding: nao Hilgen-Dree längt de dagen zik met nen hanentrad: na Driekoningen worden de dagen een hanenstap langer. Niet te verwarren met *hanentred*, het vruchtbeginsel in een ei.

Hee löp as nen hanen in 't stoppellaand: (ook wel: as nen hanen dee in de driet hef traon): hij loopt erg verwaand.

Hakken: hakken, vitten. Ook: de grond met de hak bewerken: met een werktuig aan een steel, om voren tussen het gewas te maken.

Wat li'j toch aalt op my te hakken: wat lig je me toch altijd te bevitten; wat zit je me toch alijd op de kop.

Den hef a heel wat by de hakken had: die heeft heel wat bij de hakken gehad. (Hier heeft hakken de betekenis van hielen).

Half: half.

Half deur doon: iets doormidden delen.

Half detteen: als we als kind vroegen: hoe laat is het ? kon het gebeuren dat we ten antwoord kregen: half detteen ! Kinderen hoefden immers overal geen verstandig antwoord op te hebben. Een ander voorbeeld: wat krie'w vemiddag ? (wat eten we vanmiddag ?) werd beantwoord met: keendervraog, of: moondsteksel !

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

H

54)

Half .... half: kwart!

Kwarten en halven werden vroeger bij maten, gewichten en geldaanduidingen volgens een speciale methode uitgedrukt, waarvan ik hier enkele voorbeelden zal geven.

Bij driekwart wordt het volgende hele getal genoemd, onder vermelding van: *min 'n kwąrt,* bijvoorbeeld:

twee min 'n kwart: 1¾

twee en 'n kwat is gewoon voor 2¼.

Een halve werd ook vaak niet bijgeteld maar van het opvolgende hele bedrag afgetrokken, bijvoorbeeld:
twee en een half is: drie min een half of: *dree t'half;*
dree t'half stuuwer is dus 12½ cent.

Bij maten of gewichten is een kwart: *half ... half,* dat wil zeggen de helft van een half. Bijvoorbeeld: *'n half speent half* is een *kwart* spint; *'n half poond half* is een *kwart* pond; *'n halven oord half* is een *kwart oord* ofwel een achtste liter.

Nen halven oord (zonder verdere aanduiding) is een kwart liter jenever.

Een merkwaardige hoeveelheidsaanduiding is bijvoorbeeld ook: *zo'n dreehoonderd meter (kilo, enz.) of veer, vief:* ongeveer drie tot vijfhonderd meter, kilo, enz.

De halfscheid: de helft (in lengte-aanduidingen).

Op de halfscheid van de weg: precies midden op de weg; op de helft.

Häendig: behendig, handig, voorzichtig; ook: *flink, behoorlijk groot.* — *Häendig-àn:* voorzichtig-aan! kalmpjes-aan!

Zonnen häendigen bössel: een flinke, behoorlijk grote kwajongen.

Dat häendigt mi'j nich: dat gaat me niet handig af.

Nen häendigen wos: een behoorlijk grote worst.

Hangen: hangen.

'n Mêens wodt hangende wies: door schade en schande wordt men wijs. De lip laoten hangen: beginnen te huilen. Dat za'k ów an de lip (an 'n nös) hangen: dat zal ik jou vertellen!

Harsens: hersens, hoofd.

Op ow harsens wat: op je kop wat. De harsens stoten: het hoofd stoten. Waor haor greuit, zit gin harsens!

Twentse Taalbank

DOOR JOH. BUURSINK

H

55)

Harst, härske (heske) -: harst, harstje.

'n Härske spek: een harstje spek. Ne spekharst.

Härt: hart; härtzeer: hartzeer.

Hee hef 't an 't härt, of: hee hef 't met 't härt: hij heeft een hartkwaal.

härtelijk: hartig. 'n Härtelijk moondstekselke: een hartig hapje. 'n Hartig weurdke: een hartig woordje.

van härten: hartelijk.

't Is ow van härten gund: hartelijk (van harte) gegund !

't Haol: het haal. (Hangapparaat boven het haardvuur).

Een 't haol schoeren: iemand een schrobbering geven.

He'j wat ôver 't haol had ?: heb je wat „door de benen" gehad ?

Haor: haar.

Ik wil haor van 'n hoond hebben: ik wil weten, waar ik aan toe ben; ik wil het mijne ervan hebben, weten !

(Het volksgeloof wilde, dat een hondenbeet spoedig genas als men er haar van dezelfde hond op legde).

Ister 'n haor in de botter ?: Zijn er moeilijkheden ?

Haorleent, haorstrik: haarlint.

Hebben: hebben.

Loop y nich, zo heb y nich ! Letterlijk: loop je niet, zo heb je niet.

Wat mèt hebben in: he'j ók wat van de brulfte met ? Heb je ook een uitnodiging voor de bruiloft ? He'j wat van de begraffenis met: heb je een uitnodiging voor de begrafenis ?

Hè'j wat met hem: heb je onenigheid met hem ?

Hee: hij, zij.
In het Twents wordt van een meisje of vrouw ook wel gezegd: hee.

'n Heer: directeur, fabriekseigenaar.

heer: geleden (verouderd).

Da's al lange heer: dat is al lang geleden.

heed-heide.

Nen heedbeunder: een heideboender.
heisteren: wroeten, ploeteren.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

H

56)

Hèia: wieg; hèiaën: wiegen.
Hèia, kepèia,
't keendeken lig in de hèia . . .

Hèj:
Er is een uitdrukking: *te hèj of te dèj,* ook wel: *te lier of te zwier,* hetgeen betekent: fiks of niks.

Hellig: boos; helligheid: ruzie.
Helligheid hebben: ruzie hebben, in onmin leven.
Ne hellige zweerdery: een vurige zweer.

Helligkop: driftig mens; iemand, die gauw boos is.

Hen: hen, kip, hoen.
Wanneer met hen een kip bedoeld wordt, is het meervoud (als men de koppel bedoeld): hoonder; in andere gevallen: hennen. Bijvoorbeeld: ne trieshen is een patrijshoen, meervoud: trieshennen.
't Ei wil wiezer wêen as de hen: het ei wil wijzer zijn dan de kip. Ne brödse hen: een broedse kip. Ne soephen: 'n soepkip.

Hen: heen.
Heengaan is *votgaon,* maar met *hèn gaon* wordt heel wat anders bedoeld.
Het woord *hen* wordt veel toegepast, waar het in het Nederlands overbodig is. Bijvoorbeeld: wy gaot hen dösken: We gaan uit dorsen. (Maar zoals in het Drents: wy gaot hen Amsterdam, zegt men dat niet in het Twents. Wel: wy gaot naor Amsterdam).

Gaot hèn! of: *Gao toch hèn!* is een uitroep van verwondering of verbazing. Bijvoorbeeld: heb y de hoonderddoezend oet de lottery ?

Gao toch hèn!
Ook: met iets bezig zijn of gaan. Gaot hèn en schrieuwt nen breef. (Voor de grap): Gaot hen en gaot zitten: ga zitten. (Het is een versterking van de bezigheid).

Met hèn doon: den döt aalt met ow hen: die praat je altijd naar de mond; die geeft je altijd maar gelijk.

Mien zuster lêe helemaol hèn: mijn zuster was helemaal bewusteloos.

Waor he'j dat hèn haald?: waar heb je dat weggehaald.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

H

57)

Heng: hengsel; ook: deurscharnier(en), meervoud: *hengen.*
De duur hung oet de hengen.
Hengkôrf: halfronde bolle mand met draag„heng" (om aan de arm te hangen). Ook: *hengselkôrf:* boodschappenmand met deksel. Of: *hengselmaand,* bosschoppenmaand.

Hêerfsdag: herfstdag.
Wy zölt 'r ees nen mooien hêerfsdag van hôolen: wij zullen er een feestdag van maken, de bloemetjes buiten zetten.

Hêerws en dêerws: heen en weer, kris-kras; (herwaarts en derwaarts). 'n Sik leup hêerws en dêerws duur de brannèkkel.

Hes, hä(r)s: hars: Gao'j mèt hen *hesmennekes* zeuken ? „Harsmannetjes" zijn harsknobbels aan dennebomen.

Het: lett. het.
„Het" wordt vaak gebruikt ter aanduiding van een (klein) mannetje. Het löp met de bèn: hij is marskramer. 't Hef aalt nog a 'n aospêens wes: Hij is altijd nogal een ondeugd geweest.

Het, hä(r)t: hart. (De r wordt daarbij ingeslikt).
Maar: *häswater,* het hartwater.
Hèt, he(r)t: hert.

Hètlöchen: weerlichten. Dat is de weerschijn van de bliksem, die achter de horizon is.

Heugen: heugen, herinneren.
Heugt dy dat nich meer ?: Herinner jij je dat niet meer ?
Dàt zal em heugen: dat zal hij niet licht vergeten !

Heupke: hoopje. Bij knikkeren: heupke scheeten, heupkenóp.

Heuren: horen, behoren, toebehoren, en ook: *haren.*
Kaan's nich heuren (hören) ? Kun je niet luisteren ?
Dat heurt zik en dat heurt zik nich: dat komt wel (niet) te pas.
Dat heurt ow nich too: dat is niet van jou.
Daor heurt wat too: daar komt nogal wat bij kijken.
Den hoond heurt völ te völ: die hond haart te veel.

Heu'n: horens. Enkelvoud: hoorn.
Daor zet ze de heurn in 'n wal: lett.: de horens in de wal zetten: tegen de bierkaai vechten.
Heurn: ook *voorhoofd.* Za'k dy ees vuur de heurn basken ? (Wordt nogal kwasi-grappig gebruikt).

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

H

58)

Hiel: hilde (lage zoldering boven de koeien).

Zuk verduld lekker etten, y zollen d'r nen birreman met van de hiel of lokken: lekker eten om een bedelaar van de hilde te lokken.

Van de hiel in de kist vallen: letterlijk: van de hilde in de (haksel)kist vallen - Van de regen in de drup; van 't ber op 't stro.

Hille: (verouderd): erg bijdehand meisje.

His: heet. (Vergelijk Duits heiss, ook in: his-his !)
Ook dit woord is sterk verouderd. In mijn jeugd werd nog gezegd: pas op, de pap is nog luk his, keend !
Waorum etste nich, wilt 't dy nich smaken ? His-his ! ! Daor zit wat in wat de kàt nich lust !

Hoed: huid, lichaam. (Ned.: hoed is: hood; Ned.: huid is: vel).
Hee wil zik de hoed wal schoon praoten: hij praat er zich wel uit. Hee hef de gicht in de hoed: hij heeft jicht onder de leden. Hee hef 'n spier foesel in de hoed: hij heeft veel gedronken. Hee kreeg 'n spier op de hoed, ne laog op de hoed: een pak slaag. Met hoed en haor: met huid en haar.

Hee krabt zik 't vel van de hoed: hij krabt zich de huid van het lichaam. Jökt dy de hoed ?: Jeukt je de huid, d.w.z.: wou je een pak slaag hebben ?

Hoek, huukske: huik (gehurkte houding). Wel koomp d'r in mien huukske ? Op de hoek zitten: gehurkt zitten, op de hurken.

hoekeren: hurken (oud. Ned.: huiken, huikte, gehuikt).
Ook: samenscholen, in een hoekje kruipen. De kuuken hoekert oonder de klók. De jonge mussche hoekert in de grup.

'n Hoekdalen-nust (ook wel: roekdalen-nust): een nest, dat gemaakt wprdt onder het daalhoekern: „omlaag hurken", welk woord begrijpelijker wordt uit de uitdrukking: hee hef in 'n hoekdalennust traon: hij heeft in een hoopje getrapt. (Dit hoort niet tot het veredelde Twents !)

Het Ned. hoek is: hook. Maar: *hook* is ook: *plek*. Hee hef nen bloonden hook an 'n aarm: een blauwe plek op de arm.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

H

59)

Hoes: huis, ook in allerlei samenstellingen. *Meerv.: huuz'.*
ne hoesbroed: lett.: huisbruid; een bruid, om bij in te trouwen als (erf)opvolger, zowel op ne *hoesstêe* (of *vrye stêe)* als op een pachtboerderij, om het bedrijf voort te zetten.
Geloop um 't hoes: vrijage (bij een meisje).
Vuur 't hoes, achter 't hoes, op (an) zied van 't hoes: voor, achter, opzij van het huis.

Evenals in 't Nederlands is er duidelijk onderscheid tussen *hoes* en *wonninge,* hoewel bij beide deze woorden ook wel doorelkaar gebruikt worden. *Ne riegel wonninge:* een rij woningen.

Hoeskommen, thoeskommen: huiskomen.
In hoes kommen!: Thuiskomen!
Nao hoes hen (too) gaon: naar huis gaan.
Bij een boer maakt men nog onderscheid tussen: *in 't hoes* en *by 't hoes,* als men „thuis" bedoelt. Overdag hoort de boer op (aan) zijn werk te zijn, op het land of in de stallen, en niet in het (woon)huis. Dan vraag je dus: is de boer (baas) *by 't hoes?*
's Avonds hoort de boer thuis te zijn, dus: is de boer *in 't hoes?*

Zo kun je dus ook 's winters, als er geen werk op het land (of bij het huis) is, vragen: is de baas *in 't hoes?* Maar 's zomers hoort die vraag overdag te zijn: is de baas *by 't hoes?* Lastig? Welnee, 't is maar even een weet!

Hof, höfke: hof, tuin, tuintje. (Het - verouderde - meervoud van hof is: *höeuw,* langgerekt uitgesproken, als de lange Franse oeu-klank in soeur). Zie ook: gaorden, waar aardappelen en groenten voor eigen gebruik worden verbouwd.
Evenals de gaorden ligt ook *'n hof, 't höfke(n)* dicht bij de woning. 'n Hof dient voor de verbouw van de kleine groentes (moestuin, Twents: *kroedhof)* en voor bloemen *(bloomenhöfke).*

(Over het onderscheid tussen *den hof* en *het hof* zullen we hier niet spreken).

Hollaans: Hollands (Nederlands).
Het Twents en het Hollaans zijn allebei Nederlands.
Hollaans muske: korte plooimuts, niet inheems in Twente.
Honger, hongerhaals: honger, hongerlijder.

Wat bin y toch nen hongerhaals - kan ook gezegd worden van iemand, die graag en gulzig eet.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

3/7'63

DOOR JOH. BUURSINK

H

60)

Hôolen: houden, behouden. Hôolding: houding.
In allerlei betekenissen te gebruiken, waarvan hier enkele voorbeelden: *Ik hôol 't met de moor* - Ik trek partij voor moeder; *Ik hôol 't op hoes op-àn:* ik ga naar huis; *hee zit 'r met te hôolen:* hij zit ermee verlegen; (ook: hij weet er zich geen weg, geen raad mee); *ik hôol 'n bezzem d'r ôverhèn:* ik *haal* de bezem erover; *ik hôol zo van dy:* ik heb je lief! (Een Twent zegt niet gauw: ik heb dy zo leef! *Ik hôol van dy* is al vrij sterk. Als hij wil zeggen: ik houd van je, dan is het: ik maj dy zo gäern! En dan is het ook al vrij stevig!)
Met allerlei voorvoegsels en voorzetsels is er met hôolen verder nog heel wat te doen: *behôolen, behôold:* behouden, behoud; (goed etten is 't behôold vuur 'n mêens!); *onthôolen:* onthouden; *verhôolen:* verhouden; *(verhôolding:* verhouding); *anhôolen:* aanhouden, blijven houden: 'n rêgen höldt mär an: de regen houdt maar aan; ik hôol de doeven nich an: ik houd geen duiven meer, ik wil ze aan de kant doen.
Ik *hôol* ow *an* ow woord: ik houd je aan je woord.
Hee *höaldt* 't *op* de Koekoek: hij kiest de partij van Koekoek.
Hee *höaldt* wat *achter*: hij houdt iets achter (de hand) - en dat hoeft nog niet altijd in ongunstige zin bedoeld te zijn, hoewel in het Nederlandse populaire spraakgebruik achterhouden zoveel kan betekenen als „achterover drukken."
Daarom moeten we met een letterlijke vertaling voorzichtig zijn.

Ik weet my wal *in te hôolen:* ik kan me wel beheersen, bedwingen.
Hee *höaldt* de päere *in:* hij laat de paarden zachter lopen.
Lao'w wat *oonder* oons *hôolen:* laat ons dat voor onszelf houden.

Daf mo'j my nich ielkebod (iederkeer) *vúúr hôolen*: dat moet je me niet telkens onder de neus wrijven.
In de meeste andere gevallen als in 't Nederlands.

Hôolt; hout; hölten: houten; hölterig: houterig.
Hôolt is ook verzamelnaam voor bomen en houtgewas: *in 't hôolt* - in het bos; *oonder 't hôolt gaon zitten:* onder de bomen gaan zitten; *'n hölten ôverjas* - (spott.) - doodkist.
Dee brandt hôolt in 'n kachel - zó àn, zó oet!: Die mensen lopen gauw warm voor iets, maar zijn even gauw weer bekoeld!

'n Hölten sunneklaos.
Honnig: honing. D'r zit wa honnig in de bloomen: er is voordeel, winst te behalen (hoogconjunctuur).

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH BUURSINK

H

61)

Hoond: hond; hoonds: honds. Meerv.: heun. (Heundke: hondje).

In een groot aantal uitdrukkingen speelt de hond een rol.
Kommandeert 'n hoond en blaft zölf: hij laat een ander de „rot"klusjes opknappen en speelt zelf de grote meneer.
Grote heun biet zich mekaar nich: grote honden bijten elkaar niet.

Hoonder: kippen; hoonderkuken: kuiken(s) van kippen, (ter onderscheiding van gaanzekuken, êendekuken, enz.)
hoonderloop: kippenloop; hoondersoep: kippensoep; hoonderei: kippenei; hoonderköttel, enzovoort).

Met de hoonder op 't rek gaon: met de kippen op stok gaan, d.w.z.: vroeg naar bed gaan.
't Hoondergat (in de nienduur): kleine opening, dat met een luikje afgesloten kan worden, om de kippen door te laten.
Hee hef ne hoondermaag: hij kan elk ogenblik wel eten.
Hoondervoor: kippenvoer.
't Hoonderopvleegen: tijd, dat de kippen opvliegen, d.w.z. op stok, op 't rek gaan, dat is in de vroege avond.

Hósmänneke: varken. (Ook: *kuuëken).*
Hossebossen: paardje rijden (met kind op de knie), waarbij gezongen werd:

Hosse-bosse-deune,
Värken oonder de beume,
Eêndeken in de waterplas,
'k Wol dat oonze kleine mär groot was!

Hoop: hoop, heleboel; tehoop: samen. Opheupen: ophopen.
Nen helen hoop: een heleboel. *G'ndag tehoop:* goedendag samen. 't Volk leup tehoop; tehoop kö'j meer as alleen.
Hop: hoop; hoppen: hopen.
Ik heb goeën hop: ik heb goede hoop.
Hôozen, hôazen: kousen. (Vergel. Duits: Hose - broek).
Op hôazenveut: op kousevoeten.

Hôozenvöttel: kousevoeten. Vöttel is verkleinwoord van voot, voet. Het bovenstuk van de kous is *strümpel* (vergel. Duits: Strumpf.)
(Vöttel wordt ook gebruikt voor lompen, gescheurde kleren of stoffen: de vöttel hangt er by).

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

5/7 '63

DOOR JOH. BUURSINK

H

62)

Holskrabben, hulskrabben: hulst (Ilex).
Nen holskrabbenstobben: stobbe van een hulstboom.
Houten kloten, die bij het klootschieten worden gebruikt, worden gedraaid van holskrabbenhôolt, dat oonmundig hard is.

Huppen: heupen.
Hee hef 't op de huppen: hij heeft nukken.

Huren: huren.
A'j my gister hadden huurd, wa'k vandaag owwen knecht wes - zegt men als men een verzoek van iemand om iets te doen niet wil inwilligen.

Hoo (woo): hoe.
In plaats van *hoo* zeiden de ouderwetse Twenten: *woo*, wat zij dan verhollandsten tot *woe*? Woe laat is het?
Hukke is welke, of zulke. Hukke (wukke) bloomen komt daor an?
Een subtiel onderscheid is te vinden in de vraag: *Wukken, hukken of zukken? Wukke* kloomp wo'j hebben, *hukken* of *zukken*? - Welke klompen zou je willen hebben, déze of die (gene) ?

Ho'n (wo'n) ding is dat?: Hoe ziet zo'n ding eruit?
Hoo ... hoo, woo ... woo in: woo kaler, woo riejaler!

Hoodäonig, woodäonig: hoedanig, op welke manier.

Honneer (verouderd): wanneer? Wanneer in de betekenis van indien is in het Twents nooit *honneer*, maar as, a'k, a's, atte, a'w, enz. (zie bij as).

Huuske: huisje; 't huuske: w.c.
'n Huuske van hôol-àn: een zoete inval.

Huu päerd, eers nen borrel: we gaan even pauzeren!

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH BUURSINK

H

63)

De I ? Dat bin ik, zêe meneer de Pestoor !
Mag e nich moppern: Wat waor is, is waor !

Iederbòd (ielkebòd), iederkeer: telkens.
Iemen: bijen.
Iemker: bijenhouder; *nen iemenzwaorm:* bijenzwerm;
'n iemenschoer: bijenstal.
Iek, ieken: ijk, ijken.

In: in, thuis.
Ik heb by dy an de duur veuld, mär dow wais nich in: ik ben bij je aan deur geweest, maar je was niet thuis. Dan beens an de tooë duur kommen !

In komt ook in velerlei samenstellingen voor:
inheuden: lett.: inhoeden, d.w.z.: „in" (binnenshuis) hoeden, ook: op 't hoes passen. Als de boerenfamilie uitgaat, moet er „oppas" zijn.

Inbos: inborst, karakter. Ook: inbös.
Den hef nen goeën inbös: die man heeft een goed karakter.

Indoon, ingeeten: inschenken.
Doot 'r my nog één in: geef me nóg een borrel, schenk nog eens in !

Insmieten: in hoger beroep gaan.
Hee hef 't insmetten: hij is in hoger beroep gegaan.

Inteumen: intomen, kalm houden.
Zo's dy inteumen: hou je wat kalm ! Ook: *zo's dy inbeenden!*
Overigens in alle denkbare samenstellingen, zoals in het Nederlands, hoewel voor veel Nederlandse woorden met in - geen gelijkwaardig Twents woord is.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

J

De J dat is Jenske, een aos van een jong,
Klook as de beste en schaarp met de tong !

64)

Jagen: rijden;
hen jagen gaon: uit rijden gaan (met paard en wagen, ook met auto).
(Het Ned.: jagen is: *op jacht gaon).*
Bij: jagen wordt gedacht aan snelheid: hard rijden vooral. Wat jeug den auto d'r langs ! Maar: wat *löp* den trein had: wat *rijdt* die trein hard !
De hoond jag achter de hoonder an: de hond jaagt de kippen op.
Jaagbaand: hoepel (band om mee te jagen, om hard bij te lopen).
Jaagbaanden: hoepelen. (Maar voor het Ned.: ophoepelen is geen gelijkluidend Twents woord.

Jàn: Jan. Wy mott dee leu op-Jàn helpen: wij moeten die mensen op dreef helpen.

Jao: ja.
Met de stoomfiets geet 't *jào-zo-gauw:* met de motorfiets gaat het nog wèl zo vlug.

Jaor: jaar; jaorhoonderd (verouderd): eeuw.
Oet 't jaor hoonderd: erg ouderwets.

Jas: jas.
'n Jas antrekken: ontslag nemen. *'n Jas ankriegen:* ontslag krijgen.

Jeungken, jungske: jongetje.
Jô: ja, immers, ook: jà. Jô?: is 't niet waar? Jô-nich?: dat is immers niet zo? Zowat dös dow toch nich, jô-nich?
Jöddenbonen: pronkbonen. (Niet verwarren met tuinbonen: grote bonen).
Jong: jongen; jongs en wichter: jongens en meisjes.
Joonk wodden: geboren worden.
Wat jongs: een baby.
He'j a wat jongs by de vrouw ? Nog nich, mär 't ister an too, 't steet te geburen, ze zit op 'n raand van 't nus ...

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

J

De k is et knallie, äer schêlden döt nich zeer,
Mär àt ze my kriegt... ik krieg äer wa wéér !

65)

Kaant: kant, richting.
Kaant, 'n käentke: kant, een kantje (a. kledingstuk e.d.)
Zet de zôrgen an kaant: zet de zorgen op zij.

Zet de rimmetiek mär an de kaant: doe maar net of je geen rheuma hebt.

De aandere kaant, verkeerde kaant: andere richting, verkeerde richting (ook i.d. politiek, e.d.).
Kaant wêerk: glad werk. *Wat loopt dee keender d'r kaant by:* wat zijn die kinderen netjes gekleed.

Gao an de kaant: ga aan de kant.
An de kaant van de weg: aan de kant van de weg.
Kaantvot: gladweg.

Kaarten: kaart spelen.
Wanneer er zonder geld gekaart wordt, zegt men vaak: wy kaartt um sunneklaos zienen baord, of: um ne vette koo.

Kachel: kachel.
Hee was zo kachel as wat: hij was stomdronken.
Käekelen: kakelen; ook: kletsen.
Käekelbasse, ne käekelmeui, ne käekelkoont: een kletskous.

Kakstool: kinderstoel.
Van iemand, die nog niet meetelt: *hee hef 'n kreenk van 'n kakstool nog an 'n äers zitten.* Van iemand, die wat veel gedronken heeft: *Hee rok aardig nao 'n kakstool.*

Kammen: kammen.
Eén opkammen: iemand lof toezwaaien. *Eén òfkammen:* iemand critiseren.
Kaom: rand.

D'r zit zonnen doonkeren kaom an de loch: er zit zo'n donkere rand aan de lucht. *D'r zat nog gin käömpke vet in 't etten:* geen randje vet.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH BUURSINK

K

66)

Kapoen, kapoenen.
Nen kapoen is een gesneden haan. Kapoenen is het snijden van hanen.

Kast, 'n kassen: gevangenis.
Nen Twentsen boer hef nen hekel an twee dinge: um in de kast te kommen en um in de kraant te kommen.

Kat: kat.
Daor hef e de kat op 'n stät traon! 'n Oongeluk is gauw gebuurd: de kat vaalt van 'n stool en brek 'n stät! Kö'j nich zeen in 'n duustern, mo'j de kat vuur de knee beenden!

Kàts: pardoes.
Ook als geluidnabootsende uitroep: kàts! of: kàtstie! voor iets, dat met een knappend geluid breekt. 'n Bal gung kàts duur de roeten.

Kàt-eeker(d): eekhoorntje.
Vergelijk het Duitse: Eichkätchen.

Katvechten: kibbelen.
Vergelijk ook: knibbeln, disseln, stiggelen.

Kees, keeze, nen keezen: kaas, een kaas.

Keezen: schiften.
De melk is keesd in de koffie.

Keeren, ankeeren: vegen, aanvegen.
De kökken ankeeren: de keuken aanvegen, stoffen.
'n Schossteen keeren: de schoorsteeen vegen.
Een de kast oetkeeren: iemand een schrobbering geven.

Kettelöörken: lett. keteloortje, een halfrond worstje.
't Kettelöörken is vuur de keender!

Ketten: keten, ketting.
Nen bietsen hoond heurt an de ketten. Van iemand, die zich aan bijv. het ouderlijk gezag of toezicht heeft onttrokken: y könt wal zeen dat dèn van de ketten is. (Zie ook: baand).

Keukelen, keukelery: wankelen, wankel spul. Keukelig: wankel.
Wat he'j dat scheurwêerk keukelig staon: wat staat dat serviesgoed wankel.
Een bekeukelen: iemand een rad voor de ogen draaien.
Oôgenbekeukelery: bedrog, schone schijn. Ik gao nich nao 't päerespul. 't is àl oôgenbekeukelery!

Keun: flink, moedig, vastberaden.
Hee ister keun op: hij deinst er niet voor terug.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH BUURSINK

K

67)
Kieken: kijken.
In de kips kieken: bidden voor het eten.

Kips: pet; kipsenklep: klep van de pet.
Schijnt specifiek Enschedees te zijn. *'n Bomzieden* was de hoge glanzende zondagse pet, oorspronkelijk van bombazijn gemaakt.

Kiek-in-de-wearld: klein kind.
Kiek ôver de teunbaank: kleuter, die boodschappen gaat doen. Een van de grappige boodschappen, waarom men kinderen wel eens uitstuurde: haal ees efkes vuur nen halven cêent kiek-ôver-de-teunbaank!

Kiekaovend: kijkavond, 5 december (St. Nicolaasavond).
Men maakt tegenwoordig vaak de vergissing door St. Nicolaasavond op 6 december te stellen. Naar oud Germaans gebruik wordt de avond bij de volgende dag gerekend: kerstavond is de avond vóór kerstmis, St. Nicolaasavond de avond vóór St. Nicolaasdag, enz. De benaming oudejaarsavond zal van vrij recente datum zijn, omdat hier de regel niet opgaat. Vroeger was dat Sylvesteravond.

Kladderen, kledderen, kliederen, klodderen staan alle met elkaar in verband.
'n Klädderke, klärke: prakje (bijv. eten), klein beetje (van een weke, zachte massa.

Nen klork, klodderik: dat mêens deu my nen grote klork sokker in de koffie.

Klaor: klaar, helder, gereed, duidelijk.
Dat zö'j my klaor maken: dat zul je me duidelijk maken, aannemelijk maken, bewijzen. (Betekent vaak zoveel als een uitnodiging om te vechten.) *Now bi'j d'r weer klaor oet:* nu ben je helemaal weer uit de brand. *Bi'j met hem klaor kommen:* heb je met hem overeenstemming bereikt? *Da's nogal klaor:* dat is nogal duidelijk.

Kleed: japon.
'n Klaorgekochte kleed: een confectiejurk. *'n Gemaakt kleed:* een door de coupeuse (of zelf) gemaakte japon)
In samenstellingen: taofelkleed, vloorkleed, enz.

Klèeien: ploeteren.
Den lig elken aovend op 't laand te klèeien: die man ligt elke avond op het land te ploeteren.
Klèeiery: geploeter.
't Is aans 'n klèeien, 'n geklèei, ne klèeiery: het is 'n ploeteren

Klès, kalès:
een muts van geknoopte zachte wollen chenille met pélérine, die 's winters door de week veel gedragen werd. Geen zondagse dracht. Maar in sommige streken werd onder een witte muts wel iets dergelijks gedragen.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

13/7·62

DOOR JOH BUURSINK

K

68)

Kletterpapier: vliegerpapier.

Kletsen, smijten (met een weke, zachte massa).
Hee kletsen de botter in 'n pot.

Nen klets: een heleboel.

Kliederen: zie kladderen.

Wat bi'j toch nen klieder: wat ben je een viespeul.

Kliesterd: oorvijg.
Wo's nen kliesterd an de oren hebben?

Klip, klipkouw, klipsteen: kooi om vogels te vangen.

Een klipkouw is een klepkooi met lokvogel en vier vanghokjes; zodra de vogel op het stokje zit, veert de klep dicht en is het beestje gevangen. In de vanghokjes werd vogelzaad gestrooid Wij maakten vroeger een klip (klipsteen) van vier bakstenen: drie stenen als een hokje in de grond met de vierde als schuinstaand „deksel". open gehouden met een doorgesneden en weer in elkaar gevoegd stokje, dat doorknikte als er een vogeltje op wipte. Het beestje werd dan onder de steen gevangen. Er kwamen altijd alleen maar mussen in, die we dan direct weer lieten vliegen. De sensatie zat niet in het hebben van een waardeloze mus maar in het vangen.

In 'n klof: op z'n zondags gekleed.
Vergelijk Duits: Kluft: kleding.

Klók: kloek.
Nen klók, klókken: een klok, klokken, een slok, slokken.

(Klókken: kolken, een geval van metathesis!)

Klook: verstandig, ontwikkeld, „geleerd".

Nen klooken: een intelligent mens. (Wordt ook vaak spottenderwijs gezegd).

Kloomp: klomp, klompen.

Now brek my de kap van de kloomp: ik sta versteld. Y könt oonder de kloomp veulen dat e lög: je kunt onder de klompen voelen dat hij liegt. Dat schrieuw mär àn oonder de kloomp: dat schrijf maar in 't vergeetboek, schrijf maar op je buik. Op de rapkloomp: op de gebarsten klomp (die rapt). betekent: naar de vroedvrouw lopen als het „zo ver" is.
Kloomp opklaampen: leerbeslag onder de klompen slaan.
Raadseltje: Dagens geet 't van Klipperdeklap, 's nachens steet 't vuur 't ber en gap (gaapt).

Dat bint kloomp dee my nich past!

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

K

69)

Klink: deursluiting.
Een deurklink is een platte metalen strip, die in een nok valt. Het is niet: de klink is op de duur, maar: *de duur is op de klink. Doo de duur ees in de klink!* Fig.: *Hee hef de klink d'r vuur hèn*: hij heeft diarrhee.

Klöttern: op een sukkeldrafje lopen, ook: prutsen, traag iets afwerken, zich met gepruts bezig houden.
Klötter, klötterboks: kleuter.

Klötterbukske: typerend voor een jongetje, dat uit zijn „kleedje" is gegroeid en nu in z'n broekje loopt te klötteren; dat dus nog een onhandig, onbeholpen ,onwennig broekekleutertje is. Totdat ze een paar jaar oud waren droegen de Twentse jongetjes nog een kleedke (jurkje) of een pi'j (pij) of pi'jrökske.

Klöttern is ook: lanzaam lopen waar hard lopen geboden is.
Klötter: iemand, die niet opschiet met zijn werk, en ook iemand die er een wat onbeholpen manier van lopen op na houdt.

't Gif klöttery: 't komt langzaam, of: 't komt bij stukjes en beetjes. Ook: *'t Gif 'n geklötter.*

Klötterboks koomp aalt achteràn. Hee koomp aalt as klötterboks achteràn. Ook: *Klötterberend,* voor een man; *klöttergat* voor een drukdoenerige maar niets uitrichtende vrouw.
Klötterachtig: prutsachtig.

Klophengst: onvolwaardige, ook wel: slecht gecastreerde hengst. Lelijk scheldwoord, dat ongeveer overeenkomt met „hufter."

Kluuën: persturf, baggerturf. Fig.: iemand, die uit de turfstreken komt. In Twente werden de kluuën gemaakt van 't moor onder 't heed: van de modder onder de heide. (Zie mijn boek van de Lonneker Landbouw, blz. 453).

Klungel, klungelen, geklungel: nietswaardig ding, nietswaardige dingen doen, prutswerk, prutsen.

Klungelöal: verfrissende zomerdrank van water met azijn en suiker, dus taamper genôg.

Knäbbelen, knewweln: knabbelen.
Knäbbel- of knewwelbutkes: de rode vruchtjes aan de Meidoorn (Crataegus). Knewwelbutkes zeuken was vroeger een aardige kinderbezigheid. (In Almelo: *kudden).*
Niet verwarren met: *knästerbutkes* (zie aldaar).
Knallie: canaille, minderwaardig „volk".
Ha'j now aanders van zuk knallie verwocht?

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

K

70)

Knap, knäp, knep: eindkorst van de stoet.
Knäp stoet, stoetenknep.

Knep: vlek, vastgezette vuilplek in een japon of kostuum.
Wat bi'j toch nen Kneppen-Jaan: wat zitten je kleren toch altijd onder de vieze vlekken.

Kneppe: kneep.
Hee zit vol kneppen en strekken, y mott vuur hem oetkieken!

Kneppe: taille.
Wàt (sommige) vrouwleu hebt ne mooie kneppe, mär by aandern geet de rùw voort in 'n dikken êend ôver. At de maanleu gin kneppe hebt, könt ze de bóks nich ophôolen!

Knäpperd, op 'n knäpperd staon: op springen staan.
Knästeren, knesteren, knarsen
Met de taan knästeren: met de tanden knarsen.
Knästerbutkes: kraakbeen.
Za'k dy ees op 'n knästerd kommen: wou je een klap aan je hoofd hebben?
Kalen knästerd: kaal hoofd.
Wat bi'j toch nen ôolen knästerd: een oude knar.

Knibbelen: kibbelen, pingelen, afdingen.
Wàt (sommige) leu hebt aalt wàt te knibbelen: kibbelen.
Dat vröwke is aalt op de eier an 't knibbelen: pingelen; afdingen.
Jongs, maak now aalt gin knibbelery: geen gekibbel.
Zie ook: katvechten.

Knief (oud.-Ned.: knijf: groot zakmes.
Ik en mien kniefke, wy bint 'n paar!
Kniepen: knijpen.

Kniepen is ook: overdreven zuinig zijn. *Nen knieperd, kniepstuuwer:* gierigaard.
D'r tusschen-oet kniepen: er tussenuit gaan.
At 't knip en wéérknip: als puntje bij paaltje komt.
Hee knip em: hij is bang.
In 'n nös kniepen: in de neus pulken.
Knieptang: nijptang.
Kniepworm: oorworm.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

17/7·63

DOOR JOH BUURSINK

K

71)

Knikkers, knikkeren.
Er zijn verschillende knikkerspelletjes:
— in nen kreenk;
— in ne koeël (koelen);
— heupke scheeten (waarbij gezongen werd: wèl wil hierop?)
— heupken-óp;
— naoscheeten of naoschötteren; hierbij was een uitdrukking: „mot nich wéér, nich wieder", ingeval een schötter ketste; het schot mocht dan niet overgedaan en de schötter niet verder gelegd worden.

Knip: beurs, portemonnee, geldbuil
Y mott mekaar oet de knip blieven: men moet elkaar niet op kosten jagen; men moet elkaars financiële toestand niet beoordelen.
Y mott de haan op de knip hôolen: men moet op de centen passen.

Knoeven: kluiven.
(De letterverandering *l* in *n* komt vaker voor)

Knollen: knollen.
Knollenstengel: raapsteeltjes
Knolrapen: koolrapen
Nen knollenaorend:
terwijl de oudste zoon thuis kon blijven (bij slecht weer bijvoorbeeld) of andere bezigheden kon verrichten, moest de jongste (in weer en wind en kou) naar het land om knollen te trekken; vandaar de spotnaam Knollenaorend (aorend is een mannetjesduif) voor de jongste, die nooit de baas werd op vaders bedrijf.

Knooien: knoeien, maar ook sukkelen, enz. plus verknooien: verknoeien.
Wat he'j daor toch te knooien: wat ben je daar toch aan het prutsen? *Ik bin de letste tied lilk an 't knooien:* ik ben de laatste tijd lelijk aan het sukkelen. *An 't knooien kommen:* gaan sukkelen, beginnen te sukkelen (met een ziekte). *Zôorgen könt 'n mêens ók naa knooien:* zorgen kunnen iemand kapot maken. *Mo'k ow ees efkes knooien:* moet ik je even een afstraffing geven? *Den breef mo'j my nich zo knooien:* je moet me dat papier (die brief) niet zo verfrommelen. *Gêeld en materiaal of tied verknooien:* geld, materiaal, tijd verknoeien.

Knap: knap, net, geleerd, enz.
Wat he'j daor nog 'n knap pak an:
wat draag je daar nog een goed kostuum.
Knap in de kleer: keurig gekleed.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH BUURSINK

K

72)

Knötteren: kreukelen, kreuken.
Knötters: kreukels.
Nen breef kan knötteren, mär 'n pak of 'n kleed ók. Wat zit ow pak *oonder* de knötters. He's *'t hele kleed in* de knötters zetten: van het zitten is de jurk gekreukeld. (Bedoeld is: he's *dien kleed heemaol* - helemaol - in de knötters zetten). *Hee kon d'r wal 'n stuk-of-wat knötteren :* hij kon aardig wat borrels verdragen.

Knot, knötke: knot, knotje.
'n Knötke gaoren: een knotje garen.
Dat mêens hef 't haor nog aalt an 'n knötke: zij heeft het haar nog altijd met een knotje opgemaakt.

Knots: gek, vreemd.
't Is um knòts van te worden!

Know, knöwke: knauw, knauwtje.
Als de bonen e.d. eens niet goed gaar wilden koken, zei moeder: *mo'j ze mär 'n knöwke méér gêven* - dan moet je ze maar een knauwtje méér geven!

Knudde: miserabel.
Of ik dat mooi vind? *'t Lik wa knudde!*

Knup, knuppen: knoop, knopen.
Wêversknup: weversknoop.
At 'n draod slecht is mo'j völ knuppen (weversterm): als het garen slecht is, moet er veel geknoopt worden.

Knup is ook: vloek; vloeken is echter niet *knuppen* maar *vleuken.*

Verknuppen: weigeren.
Hee verknupt et doodgewoon: hij vertikt het doodgewoon.
Knupdeukske: (zie ook haalsdeukske): *zijden halsdoekje.*

Knuuëzelen: kneuzen.
Oons Jan-Hêerm hef 't leppelbot knuuëzeld: het schouderblad gekneusd.

Koef: kuif, meerv. kuuw.
Kuif is ook: toef.

Nen kódden: een gekke, aanstellerige vent.
Verouderd Ned.: kodde: grap. Vergelijk: koddig.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH BUURSINK

K

73)

Koel: kuil, gat.
Kleikoel: kleikuil, d.w.z. uitgegraven kuil bij steenfabriek.

Koelen, inkoëlen: aardappels inkuilen voor winteropslag.

Koeze: kies; ook: koezentaand.

Koeze, koese: kuis, knods, dorsknuppel.

Ne vromme koeze: een zachtzinnig iemand.
Waar koeze kracht suggereert, zouden we bij vromme koeze aan ingetoomde, beheerste kracht kunnen denken.

Kof(t), koch(t): gekocht.
Vergelijk het Duitse gekauft.

Kö'j: kun je; kö'w: kunnen we.

Koffie kokken: koffie zetten.
De koffie is gaar: de koffie is klaar. Op de koffie kommen. (Over koffie heb ik elders al uitvoerig gepubliceerd).

Koffiepot, koffiekan, koffiekummekes, koffietoeten: koffiepot, -kan, -kopjes, -zak.

Kökken: keuken.

Ik gao nao de kökken: ik ga naar huis.

Kokmesien: fornuis (lett. vertaald: kookmachine).

Kôoldbreur: lett.: koudbroer: stiefbroer. („bijgebrachte" broer).
Zie verder bij: bleudelijk.

Kolbêezen: wilde aardbeien.

Kolhôolt: kolhout, elsenhout, dat in de kolhopen tot houtskool werd gebrand (hôlt anbrannen).

Kölder, kölderen: (van dikke rook): kolder, kolderen.

'n Rook köldert oet 'n schossteen.

Kön: een knoop in een rietstengel.

Kôold: koud; köölte: kou.

Köölte verslieten: kou lijden.

Kôoldfiester: koukleum.

Kommen: komen.

Hee is op kommende wêege(n): hij is onderweg.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

K

74)

Können: kunnen.
Kö'j wa? wordt gevraagd als iemand iets ongeoorloofds of onaangenaams doet. (Of bijv. bij stoelgang: *Kö'j wa hèn gaon?)*
Bij een spelletje: *Y könt : het is jouw beurt!*
Hee mot 't aalt können: hij wordt altijd beet genomen.
Hee kan nich al te best: hij is niet goed in orde.
Ik heb nen helen zet nich al te best könd: ik ben lange tijd niet goed in orde geweest.
Wy könt nich al te best met mekaar: wij kunnen niet met elkaar overweg.
Y könt 't my doon: lett.: je kunt het me doen. (Bij een weigering).
Ik kan nich: het komt me ongelegen (om te komen).
Kö'j geworden?: kun je met je werk opschieten, wil het vlotten?

Koorn(t): korrel, meerv.: köörn.
Ne kom koffie op de köörn: een kop koffie, waarin de grofgemalen koffie ligt, dus ongezeefd.
Ne roggenkoornt: roggekorrel.

Könningskop: lebmaag van een koe.

Koo: koe; meerv. koo'n, beter: koobeeste.
Koomaot: koeweide.
Koostal: koeiestal; koogrup: koeiegrup (mestgoot).
Kooflats: zie kötteltoef.

Kook, nen kooken: koek, een koek. Meerv.: kookens.
Kooken (werkw.): koeken bakken. (verouderd).
(Zie bij Cato Elderink: hèn kooken gaon!)

Nen kooken: wat bi'j toch nen kooken: wat ben je toch een kwast.

Koompelmêenten: complimenten, groeten; ook: praatjes, smoesjes.
Dèn hef aalt zukke rare koompelmêenten: die man heeft altijd zulke rare fratsen.
Niks gin koompelmêenten!: Geen flauwekul. (Geen verontschuldigingen!)
Ik heb het woord ook vaak horen verbasteren tot: *koompelmoosies.*

Koopmanschop: kramerij, negotie:
Den man löp met koopmanschop langs de duur.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

K

75)

Kopkeukelen, koppelkeukelen: kopjeduikelen.
Za'k ees vleuken? Koppelkeukelen!
Za'k nog ees weer? Kan nich meer!

Koppel, köppelke: koppel, koppeltje.
Ne koppel hoonder, gaanzen, enz.
Ne koppel (groep) keender.
(Zie ook: trop.)
Kopzeert: hoofdpijn.
In het vernederlandste Twents is kopzeert tegenwoordig: heufdpien.

Kôorf: korf, mand.
Eierkôorf: eiermand. Fig. in: *hee is nogal zeunig op zienen eierkôorf:* hij is voorzichtig met zijn gezondheid.
Speentskörfke, scheppelskôorf, äerpelkôorf.
Dee kriegt de dikste eier bôven in 'n kôorf te liggen: die mensen gaan altijd met de grootste voordelen strijken.
't Löp em ôver de köörve: het wordt hem te druk, het loopt hem uit de hand.
't Wil hem nog op 'n kôorf brannen: hij zal het nog moeilijk krijgen.

Kòrt an: dicht bij; kòrtàn: bijna.
Hee is kòrt an de tachentig, hee is kòrtan tachentig: hij is dicht bij de tachtig, bijna tachtig.
't Is kòrt àn: ik moet erg nodig, ik heb hoge nood. Ook: het is de hoogste tijd.

Kortens: kortelings, onlangs.
Cato Elderink gebruikt *kortens* ook in de betekenis van *rechtevoort: tegenwoordig.*

In de kortigheid: binnenkort.
In ne (ook wel: de) kortigheid: in een ommezien, in een oogwenk.
Ook: *ongemerkt,* in: *Daor hef e my in de kortigheid te grazen had,* daar heeft hij me ongemerkt beet genomen.

Kös: korst; meerv.: kössen.
Broodkös (broodkorst), *stoetenkös* (korst van wittebrood), *snotterkös* (van een vieze neus, opgedroogd). Dit laatste is ook scheldwoord voor jongens. (Voor meisjes: snotterbèl).
Kössen: ook van wondjes of zweren.
Wat ne kös: wat een opschepper!

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

K

75)

76)

Kost: kost
Daor he'j de kost vuur 't kauwen: daar ben je voor niets in de kost.

Dat is net mien köske: dat is precies een kostje voor mij.

Kostgänger: kostganger. *Kostgängersvoor:* kostgangerseten.

Kösteren: pruttelen, mopperen, chicaneren.

Kösteren is eigengereid en onaangenaam babbelen. (Lijkt me eerder in verband te staan met *kös* (zie aldaar) dan met koster of köster.

Van *kös* is immers ook het woord *kösterig* afgeleid: *Wat kan dèn toch aalt kösterig doon.* Het is moeilijk, hiervoor gelijkwaardige en even pittige Nederlandse woorden te vinden!)

Kötteltoef, kötteltop (kooflats): plak koemest in de weide. Kötteltoeven (ouder meerv. is: kötteltuum), kötteltoppen of kooflatsen ofstekken, oet mekaar halen: met de schop wegwerken.

Hè'j nich wat te doon? Dan gao mär kötteltuuw ofstekken!

Hee hef 't mooi an 't köttelen an: hij heeft de zaak mooi aan het draaien. (Vanouds is de natuurlijke mest levensvoorwaarde voor een boerenbedrijf, zodat dit gezegde begrijpelijk is!)

Kötter, köttersvolk: keuterboertjes. Oorspr.: kotters, kot- of hutbewoners.

Koveeren: verzekeren (verouderd).

Dat koveer ik ow: dat verzeker ik je.

Kòw, köwke: kooi, kooitje.

Ook wel gezegd van het bed: *kroept in de kòw,* kruip in je kooi.

Kraans: krans (ook: rozenkrans)
Kraansbloomen: Margrieten.
Kraans leren: rozenkrans lezen, bidden; (verouderd).
Krabben: krabben, ook: zuinig zijn om rond te komen.
't Is 'n krabben en 'n klèèien an dizze kaant van 't graf: zuinig zijn en ploeteren ...
Ieder krabt de assche op zienen eigen kooken: ieder zorgt voor zichzelf.

Hee wil zik ok nog ees krabben waor 't em nich gäern jökt: hij zal nog eens spijt krijgen.

Ik krabben my daor en 't jökte nich, ik meinen te trouwen en 't lukte nich: dat is me misgegaan!

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

K

77)

Kräei:, kraai
Kräeien: kraaien.
Vindt u niet gek, dat een haan niet *haant* maar *kraait?*
Hee kräeien 't oet van 't lachen.
Foj, wat is dat spul schaarp, 't kräeit ow duur 'n haals!
Ook: 't kräenselt ow in 'n haals.

Krallenbaand: kralensnoer. Zie: baand.

Krang: verkeerd, ondersteboven.
Hee hef de kraant krang vuur zich: op de kop.

Kränkte: ziekte. Kraank: ziek.
In het vernederlandste Twents is het thans: *zeekte,* hoewel dat woord in oude samenstellingen ook voorkomt: *haalszeekte.*
Ne beklivvelijke kränkte: besmettelijke ziekte.
Kränkelijk: ziekelijk.

Krap: krap.
't Geet 'r krap langs. 't Pak zit krap.
Krap: sluiting.
Ne gôlden krap op 't kêerkbook: een gouden slot.
He'j de krap op 't hek daon? Heb je de krap op het hek gedaan?

Kreenk, kringen: kring, kringen.
In 'n kreenk doon (spöllen): allerlei kinderspelletjes deed je „in de kring". Zie ook: *knikkeren.*

Kreenten: krenten.
Kreentenstoet, kreentennat, kreentenweggen, kreentenstuutkes.
Nen krentenbaord: uitslag in het gezicht.
Van krentenbrood, waar weinig krenten in zitten: *Daor bint ze met 'n kreentenscheeter by west,* d.w.z. die hebben ze er stuk voor stuk ingeteld.

Krêempel: boeltje, rommelige huishouding.
Wat he'j toch nen krêempel!
Krêempelen: brekebenen.

Krêenzelen: tobben, zwoegen. Gekrêenzel.
Met zuinigheid zich door zijn moeilijkheden moeten heenworstelen.
Bij het wannen: de wan van de ene knie op de andere slaan.

Krets: schurft.
Lelijke verwensing: *krieg de krèts!*

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

K

Krieg: oorlog

Kriegen: krijgen, pakken
Ze hebt hem kreggen: ze hebben hem betrapt, gearresteerd.

Wat krie'w vemiddag?: wat eten we vanmiddag?
Kriegen: ook: *beetnemen.*

Ik zal hem wal kriegen: ik reken wel met hem af.
Leer um leer: wel my krig dee krieg ik weer!
Kriegen: ten geschenke krijgen.

Waar de Hollander (Den Haag) zegt: *dat heb ik van moeders gehad,* zeggen wij: *dat he'k van de moor krêgen.*
Krieschen (spr. uit: kriesgen): *krijsen.*

Wât leu hebt 'n helen dag de radio d'r vuur te krieschen.
Kris-Kras: kruiselings

Hee har de been kris-kras ôver mekaar. Ook verbasterd tot: *kruus-kras.*

Kroedhof: moestuin.
Zie ook: hof, gaorden.

Kronenhôolt, kronenstökke: vliegerhout (Eenbes)
Wy gungen de vroogerdag hen kronenstökke snieën a'w vleegers wollen maken.
Krönnen: kraanvogels

Krönnenzommer: zomer, terwijl de kraanvogels al trekken; mooie nazomer zomerse herfst.

Kroomen: kruimels; kroomen: kruimelen.
Mo'j my de stoet nich op de matten kroomen.

De broodkroomen stekt hem: hij heeft het te goed en wordt daardoor brooddronken, overmoedig.

Krozen: rode, zure bosbessen.
Kröse: zuur.

Kuuëken: varken.
Zie ook: hósmänneke.

Kuieren: praten, babbelen. (Elders in Twente is kuieren: wandelen).

Van kuieren: wandelen afgeleid: *kuierlatten, de benen.*
Kuiergat: kletskous, babbelaarster.

Kuiervolk: praatvisite.
Kuiery, verkuiering: gebabbel als verstrooiing.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

K

79)

Kuken: kuiken, domkop.
Hoonderkuken, êendekuken, gaanzekuken.
Zo dom as 'n kuken.

Kulken: kolken.
't Kulket my zo in 't lief . . .: het rommelt in m'n buik.

Kummeke koffie: kop koffie.
Een kummeke is een kopje zonder oor.
Kunnigen: kennissen, bekenden (enkelv. en meerv.)
Kunnigheid: kennissen, bekenden, ook: kennismaking.
Wee's nog woo'w kunnigheid an mekaar hebt krêgen? Weet je nog, hoe onze eerste kennismaking was?
Y vraogt naor de kunnige weg: je vraagt naar de bekende weg.
'n Joonk päerd is schichtig op ne oonkunnige weg!

Kuulen: rollen.
Doet denken aan in een kuil rollen. *Laot mär kuulen, 't löp wa los!*
Kulo spöllen: rollen met een bal of knikkers over de grond.
Kulo!: uitroep bij het over de grond rollen van een rond voorwerp.

Kwazen: bazelen, kletsen, onbenullig praten.
Kwazerd. Kwaaskoont: kletskous.
Wat beens weer an 't kwazen, he's de kwaas kepot? Ook: *dazen.*

Kwesket: gekwetst (van fruit).

Kwiet: kwijt.
He'j 't kwiet?: ben je het kwijt? Ook: *bi'j 't kwiet?*

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

L

De L is — kan 't aanders? — de leefde,
het beste van àl
wat ooit west hef, of wat is,
of nog kòmmen zal!

80)

Laand: land, grond, bouwland.
Bij een boerderij is *'t laand* het bouwland, waarop rogge, aardappels, enz. worden verbouwd. (De *groond* is het hele grondbezit).
Laand bouwen, umbouwen: het land ploegen.
Laandmetten: landmeten, ook: van iemand die met grote passen loopt. Het land werd met grote passen gemeten, „oftraon" (afgetreden).
Laand ummaken: het land met de schop, in voren, spitten.
Laand umspitten: met de schop, zonder voren, spitten.
Dat grond te allen tijde een waardevast bezit werd geacht, getuigt het gezegde: *Laand, nêemp gin krieg of braand!*
D.w.z.: grondbezit wordt niet door brand of oorlogsgeweld weggenomen, gaat niet verloren.

Laank, lang: lang.
In 't lang gaon (naar een feestje e.d.): in geklede japon.

Laanverrekt, laankoet-verrekt: languit.
Hee veul laankverrekt op de groond: hij viel languit op de grond.
Lekker laankoet-verrekt in 't grös liggen: lekker languit in het gras liggen.
'n Half uurken laankoet gaon liggen: een half uurtje gaan rusten.

Laankwielig: langwijlig, vervelend.
avondjapon.

Lachen: lachen.
Lachen en huulen in éénen buul: lachen en huilen tegelijk.
Lach y my an of lach y my oet? Lach je tegen me of lach je me uit?
Ik zal ow lekker wat lachen: dat had je gedâcht, 'k zal je danken!
Y hebt goed lachen (ook: kräeien), zei de hen töt 'n hanen, y hoowt gin eier te leggen!
Hee zit te lachen as neu bok, dee brannekkel vret: hij lacht als een boer die kiespijn heeft.

Lalke: jong meisje, hupsa.
Lalken: speels doen.

Lak of smak.
Daor is now net gin lak of smak an: dat is onooglijk, smakeloos.

Lakschouwen: critiseren, aanmerkingen maken.

Lamlendig: lui en vervelend.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

L

81)

Lammetjespap: dunne, zoetemelkse pàp.

Längen: langer worden, langer maken.
At de dage begint te längen, begeent de költe te strengen!
Ne läng: een verlengstuk.

Laobaanders van jongs: baldadige jongens.
Wat beens toch nen laobaander: wat ben je toch een deugniet.

Laoten: laten, e.a.
Y mott lêven en laoten lêven: leven en laten leven.
Y könt 't doon en y könt 't laoten: doen en laten.
Zien doon en laoten: zijn doen en laten.
Dat löt nêergens op: dat lijkt nergens op.
Dat löt dy wa goed: dat staat je wel goed.
Waor löt dat now nao?: Hoe kun je dàt nu doen?
Waor löt dat op?: waar lijkt dat kind op?
Wat löt dat gek: wat staat dat gek.
Dat löt my luk oet 'n rooien: het lijkt mij, dat die vrouw roodachtig haar heeft.
Y mott etten zovöl a'j mär laoten könt: eten zoveel je bergen kunt.
Zovöl kaan'k nich laoten: zoveel kan ik niet bergen, bijv. in de zakken, in de wagen, enz.
Dat laot hèn: afgezien daarvan. Bijv. *Zop e? Dat laot hèn, mär hee zal gin mêens te kòt doon!:* Is hij aan de drank? Laten we dat buiten beschouwing laten, maar hij zal niemand te kort doen.
Waor mot ik dat laoten?
Deze uitdrukking noteerde ik ook uit de volksmond, in de betekenis van: *Waar breng ik die (vrouw) thuis?* En: *Hoe zit dat ook weer?*
Een voorbeeld van mijn stelling, dat het Twents zeer plooibaar is in de omgang. Veel uitdrukkingen kan men naar persoonlijk aanvoelen toepassen in verschillende betekenissen, en een goed verstaander zal onmiddellijk de bedoeling begrijpen, ook al hoort hij die toepassing voor de eerste keer.
Laot dat!: niet doen! Ook: *zas dat laoten?* of: *Wi's dat wal ees laoten!*

Latkook: platte koek. Fig.: met de lat krijgen.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

L

82)

Lappen: lappen, e.a.
Ramen lappen: ramen zemen. Schoon lappen: schoenen oplappen.
De bóks lappen: de broek uitstukken.
Dat he'j my ées lapt: dat heb je me maar eenmaal geleverd!
Dat mos my nich wéér lappen: lever me dat niet weer.
Lappen, ook: geld bij elkaar brengen.

Lap um leer:
Ze höwwen zich lap um leer: ze raakten slaags.
Achter de lap kroepen: achter het beddegordijn kruipen, — naar bed gaan.

Lebèndig: levend, levendig.

Lecht: licht.
Lechte vlagen, brengt water in 'n graven: als het bij licht weer bij vlagen regent, komt er veel water.
Dagenslecht: daglicht. *By laamplecht:* bij lamplicht.

Lekker is mär nen vinger lang: van iets lekkers krijg je maar weinig.
't Hoof nich óp al is 't lekker: 't hoeft niet op al is het lekker.
Lekkerhonger: lekkere honger.
Als we als kind zeiden: Moor, 'k heb zo'n honger, dan was het bescheid: krieg dy mär nen kôolen äerpel oet 'n kêlder! Maar daar was het niet om begonnen, en: Ah-néé, daor he'k gin zin an! Waarop moeder besliste: Dan hes *lèkkerhonger!* En we kregen niks!

't Is zó lekker, dat mo'j met éénen taand etten!
Lekkertaand: lekkertand, lekkerbek.

Lêmpe: lang meisje.
Een meisje, dat „groot genoeg" is voor haar leeftijd, d.w.z. „aan de lange kant", en dat zich nog graag met dingen bezig houdt, waarvoor ze eigenlijk al te groot en te wijs moest zijn.
Lêmp: oud-Nederlands lemt of lemmet, is: kaarsepit of lampepit. Vaak ook: *lange lêmpe!*

Lèn, verlèn: verleden.
Wat is dàt al lang lèn: wat is dat al lang geleden!
Maar: *verleden jaor:* verleden jaar.

Lèn: ook: geleden (verl. deelw. van lijden).
Wat hef dàt mêens nen hoop lèn: wat heeft die veel geleden. (Samentrekking van: lèdden).

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

L

83)

Lengen: zie längen.
Lengbäen: (ver)lengbanden.
Dit woord is aan de huisweverij ontleend. Om geen garenverlies te krijgen werd de ketting op de boom aan (ver)lengbanden geknoopt, zodat men het kettinggaren tot het einde kon weven. Als men een stuk tot aan de „lengbäen" geweven had, was het nagenoeg gereed.
Van iemand, die op zijn sterfbed ligt, ook wel als iemand lang het bed moet houden, heet het: *„hee hef 't an de lengbäen."* D.w.z.: 't is bijna gebeurd. Het stuk (leven) is bijna af. Toen de herkomst van deze uitdrukking niet meer zo goed begrepen werd, verbasterde men dit wel tot „hee hef 't an (of: vuur) de legbeen." Men verklaarde het zo: de benen kunnen niet meer lopen, ze moeten liggen of gelegd worden.

Leren: lezen. (verouderd).
A's dàt leers dan leers dy kraank: iets lezen om ziek van te worden.
Kraant leren: de krant lezen.
Kraans leren: de rozenkrans „lezen."
Hen leren gaon: de catechisatie bezoeken (Prot.).

Lest, lestens: onlangs, laatst.
't Leste: het laatste, het einde.
A'w an 't leste staot: als we sterven.

Lestig: zeer goed, zwaar (verouderd).
'n Lestig verbouw: een zeer goede oogst.
't Geet em lestig: het gaat hem zeer goed.

Leu: lui, lieden.
Y hebt leu en potleu . . .: een grappig gezegde, (lett.: er zijn mensen en potloden) dat ontstaan is door de klankovereenkomst. Dit zeg je hoofdschuddend, als we ons over sommige mensen verwonderen.

Leuven: geloven, veronderstellen. In godsd. betekenis: *geleuven.*
Zo'k nich leuven: dat zou 'k niet denken.
Leuw'k toch wà: ik geloof het toch wèl!
Dat zo'k leuven: dat zou ik denken.
Dat kaans leuven: geloof dàt maar.

Leef, leeven: lief, lieve, lieverd.
Mienen leeven: lieverd.
Ons leeven Heer: onze Lieve Heer.

Leefst: liefst.
Dow beens my 't leefste van ammaol: jij bent de liefste van al. Maar voor: liefste als aanspreektitel heeft het Twents geen woord als leefste.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

L

84)

Lêven: leven.
Al zien lêven: zijn hele leven, altijd.
't Lêven ister oet: hij is dood.

Lêver: lever.
Van de lêver spyen: (fris van de lever) zeggen waar het op staat.
Daor krop my ne loes ôver de lêver: als iets erg lekker is, maar ook: mijn geweten begint me te plagen.

Licht: licht (in gewicht), gemakkelijk
'n Mêens kan zich licht verdoon: men kan zich gemakkelijk vergissen.
Lichten (lichen): bretelles.

Liebe(r): wankel.
Een van de weinige woorden, waar ik eigenlijk nog geen raad mee weet. *'t Is 'n lieber geval* zeg je van iets, dat niet al te solide is geconstrueerd.

Lief: lijf, lichaam, buik.
Hee lig met lief en zeel op de taofel: van iemand, die met z'n bovenlichaam teveel over de tafel leunt.
Heb 't härt nich in 't lief: heb het hart eens!
Dat hef nich völ um 't lief (um de hoed): dat stelt niet veel voor.
Dat geet em an 't lief (an 't härt): dat gaat hem aan z'n hart.
Da's hem ne rib oet 't lief: een rib uit zijn lijf.
Den auto is luk los in 't lief: die auto rammelt nogal.
't Lief op de leest zetten: buitensporig veel eten.
Liefzeert(e): buikpijn. In het vernederlandste Twents: boekpien.
Hee hef 't in 't lief: hem mankeert iets in z'n buik.
'n Los lief hebben: goede stoelgang hebben.

Liek: lijk.
't Liek bekieken: onderdeel van rouwbezoek.

Liek: gelijk, recht.
Liek-oet liek-à: rechtdoor. Ook: *liekverdàn.*
Ne lieke weg: een rechte weg.
Wat liek is is nich krom: recht is niet krom.
Liekdoornt: likdoorn; meerv.: liekdöörn.
Liekstêe: litteken, meerv.: liekstêes.

Lieken: lijken, gelijken.
Dat petrèt lik sprekkend: dat portret is goed gelijkend.
Maar: *hee löt (ook: lik) op zien vaar:* hij lijkt op zijn vader.

Liemgarren: lijmstokken (om vogels te vangen).
Liemstrieken: flikflooien.

Lien: lijn, touw.
Päerdelien: leidsels, paardelijn.
Springlien: springtouw.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH BUURSINK

L

85)

Te lier of te zwier: fiks of niks.

Liggen: liggen.
Dat zal an my nich liggen: dat zal aan mij niet liggen.
Hee kan wal op 't wêerk gaon liggen: hij is liever lui dan moe.
Liggen is ook: ziek zijn.
Hee mos strik liggen: hij moest pal liggen.
Hee is blieven liggen: hij is ('s nachts) ziek geworden (zodat hij 's morgens is blijven liggen).
Hee is gaon liggen: hij is (overdag) ziek geworden en te bed gaan liggen.

Liggen in andere betekenissen:
Ik heb dat stuk laand laoten liggen: onbebouwd gelaten.
Ik heb de piep laoten liggen: ik heb de pijp vergeten.
Ik heb de boterham laoten liggen: ik heb de boterham niet aangeroerd.

Likkepot: snoeper; likkepötke.
Wy hebter 'n likkepötke an zitten: wij hebben (ergens) een kruimeldief.

Lilk: lelijk.
Lilkerd: lelijkerd.
Lilkerds trekken: gekke gezichten trekken.

Linnen: linnen, uitzet.
Achter 't linnen: spaarcenten. Wy hebt duftig wat achter 't linnen. Achter de rollen linnen werd het spaargeld bewaard.
Lip: lip.

Ne striekerd an de lip: een klap in het gezicht.
Lippen, of: de lip laoten hangen: huilen.
Hee hef de lip op 't derde knoopsgat hangen: hij heeft de mond wijd open.
Dat za'k ów an de lip (an 'n nös) hangen: dat zal ik jou vertellen.
Prutlip: pruillip, dikke lippen.
Hee löt de lip d'r aardig in hangen: hij drinkt vrij veel.

Loch: lucht.
De loch dee betrek zich: de lucht betrekt.
De loch jag los: de lucht klaart weer op. (Dit was een van de zinnen, om iemand tienmaal snel achter elkaar te laten zeggen, evenals: de kat dee krabt de krullen van de trap).
De loch schient weer heemaol oet 'n blauwen: de lucht is weer aardig blauw (bijv. na heiig weer).
't Wordt duuster an de loch: als er onweer komt opzetten.
Hee hef de loch läeg hangen: zijn broek zakt af.
Hee hef ne lilke loch by zich: hij riekt kwalijk.
Ne klaore loch: een heldere lucht.
De loch is kraank: het blijft maar slecht weer.

Loenen: vergelijk: luim, luimen.
Dat loent em nich: hij heeft er geen zin in, hij is niet geluimd om dat te doen.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH BUURSINK

L

86)

Loer: luier, onderlegger.
Ne loer dräeien: een loer draaien.
Loeren: loeren.
Et loert lilk: er komt een bui opzetten.

Loes, luuze: luis, luizen
Laot ow gin luuze in 'n pels potten: laat je niet beetnemen
Zie ook: lêver.

Loeter: louter.
Klaorloeter gôld: zuiver goud.

Lood: lood.
Den jong is luk oet 't lood greuid: die jongen is onevenredig gegroeid.
Lopen: lopen.
Hee löp as nen kievik: hij loopt als een kievit.
Hee löp ôver nen bêrg en vaalt ôver nen gröstossen: hij kijkt de grote dingen voorbij en valt over kleinigheden.
Ne loopschuut: een vrouw, die altijd uithuizig is.

Dee löp d'r weer zo by: die (vrouw) is weer in blijde verwachting.
Hee löp d'r aalt vuur êvenvöl by: hij is altijd slordig gekleed.

Los en too: open en dicht.
Doo 't raam los en de duur too: zet het raam open en doe de deur dicht.
Los en vast: los en vast.
Hee kan allens broeken watter los en vast zit: hij kan alles gebruiken wat los en vast zit.
Losse verkering: een scharreltje.
Ne losse deern: een meisje, dat met iedereen mee gaat.
Hee is now recht los: hij is nu echt op dreef; ook: van de band.

Luk: enigszins, iets, wat, een weinig.
Ten onrechte wordt vaak gezegd: 'n luk.

Lullen: speeksel (lul) uit de mond laten lopen, onbenullig praten.
Lig nich te lullen: lig niet te kletsen. (Dit is echter helemaal geen beschaafde taal!).
Lutke: klein (ook: lutke).
'n Lutkevinger: de pink.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

M

87)

De M dat is Mi'jken, met 'n härt...
klaorloeter gôld,
waor dreumers en dênkers en dichters van hôld!

Maagd: maagd, dienstmeid.
De Maagd Maria, de Moeder Gods: *Godsmeuderke.*

't Maark: de markt.
Maark komt in allerlei samenstellingen voor als: stromaark, päeremaark, beestenmaark, en zo kenden we vroeger in Enschede dinsdags: *'t Lappenmaark* (de lappenmarkt), dat was de marktuitbreiding, die aansluitend op *'t maark* op de Grote Markt werd gehouden op het H. J. van Heekplein, en die oorspronkelijk voor textielwaren bestemd was.
Tegenwoordig is *'t maark* vernederlandst tot: de markt.

Maarklaowe: meerkol, Vlaamse gaai.

Mäer, mäerenpäerd; mäerenvul: merrie, merrieveulen.
Ne nachtmäer is een nachtmerrie.

Mäeien: maaien.
Wanneer iemand onder het lopen met de armen pleegt te zwaaien, zeggen we: *wat mäeit dèn d'r toch aaltied langs.*

Maggen: zie möggen.

Maken: maken, repareren.
Gemaakte kleer is: kleermakerswerk.
Ik mot de fiets laoten maken: ik moet de fiets laten repareren.
Daor he'k my lilk wat maakt: daar heb ik wat veroorzaakt.
Hee hef zich wat te doon maakt: hij heeft zich wat te doen gemaakt.
Ik kan hem wa maken en brekken: ik kan hem maken en breken.
Makelij: makelij, maaksel. Wat is dat vuur makelij? (De ij ook als ij uitspreken).

Malen: malen, ijlen.
Hee is an 't malen: hij ijlt; ook: hij praat aldoor over hetzelfde.
't Begeent em te malen: hij wordt kinds.
De töw begint te malen: de getouwen gaan zachter lopen (als de ketel niet voldoende stoom meer had).
Ook in de gewone betekenis van koffie malen, enz.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH BUURSINK

M

88)

Man: man, personen.
Zo dik as doezend man: stomdronken.
Wy betaalt de man nen geulden: elk een gulden.
Evenals in het Nederlands in samenstellingen het meervoud van man: lui of lieden is, is dat in het Twents: *leu.* Timmerleu, upperleu, enz.
Maanleu en vrouwleu: mannen en vrouwen (dames en heren), gezamenlijk aan te spreken met :*leu!*

Maneer: manier.
Op wavvene maneer: op welke manier?
Maar: manieren blijft *manieren*: Wat hôl y d'r epse manieren op nao: wat hou jij er grappige manieren op na.

Mankeren: mankeren.
't Mankeert em an 't benul: hij is niet goed bij z'n hoofd.

Mangs: soms. Ook: smangs.
Mangs zeg wy smangs en smangs zeg wy mangs.
Dit is een van de woorden, die elke Twent wel eens ongemerkt in zijn Nederlands gebruikt. (Vergelijk Duits: manchmal).

Maol; mäölke: maal, keer; maaltje, keertje.
'n Etmäölke: een etentje.
Maj'k 'n maol: mag ik een keer (bij een spelletje).
Middagmaol: middageten.
't Nachtmaol: het Heilig Avondmaal.
Now mot 't 'n maol òf wêen lopen: nu moet je eens een keer ophouden.

Maon: maan.
Kö'j net zo goed têgen de maon blaffen: dan kun je net zo goed tegen de maan blaffen...
Maonbloomen: papavers.

Maot, mäötke: maat, maatje; weide, kleine weide; vriend, vriendje; meerv. van maot: mäö (weiden).
Hee gef aalt goeie maot: hij geeft altijd goede maat.
'n Mäötke (of 'n pötke): 1/10 liter.
Haal my êven in mäötke: haal me even een maatje jenever (drank).
De koomaot: koeweide; *stadsmäö:* stadsmaten, stadsweiden.
Dit is 't leste mäötke, da'k met dy heuid heb: dit is de laatste keer, dat ik het nog eens weer met je geprobeerd heb.
Miene mäö: mijn maats, vrienden.
Bin wy goeie mäötkes: zijn wij goede maatjes?
Mäötke, mäötke! (waarschuwing): vriendje, vriendje!

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH BUURSINK

M

Märtelen: Martelen.
Wat gef dat 'n gemärtel: wat wordt dat een martelen, gemartel.

Märg: merg (ook marg, maarg, maark).
Märgpiepen, maargpiepen: mergpijpen.
Dat trek ow deur märg en been: dat trekt je door merg en been.
Mariableumkes, meizoentjes: madeliefjes.

Märs: mars, marskramer.
Hee hef aorig wat in de märs: hij heeft heel wat in zijn mars.

Mêensche: mens.

't Mêensche: moeder de vrouw.

Mêenschen-keender!: mensen kinderen!
't Mêensche is nogal gedaon: Mijn (zijn) vrouw staat op haar stuk.

Meerentweggent: meerdere wegen, naar verschillende kanten.
Ik heb meerentweggent mien lecht opstokken: Ik heb bij meer dan één, op meer dan één plaats mijn licht opgestoken.
Meespats, meestentieds, meestieds: meestal.
Tegenwoordig vernederlandst tot: meestal.

Mêken: meisje.
Zie ook: wich, wichter.

Mel: meel.
Hee wil poesen en 't mel in 'n moond hôolen: hij wil blazen en 't meel in de mond houden. (Kan voor allerlei omstandigheden gezegd worden). Meelsoorten: *gruttenmel:* boekweitenmeel (voor pannekoek); *witweitenmel:* gebuilde tarwebloem. *Nen witweiten stoeten:* witebrood, ter onderscheiding van *nen boerenstoeten:* grauw wittebrood van gebuilde roggebloem. De namen gruttenmeel en witweitenmeel zijn in onbruik geraakt door de Warenwet, die de namen voorschrijft: boekweitenmeel, tarwebloem en gemengd meel.

Melk: melk, pap.
Omdat melk hoofdzakelijk genuttigd werd in de vorm van pap, werd tegen pap gewoonlijk melk gezegd. Ik hoorde ook eens iemand een flesje Chocomel bestellen: Ober, breng my mär 'n fleske pap!

Menen: menen, bedoelen, geloven.
Hee meent 't nog zo beroerd nich: hij meent het niet zo erg.
't Is menens!: het is ernst! *Zol e 't menen?* zou het hem ernst zijn?
Dat zo'k menen!: dat zou ik denken; geloof dàt maar!
Welken meens: dizzen of dèn? welke bedoel je, deze of die?
Ik meen te weten: ik geloof.....

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH BUURSINK

M

90)

Mes, meske: mes, mesje
Hee hej 't met los in 'n tuk: hij heeft het mes los in de zak.
Hee hêf 't meske by de moor boven in de speen liggen: hij heeft bij (zijn) moeder het mesje boven in de spinde liggen, d.w.z.: hij heeft bij haar een streepje voor.
Wo'j êven met mien mes praoten: is een veelzeggende bedreiging.

Met: met, mee
Woo he'j 't 'r met? hoe gaat het met je? Maar ook: wat doe je nou?
Hee kan wat met doon: hij weet zich wel te doen gelden.
Doo'j met kruusjassen?: doe je mee kruisjassen?
He'j wat van de brulft, begraffenis mèt?: Heb je een uitnodiging voor de bruiloft, begrafenis?
Is Janske mèt kommen? Is Jantje overgegaan (op school)?

Met: met (vlees)
Metworst is worst van kleine stukjes vlees.

Met, temet: meteen, aanstonds
Mèt dat ik 't zag: meteen toen ik het zag.
Mèt gef e den keerl nen klap: meteen geeft hij die kerel een klap.
Temèt zö'j wat belêven: zo dadelijk, aanstonds zul je wat beleven. (Het ook wel gebruikte *temee* heb ik nooit als goed Twents aangevoeld.)

Meui: moei, tante
De meui hef zegd: tante heeft gezegd....

Meuien: in:
dat meuit my nich: dat interesseert me niet, daar bemoei ik mij niet mee.

Meuite, muite: moeite
Meuit weerd!: 't Is de moeite!
Bedankt vuur de meuit! - Niks gin meuit!: Bedankt voor de moeite! - Geen moeite!

Meundig: mondig

Meunster: Munster
Meunsterklunkes: suikerklontje (Zuckerwürfel)
Meunster wiezen: een kind bij de oren in de hoogte tillen, handen plat tegen het hoofdje, waarbij het kind zich met de handjes aan je polsen vast moet houden.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

2278-63

DOOR JOH. BUURSINK

M

91)

Meunt: munt.
Meunt of onmeunt: munt of onmunt, kruis of munt.

Meurke(n): zie möörken (moor).

Meuske(n): zie möösken, (moos).

Meut: in de meut kommen: tegemoet komen.

Mienkes maken: rare gezichten trekken.
Let op m-n-verandering, van mimiek afgeleid: mienkes.

Ook: *miksen maken.*

Hee hef gin middenschot in 't lief: hij weet geen maat te houden (bij het eten).

Mier: mier.

Mieren: piekeren, zeuren.

Mier, ook: onkruid voor de kippen; (muur).

Mieskat: poes.
(Tegen kinderen): Woo döt de mieskat dan?
De poes wordt ook geroepen: mies-mies... (uitspr. is kort!)

Mies (uitspr. is lang): miesj (bargoens).
Het bargoense *mies* is goed opgenomen in het Twents: *Daor hebt z'em mies by 'n bok daon!*

Um miespàt: voor mijn part.

Mikmak: mikmak, allegaartje.

Miksen maken: zie mienkes maken.
Miksen maken is grimassen maken, is dus iets sterker uitgedrukt dan mienkes maken.
Staat vermoedelijk in verband met de spinnerij, waar bij de voorbereiding de mik (meerv.: miks, met miksen als stapelvorm) wordt gemaakt: verschillende katoensoorten gemengd (Zie ook: mikmak).

Min: min, onaanzienlijk.
Min volk: mensen van laag allooi.
Da's ja mär ne minne meuite: dat is immers maar een kleine moeite!

Mirweenter, meweenter: Kerstmis.
Vroeger was het woord meweenter algemeen gebruik voor Kerstmis.

Mis: mis.
Dow beens ók bang dat dy wat mis geet: jij bent ook bang dat je wat ontgaat.
Ne missen: een miskraam.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH BUURSINK

M

92)

Mismöödig: mismoedig.
't Schööt my in 't mismood: ik werd mismoedig, verdrietig; ook: bang.

Moes: muis.
Moesdood: morsdood.
Moes of moor, stät hebt ze alle: zo moeder, zo dochter.

Möggen: durven, lusten, mogen.
Dat maj'k nich doon: dat doe ik liever niet, ik durf dat niet aan.

Dat mag ik nich: dat lust ik niet.
Dat mags nich van dien moor: dat mag je niet van je moeder
Mags wal allens etten, mär nich allens wetten: je mag wel alles eten maar niet alles weten.
Mags hier wal wêen?: Hoe bevalt het je hier?
Mag wa wêen: dat kan wel zijn.
Mag's my nog wa? Mags my nog wa lieën?: Mag je me nog wel lijden? Hou je nog wel van me?
De möl wordt slee: de molen wordt stomp. (Wordt gezegd als tegen het eind van de maaltijd het kind begint te treuzelen).

Mommen: vergelijk: mummelen.
Mommen is in de mond week maken. Wanneer een broodkorst te hard was voor de kleine momde de moeder hem wel eens, alvorens hem het kind in de mond te stoppen.
Ik herinner me een oom, die, als hij op bezoek was, mij het koekje gaf dat hij bij de koffie had gekregen, met het stereotiepe gezegde: *Mags wa vuur my mommen!*, m.a.w.: eet jij dat maar lekker op!
Moor: moeras, modder.

(Zie: kluuën).
Moo(r), de moor: moeder.

Mood: moed; möödig: moedig.
Hee leut de moodveren hangen: hij gaf de moed op.

Móódwillig: moedwillig, met opzet.
(Willemoods is: met opzet).
Moodwillig (met de klemtoon op *wil*), verkort tot *m'twillig:* ondeugend, snaaks: *Wat beens toch nen metwilligerd!*
Moederspraok: moederspraak.
Mooimaken: mooi maken, versieren.
Bij een bruiloft wordt 's avonds te voren de zaal mooi gemaakt, versierd; dat is dan het *mooimakersäövendke.* Van de *mooimakers* krijgt het bruidspaar elk een versierde kop en schotel: de *mooimakerskummekes.*

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

M

93)

Mooie kamer: zitkamer voor het ontvangen van belangrijke visite; ook: *beste kamer.* (Schertsend gebruikt voor w.c.).

Moond: mond; moondvol: mondvol.
Met nen moondvol koffie zo's my wal 'n groot plezeer doon.
Wo's nog koffie? - Nô, 'n mööndkevol dan mär...
Nen groten moond en 'n klein kèlgat gaot vaak samen!
Möör, möörken; (veu): konijnenvoedster.
Moos, 'n möösken: moes.
Moos is boerenkool, zowel als gewas als - tot stamppot gekookt. *Krulmoos.*
Men zegt zowel *'n moos* als *'t moos.*
By oons in 'n gaorden is 'n moos bevroren!

Op het bord:*'t moos.* (Maar appelmoes blijft appelmoes!)

Moos met zoerwos: boerenkool met zuurworst.

'n Möösken: portie eten, aandeel.
He's dien möösken nog van de nàolaotenschop mèt krêgen?:

Heb je je aandeel van de erfenis nog meegekregen?
Liedje bij het paardrijden:

> Damme damme döösken
> môrgen krieg wy 'n möösken
> ôvermôrgen riestebry
> daor is oonze kleine by!

Moosbalgen:
Of in Usselo werkelijk zoveel boerenkool werd gegeten, weten we niet, maar de bijnaam voor de Usseloërs geeft wel te denken, n.l. *Osseler moosbalgen.*

Mop: mop, grap.
(Zie: *bak, bakslag*).
Moppen tappen is vernederlandst Twents. Beter Twents is: *baksläege vertellen!* (Maar dat is langzamerhand verouderd)

Möpkes: koekjes.
Mèlmöpkes of katootjes: biscuits.
'n Möpke stippen: een koekje in de koffie dopen.
'n Möpke meziek is weer vernederlandst. Beter is: *'n jääpke meziek.*

Mös: mors.
Mösschen (marslanden, moeraslanden): moerassige weidegrond.
Mòsteren (nòsteren): nors, wrevelig praten.

Mòsterig: nors.

Mòsterpot: mopperaar.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH BUURSINK

M

94)

Môt: mot, zeug.
Môt is ook oorspronkelijk: een slechte vrouw; vrij onbeschaafd is *môt* (weliswaar afgezwakt) nog wel eens gebruikelijk voor een lompe, dikke vrouw. Kan zowel als scheldwoord als gemoedelijker gebezigd worden: *wat beent toch ne môt, 'n mutke.* Niemand zal er echter nog de betekenis van publieke vrouw in zoeken.
Maak gin môt: maak geen trammelant.

Môtrêgen: motregen. *Et begeent te môtten:* het begint te motregenen.

Môtten: moeten. (Ook: *mutten).*

Wat môt dat daor?: Wat moet dat daar?
A'j nödig mott: als je hoge nood hebt...
Hee mot zo zoepen: men zegt, dat hij aan de drank is.

Mud: inhouds- en oppervlaktemaat.

Muffen: kwalijk rieken.
Wel muft daor zo?

Mus, knipmus: muts, knipmuts.
Mussenleent, mussendeus: mutsenlint, mutsendoos.
Daor he'k de mus nich nao staon: daar heb ik de muts niet naar staan.
Wat zol e nów weer in de mus hebben?: wat zou hij nu weer van plan zijn?
Een mutsenlint: brede glanzend satijnen jacquard geweven wit met bleu gekleurd lint voor de knipmuts.
Bij een „groow" (begrafenis) of als rouwdracht werden effen witte fijne katoenen linten gedragen, niet glanzend.

Mussche, musschen: mus, mussen.
Y maakt my alle musschen bang!: je maakt alle mussen bang; - spottenderwijze gezegd tegen iemand, wiens mond groter is dan zijn moed.

Muuske: muisje.
Muusken-in-de-melk: schootspelletje met babies en kleuters, om de kleine aan het lachen te krijgen.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

N

De n is van 't näödken —
van de kous, wal te verstaon,
A'j dàt weet te veenden
is 't met zeuken gedaon!

Naa - bijzonder
Naa mooi: bijzonder mooi; *'t is 'n naa spul:* een slimme boel
(Niet te verwarren met: naar; *hee is ter naar an too)*

Naam: naam
'n Naam zetten: een stuk ondertekenen; *ik maj nich gäern mienen naam zetten:* ik houd er niet van, iets te ondertekenen
(Zie ook: de haand zetten; -schrieven)
Familienaam is: *vàn*

Naar: naar, akelig

Nabs: noest
Nen nabs is een uitstekend deel aan een boom, waar een tak(je) is afgeslagen. (Zie ook: nebben).

Nachtmäer: nachtmerrie

't Nachtmaol: het Heilig Avondmaal

Näerig: vlijtig
(Vernederlandst tot: *vlietig*)

Näegel: nagel, spijker
In plaats van näegel wordt tegenwoordig algemeen het vernederlandste *spieker* gebruikt

Näegelhôlt: rookvlees

Nakend: naakt
Wat löp dàt 'r ja nakend by: wat loopt dat meisje schaars gekleed.

Nakken: nek (Zie niknakken)

Nao: na
Nao(r): naar
Ik gao nao(r) hoes hèn: ik ga naar huis

Naober: nabuur, buurman
Naobers aarm rekt ôver 'n höögsten toen: de arm van de buurman reikt over de hoogste schutting. (Er gaat niets boven goede buren)
Naoberschop: nabuurschap, burenhulp
Naoberhulp: burenhulp
Naoberplicht: burenplicht
(Zie ook: Noodnaobers)

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

N

96)

Nääderen: annexeren
Groond annääderen: grond (van de buurman) bij de zijne voegen (Zie ook: *naonemmens)*

Naokaarten: nakaarten

Naometten. nameten
Fig. ook gebruikt voor: vomeren, overgeven, vooral als iemand dronken is.

Naonemmend: achterdochtig, kwalijk nemend
Naonemstig: idem

Naonemmens: inhalig
Nen Naonemmensen is iemand, die telkens nog wat na, wat erbij neemt; ook: een boer, die elk jaar een voor van zijn buurmans grond bij de zijne aan ploegt.

Naoscheeten, naoschötteren: zie knikkeren

Nääst (ook: nääogens): naast
De nää(g)ste naober: de naaste buurman
Hee is my 't nääogst: hij is mij 't meest na

Natten: nattigheid, regen (Vergelijk Duits: Nässe)
Wat gif 't weer nen natten: wat is het weer regenachtig weer.
Maar: *hee veult nattigheid:* hij voelt nattigheid

Nathaals: nathals, dronkenlap

Nauwnemmend: (lett.: nauw nemend): scrupuleus

Navvel, ook: avvel: navel

Nebben: nebbe, snavel
Elken vogel hef weer nen aandern nebben: ieder vogeltje zingt zoals het gebekt is.
(Neb, sneb, snavel is een uitstekend deel, waarmee m.i. ook *nabs* in verband kan staan).

Net: net, precies
Dat stek em nich zo net: dat komt er zo precies niet op aan.
Dat zol ja ok wal naa net wêen: dat zou immers ook wel bijzonder goed zijn, bijzonder goed van pas komen, enz.
Dat kaanste nèt begriepen: dat kun je nèt denken!

Neu, nöö: node
Ik heb niks van nöö(de): ik heb niets nodig

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

N

97)

Neugen (nögen): nodigen, aanhouden
Ligs aalt te nögen: je houdt maar aan, je dringt maar (iets) op
Laot ow nich nögen: vrij vert.: tast maar toe!
Brulftennögers: uitnodigers voor de bruiloft

Neulen: zeuren, drensen, zaniken
Nen neulerd: zeurkous. Ook: neulgat.

Newwel: nevel; newwelig: nevelig

Newwelen: lispelen, prevelen
Hee lêe daor as nen sik in de grup te newwelen: hij lag als een sik in de goot te prevelen, mummelen.
Eén naonewwelen: iemand nabouwen, iemands spreken belachelijk maken door het na te bootsen.

Nichterum: evenwel, niettegenstaande dat
(Samentrekking van *nich daorum:* niet daarom)
Nichterum, 't was ginnen beroerden keerl: *afgezien daarvan...*
Wordt ook als tussenwerpsel gebruikt, ongeveer in de betekenis van: afijn!

Nieds: nijdig, vinnig
Nen niedes, nietes: nijdas
Nen niedkop (helligkop): een driftkop

Niefelen, votniefelen: stiekum wegnemen
(Oud Nederlands: nijfelen)
Den Niefelklaos hef my dat gauw ofniefelt.

Nienduur: deeldeur in een boerderij
Vermoedelijk betekent nienduur: benedendeur, in tegenstelling tot de bôvenduur in het woongedeelte. Zo is *'n nienêend* het benedeneind of achtereind van het huis, in tegenstelling tot *'n vuurêend* of *bôvenêend,* het voorste gedeelte. *Nien en bôven,* beneden en boven is: achter en voor. Daarom is ook *'t bôvenhoes* niet het bovenhuis of een verdieping, maar het *voorhuis, de bôvenkamer* (aan een boerderij) een aan *'n bôvenêend* buiten aangebouwde woonkamer (vóórkamer).
Lao'w van 't jaor de rôw mär op 'n nienêend plaatsen: laten we dit jaar de rogge maar eens aan het benedeneind (achtereind) van de zolder bergen.

Nikkoppen: ja knikken
in tegenstelling tot: *schuddekoppen:* nee knikken

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

4/9 '63

DOOR JOH BUURSINK

N

98)

Niknakken: (op de) nek.
Letterlijk: gebogen (genikte of geknikte) nek.
Een kind zit bij vader *op 'n niknakken*, de beentjes (gestrids) om diens hals, met z'n handjes gevouwen om vaders voorhoofd, terwijl vader de voetjes vasthoudt. Natuurlijk moet vader de nek iets gebogen houden.

Niks: niets.
Vaak worden dubbele ontkenningen gebezigd: *Niks gin nood:* (helemaal) geen nood.

Nödig: nodig.
Dat har (had) toch nich nödig had: dat was toch niet nodig geweest. *Ik mot nödig:* ik heb hoge nood.

Noodnaobers: (lett.) noodburen.
De buren, die in tijden van nood aangewezen zijn om hulp te verlenen uit een oogpunt van naoberplicht. (Zie: naobers, enz.).

Nòst, noost: noest.
Op 'n noost zitten: lett.: op een noest zitten (bij het zagen, of snijden van hout). Noestig hout is moeilijk te bewerken, vandaar de betekenis: niet verder kunnen, verlegen zitten, armoe lijden.
Nòstig, nòsterig, noostig, noosterig hôolt: noestig hout.

Nòsteren (ook: mosteren): prevelen, mopperen.
(Vergelijk: paternoster).

Not: nöt: noot, noten.

Nótsen: schelen.
Wat mag dat nótsen: wat kan dat schelen, wat doet dat er toe. (Vergelijk Duits: nützen). *Dat notst my nich* (Das nützt mir nicht): dat gaat me niet aan, dat laat me onverschillig.

Nowverdan: langzamerand.

Nums: niemand.
Voor iemand zouden we *ums* kunnen zeggen. Maar: *is daor wèl?:* is daar iemand? Nee, daor is nums. Ten onrechte wordt door de slechte Twents-kenners nums ook wel gebruikt voor niets, maar dat is onjuist. Niets is: niks, of: nummendal.

Nummendal: niemendal, niets.
Ik heb ow nich vuur nummendal stuurd: ik heb je niet voor niets om een boodschap gestuurd!

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

31/9 '63

DOOR JOH. BUURSINK

N

99)

Nösselen, nusselen: ***nestelen.***

Nus(t): ***nest*** *(ook:* ***bed****).*
Kroep 'n maol in 't nust: ga maar eens naar bed!
Vandaag of môrgen he'j 't nust oonder 'n boom liggen: vandaag of morgen heb je 't uit met de verkering.
Nustei: ***nestei.***
De jongste en laatste van de kinderen.

Ny: ***nieuw.***
Van ôold ny maken: van oud nieuw maken.
Van 't ôole in 't nye: van oud- op nieuwjaar.
He'j daor now nog ny an: ben je daar nog nieuwsgierig naar, heb je daar nog belangstelling voor? *'t Zal my ny doon:* 't zal mij benieuwen.

Nys, van nys: ***opnieuw.***
Wy hebt 't laand nys terecht maakt: we hebben de grond opnieuw ontgonnen. *Wy bint van nys begonnen:* we zijn opnieuw begonnen.

Nyemoods: ***nieuwerwets.***

Nyen, nyend: ***benieuwen, nieuwsgierig.***
't Zal my nyen: 't zal mij benieuwen. (Ook: *benyen).*
Bi'j daor nog nyend naor?: ben je daar nog nieuwsgierig naar? (Zie ook: vernyen).

Ny-jaor ofwinnen: ***nieuwjaar wensen.***
Hen ny-jaor ofwinnen gaon: uit nieuwjaarwensen gaan.

Nyplichtig: nieuw aan iets hebben.
In de betekenis van: voortijdig gebruik maken ofwel een overdreven gebruik maken van iets nieuws. Bijv.: met een nieuwe paraplu uitgaan als het het mooiste weer van de wereld is.

Twentse Taalbank

DOOR JOH BUURSINK

O

100)

De O is van ot, met bot en kat vot...
Wèl weet rechtevoort nog,
wat dàt wa bedodt?...

Ôôh...!
Uitroep van bewondering of spijt. Is hetzelfde als het Nederlandse ooh! maar dan met de Twentse ôôh-intonatie (zoals de ô in compôte, langgerekt uitspreken).
Nu we het tòch over de ôô-klank hebben: ik vind hem nergens zo lelijk en verkeerd gebruikt als in het op z'n Twents uitgesproken: dôôgh! voor het Ned.: daagh!

Oel: uil.
Van iemand die niet al te snugger is, ook wel van iemand die erg geslepen is: *dén is oonder ne oel oetbròd:* hij is onder een uil uitgebroed.

Oelenveerschen hanen: haan met veren aan de poten.
Van iemand, die nogal trots is: *hee strid as nen oelenveerschen hanen:* hij stapt zo trots als...

Oer: ijzeroer.
Als er ne *oerbön* in de grond zit, zakt het water niet voldoende. De *laag ijzeroer* maakt de grond drassig.

Oet: uit.
Gaot oet zied: ga opzij, ga aan de kant.
'n Hoonderd meter of veer, vief oet 't hoes: zo'n vier- à vijfhonderd meter van het huis verwijderd.

Oetbuuten: ruilen.
Groond oetbuuten: grond ruilen.
Buuten, umbuuten: ruilen.
Niet verwarren met *buuten, anbuuten:* het ontsteken, aansteken van vuur.

Oetkieken: uitkijken.
Ik kiek wa zwaor oet: ik zal wel uitkijken!
Oet de kiek: precies, nauwkeurig; *hee kênt dat oet de kiek:* hij kent het klappen van de zweep.

Oetkienen: uitkienen.

Oetkommen: uitkomen; ook: kloppen.
Miene weur bint wal oetkommen: mijn woorden zijn wel uitgekomen.
Dat koomp ôveréén oet: dat komt op hetzelfde neer.
Dat koomp zo nèt oet: dat klopt zo precies (bij geld tellen, enz.).
De verkering is oetkommen: de verkering is uitgekomen.
De bloomen staot op 't oetkommen: de bloemen zijn aan het bloeien toe.
De eier bint an 't oetkommen too: de (bebroede) eieren staan op het punt van uitkomen, de kuikens komen nu gauw voor de dag.

Oetdoon: uitdoen, maar ook...:
'k Har ow al oet daon: ik had niet gedacht, dat je nu nog zou komen.
Wi'j dat now wal efkes oetdoon: (bij betaling van 'n schuld) wil je dat bedrag nu wel even doorhalen voor betaling.
De laamp oetdoon, 'n jas oetdoon: de lamp uitdoen, de jas uittrekken.
Oet de deuk doon: uit de doeken doen.

Twentse Taalbank

O

101)

Oetleuperspak: het pak, dat je door de week draagt als je er even uitloopt. Het is voor de zondag net niet mooi genoeg en voor naar „het werk" nog net iets te mooi.

Oet de tied: uit de tijd.
Dat pak is ja oet de tied: dat kostuum is ouderwets.
Oet de tied kommen: overlijden.
Hee is nogal in de reuklosigheid oet de tied kommen: hij is nogal onverwachts overleden.

Oetzeuken: uitzoeken; maar ook ...
Gao mèt nao boeten, dan zö'w 't ees efkes oetzeuken:
... uitvechten.
Gao mèt nao 'n heer, dan zö'w 't oetzeuken: ga mee naar de directeur, dan zullen we zien, wie gelijk krijgt.
Zie ook: *bekieken.*

Oetgaank: uitgang; uitgaan.
De hoeshöldster hef elken zöndagnaomeddag oetgaank: de huishoudster heeft elke zondagmiddag vrij om uit te gaan.

Oetfigulieren: uitkienen, uitpluizen.

Oetstipulieren, oetduuden: omslachtig uitleg geven van iets, uitduiden.

Oetwisschen (ch uitspreken!): uitwissen;
Dat wisschet my ginnen affekaot oet: dat kan geen advokaat ontkennen.

Oet en te nao: uit en te na, uitvoerig, omslachtig.
In bepaalde streken zegt men *uut.*

O ... èf ... òf is het slot van elk aftelversje. Ned.: af.
Willekeurig voorbeeld, waarbij men een merkwaardige mengeling van Nederlands en Twents ziet:

Op een doosje lei wat stof,
Snie den keerl 'n kop mär of-
Ooo ... èf ... òf!

Maar met *of* kunnen we nog veel méér doen:

Daor wi'k òf wèen: dat durf ik niet met zekerheid te zeggen, laat mij er maar buiten. (Nadruk op *òf!*).

Of zo is in het Twents al een even lelijk stopwoord als in het Nederlands: of iets dergelijks, zelfs wanneer er niet iets dergelijks bestaat.
In het Twents: *twintig jaor of zo: ongeveer twintig jaar.*

Of in samentrekkingen verandert vaak in òw:

owk: of ik;
ofs, ofste: of jij;
offe: of hij;
o'w: of wij;
owtse: of zij;
en: ò'j: of jij, of jullie.

Voorbeeld: *now kö'j ees zeen, wonnen hekel owtse an mekaa hebt.*

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH BUURSINK

O

102)

Ofdak: afdak;
Ofdakswonninge: afdakswoning;
Hee hef ne rúw as 'n ofdak: hij loopt erg gebogen.

Ofgaank: stoelgang;
Hee is gedaon töt 'n ofgaank too: hij is onbeschrijfelijk gierig.
Ofgaon: afgaan; (klemtoon op òf!)
Daor zal ow nog nen lilken worm ofgaon: dat zal je nog wel eens kunnen berouwen.
Wat ow àn is gaon mot ow ók weer òf gaon: waar je mee behept bent moet je ook maar weer kwijt zien te raken.
't Wil d'r nog òfgaon: het zal er nog spoken.

Höör dee bössels ees angaon, 't geet 'r òf astetoo: hoor die kwajongens eens te keer gaan, er is een kabaal van je welste!
A'j daór ôp òfgaot: als je daar wat op uit wilt doen...
Lao'w d'r mär ees op òfgaon: laten we er maar eens op af gaan!

Zich òfhouwen: slaags zijn.

Ofkeezen: met de tanden iets schoon eten.

Ofknoeven: afkluiven.

Ofkienen: van de kiemen ontdoen, bijv. aardappelen.

Ofmaken: conditioneren.
He'j 't op viefteen stuuwer ofmaakt?: Ben je op 75 cent het eens geworden?

Ofnemmen: afnemen.
De weend haalt àn en 'n rêgen nêemp of: er komt meer wind en de regen neemt af, wordt minder.

Ofrekken: reiken.
Als iets niet onder handbereik staat: *ik kan 't nich òfrekken:* zelfs als ik er zo ver mogelijk naar reik, kan ik er nòg niet bij komen. (Ik kan het niet afreiken).

Ofrikken: afrastéren.
(Zie ook: glint, toen en ofvruchten).
Ofrikken gebeurt met sli'jen of slieëten (lange dunne palen) en met prikkeldraad (peuntdraod of takkedraod).

Van zich òf sprekken: van zich afbijten.
Ook: van zich òf bieten.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

O

103)

Opstraffen: afstraffen; ook: betwisten, loochenen.
Straf dat now mär nich òf: ontken dat nu maar niet.

Ofstrieën: tegenspreken, betwisten, ontkennen.
Wat he'j my aalt òf te strieën: waarom spreek je me altijd tegen?
Ofstrieën, ook: afpassen; (van land).
Strieën is: schrijden, met lange passen lopen. Door met lange passen langs het land (de akker) te lopen kan men de lengte *ofstrieën*. Zie ook: *laandmetten.*

Oftelselke: aftelrijmpje;

Oftrêen: afpassen.
Zie ook: ofstrieën; laandmetten. (Trêen is treden, schrijden).

Ofvruchten: zie ook ofrikken.
Ofvruchten is het afrasteren van de hof van de gaorden, en van de gaorden van het overige land.

Ofzetten, 'n kalf ofzetten: abortus (bij vee).
Oogen: (ook: ôgen): ogen;
't Zal ow nog ees in de ôgen roken: jij komt nog een keer in moeilijkheden.
Wa'j met de ôgen könt stellen mu'j doon, mär de haan in hoes hôolen!

Oögenbekeukelery: gezichtsbedrog. Ook: schone schijn.
Ik gao nich nao 't päerespul, 't is àl öögenbekeukelery.

Oôld-voel, ook: ôôlvoel
(nadruk op ôôl): oude deugniet.
ölder: leeftijd.
Hee hef zienen ölder wa: hij is oud (en wijs) genoeg.
Voor on- zie ook bij *oon-*.

Onbekwaom: lett.:: onbekwaam: dronken.
Ik ma'j wa naa gäern 'n spier, mär ik bin nog nooit onbekwaom op 't wêerk kommen!

Onkunnig: onbekend.
Dat is onkunnig vuur my: dàt is onbekend, ook: onwennig voor mij.
(Zie ook: kunnig).

Onder deur: onder door;
Hee mot 'r aalt onder deur: hij wordt altijd beet genomen.
Ondeumelijk: onnodig, onmogelijk.
(Vermoedelijk afgeleid van ondoenlijk).

Ondog: ondeugd, rakker. (Klemtoon op ón).

Ongel: gesmolten vet.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH BUURSINK

O

104)

Onklaor: onzuiver. (Klemtoon op ón).
Hee hef ón-klaorigheid in de hoed: hij heeft het niet zuiver in het lichaam.

Onmööndig (onmundig): onnoemelijk.
(Onmondig in de betekenis van: het is niet met de mond uit te drukken!)
Wat bi'j toch nen onmööndigen sloekerd: wat kun je toch onbeschrijflijk (veel en gulzig) eten!
Nen onmööndigen hoop: ongelooflijk veel; ook: een ongelooflijk grote hoop of hoeveelheid.
Ziehier een woord met onmööndig veel toepassingsmogelijkheden.

Oom en meui: oom en tante. Oom is ook: ööm, eum.
Soms wordt oom vóór de naam gezet, soms erachter.
Tante (taant') komt altijd vóór, meui altijd achter de naam.
Eum komt altijd achter de naam.
Maar of er bepaalde regels zijn, weet ik niet. (Ik heb hierover elders in de T.C. al uitvoerig gepubliceerd).
In dezelfde familie kan men tegen dezelfde personen horen zeggen, bijv.: Oom Hennik en Hennik-oom of Heenik-eum; en: taant' Tru'j of taant Sien en Sien'n-meui of Sina-meui.

Oonderhôôlt: begroeiing van opslag, struikgewas, onder de bomen (het hout). (Klemtoon op 1e lettergreep).

Oonderkomst: logies.
Alleman kan by my gin oonderkomst kriegen!

Oonderkort: kleine kinderen.
(Hiermee schijnt kort gebeente bedoeld te zijn).

Oonderlaogen: de onderlagen.
De planken, waarop in een bedstede de stromatrassen (of het losse stro) kwamen te liggen.

Oondersläeger: onderslag-weefgetouw.

Oonderstek andoon: iemand concurrentie aandoen.
Ook in de betekenis van: iemand onder de duiven schieten.

Oonderwiel: onderwijl, ondertussen.
Hee lachen oonderwiel e de tong oetstak: hij lachte terwijl hij intussen de tong uitstak.

Oongelukkig: ongelukkig, maar ook: invalide.
Luk oongelukkig, 'n betken oongelukkig: minder valide.
Hee löp luk oongelukkig: hij loopt wat gebrekkig.
Nen oongelukkigen stakkerd: een meelijwekkende invalide.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

11/946

DOOR JOH BUURSINK

O

105)

Oongemak: ongemak, maar ook ...
ongedierte:
Wat zit's te schoerken, he's oongemak? Wat ben je aan het schurken, heb je ongedierte?
onkruid:
D'r zat völs-te-völ oongemak in de röw. Er groeide teveel onkruid tussen de rogge.
onprettig gevoel:
Ik zit echt op mien oongemak. Ik voel me niets prettig.
ongerief:
Zoonder päerd gef 't te völ oongemak. Zonder paard heb je teveel ongerief.
moeilijkheden:
Wat kiek y zoer ... toch gin kränkte of oongemak of zo?
Wat kijk je bedrukt ... toch geen ziekte of moeilijkheden of zo?

Oonverdachens: onverhoeds, onverwacht.
Hee is oonverdachens bôven Jan kommen: hij is er onverwachts bovenop gekomen.
Hee gaf hem oonverdachens nen pleer: hij gaf hem onverhoeds een klap.
Dat is my oonverdachens op de hoed vallen: dat is mij geheel onverwachts overkomen, men heeft mij daar onverhoeds mee overrompeld.

Oonwies: onwijs, maar ook ...
Y könt better domme dingen vraogen as oonwies nao hoes hen gaon: men kan beter domme dingen vragen dan dom blijven, door niets te vragen.
Oonwiezenwêerk: gekkenwerk;
Oonwies groot, duur, enz.: verschrikkelijk groot, duur, enz.
Om een voorbeeld van het gebruik van 't woord *oonwies* te geven volgt hier een anecdote:

> Een Twentenaar was met vakantie naar Zwitserland geweest. Vraagt zijn buurman: „now, woo was 't daor?" Antwoordt onze man: „och, mooie bêergen en zo, haost nèt as by oons in De Lut, mär dan allens in 't oonwieze!"

Oonzelig, oonz'lig: groezelig, smerig.
Wat 'n oonzelig is dat: wat is dat een vuilpoets.
Ooren: oren;
Hee hef de ooren nog a dicht an 'n kop staon: hij is nogal eigenwijs.

Oorwellig: baldadig, brooddronken;
Hier zal oor een afkorting of samentrekking zijn van over: over-welig.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

O

106)

Op: op, maar ook.....
Daor dech men zo gauw nich op: daar denkt men zo gauw niet aan.

Opbrengen: opbrengen, groot brengen.
Dat kaan'k nich meer opbrengen: dat kan ik niet meer presteren.
Waor bin y opbrach?: Wat heb jij voor opvoeding gehad?

Opheuien: (iemand) opstoken.
Laot ow toch nich aalt voort opheuien, man!

Opklaampen: opklampen.
'n Toen opklaampen: de schutting repareren.
De kloomp opklaampen: de klompen met leer beslaan.

Opkriegen: oprapen.

Oplappen: oplappen, uitstukken, verstellen, enz.
De schoon, de boks, 'n fietsenbaand oplappen.

Opmaken: potverteren.
Wy hebt 'n mooi opmarkersäövenke had

Opnemmen: opnemen, maar ook...
zik opnemmen: van de stoel op gaan staan, in tegenstelling tot: zik daal laoten: gaan zitten.

Oppassen: oppassen, opletten.
Goed oppassen: goed oppassen. Maar: mo'j ees oppassen: moet je nu eens opletten!

Opscheppen: opscheppen, maar ook.....
heb y 't hier vuur 't opscheppen: ben jij de man, die hier het geld binnen brengt?

Opschöttel: opschieteling, halfwas jongen.

Opslag: opslag
Opslag is ook uit de wortels van bomen opgeschoten struiken, e.d.

Opsnit, opsnitsel: broodbeleg.

Opsprekken: opspreken
Hee döf nooit op te sprekken: hij durft nooit voor zijn recht op te komen.
(Zie ook: van zik òf sprekken)

Opspringen: opspringen.
Hee zal d'r nog wal ees nao opspringen, is ongeveer hetzelfde als: hee zal de vinger d'r nog ees nao likken.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

O

107)

Opsteutkes: opstootjes, kleine stootjes:
'n Rêgen koomp met zukke ópsteutkes: de regen komt bij kleine beetjes, met buitjes.

Optrekken: optrekken.
Met één optrekken: zich voortdurend met iemand bezig houden, iemand verzorgen, aandacht aan iemand besteden.

Opwörmen: opwarmen.

Opzetten: opzetten.
't Weer hef zik ópzat: het weer is beter geworden.
Opzetterkes:
figuurtjes van deeg gebakken, kleine koekjes, die in bijpassende ringetjes opgezet, overeind gezet konden worden.

Opzeuken: opzoeken, bezoeken.
Ot-bot-kat-vot:
het eenvoudigste en meest bekende Twentse aftelrijmpje.

Oawereen: (ôvereen)
dat koomp ôveréén oet: dat komt op hetzelfde neer.

Oawergaon: (ôvergaon): overgaan, niet door gaan.
De siesewöskes gungen ôver: wij kregen geen saucijseworstjes meer (die wij verwacht hadden).

Oawerkommen: (ôverkommen): overkomen.
Daor was 't dat keend haost ôverkommen: dat kind had bijna in z'n broekje gedaan.

't Overkwâm my: het overrompelde me, maar ook: het overkwam mij.

Oawermood (ôvermood): overmoed;
ôverval: toeval (vallende ziekte).
ôverweend: overwind;

De overwind is de wind, die over je heen gaat. Als je in de beschutting van een muur of een heg staat, zodat de wind over je heen gaat, sta je in de ôverweend!

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

O

108)

Oelenköppe: lett.: uilenkoppen.
Met oelenköppe werden de Gotische letters aangeduid, waarin vroeger de Statenbijbel gedrukt was.
„Hee lêest de oelenköppe" betekende dus zoiets als: hij zit in de bijbel te lezen.

Oelewanne: lett.: uilenwan.
Korfje, waarin vroeger de noten in de boezem (van de schoorsteen) werden gedroogd en bewaard.

Oetebeuën, oeteduuden: duidelijk maken.
Oetebeuën, oeteduuden of oetebeuden (oetebeud, oetebeund) is een erg verouderd woord, waarvoor we later oeteduuden of oetduuden (oetedód, oetdód) gebruikten.
Vermoedelijk toen het eerste woord voor de jongere generatie onduidelijk begon te worden vertwentste men het hollandse uitduiden tot: oeteduuden of oetduuden (duuden, dód, dód). Tegenwoordig gebruikt men als tijden: duuden, duud, duud, waarmee dit sterke werkw. nog meer verhollandst en zwak geworden is. (Nieuwe of vernieuwde werkwoorden zijn praktisch nooit meer sterk)!

Oetgaonden tied: voorjaar.
Of de verklaring, dat dit is afgeleid van het feit, dat dan het vee de stal weer uitgaat, juist is, weet ik niet. Misschien uitgaan (uitlopen, ontluiken) van de natuur?

Oetkeren: uitvegen.
Een de kast oetkeren: iemand een standje geven.

Oetveteren: iemand de huid vol schelden.

Oetvêeensteren: idem.
Van: iemand door het venster eruit werken.

Oetvretten: uitvreten.
In de betekenis van: kwajongensstreken uithalen, kwaad uithalen. Maar ook hoorde ik het woord in de volgende betekenis gebruiken: Op elken Nederlander gif 't minstens dree ambtenaren dee ow glad oetvrett! Of in de volgende:
de keender hebt de ôole leu kaal oetvretten!

Ofpingelen: afdingen.
Zie ook: pingelen.
De beste koopleu zet eerst 'n kwatje by de pries op um zik 'n dubbelke te können laoten ofpingelen.

Twentse Taalbank

Ofreppeln: nonchalant benutten.
Dit woord heeft geen gunstige betekenis. Je kunt een **fiets** ofreppeln: zo lang en zo nonchalant gebruiken, dat er niet veel goeds aan overblijft.
Reppeln kan betekenen: ruw spelen. Een kwajongen, die overal op en aan zit, in alle bomen klimt, kan thuis het standje krijgen: Wat beens weer an 't reppeln wes, hes dy de kleer van de hoed of reppeld.

Ofvallen: afvallen, tegenvallen.
Now val y my toch lilk of: nu val je me toch erg tegen.

Ofvêrven: afverven, afgeven.
Een stof, die niet wasecht geverfd is, zal ofvêrven.
Wanneer iemand „de weend hef laoten vleegen" kan men ook zeggen (of denken): wèl hef hier zo vergèmmies an 't ofvêrven wes?

Ofwinnen: lett.: afwinnen.
NY-jaor ofwinnen: nieuwjaar wensen. Hierbij gaat het erom, wie het de ander af-wint, d.w.z. wie het eerst zijn nieuwjaarswens uit.

Onbach: onverschillige vent.

Onbezeens: ongezien.
Heb y nen kedoeshoond? 'k Wil em onbezeens kopen!

Ondóg: ondeugd, ondeugende vent (klemtoon op ón-)

Ondöwde: ondeugden, streken (klemtoon op ón-)
Zowel óndóg als óndöwde kunnen in ongunstige zin als in wat meer gemoedelijke betekenis gebruikt worden:
Wat beens toch nen óndóg: wat ben je toch een kwajongen.
He's weer óndöwde oethaald: heb je weer kattekwaad uitgehaald?

Onneu, ón-nö: onnode, ongaarne (klemtoon op ón)
Ik heb on-nö ofscheid nommen: ik heb ongaarne afscheid genomen!

Op àn: op aan.
Let op verdubbeling van op in: wy gungen op hoes op-àn: wij gingen op huis aan. Zal 't op de kökken op-àn?: Ga je naar huis?

Opschuunen: lett. opschuinen.
Hee löt zik nog a gäern opschuunen: hij laat zich nogal gemakkelijk opstoken.

Opsökkeren: opsuikeren.
De suiker in de brandewijn- omroeren. Samen uit hetzelfde glas drinken, waarbij de een de borrel omroert en hem de ander aanbiedt, die er de eerste slok uitneemt.

Opkammen en òfkammen: prijzen en laken.
(Zie: kammen).

Ossen: os.
Let op de stapelvorm in het meervoud: ossens.

ôvend: oven.
ôvendpieperkes: krekeltjes.
Lett.: niet avond- maar overpiepertjes. Krekels houden zich n.l. graag bij de bakkersovens op.

överen: overhouden, sparen.
ôver oet: over uit, op uit;
Hee ister wal ôver oet . . .: hij is er wel opuit, hij is wel van plan . . . Ook: hij heeft wel wat in de zin.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH BUURSINK

P

110)

De P koomp in 't praoten
ja ôveral te pas,
by de piep en de plóf,
an de poomp en op 'n plas!

Paar: paar
Warren d'r mär zó'n paar?: waren er maar zó weinig?

pad: pad
Maar als we willen zeggen: we gingen al vroeg op pad, is dat in het Twents: wy gungen al vrôo op 'n trad.

pad, pat, mespat: mestvaalt.
pak: pak, kostuum
Met 'n pak lopen: met textielstoffen langs de deur venten. In Westfalen waren de textielkooplui: Packenträger. Wanneer hier van iemand gezegd werd: hee (et) löp met 'n pak, dan wist iedereen dat hij textielventer was.
Vandaar ook het gezegde, bij het naar bed gaan: Slaop goed, dan kö'j môrgen met 'n pak lopen!
'n Pak (mnl.) is dus het pak textielstoffen. *'t Pak* (onz.) is het kostuum.

pakhoop, pakmoos: min volk;
In sommige delen van Twente een lelijk scheldwoord.
In Enschede is het woord onbekend.

pannekook: pannekoek;
Vroeger volksvoedsel bij uitnemendheid. Bij de boeren vooral van roggemeel, maar ook van boekweitenmeel.
Nen goeden pannkooken mot zó dik wêen, da'j em tusken doem en wiesvinger liek vuur ow oet könt hôolen zoonder dat e duurzwokt!

pap: pap, melk
Vroeger werd melk vrijwel uitsluitend bij de boeren geconsumeerd in de vorm van pap (en in de koffie) zodat men melk voor de eigen consumptie vaak betitelde als pap.

pap met veursteen: pap met brood
Harde korsten roggebrood werden graag in de karnemelkse pap gebroken. In mijn jeugd vonden de oudere mensen dat nog een lekkernij: daor wö'j staark van!

pad, padde, parre: padde, pad
At de parren kroept krie'w rêgen.

Twentse Taalbank

DOOR JOH BUURSINK

P

111)

Parmentaosie: familiekring
passen, oppassen: passen, oppassen;
In één pas: plotseling, eensklaps, in een oogwenk.
In één pas warren alle zwaorigheden oet de weg.
Dat gef gin pas: dat is onbehoorlijk, onbetamelijk.
Dat koomp nich te pas: dat is onbehoorlijk, dat is niet goed
Dat kon nog ees te pas kommen: van pas komen.
Hee is lilk te pas kommen: er is hem iets ergs overkomen. hij heeft pech gehad.
Hee was *nich best te pas*: hij was niet goed in orde, ook: hij was niet goed te spreken, niet in een beste bui.
Zie ook: oppassen.

Päerd, päere: paard, paarden;

Bij het mennen van twee paarden is het linker paard: 't bydehaanse of beierhaanse (bijdehandse) en het rechter: 't vandehaans of vannerhaanse (vandehandse) päerd;

päerdkerieën: paardjerijden;

Als het kind bij vader of oom op de knieën kruipt en deze ermee op en daal wipt, heet dat päerdkerieën, waarbij dan verschillende liedjes worden gezongen, zoals: Hup-hup, — päerdken, op den draf,

môrgen is het zaoterdag (ook wel: zön-dag) . . .
rie d'r met nao Amsterdam,
van Amsterdam nao Spàn-je,
appeltjes van oranje,
appeltjes van de boomen,
rijke rijke oomen,
rijke rijke juffertjes,
dragen mooie petuffertjes . . .

Paosken: pasen;

paoskeveur: paasvuur.
Elk vuurtje dat we stookten, was een paoskeveur, ook al was het midden in de äerpelstekkenstied.

pe-gès, pelgès, pölgès: gort;

Pegèssensoep was een soort gortesoep voor het door-de-weekse middagmaal.

peceel: perceel, maar ook . . .

Wo'j 'n peceel op de butt hebben?: wou je een pak slaag hebben?

Oons Hanna was heemaol van 't peceel: Onze Hanna was helemaal van streek, overstuur, ontdaan.

petètterd: oorvijg;
Hee kreeg daor nen petètterd an de oren: een oorvijg.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH BUURSINK

P

112)

Petrèt: portret;
Trek nich zo'n petrèt: maak niet zulke grimassen.

peuntdraod: prikkeldraad.
Het ouderwetse woord voor peuntdraod is takdraod of takkedraod: draad met takjes.

piel: pijl;
piel en boog: pijl en boog;
piel-êend: eend; *pielkes: eendjes.*
Lokwoord voor eenden: piel! piel! piel!
Woo doot de pielkes dan? vraagt men een kind, waarop het dan moet antwoorden: piel-piel-piel!

piel op 'n êend: kaarsrecht, pijlrecht overeind;
Hanna zat piel op 'n êend op 't rad: Hanna zat kaarsrecht op de fiets. Ook: *recht op 'n êend.* (Met êend of êen wordt hier dan bedoeld: 'n achterêen, ofwel 'n dikken êen (van de rùw), dat is de bibs.

pielworm (pier): regenworm.
piep: pijp, maar ook: lichaam;
Schossteenpiep, rêgenpiep, kachelpiep, boksenpiep, blaospiep.
De piep oetpòrken: de pijp uitpulken, schoonmaken.

Piepenporker: pijpetrekker.
Van 'n heuispier nen piepenporker maken: van een hooispriet een pijpetrekker maken.

'n Stuk in de piep: een stuk in de kraag, dronken.

De piep vól houwen: (klemtoon op vól)
onbehoorlijk veel eten.

„piep" doon, piep spöllen:
met een kleuter piepspelletjes doen.
piepverdoeken: verstoppertje spelen;
Lett.: piep verduiken: wegduiken en dan „piep" roepen.

Een kermisreiziger, die goed Twents kende, maakte in zijn tentje veel ophef met een sprekende kanarie. Als hij genoeg dubbeltjes had gebeurd, vroeg de man aan zijn kanarie:
„Nô, mienen leeven jong, wat rookste leewer, ne sigaar of ne piep?" waarop de kanarie dan prompt antwoordde „piep"!
De beteuterde dorpelingen konden dan weer huns weegs gaan.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH BUURSINK

P

113)

Pier, pielworm: regenworm.
Daor zal hem nog ne lilke pier ofgaon. (Zie òfgaon).
Wêe mär nich bang, ik dóó dy nich zeer - zêe 'n hanen têgen de pier, en doo har em 'n kop al òf betten!

'n Pierenkaamp: kerkhof;
Dit is al evenzeer een banale uitdrukking als de *pierenkoel* voor: graf.

piermòrrig, piermottig: wormstekig.
Wordt gezegd van fruit; niet zozeer van hout.
Ik heb daarentegen wèl eens gehoord: Wat hef dèn man 'n piermòrrig gezicht.

pingelen: afdingen.
Dat vröwke lig aalt te pingelen: dat vrouwtje probeert altijd op de prijs af te dingen.
(Zie ook: ofpingelen, knibbelen).

pin: pen
Wat is now ne roonde pin in 'n veerkant gat?
pin: vrek, gierigaard;
pinnig: vrekkig, overdreven zuinig;
pin-els: els;
kloompenpinnen: klompenpennen; worstepinnen; worstepennen:

pip: ziekte;
Populaire verwensing: krieg de pip!
Pip-an-de-lip: onbenullige ziekte, ingebeelde ziekte.

Plaggen, braandplaggen: heideplaggen.
(Zie ook: schadden).

plas: plas, maar ook: plaats;
De plaats bij een fabriek is 'n plas (van het Franse place), en zo spreekt men ook van plasbaas, plasvêger, plaswêrker.

platjebaarfs, platjesbaargs: blootsvoets:
Vermoedelijk samentrekking van plat en barvoets.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH BUURSINK

P

114)

Pleer:
Juist om hun onvertaalbaarheid in het Nederlands zijn woorden als „pleer" en „smak" van die woorden, om je zo lekker te vergissen als je „Hollands doet": „ik heb een mooie pleer grond gekocht", betekent: ik heb een mooi stuk grond gekocht. (Zie ook: possie).
Nen pleer is een „onverschillige" grote hoeveelheid, zonder bepaalde maataanduiding.
Nen pleer rêgen: een stortbui. (Het pleerden ef op de hoed!)

Pleren: onverschillig neergooien; ook: onverhoeds op de grond neervallen:
He'j dee tuffel mär zó in de schòp pleerd?
Hee pleern laankverrekt op de groond.
Pleren: knappen, barsten, uit elkaar springen.
Den jong spöälden met pleerdöpkes (knappertjes).
'n Baand is my pleerd: mijn fietsband is gesprongen.

Pleer is dus ook: een knal, slag:
Inéés: nen pleer za'k dy vertellen, en daor was 't em op 'n schossteen slagen.
Hee gaf den bal nen pleer dat e midden tusschen 't volk kwam. Hee kreeg nen pleer an 'n snuffel...
Pleren: is dus ook: trappen, slaan, enz.
Hee pleerden 'n bal (ook: 'n bal pleerden) kàts klabatstie duur de roeten!
'k Zal ow pleren da'j 'n hemmel vuur nen doedelzak ankiekt!

Pleren: schieten:
Hee pleerden duftig op 'n viejaand los.
Verder is pleer en pleren in allerlei uitdrukkingen naar vrije keus te gebruiken, vaak om een gesprek wat te kruiden:
Laot mär pleren: laat maar vallen; laat maar gaan (geneer je maar niet);
Heur 't ees pleren: hoor het eens regenen, onweren, enz.
'n Knalpot los, en dàn mär pleren! enz.

Pleer-iezer: buks, jachtgeweer.
Ik beschouw dit als een gewild geestig, gezocht woord dat echter in deze betekenis wel bruikbaar is. Maar als men pleer-iezer gaat gebruiken voor bromfiets dan heb ik daar toch wel bezwaar tegen. Dat is mij te gekunsteld, on-echt. Wel kan ik er voor voelen, dat men zo'n brommer betitelt als: dat pleer-ding, zoals ik tijdens de laatste oorlog een boerenvrouw eens een mitrailleur hoorde betitelen als: dat päfke-ding. Maar men moet zoiets niet in het algemene spraakgebruik willen invoeren, alsof een pleer-ding een bromfiets is en een päfke-ding een mitrailleur.

Pleer-ding zou men kunnen gebruiken voor het aanduiden van elk apparaat, waaruit het lawaai komt pleren. (Natuurlijk kun je met een bromfiets gauw tegen de grond of tegen een boom pleren, maar ik kan me niet voorstellen, dat dàárom het woord pleer-iezer of pleer-ding ontstond!)

Päfke-ding zou men dan kunnen gebruiken niet alleen voor een mitrailleur, maar voor alle machines en apparaten, die een paffend of puffend geluid maken.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

P

Plet (plät) — hoofd, voorhoofd.
Een nogal banaal woord voor het platte deel van het hoofd, **dus voorhoofd en schedel.**
'k Zal ow vuur de plet basken: **'k zal** je op je hoofd slaan.
Y kriegt ók al aarig ne kale plet: **je krijgt ook al een behoorlijk kaal** hoofd!

Plof: proppenschieter.
Een plof wordt gemaakt van een recht stuk vlierhout, waar de pit gemakkelijk uit te verwijderen is met een gloeiende pen. Met eikels of stukken gekauwd krantenpapier werden proppen gemaakt.

Plof: (fig.) lomperd, dikzak.
Dàt is wal zonne plof van 'n mêens. dat is een dikke vrouw.

Ploffen: ploffen.
Hee leut zik daal ploffen: hij liet zich in een stoel neervallen...
Hee plóffen zowat: hij barstte bijna (van woede, enz.).

Ploffen: roken.
Wat is dat jeungken ja an 't ploffen: wat rookt dat ventje druk.

Plof en ploffen kan men nog wel meer in overdrachtelijke betekenis gebruiken:
ik kóm d'r wal op miene plof: **op** mijn bromfiets.

Plofken: zie ploffen.

Pochen: pochen; bepochen: (iemand) prijzen.
Pochen en in de boks doon is gin keunst!
Elk keend wil wal ees gäern bepocht worden!

Poepen: poepen.
Hee wus zölf nich of e pissen of poepen mos: **hij was erg** besluitloos.

Poesen: blazen.
Hee wil aalt poesen en 't mel in 'n moond hôolen: **hij wil** blazen en 't meel in de mond houden, d.w.z. bijv.: hij wil wel wat doen als hij er zelf maar niet aan te kort komt.

Poesterd, puusterd: blaaspijp (bij open haard).
In fig. betekenis: iemand die niet erg zindelijk is.

Poesjes: bloeiwijze van gras.
Dat keend hef 'n mooi boeketje poesjes plok.

Poeskat of mieskat: de poes.

Pofboks: pofbroek, rijbroek.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

28/9-6

DOOR JOH BUURSINK

P

116)

Pokkel: lett. bochel, maar ook rug.
Wel een erg populair woord, vooral in uitdrukkingen waar zware arbeid of moeizame handelingen worden gesuggereerd.
Zik 'n pokkel in 't zweet wêerken: lett.: zich de rug in 't zweet werken.
't Gêeld wast my nich op 'n pokkel: het geld groeit me niet op de rug!
Men kan een zak op 'n pokkel (op de rug) dragen maar ook op 't schoolder (op de schouder). Een kind kan bij vader op 'n pokkel zitten, maar ook op 't schoolder of op 'n niknakken d.w.z. op de rug, op een schouder of op de gebogen nek.

Pöl, mv.: pöllen: peul, peulen; peluw; pol, pollen.

Polderen: (vergel. Duits poltern):
Dit is ook weer een moeilijk vertaalbaar woord. Wordt vooral gebruikt voor wroeten en graven in de grond, slordig land spitten.
In dit verband:
ploonderen, verploonderen ...
(Ik zie hierin een geval van metathesis. letteromzetting, van: polderen).
Ploonderen is in iets rommelen, rommelig iets verplaatsen of door elkaar halen: wat bi'j toch aalt op 'n bönneke an 't ploonderen en an 't doon!

Verploonderen is verhuizen, in de betekenis van het huisraad overbrengen naar de nieuwe woning.
Verhuuzen is dan: van woning veranderen, *inhuuzen* of *verploonderen* is de activiteit van het verhuizen.
(Kenmerkend voor verhuizen is n.l. dat de boel dan rommelig door elkaar staat. dat ermee geplonderd wordt).

Poomp, poompen: pomp, pompen.
Als we als kinderen erg dorstig waren, zei moeder: wat hang y toch alvedan an de poomp! En als we zeiden: Moo, 'k heb zo'n dös! was het: mo'k ow de poomp naobrengen? of: Mo'k ow de poomp an 'n haals hangen? of: Y weet toch zölm de poomp wa te veenden!

Poompeldoer: pompadour (textielstof).

Pöppel: populier. Meerv.: pöppel, pöppels.
Pöppelnblad: populierenblad. Wat he'j toch völ an 't woord, y hebt ne tong as 'n pöppelnblad.

Pork:
Dit is een vertwenst oud-hollands woord: poddik, dat pudding werd. Pork is weliswaar een meelspijze, maar de moderne pudding werd ook in het Twents pudding!

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH BUURSINK

P

117)

Porken: porren.

Piepenporker: pijpentrekker.
In de taan porken: in de tanden porren.

Taanporker: tandenstoker.
Het Ned. *stoken* in de tanden voor het Twents *porken* leidt tot de vergelijking, dat het Twents *porken* ook terug te vinden is voor het Ned. *stoken* in: 'n kachel *opporken*, of in 'n kachel *porken*.

De piep oetporken: de pijp uitpulken, schoonmaken.

Possie: portie.
'n Possie, 'n heel possie: een heleboel.
Wat 'n possie!: Wat een boel! Wat veel!
Mien possie: mijn portie, mijn aandeel. Ook: *mien deel.*

Potsen maken: potsen maken.

Pòssen, pòssens; pöske, pöskes: post(je), paal(tje).

Duurpossen: deurkozijn.
Wat stao'j daor alvedan têgen 'n duurpossen te hangen!

Pradden: hierover heb ik al eens uitvoerig geschreven.

Prakkezaosies: overpeinzingen.

Prakkezeren: nadenken, peinzen; ook: tobben.
'n Mêens hef rechtevoort heel wat te prakkezeren woo'r e roond mot kommen.

> Maar voor het in het Ned. gebruikte woord praktiseren (een praktijk uitoefenen) heeft het Twents geen equivalent. Wel tekenend voor de taalprimitiviteit van het Twents, dat het woord prakkezeren goed kon gebruiken in de hierboven genoemde betekenissen. Of is het tekenend voor de Twentse beschavingsprimitiviteit? De Nederlandse taal heeft immers ook geen equivalent en accepteerde het vreemde woord.

Praot: praat . . .
Daor wi'k leewer gin praot van hebben: ik wil liever niet, dat daarover gepraat (geroddeld) wordt;
kortweg: daar praat ik liever niet over (om geen ge-praat te krijgen).

Praotery: praat, gepraat, geroddel.
Van praot koomp praotery: van praat komt gepraat, of: van gepraat komt geroddel.

Präötkes, präötkesmaker: praats, praatjesmaker.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH BUURSINK

P

118)

Preisteren: deftig spreken, deftig doen.
Dit woord kan n.m.m. in verband staan met: priester, dus: als een priester doen. Wat zit y daor te preisteren!

'n Preufke: proefje, een klein beetje om te proeven.
Het 't lekker smaakt? - Aamper de meuit wäerd, 't was mär zo'n preufken.

Priëren: gesticuleren.
Wat loop y daor te priëren! Ook in de betekenis van: wat loop je daar (in je nieuwe kleren) te pronken.
'n Hanen leup by de hoonder te priëren.

Profòs: brutaal, vrijmoedig, vrijpostig.
Prokkereuren: wijsheden verkondigen met enige eigendunk.
Ook: gewichtig nadenken.
Vergelijk hierbij wat ik over *prakkezeren* geschreven heb.

Prossen: toasten.
Pros!: proost!
Pros, Jannao, dreenk Krisjan too!

Nen prossen: een massa, van samenhangende aard.
Wat hes my daor nen prossen op 'n têelder daon: wat heb je me daar veel (bijv. stamppot) op 't bord gedaan.

'n Pröske: een kleine hoeveelheid van zo'n massa.
Wanneer een kind „äerpel appat" heeft, d.w.z. aardappelen met groente en sju, en de möl begeent slee te worden, dan zegt moeder: mos dy 'n pröske maken, keerlke! d.w.z.: je moet het maar fijn maken met de vork en door elkaar doen.
Vandaar: *prossen: een „pröske" maken.*
Dat is now nich aarig da'j voort met 't etten an 't prossen gaot, dan ha'k d'r zölm ók wa nen duurpot van können maken!

Vergelijk *possie* en *prossen:*
Wat 'n possie: wat veel. Wat nen prossen: wat veel!
Maar dan verhouden zich de woorden ongeveer als het Engels many ('n possie) en much (nen prossen).

Pròsteren, pròsterd: mopperen, mopperaar.

Pröttel: rommel; ook: min volk.
Vot met den pröttel: weg met die rommel.

Pyrökske: lett.: pijrokje; hansopje.

Pufken: puffen, paffen, roken.
Vergelijk: pafken, päfken: paffen, schieten.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH BUURSINK

R

119)

Met de R kö'j ow redden,
met de R kö'j verdàn,
y könt 'r ow met reuren
zo goed at 't mär kan!

Raap: raap.
in samenstelling: knolrapen voor koolrabi.
Fig. heeft het woord een platte betekenis voor lichaam, bijv.: Wo'j 'n spier op ow raap hebben? (Wou je een pak slaag hebben?) of: Lao'k ow nich vuur de raap scheten, duur de raap hen scheten: (Laat me niet op je schieten!)

rabbelen (räbbelen), rawwelen (räwwelen): kwebbelen, babbelen (zie ook: raffelen).

rabbelmoond, rabbelkop, rabbelgat: kletskous, enz.
ook in de betekenis van: tegen de draad in kletsen.

(Langs de Autobahn tussen Oberhausen en Dortmund zag ik 'n reclamebord met de firmanaam: Rebbelmund!)

rachelen: schelden, maar dan in een betekenis van op een ruzietoon praten, mopperen, tieren.
Wat har 't mêens weer te rachelen?: Wat had je vrouw weer, dat ze zo te keer ging?

rad, faarad: fiets;
(Wordt wel eens kwasi-grappig gezegd, maar echt inheems is het woord hier nooit geworden. Gemoedelijk: waor zal 't hèn op 't rad?: waar ga je op de fiets naar toe?).

radsikaal: (radikaal), volkomen, geheel en al.
Komt in de feitelijke betekenis van radikaal praktisch niet voor, maar wel voornamelijk in de betekenis van een volkomenheid:
Dat hoes ister radsikaal ofbraand; hee gung radsikaal met 'n brommer têgen de groond.

raken: rakelen; raken.
'n Ieder raakt de assche op zienen eigen kooken.
(Zie: krabben).

raffelen, ofraffelen: zie rabbelen.
In raffelen, ofraffelen, zit de betekenis van vlug en onnauwkeurig, onnadenkend iets doen: Je kunt een gebed ofraffelen maar ook een brief, een les, een werkstuk. Iets met de Franse slag doen.
(Zie ook: rof, rufke).

ral:
zegt men bijv. van een schroefdraad, die lam gedraaid is.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

R

120)

ramêenten, remêenten: te keer gaan.
En ramêenten én angaon dat de blagen deuden: de kinderen gingen erg te keer.

raod: raad, enz.
raoden, anraoden, ofraoden: raden, aanraden, afraden.
Raod my good, zêe de boer, mär raod 't my nich óf: geef me een goede raad, zei de boer, maar raad het me niet af!

Daor is wal raod too: daar is wel een oplossing voor te vinden.

Weet 'n burgemeister daor gin raod too?: kunt u me daarin niet adviseren, burgemeester?
Wat hebt déé ja nen drokken raod: wat zijn die lui daar in een druk gesprek, in een discussie, in een overleg gewikkeld.

Better raod nich: Lett.: betere raad had je me niet kunnen geven. Maar deze uitdrukking wordt voornamelijk gebruikt als men het advies van iemand *niet* wil of kan opvolgen.

raot: honingraat.

Rappelmêent: rappellement, uitbrander.
rappen: rappen, klepperen.
rap: rap, vlug.
rapklauwen: losse klauwen bij de koeien.

At ôole beeste bizzt dan rapt äer de klauwen: oudere mensen moeten zich niet gek aanstellen. Letterlijk: als oude koeien door de weide rennen, klepperen haar klauwen.

Rappen zegt men bijv. ook van een deur, die niet gesloten is en door de wind gaat klepperen.

Ne rapkloomp is een klomp, waarvan de kap gebarsten is, en die onder het lopen een klepperend geluid maakt.
Op de rapkloomp gaon: een typische uitdrukking voor: de vroedvrouw gaan halen. Men heeft dan geen tijd om zich goed te kleden en „schiet dan maar gauw in de klompen." Misschien is ook wel het gezegde ontstaan, doordat door het vlugge en onvoorzichtige lopen de klomp wel eens op zo'n ongelegen moment barst.

rebbelen: zie rabbelen.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH BUURSINK

R

Rebullie: lett.: rebellie, ook: ruzie, onenigheid.
D'r was rebullie in 't stad: er waren opstootjes. Daor koomp rebullie van: dat lokt verzet uit. (Klemtoon op 2e lettergreep!)
Rebullie maken: opstandig, oproerig worden.

rech(t): recht, gelijk, enz.
Dow hes rech: je hebt gelijk. *Daor hes rech an daon:* daarmee heb je juist gehandeld.
Wy hadden rech wil: wij hadden echt plezier.
Was dat nèt recht: klopte dat precies (bijv. met geld)?
Rech nich: hoegenaamd niet, niet helemaal, niet precies.
Bijv.: hee hef rech nich mètdaon: hij heeft hoegenaamd niet meegedaan; dat mag rech gin naam hebben: dat is de moeite niet waard; dat is rech nich meer nao te gaon: dat is niet precies meer na te gaan.

Recht op 'n êend: recht overeind.
Dat koomp rech ôveréén oet: dat komt ongeveer op hetzelfde neer.
Dat koomp rech nich meer vuur: dat komt praktisch niet meer voor.
rechte(r)voort: tegenwoordig, vandaag aan de dag.
Er lijkt me nog een subtiel verschil te zitten tussen rechtevoort en teggenswoorig. Bijv.: Rechtevoort zee'j ja rech gin knipmussen meer, teggenswoorig dräegt de vrouwleu ja ammaol heu-r!

redden: redden;
dee könt zich duftig redden: die (mensen) zijn in behoorlijk goede doen.
(Zie ook: reuren).

reeren: redeneren, redekavelen.
Wat he'j toch al te reeren en te profeteren?: wat ben je daar nu weer aan het verkondigen van wijsheden?

reetbölleke: geïmproviseerde vlieger.
Lett.: stukje riet; misschien zo genoemd omdat voor 't kruis in de vlieger een paar stukjes riet werden gebruikt? Ik kan anders geen naamsverklaring vinden.
Een in hartvorm gesneden stuk papier, bijv. krant, met in het midden een verticale vouw en op een derde van boven een horizontale vouw; met een schaar worden haaks op die (liefst van vleegerhôlt of kronenstökke) die er doorheen gevouwen inkepingen geknipt, net passend voor de stokjes stoken worden, om en om. Een lus voor het bevestigen van het vliegergaren (en voor het evenwicht) alsmede een lus voor het staarttouw completeren het geheel.
Een „reetbölleke" is een „kinderachtige" vlieger, die nooit zo hoog gaat en nooit echt wil staan (in de lucht).
Wij zongen: „tiedebòl, tiedebòl,

tiedebòl-bòl-bòl..." en hij, wiens reetbölleke het hoogst stond (of ook wel het reetbölleke dat het hoogst stond) voorzover dan van staan gesproken kon worden, was „tiedebòl."
De „tiedebòl" van de klas: in het bargoens Hollands „bollebof."

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

R

122)

reis, reize: keer.
Dizze reize wil'w mär ees ôverslaon: deze keer willen we maar eens niet mee doen. Dizze reize trap ik d'r nich in: deze keer laat ik me niet beetnemen.

rękken: rekken, reiken, rekenen.
Wy rekkent oons mekaar aaltied as zukke femilie: wij gaan als familie met elkaar om.
Twee luien könt wied rekken: twee luie mensen kunnen ver reiken. (Als men elkaar iets toereikt van een afstand).
'n Boksenboord wil nich wieder rekken: de band van de pantalon kan niet verder uitgerekt worden.

Tóó rekken: aanreiken. Rek my dat mes ees efkes too: reik mij dat mes eens even aan.
Rekken my dat ees vuur dan za'k ow naorekken: reken mij dat eens voor, dan zal ik je wel narekenen.

> In de uitspraak van rekken = reiken of rekken, en rekken = rekenen is wel een subtiel verschil, dat moeilijk schrijfbaar is. De nasale uitgangs-n wordt ongeveer verdubbeld, wanneer rekenen bedoeld wordt. Men kàn ook schrijven: rekkenen. (Zie voorts: anrekkenen).

reppelen: zie ofreppelen.
Y reppelt ow de kleer nog van de hoed, zegt een moeder tegen een jongen, die bij het spelen en stoeien erg slordig op z'n kleren is.

reufken: roofje.
'k Heb my luk blesseerd, mär d'r koomp al 'n reufken op.
A'j nen pot met vaarf an hebt sprokken mo'j d'r luk water op doon, aanders trek d'r 'n reufken op.
Lao de pap nich te lang staon, dan trek d'r fenaolweg 'n reufken op at ze kôold wodt. (Zie: roof).

reukeloos: onverwachts, onverhoeds.
in de reuklósigheid: onverwachts snel. (Klemtoon 2e lettergreep).

Hee is nog a reukloos oet de tied kommen (hee is nog a schielijk stôorven): hij is nogal onverwachts gestorven.
In de reuklosigheid zat e op zwat zaod: (in ne kottigheid was e blut): al heel spoedig zat hij op zwart zaad.

> Maar: reukeloos is nooit roekeloos of reukloos. Voor roekeloos zouden we kunnen zeggen: onbesoesd, keun, onveurzichtig, en voor reukloos: dat rok ja nich, of: dat hef ja gin rök.

reuren: roeren.
Dee könt zik duftig reuren (lett.: die kunnen zich geducht roeren): die zitten er warpjes bij. (Zie ook: redden).
Hee lig zo te reuren in ber: hij ligt zo in bed te woelen. (Zie ook: beunen).
In zukke pötkes mo'j nooit reuren: in zulke potjes moet men nooit roeren.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH BUURSINK

R

123)

richt, richtig; recht, juist.
Wies y my de richte weg: wijs jij mij de juiste (kortste) weg. Die andere weg lijkt mij richter: die andere weg lijkt mij korter. Dat was nen richtigen kreentenweggen: een echte, onvervalste ...
Nen richtigen môorgennewwel: dat is nu wat je een echte ochtendnevel kunt noemen. Dat was wal richtig: dat was wel juist.
Maar men zegt niet: *richt* op de man of, maar: *liek* op de man of. Een rechte weg: een lieke weg.

Rie, riegel; rij, reeks.
Wy doot in de rie(ge) spöllen: in de rij spelen. Daarbij zingen we:

Lange-lange-riege,
twintig in de stiege,
dertig in den rozenkraans,
veertig in den poppendaans...
kukelekúúú...!

Ne riegel ofdakswonninge: een rij afdakswoningen.
Ne riegel kräkkel: een krakeling (bestaande uit een rij van vijf gelijke stukjes).
Op de rie(ge) of: op de rij af.

zik riegen: in de rij gaan staan.
Rieget ow, zêe de boer, doow har e mär éne koo op stal staon. (Ga in de rij staan, zei de boer, en toen had hij maar één koe op stal).

riek: rijk, deftig, voornaam.
Riek etten, of: riekeleu's etten: rijkelui's eten.
Riek praoten: praten als de rijke lui. Dus: „Hollands" praten.

Oons Gerrad begeent zo riek te praoten, hee is al zes wek van hoes en hee kêent al haost gin plat meer!

riejaal: royaal.
Woo kaler, woo riejaaler: hoe kaler, hoe royaler, wordt gezegd van een arme sloeber die de grote Jan uithangt.

riepken: rijpen, rijp worden.

„Sap-sap-piepke,
wanneer beenste riepke...?"

ries, rieshôolt: rijshout.
riesen: takkebossen maken.
riesebos: takkebos; riesebessem: rijsbezem.
Bonenriese: êervenrieskes: rijshout bij bonen en erwten.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH BUURSINK

R

124)

ritworm: larve, made(?)
Hee hef de ritworm: hij zit op hete kolen.

robben, roppen: trekken, stropen.
Zit nich al zó met ow kleer te róbbèn: zit niet zo aan je kleren te trekken.
Daor hebt my dee bössels van jongs alle bloomen oet 'n hof robt: daar hebben me die kwajongens alle bloemen uit de tuin gerukt.

rooden bones, roonboons:
een in de Twentse bodem voorkomende grondsoort (roodolm, roerdolm, rode oker) waarvan duurzame buitenverf werd gemaakt. In de Rutbeek troffen wij dit materiaal aan, dicht aan de oppervlakte.

robeust, rebeust: robuust.
't Mêens was nog a rebeust: zijn vrouw was nogal uit de kluiten gewassen.

Roeg: ruig.
Roegte: ruigte.

roeiing: rooiing, rooilijn.
In de roeiinge: in de rooilijn.

'n roekerd: (lett.: de ruiker), neus.

Roe-menie of roo-menie is een samentrekking van rode *roemenië: menie;*
menie. Zie ook: roobeeten.

roenenpäerd: ruin.

roep, roepe, mv: roepen: rups, rupsen.
Het Ned. werkw. roepen is: roopen.

roed: onkruid. (Ook onkroed).
Het Ned. roet is: root; het Ned. rood is: rood.

in de roeze: naar schatting.
In de roeze doon, of: roezen, is: bij schatting iets kopen of verkopen. Den boer verkoffen ziene appel vuur nen geulden de viefkop, mär ton d'r nen opköper kwam, gung 't hele spul in de roeze.

rof: zie: raffelen;
In de rof: met de Franse slag. In 'n rufken: in een ommezien. (Ook: in 'n wupsken).
rofken, ofrofken: zie: roffelen.

rongen (ook: hongen): wagenrong, wagensteun.
Hee hef nen rongen in 't lief, hee kan zo onmeundig völ etten. (Hierover heb ik eerder al uitvoerig geschreven).

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH BUURSINK

R

125)

roobeeten: rode bieten.

rood: rood.
'n Börrelke rood: een glaasje frambozenlikeur.

root: roet.
't roodpannenhoes: het huis met de rode pannen.

roof: zie reufken.

roor: roer, geweer.
Ik heb dit woord nog normaal horen gebruiken bij oudere boeren, bijv.: mien roor was nen bôvenlader.
In het tegenwoordige Twents zullen we het woord roor niet meer gebruiken, ook niet voor het roer van een schip, maar: roer.

rösschen: russen, biezen.
Maar voor: de biezen pakken, kennen wij niet zoiets als „de rösschen pakken." Wij zeggen in zo'n geval: de kuierlatten nemen, de päöl nemmen, e.d.

rótsen: glijden.
(Vergel. Duits: rutschen)
Kaans my 'n pokkel rótsen! (Kannste mich den Buckel rutschen).

Rauw: rauw; rouw: rouw; rów: ruw; ròw: rogge; rúw: rug.
Ter verduidelijking van al deze woorden hier een voorbeeld:
Kom mär óp: 'k lus ow wa rauw! (rauw: rauw).
Zee har de rouwmus op. (rouw: rouw).
Wat bi'j toch nen rówwen hond! (rów: ruw).
D'r zit schot in de ròw. (ròw: rogge).
'k Heb gin ogen op de rúw! (rúw: rug).

ruuëzelen: ruien.
Dee hen is an 't ruuëzelen, lao'w em mär in 'n pot doon: die kip is in de rui, laten we er maar soep van koken.

ruus: wild, onstuimig. (Ook: ruusterig).
Met luk ruus weer wo'k luk kòt op 'n aom: als het weer wat onstuimig is krijg ik last van kortademigheid.
Wat he's 't haor toch ruusterig um 'n kop staon: wat zit je haar toch wild.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

S

126)

De S is Sokkernäedsken ziene kat:
streep ôver 'n nös
en 'n stät vuur 't gat!

Met de *S* wordt in samentrekkingen en verbindingen je, jij, jou aangeduid, wat wel het duidelijkst geïllustreerd wordt in de uitdrukking:

Wat za's as's dös wa's kaans!
(Wat zul je als je doet wat je kunt!)
Ook wordt de *'S* wel verlengd met *te:*
zaste: dat zul je! *geeste?:* wil je wel eens maken dat je weg komt? *zuste:* zie je wel? *koompste:* wil je wel een hier komen! *heurste:* hoor je? *wat wôste:* wat wou je? *wat hèste:* wat heb je? *Snapste:* snap je?
Een variatie op bovenstaand spreekwoord is:

Wat zó's as's dos wa's wos!
(Wat zou je, als je doet wat je wou?)

sam: zacht, leuk.
Dat lik my daor wa 'n sam spul: dat lijkt me daar wel een gezellige boel.
(Vergelijk Duits: samt - zijde)
Bij een aantal woorden, die misschien juister met een Z gespeld zouden moeten worden, geef ik voorlopig de voorkeur aan de *S*, omdat hier duidelijk de Twentse *S* in de uitspraak te bespeuren is.

saor: droog, uitgedroogd, verdord, verwelkt.

saorhôolt: dood hout.
Van 't saorhôolt en saor äerpelloof maak wy 'n mooi paoskeveur!

sappelen: in het Twentse spraakgebruik opgenomen Bargoens voor: hard werken.

särren: sarren.

sausen: vertwenst Bargoens voor *regenen.*

schaa en schaan: schade en schande;
Duur schaa en schaan wo'j wies: door schade en schande word je wijs.

schaan wäerd!: wat een schande!

schaatsen lopen: schaatsrijden.

schadden: turf- of veenplaggen.
Schadden werden gebruikt voor het stoken, maar ook als ligging voor het vee in de potstallen.
De schadden dreug hebben: op trouwen staan.
Zich de schadden oet de vaalt laoten mäeien: zijn meisje door een ander laten afsnoepen.

't Schaddenspoor: lokaalspoor in Twente.
(Zie voor verdere verklaring: mijn „Boek voor de Lonneker Landbouw", blz. 462).

Twentse Taalbank

S

127)

Schamom, schemom, schemumke: vlinder, vlindertje, enz.
De uitspraak van dit woord en de eraan gegeven betekenis wil wel eens variëren.
Onder *schamom* heb ik altijd verstaan: elke gekleurde vlinder. Een *schemumke* is o.a. geen *uulke* of ne *mot*, maar iets groter.
Sommigen spreken ook van *scharremom* of *scharremot*.
We hebben hier met een soort verzamelnaam te doen.

Weer anderen spreken van *schillemot* of *schirremot, scharremom, scharremot, schallemom, schallemot,* in tegenstelling tot *schillewitje, schilderwitje, schirrewitje* of *scharrewitje,* (evenals *schemom* ook verkort tot *schewitje)* waar een witte vlinder bedoeld wordt.

Praktisch kwam het ook wel hierop neer, dat wij alle dagvlinders, gekleurd en ongekleurd, vlinders noemden, en de nachtvlinders, die 's avonds op de lamp afkwamen, waren dan schemommen. Uulkes en motten waren voor ons begrip een aparte categorie.

schaopscheren: schaapscheren.
Figuurlijk: met iemand afrekenen.
Voort geet 't schaopscheren àn, zêe de jong, ton e met 'n slecht rapport van 't school in hoes kwam.

't schap: buffet.
Hee steet achter 't schap: hij bedient in een café.
Hee zit 'n helen aovend vuur (an) 't schap.

schèl: scheel, scheluw. Ook: schol.

schèl kieken: afgunstig zijn.

schêelen: schelden.

schellen: schelen. Zie ook: schotten, verschotten.
't Kan my nich schellen: dat is mij vrij onverschillig.
Een staaltje van Twentse gesprekkunst:
— Wo's ne segaar roken ?
— Kan my nich schellen ! (Bedoeld wordt: wel graag!)

schellen: verschillen.
Dee beiden schêlt zik mekaar twee jaor: die twee verschillen twee jaar. (Ook: dee *schòt* zik mekaar twee jaor).
Dat schêelt meer as 'n pötken op nen halven oord: dat maakt nogal verschil! Ook: dat schêelt meer as nen slok op 'n börrelke.
Ook tussen schêelen, schellen en scho(r)ten bestaat een subtiel verschil.

schem: schim.

Dat mêens was net ne schem: die vrouw was net een schim.
schemmen: schimmen; schemmelen: schimmelen.

Dee keez' is heemaol schimmeld, beschimmeld, verschimmeld, schemmeld, enz.

schemmel: schemel (van wagen).

schemmel: schimmel (paard), ook: schimmel.

schemmelpäerd, schimmelpäerd: schimmel (paard).

schemmelroen, schemmelvul: schimmelruin, schimmelveulen.

schemmelen: schemeren.
Wy zitt nog luk te schemmelen, mär 't wodt toch zo zeutkes-àn laampopstekkenstied.

Twentse Taalbank

S

128)

Schienen: schijnen.
De zun schient, de maon schient, de laamp schient, maar ook:
dee kleur schient luk oet 'n rooien: dat is een roodachtige kleur.

schienvat: verouderd voor *lantaarn.*
Een woord, dat we maar niet meer moeten trachten, in het normale spraakgebruik op te nemen: het heeft m.i. alleen nog wat literaire waarde.

schiffen, schifken: schiften.
De melk is schifket in de koffie. Zie ook: kezen.

schikken: schikken, maar ook ...
Wil 't nog schikken ?: Kun je nog orde op zaken (of in huis) houden ? *Zee 't te schikken !:* Probeer er het beste van te maken !
Maar: *Kö'j nich luk óp schikken:* kun je niet een plaatsje voor mij vrij maken, mijn plaatsje wat groter maken ? (Bijv. in bed of in de kerkebank !).

schik hebben, maken: plezier hebben, maken.
Ik har schik an 't geval.
Ik was best in mien schik.

schillewitje, schirrewitje, enz.: vlinder. Zie schamom.
Ook: schillewip.

schobben (zich): zich schurken. Zie ook: schoerken.

schobben:
'k Heb em by de schobben pakt en ... : 'k Heb hem bij de lurven gepakt en ...

schocht (ook: schóft): hoge rug.

schoefbröd: lett.: schuifbord.
(Wordt wel eens kwasi-grappig gebruikt voor dambord).

schoefdaal: onderbroekje met elastiek in de boord.
(Ook dit woord is niet algemeen en is alleen kwasi-grappig te gebruiken. Het is overigens wel karakteristiek voor de veranderde kleedtechniek. Vroeger deed men „de klap d'r vuur hèn" en tegenwoordig schuift men het hele geval naar beneden, vandaar: schoef-daal — schuif-omlaag).

schoefkaor: schuifkar. Ned.: kruiwagen.
(Vanuit het Ned. werd hier ook wel weer het woord kru'j-kaor, kru'jwagen, kruuwagen ingevoerd. Het Twents schoef-kaor (schuifkar) is juister dan het Ned., want een geval op één wiel is nooit een wagen maar dan altijd nog maar een kar !).

schoeven: schuiven. Ook: sluipend, schuifelend lopen.
In lett. betekenis: met kruiwagen, handkar, enz. schuiven.
Tooschoeven: toeschuiven, toestoppen.
Ziehier nog een anekdote om dit verhaal te verduidelijken.
Een petroleumventer, die met een handkar ventte, werd door de politierechter gevraagd naar zijn beroep.
Beroep ? Hij haalde de schouders op.
Wat doo'j vuur de kost ? verduidelijkte de veldwachter.
Ik schoef met gas ! was zijn antwoord. (Gas, gasöllie is petroleum). Nu moest de veldwachter vertolken: de man schuift een handkar met petroleum, die hij aan de deur vervent ! — In vier woorden was hier alles gezegd in het Twents.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

S

129)

Schoer: bui, portie, grote troep.
(Vergelijk Duits: Schauer).
'n Grommelschoer: een onweersbui.
De weend koomp mangs vuur 't schoer: de wind komt soms vóór de bui.
Ik kreeg d'r 'n schoer langs, 'n schoer duur de been: ik kreeg de wind van voren, een uitbrander.
'n Schoer keender: een grote groep kinderen.
't Oonderschoer: hal bij de niendeur.

Schoerpaol: schuurpaal.

Schoerken: schurken.

Schoeterd: schort. (Zie: slóg).

Schoft: schoft.
In dezelfde betekenis als in 't Nederlands.
Maar waar met schoft: schouder wordt bedoeld is het Twents ook: *schocht.*

Schoft: schaft; schoften: schaften.

Schokken: vertwentst bargoens voor betalen.

Schòl: scheluw, scheel.

Schöllook: schorteldoek, schort. (Zie: slóg).
Zee is nich terecht oonder 'n schöllook: zij is in verwachting.
En schöllook is een „hoge" schort, al of niet met mouwen. Zonder mouwen met kruisband op de rug of met knopen of spelden op het jak bevestigd.

Schoold (ook: scheuld in het nieuwere Twents): schuld.

In 't schoold wêen: schuldig zijn.
Wat been'k 'n dokter in 't schoold? Wat ben ik u schuldig, dokter?
Ik krieg 't aaltied op 't schoold: ik krijg altijd de schuld.
Ik zal 't wal op 't schoold nemmen: ik zal de schuld wel op mij nemen.

Schoonwal: ofschoon, hoewel.
Ik heb dit woord vroeger in mijn omgeving nooit horen gebruiken. Het lijkt mij een contaminatie.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

24/10'63

DOOR JOH. BUURSINK

S

130)

Schòp, schòppe: schuur.
Het Ned. schop (spade) is: schup.
Het Ned. schop (trap) is: schóp.
Ter onderscheiding wordt nog gesproken van: äerpelschòp = aardappelschuur; heuischòp: hooischuur; braandschòp: schuur waar de brandstof is opgeslagen, en verder naar behoefte om onderscheid uit te drukken.
Y mott de schòp by 't hoes laoten: de kerk in 't midden laten.

Schórremot: uitvaagsel, in de betekenis ook van: min volk. Het woord is kennelijk afgeleid van schuddemot, het mot of stof dat bij het schudden vrij komt en waardeloos en lastig is.

Schòtten: schorten, schelen.
Wat schòt ow?: wat schort eraan? (Bijv. als iemand zwijgzaam is). Maar: *wat schêelt ow* - ingeval van ziekte.
Wat kan my dat schotten: wat kan mij dat schelen.
(Zie ook: *schellen - verschillen).*
Dat har nich völ schott: daar had niet veel aan gemankeerd, of...

Schot: kot, schuur.
Värkensschot, schaopsschot, hoonderschot.

In 'n schöt: al doende.
Ik was aardig in 'n schöt: ik was aardig op dreef.

Hee hef 't aardig schotten: hij heeft het nogal getroffen, geboft.
Dat schot zó völ: lett.: dat scheelt zoveel, in de betekenis van: dat maakt nogal verschil, of: daar is al heel wat mee gewonnen. Bijv.: y hebt gin foesel had, dat schòt zó völ: jij hebt geen drank gebruikt en daarmee ben je in het voordeel.
Dat schot te völ: dat verschil is te groot.
Schötter: glazen knikker. (Zie ook bij knikkeren).

Schötteren: met glazen knikkers spelen.
In de grup naoschötteren... in de straatgoot onder het lopen elkaars glazen knikkers achterna schieten.

Schragen: schraag.
Schrao: schraal, ook: schuin.
Et is nogal luk 'n schrao: hij is nogal een schraal (mager) mannetje. *Hee is nogal luk nen schraoën.*
Hee gung schrao 'n graven in: hij tuimelde schuin de sloot in.

Schraol: schraal.
Et is nogal ne schraole weend: een schrale wind.
Schrao of schraol weer: schraal weer.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

28/10-63

DOOR JOH. BUURSINK

S

191)

Scha: schaduw, **schade.**
Heb y scha van de scha van miene beum? Heb jij schade (overlast) van de schaduw van mijn bomen?

Schäär: schaar.
Schärenslieper: scharenslijper.
In overdrachtelijke betekenis: 't Bint nèt schärensliepers, at ze zik houwt en y komt d'r tusken, keert ze zik met zik beiden têgen ow.

Schabberig, schäbberig: armoedig.
(Van schab: schurft).

Scharminkel: lang en mager persoon.
Dat wich? 't Is zó'n (mager) scharminkel, d'r zol zik ja nog ginne kat zat en vretten!

Scheenken: schenkel, dijen. Ook: *ham.*
Een boer, die met zijn stortkar de grens passeerde, werd voor de goede orde aangehouden door een douanebeambte, die wel goed Twents kende.
„Hebt u wat meegebracht over de grens?"
„Jao!"
„Zo? En wat is dat dan?"
„Nen scheenken."
„Waar hebt u die dan?"
„Daor zit ik op!"
De douanebeambte lachte hartelijk om de goeie mop en liet de boer ongehinderd passeren. Maar inderdaad had de boer een ham gesmokkeld, verborgen onder de deken op de zitplank en hij was er rustig op blijven zitten.

Schier: bedorven, maar ook: keurig, netjes.
Schier' eier: bedorven (aangebroede) eieren.
Wat bin y ja in 'n klof, wat he'j 'n schier pak an: wat ben jij op je zondags en wat heb je 'n keurig pak aan!

Schin: hoofdroos.

Schithakken: de hielen van de achterpoten van een koe, die door het beest zelf vaak bevuild worden. (*Schit:* koemest).

Schobben, zik schobben: zich schurken.
Wat zit y ow toch aalt te schóbben, he'j oongedierte?

Siepel: ui
Siepelsop met ramsköttel: haché.
De beste uien kwamen vroeger uit Ootmarsum, vandaar de naam siepelstad. De boeren brachten ze in de steden aan de markt. Het waren van die mooie rooie uien, die kunstig tot grote kransen waren samengebonden.

Twentse Taalbank

132)

Schraomen: kanen van uitgebakken vet.
Een lekkernij was vroeger: *ne stoetenbruw met waarme schraomen!*
Figuurlijk van iemand, die uitslag heeft in zijn gezicht: Wat hef dèn ja nen schraomenbaord ...

Schrämmen: schroeien.

Schrieven: schrijven.
Ne advertêensie in de kraant schrieven: een advertentie plaatsen.

Ze schriewt ammaol in 't book: (bij een receptie) de bezoekers zetten allemaal hun naam in het receptie-album.

Hösmans Jan-Hêerm schrif zik Jaansen: de officiële naam van Hösmans Jan-Hêerm is Jansen. (Je schrijft alleen je naam op officiële stukken, en dan mag het niet de bijnaam of de huisnaam zijn, maar de naam van de burgerlijke stand).

Dee d'r schrif dee d'r blif: wie schrijft blijft!
In de betekenis van: wie een goede administratie voert (ook wel: wie regelmatig rekeningen uit kan schrijven) kan zich blijvend handhaven.

Schróbben: schrobben (van straat) maar ook: krabben.
De hoonder schrobt ow 'n helen hof duur: de kippen krabben door je hele tuin.

Schungelen: scharrelen, lanterfanten.
Dat mêens schungelt aalt op straot: die vrouw loopt altijd op straat. Ook: schommelend lopen.

Schungelery: een scharreltje, vrijage.
Is dat vaste verkering of alleen mär luk schungelery?

Schuddekoppen, schurrekoppen: nee knikken. (Ook: schulkoppen).
In tegenstelling tot *nikkoppen: ja knikken.*

Schut:

Eén vuur schut zetten: iemand voor schut zetten.
Schuunen, opschuunen: de een tegen de ander opzetten, stoken.

Seemesetje: overhemdje.
(Kennelijk afgeleid van het Franse chemisette, verkl.w. van chemise: hemd).

Seend: sinds.

Seendtetied: sedertdien.
(samentrekking van seend dee tied: sinds die tijd).

Seend déé tied: (vanaf dat ogenblik): sindsdien.

Seepensaartje: zeurkous.

Siesewöskes: sausijceworstjes
(samengesteld uit: *„mel met mèt"!)*

Sjacheren: sjacheren, wordt in het Twents ook verbasterd tot sjaggelen.

Sjampiepen: zuipen (vertwentst Bargoens).

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH BUURSINK

S

133)

Sjanken: janken.
Lijkt mij een versterking van het woord janken.

Sjappie: fatje (vertwentst Bargoens).
Wat zee'r y d'r ja sjappie oet: wat zie je er fatterig uit.

Sjapiter: onderwerp, hoofdstuk.

Sjasken; sjaskebreur: drinken, brassen; drinkebroer.

Sjoechem, ook: sjoecher, sjoechel: (vertwentst Bargoens).
Hee gaf lauw sjoechem: hij ging er helemaal niet op in.

Sjokken: sjokken; sjokzak: sjokker;

Slabben (slappen): slabben, morsen.

Slabàkken: treuzelen, verwaarlozen.

Slag: slag.
Op slag: plotseling. *Op stel en slag:* op stel en sprong.
Ik zee 't voort an 'n slag: dat ister één van 'n *Oelenbôorg.*
Gao an 'n slag, dat zal dy tröösten: ga aan de slag...
Hee hefter slag van um met vrouwleu um te gaon: hij heeft er slag van.

Slagen: slagen.
Dat kan my slagen: dat kan ik gebruiken.

Slagmaols: telkens, om de haverklap.

Slat: dek, dekzeil.
Gaapslat: pop. uitdr. voor gordijn, een slat tegen het ingluren, in„gapen."

Slateren: morsen, slordig met iets omgaan.
Met de melk slateren.
Verslateren: verwaarlozen, vermorsen.
Wat he'j owwen hof verslaterd: wat ziet je tuin er verwaarloosd uit.
Now mo'j daor nich al met hèn slateren: door uitstellen iets verwaarlozen.

Slaterig: slordig, nalatig.

Slauw: traag.
Wat bi'j toch nen slauwen: wat ben je toch een trage vent.

Slech: slecht (ook: ernstig ziek)
Hee is slech: hij is doodziek.
Wanneer sprek nen Twentschen boer de waorheid ?
At e zeg: wat zeen'k toch slech, wat zeen'k toch slech !

Slee: stomp, bot.
Wat is dat schelmesken slee: wat is dat schilmesje bot.
De möl wodt slee: de molen wordt onscherp, stomp: wordt gezegd wanneer men minder snel eet vanwege het vele eten !

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

31/10·63

DOOR JOH BUURSINK

S

134)

Sleet, slieët: lange dunne paal.
Figuurlijk ook voor een lang en mager persoon.
Dannensleet: dennenpaal, juffer.

Sleiveren: slenteren.
In de betekenis van: nutteloos je tijd op straat verdoen: Wat loop y aalt langs de straot te sleiveren !

Sleemp: slemp.
In het Nederlands was slemp de naam voor een bepaalde melkdrank; slempen was: brassen, smullen.
In het Twents heeft dit (verouderde) woord de betekenis van slappe drank, vooral: slechte koffie. Maar men kan het ook gebruiken voor het aanduiden van waterige sju, magere soep, dunne pap, enz. Een equivalent is het minder bekende woord: *jeul*, dat ik echter niet verder thuis kan brengen.
Bargoens: slemp is koffie.

Sju: sju.
(Waarom zouden we dit in het Ned. geadopteerde woord als j u s schrijven, terwijl het beter sju kan zijn ?
In het Twents is het gebruik van het woord sju van later tijd; in mijn jeugd werd nog algemeen gesproken van *vet* of *saus* bij de aardappelen. Vet was dan de gebraden sju, saus was gebonden, met name botersaus, o.a. bij gestoofde vis en op de sla.

Sleppen: slepen.
Het woord kan ook gebruikt worden voor: verhuizen, of expediëren in het algemeen, verplaatsen van zware voorwerpen.
Wegsleppen, votsleppen kan ook *stelen* beteken.

Slepperd: lett. sleper.
Elke Twent weet, dat *slepperd* een lelijk scheldwoord is voor een waardeloze vent, een baliekluiver, flaneerder.
Voor vrouwen of meisjes kan men het woord vervrouwelijken tot: *slepding, slepdeern, slepdeus*, enz.

Sleuteren: slurpen, veel water drinken.
Misschien zit hier het woord *sloot* (meervoud: *slääot)* in ?

Sleut: slurpsel.
Een denigrerende betiteling voor soep.
Naar oud Twents begrip is soep om te eten: *ètsoep*, zonder verdere aanvulling van het menu: bonensoep, êervensoep, riessoep, pelgessensoep, bölkessoep oftewel humkessoep, hoondersoep, enz.
Dunne soep als voorgerecht werd meer als drank dan als spijs beschouwd, dus als „sleut" waaraan dan karakteristiek nog werd toegevoegd: „oet 'n têelder"... zoiets van: je slurpt het met de lepel van je bord !

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

2/11'63

DOOR JOH BUURSINK

S

135)

Sliepsteen: ***slijpsteen.***
'n Mêens krig pas ervaring atte op 'n sliepsteen west hef: men doet pas ervaring op door de harde slagen van het lot.

Slierie: ook: kreentennat: soort soep.
In mijn „Twents menu" heb ik hierover eerder al eens gepubliceerd.

Slikkeren: snoepen.

Slikkerspul: snoepgoed, suikergoed.
Ook: ***slikkergerei.***
By de weenkelwaar is aalt luk slikkergerei vuur de keender: de kruidenier geeft bij de boodschappen altijd wat snoepgoed.

Slim: slim, erg, in erge mate.
Dat is wa slim van dy: dat is wel slim bekeken.
Slim gedaon: slim op de cêenten: vrekkig.
'n Slim (vrouwl. en onz.), nen slimmen (manl.): een slimmerik.
Et was 'n slim: het was een slim mannetje, 'n slimme vrouw.
Hee of et was nen slimmen: hij was een slimmerik.
Slim genog: jammer genoeg.

Slinger: slinger.
Hee hef zienen slinger: hij is in zijn sas.

Slóbberen: slurpen.
Slóbber: slurpsel. i.z. koffie. (Niet algemeen, nogal plat).

Sloeken: slikken.

Sloekebot: adamsappel.
Sloeken is ook: gulzig eten of drinken. Sloek y nich zo heb y nich
Nen sloekerd: een gulzigaard, slokop.
Met *sloekerd* kan men ook bedoelen: de keel (de slikker), evenals met *roekerd:* de neus (ruiker); *'n praoterd:* de tong (prater); *'n snotterd:* de neus (snuiter); *de mäeiers:* de armen (maaiers), (vandaar: *nen mäeierd:* een flinke oorvijg); *de smakkers:* de lippen; ook voeten, enz.
Figuurlijk kunnen deze woorden weer toegepast worden voor mensen met bepaalde eigenschappen: 'n sloekerd, snotterd, mäeierd, smakkerd, enz., maar dan veelal in ongunstige betekenis.

Slók (ook wel: ***sloek):*** ***slok.***
Nog twee sloeken, dan he'k 't op: nog twee slokken ...

Slóf: vochtig. Ook: ***oet 'n slóffen.***
Dee segaren veult ja keemaol oet 'n sloffen an: die sigaren voelen vochtig aan.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH BUURSINK

S

136)

Slóg: sloof, onderschort
(Let hier op de f-g-verandering, die in het Twents t.o.v. het Nederlands dikwijls voorkomt).
Hier en daar wordt ook gezegd: *slúj, schoeterd.* Zie ook: schöllook.
De daagse slog of schöllook (hoge schort) was meestal van blauwe drill, de uitgaans-slog van bontgeweven geruite of gestreepte katoen, eventueel met *lengen* (verlengstukken) aan de boord of aan de zoom afgezet. Het *zöndagense slugke* was van zwarte, donkerblauwe, donkerbruine e.d. satijn, afgezet met kanten of kralen stroken.
Voor het ruwe werk droegen de boerenvrouwen veelal een slog van töt of jute, ook wel van een jute zak gemaakt, een zgn. *tötslog.*

Slók: slok. (Zie ook: sloeken).

Slòk: los, meegaand.
A'k 'n bóksenboord te slòk heb wil my umsgelieks de bóks ofzakken.
Dat touw zit te stief, y mott 't wat slòkker maken: losser
Dat touw zit te stief, y mott 't wat slòkker maken: losser maken.
(Vergelijk het Ned: slaken).

Oons Jann's is aalt luk slòk in dee dingen: meegaand.
't Is nen slòkken, aans was e nich an 'n draank kommen.

Slómmer, slòmmeren: sluimer, sluimeren.
Ik was nog in 'n eersten slómmer: ik was nog maar net in slaap.
Nao 't middagetten ma'j 'k aalt gäern efkes slómmeren.
Sloof, slööfke: sloof, sloofje.

Sloomp: slomp, grote hoeveelheid (van vloeistoffen);
Hee deu zik nen pleer balkenbry op 'n têelder met nen sloomp käernmelksaus . . .

Slot: slot, sluiting.
'n gôlden slot an nen krallenbaand; een gouden sluiting aan een kralensnoer, dat dienst doet als medaillon of hanger.
Op een kerkboek kan ook *'n gôlden slot* of *'n zilveren slot* zitten, maar vaak spreekt men dan ook van *ne gôlden of zilverne krap.* (Zie: krap).

Slungelen: onvast lopen.
't Päerd slungelde met de veurpeut duur mekaa van magerte: het paard was zo mager, dat zijn voorpoten „slungelden."

Slyen, slieëten: afrasteren.
Zie ook: *ofrikken.*

Smachten, smachlappen: honger lijden.
Smachlap: armoedzaaier, hongerlijder.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH BUURSINK

S

137)

Smak: smak.

Smakken: smakken; ook: luidruchtig eten.

Smakkerd: iem., die luidruchtig eet, maar ook: onbetrouwbare vent, bedrieger.
Ook: een harde klap, flinke slag.

Smakkers: voeten, schoenen.

Smakken, neersmakken: neergooien.

Nen smak: een grote hoop, hoeveelheid.
D'r was nen smak volk op de been, an de lieën: er was een massa volk op de been, aan de lijn... (d.w.z. aan de afscheidingslijn, bijv. bij een voetbalwedstrijd).
Zie ook: pleer.

Smakveut: platvoeten (maar dan nogal ruw uitgedrukt).

Smaklippen: dikke lippen (idem).

Smangs: mangs: soms.

Smasken: smakken, gooien.
Vergelijk Duits: *schmatzen: smakken, zoenen;*

schmatzende küsse: smakzoenen.

Smeervóssen: vuilpoets. Ook: smeerdeus.

Smets: smijts, royaal, geefs;
De ôole-leu warren de vroogerdag nich zo smets met de tukcêenten: de ouwelui waren vroeger niet zo geefs met het zakgeld.

Smeu: smeu, zacht;
Dat geet 'r zo smeu duur: dat gaat er zo zacht door (met eten).

Smiesterd: bedrieger.
Smiggelen, smikkelen: snoepen, lekket eten.
Bargoens: smikkelen: smullen.

Smiesen: ogen. (Vertwentst Bargoens).
Dat löp in de smiesen; hôol em in de smiesen! Dat loopt in de gaten, houd hem in de gaten.

Smodde: koffiezetter.

Smotsig: smerig, vuil. (Vergelijk Duits: schmutzig).
Hierover heb ik al eerder uitvoerig geschreven.

Smoes: smoes, praatjes. (Vertwentst Bargoens).
Hee wol daor mär leefst gin smoes van hebben: hij wou daar geen praat van hebben.

Smoesterig: smoezelig, vuil.
Wat is dat toch 'n smoesterig: wat is dat toch een smoezelig mannetje of vrouwtje.

Twentse Taalbank

Twentse Abecedarium

6/11 '63

DOOR JOH. BUURSINK

S

138)

Smoel: smoel, ook: zin.
Hee har daor helemaol gin smoel op: hij had er helemaal geen zin in; hij had er geen fiducie in.

Smókken: kussen, maar ook: motregenen.
Mag's my nog lieën? Mag's my wal smókken!
Kaan's d'r nich by? Za'k my wal bókken!
In de betekenis van motregenen is het geen alledaags woord, in elk geval verouderd; een synoniem om wat niet-alledaagse variatie in de taal te hebben: *'t Hef 'n helen dag àl zo àn smokt:* het heeft de hele dag voortdurend gemotregend.

Smôolt: smout, uitgesmolten vet.
Ons jong ett 't leefste nog smôolt op de bruw: onze zoon eet nog het liefst smout op zijn boterham.

Snaaien. snaaierd: roven, rover (gauwdief);
Oonze kat is nen echten snaaierd, hee is aalt an 't snaaien.

Snàts: verbastering voor snars.
Daor meen y gin snats van!

Snaor, snäör: snoer(en), snaar, snären.
Den baand snäört ow de knep ja heemaol in: Die ceintuur snoert je taille helemaal in.
Snäörs-touw: soort touw
van ongetwijnde katoenen draden samengesteld touw.

Snede: snede.
Ik hoorde dit woord gebruiken in de betekenis van: *nao ôole boerensnede:* waarmede levensstijl, karakter, (snede) werd aangeduid.

Snel: platgewezen katoen.

Snelwêver: katoenwever.

Snieën, snie, snee, snit, snet:

Snieën is snijden, maar ook opereren en zelfs castreren.
Snèn: gesneden.
Ne snie brood: een plak roggebrood, maar: *ne vlak stoet:* een plak wittebrood. Bij boerenstoet kan men ook zeggen: snie (meerv. ook: snie): *Knecht, snie recht, snie tien snie stoet!*
Ik snie, ik snee, ik heb snèn: snij, sneed, gesneden.

Ne snit: een gesneden stuk, een snee met een mes.

Ne snèt: snee of steek met een mes.
Vergelijk: *opsnit, opsnitsel: broodbeleg.*

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH BUURSINK

S

139)

Sniesterd:
vermoedelijk afgeleid van *sniesteren: snisteren: sissen.*
Met *sniesterd* wordt dus een ding bedoeld, dat een sissend, snisterend geluid maakt, hetgeen blijkt uit de volgende anecdote:

> De vaar zol op ôolejaorsaovend nen groten *sniesterd* (rotje) ofstekken, mär hee har 'n börrelke op. By vergis smeet e 't luciferdeuske vot en heul 'n sniesterd in de haan. Hee wör pikzwàt en was op slag nöchtern.

Snikkeren:
misschien afgeleid van *snik: trekschuit ?*
Hee snikkeren d'r stiekum tusken oet: hij kneep er stiekum tussenuit. Hee snikkeren de lädder op (om zich op de hooizolder of op zijn zolderkamertje aan het gezelschap of aan het „oordeel" te onttrekken).
Het is zo'n moeilijk vertaalbaar plastisch woord om de taal beeldende te maken.

Snódden: snor.
Hee löt 'n snódden d'r aardig in hangen: hij drinkt nogal.
'n Snódden d'r in hebben: dronken zijn.

Snot: snot.

Snotterkös (manl.), snotterbel (vrouwl.): snotneus,
(Zie ook B: belle).

Snotteren: huilen, ook: *mopperen.*

Snotterpsalmen: klaagliederen.

Snotterig: kinderachtig.
Mot ik met dat bleumke in 't knoopsgat lopen ? Dat steet zo snotterig !

Snòts: bits.

Snuffel: snuffel.
Ook ruwe uitdrukking voor gezicht of mond: *Wi'j owwen snuffel wal ees gauw dicht hôolen !*

Snuk: hik.
A'w de vroogerdag 'n snuk hadden mossen wy dit riemselke opzeggen:

> *Ik en 'n snuk dee gungen ees oet,*
> *ik kwam weer en 'n snuk bleef oet...*

net zo lang töt 'n snuk över was.

Snukken: snikken.
Hee snukken 't oet van verdreet.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

S

140)

Soep: soep.
'n Soepje: slecht spul, min volk.
Dee leu, dat lik my 'n echt soepje! Wat he'j my now vuur 'n soepje in de haan drok?

Soepen: zuipen, drinken.
Da, is ja gin soepen: dat kun je niet drinken (zuipen).

Soeptöddeke, soepzwädderke, soeptossen, soepstrot: drinkebroer.
De welwillende lezer zal begrijpen, dat dit vooral geen beschaafde taal is, maar dat ik het hier volledigheidshalve wel moet inlassen.

'n Soepen: drinken (znw).
Hee zat 't op 'n soepen: hij ging aan het drinken.
't Gung op 'n soepen an: het draaide op drinken uit.

Sókkerei: cichorei.
Een ouderwets gebruiksartikel om de koffie sterker te maken dan „ze van zichzelf is."

Sókker: suiker.
Het tegenwoordig veel gebruikte woord *suuker* is m.i. wat al te gemoderniseerd Twents.

Sókkerdodden, sókkerdöddeke: zie döddeke, dodden.
Nen sókkerdòdden is een geïmproviseerde fopspeen, van een bijeen gebonden stukje katoen, dat eerst in brandewijn en daarna in suiker werd gedoopt. Een beproefd huismiddeltje voor een kind dat niet slapen wilde.

Sókkerbuul: papieren suikerzak (Almelo e.o.)
Sókkertoeten: papieren suikerzak (Enschede e.o.)

Sókkerstätke: suikerstaartje.
't Sókkerstätke is vuur de keender: het onderste uit het glaasje brandewijn met suiker mochten de kinderen eruit snoepen, met een lepeltje.

Sókkerklunkes: suikerklontjes.
In Enschede heetten de gewone witte suikerklontjes Meunsterklunkes; jaarlijks maakten de kinderen van de Fabriekschool een reisje naar Münster, vanwaar ze traditioneel suikerklontjes meebrachten, die men hier niet kende.
Kandijklontjes werden normaal bij de (zondagse) koffie gegeven, die je in de mond moest houden om de koffie er langsheen te spoelen. In het brulftenögerslied heet het dan ook:
„Koffie met nen klont,
dee zal ow smêlten in de mond...

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

S

141)

Soer: zuur, moeilijk.
Krietend soer: bijzonder zuur.
Wat geet dee krap soer: wat gaat die sluiting moeilijk open.

„Van 'n boer op 'n börger,
geet as 'n örgel,
mär van 'n börger op 'n boer,
dàt geet soer !"
(d.w.z.: als een boer burger wil worden, gaat dat gemakkelijk, maar als hij van burger weer boer wil worden is het heel wat moeilijker).

Sökkelen: sukkelen.
In veel betekenissen: men kan met de gezondheid, met de longen, met de benen, enz. sökkelen; men kan ook allerlei moeilijkheden hebben: *'t is 'n gesökkel rechtevoort !*
Maar ook: *ik wil zo zeutkes-an op hoes op-àn sökkelen:* op een sukkeldrafje naar huis gaan.

Sökkel: sukkel.
Ook: sök. Wat ne sök van nen keerl !

Sök, sök(ke): sok, sokken.
Hee löp met twee veut in eene sök: hij loopt erg moeilijk.

Sol: zool; sollen: zolen.
Hee hef fenaolweg ne sol op de tong: beslagen tong.
Hee hef hier al heel wat schoonsollen versletten: hij heeft hier al heel wat voetstappen staan.

Soppen: morsen, vies doen.
'n Soppen: vieze boel, modder.
Wat loop y daor duur 'n drek te soppen.
Dreksoppen: modderboel.

Sopperd, sopklaos: viezerik.
Een *sopperd* kan ook iemand zijn, die vieze taal bezigt. Nen *sopklaos* kan ook iemand zijn, die onzindelijk is op zijn lichaam.

Het Ned. soppen, bijv. van een prakje eten is: *'n pröske maken;* het soppen van bijv. brood in melk is in het Twents: *stippen: He'j gin taan ? Kö'j nich bieten ? Mo'j de stoet in de melk stippen ?*

Soor: dor, droog.
De soore teug mot eerst van de beum: de verdorde takken moeten het eerst van de bomen.
't Gewas is heemaol soor: het gewas is erg verdroogd op het land.

Sommen - sumkes maken: sommetjes maken; rekenles.

Spee: schuw, schuchter.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

S

142)

Spieker: spijker.
Het oudere Twentse woord voor spijker is: näegel (nagel). Dat zelfs een woord als *spieker* zo goed gebruikt kan worden in de beeldspraak bewijst het gezegde: *„Ze haalden em oet de kroeg as nen roestigen spieker oet ne plaank."*

'n Spier: een klein stukje, beetje.
Voorbeeld van metathesis: *'n grösspier: grasspriet; 'n strospier: een strootje.*

'n Spier: een borrel.
Hee hef zaoterdagaovends aalt 'n spier op: hij is zaterdagsavonds altijd dronken.
Zo'k 'n spier halen: zal ik wat sterke drank halen ?

'n Spier foesel: een borrel.
'n Spier: een pak slaag.
Wo'j náá gäern 'n spier op de butt, op ow falie, hebben ?
Wou je misschien graag een pak slaag hebben ?

'n Spierken: een heel klein beetje.
Zo's my ees 'n spierken (van dit of dat) mèt willen doon, da'k 't ees preberen kan ?
D'r zit nog gin spier kwaod in den keerl !

Spierballen: biceps.
Spierballen as apennötkes !

Spiet, spieten: spijt, spijten.
't Kan my spieten van my zölven: lett.: 't kan me spijten van mijzelf. (Ik heb een beetje zelfbeklag).
't Wil ('t kan) my spieten vuur dy: ik vind het jammer voor jou.

Spiksken: brugje.
Zo'n ouderwets *spikske(n)* werd gemaakt van boomstammetjes of balken als leggers, overdekt met een dikke laag takkebossen met daaroverheen graszoden.

Spil of spul: boel, goed.
'n Ny spil: een nieuw bedrijf.
't Is 'n spil, 't is wat te zeggen.
„Wat 'n spil, wat 'n spil,
at 'n eenen nich weet wat 'n aandern wil !"
Bij een huwelijk om geld en goed (boerenplaatsje):
„'t Is nich um 't swilleke
mär um 't spilleke ..."

Spinnekop: spin.
Spinnekoppenjager: ragebol.
Spinneköpken: driehoekig trensje bij naaiwerk.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

S

143)

Spit: spit (van spitten).
'n Paar spit deep in de groond: zo diep in de grond, dat je een paar keer in de diepte moet spitten.

Spolleken: grimassen maken, speels doen.
Hierin lijkt me een diminutief te zitten van spöllen: spelen.
Wat ligs daor toch al vuur 't raam te spolken, wat mott de naobers d'r wal van zeggen ?

Spön: speen; ook: sponning, spongat.
Wy ligt an de leste spön (tit): wij liggen aan de achterste speen. (Een biggetje, dat aan de achterste speen ligt, krijgt de minste melk !)

Sprao: spreeuw.

In de spreie: uitgespreid.

Sprekken: spreken, antwoord geven, groeten.
Wat hef de börgemeister daor mooi sprokken: wat heeft de burgemeester daar een mooie toespraak gehouden.
Kö'j nich sprekken ?: Kun je geen antwoord geven ?
Ik sprek hem nich meer too: Ik praat niet meer met hem.
Hee sprek my nooit meer too: Hij groet me nooit meer.
Dat kaan'k ow zoonder sprekken nich vertellen: (zeiden de ouderen vroeger tegen de kinderen, als ze geen antwoord wilden of konden geven op 'n lastige vraag): dat kan ik je zonder te spreken niet zeggen.

Wy sprekt mekaa nog wa weer: (je zult zien dat ik gelijk heb): we spreken elkaar nog wel nader !

Sprak (sprök) e?: groette hij ?

Sprekkend: sprekend.

Sprekkend de vaar: hij lijkt sprekend op zijn vader !

Spreu: (vergel. Duits: spröde): ruw, schraal.
(Wordt alleen gebruikt bij ruwe of schrale huid).

Sprök: droog.
Sprök: spreuk, afspraak.
Ik heb 't op sprök: ik heb het afgesproken, men heeft mij dat toegezegd. In de betekenis van: ik hoef maar een kik te geven . . .

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

S

144)

Sputteren: sputteren, spatten, tegenstribbelen.
Mo'j nich zo sputteren a'j ow wasschet: je moet bij het wassen niet zo spatten.
't Begeent luk te sputteren: het begint zachtjes te regenen.

Sputter: borrel.
Hee lust naa gäern nen sputter: hij lust erg graag een borrel.
't Gef gesputter: dat wordt gemopper.

Sproonk, spróng: sprong.
Op 'n sproonk (sprong) zitten: op hete kolen zitten, op de sprong zitten.

Spyen: spuwen; ook: vomeren.
Een op 't veske spyen: iemand de waarheid zeggen.
Van de lêver spyen: zeggen waar het op staat.
Van zik òf spyen: van zich af spreken, bijten.

Staark, stêerk: sterk, pittig.

't Stad: de stad.
Er zijn in het Twents veel woorden onzijdig, die in het Ned. manl. of vrouwl. zijn: 't febriek, 't maark, 't school, 't stad, maar dan doorgaans in de betekenis van de daar verzamelde mensen of gemeenschap. Duidelijk te merken bijv. bij: school. De school is het schoolgebouw, 't school is het schoolhouden. Dit is echter geen nauw sluitende regel.

Ständer: standaard.

Ständermöl, ständerkast: standaardmolen, molen op houten onderstel.

Staolaamp: staande lamp.
Stäörig: stäödig (àn): voortdurend, onophoudelijk, gestadig.
Staon: staan.
Gao'r ees ànstaon! Uitroep, die zoiets betekent als: nou moet je eens horen, of: nou geef ik je te doen (now gew'k ow te doon !)
Stao'r ees úm: draai je eens om! Ook: *Gao'r ees úm staon!*

't Steet 'r too: het staat te gebeuren ...
't Steet 'r too da'w komt: nu kun je ons dezer dagen verwachten.

Stät: staart; ook: achterste deel (bijv. van een optocht).
Dee krieg wy wal achter 'n stät an: die lopen wel met ons mee.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

20/11·63

DOOR JOH. BUURSINK

S

145)

Stêe: plaats (stee, stede); plek:
Alles hef ziene vaste stêe: alles heeft zijn bestemde plaats.
Wy bint verhuusd, mär wy hebt nog nich allens op de stêe.
In stêe van: in plaats van; *Ne kale stêe: een kale plek;*
Kiek ees oet stêe: kijk eens terzijde, kijk eens naast je.
Vergelijk ook: *bedstêe: bedstede; liekstêe: litteken;*
grafstêe: grafstede; hofstêe: hofstede;
(zelfs de eigennaam Hofstee of Hofstede werd vertwentst tot Hofstêe !);
Ne stêe an 'n häerd: een plaats aan de haard.
Bij het erfopvolgingsrecht moest de ongetrouwde broer, die geen eigendomsrechten op het boerenbedrijf kon laten gelden, inwoning en verzorging (ne stêe an 'n häerd) gegarandeerd worden. Hierover elders uitvoeriger.

Stêevast: steevast.

Steefkeender: lett.: stiefkinderen.
Als er iets verdeeld moest worden, bijv. een appel of snoepgoed, kregen we allemaal evenveel, en dan zei moeder: *ik mag gin steefkeender maken,* d.w.z. de een mag niet minder hebben dan de ander, of: de een mag niet alles hebben en de ander niets.

Steek: steek (snoepgoed)
Stek: steek (bij haken of breien)
Ik gelööf d'r gin stek van: ik geloof er geen steek van.
Dat stek em nich zo krek: dat komt er niet zo precies op aan.
't Stek my nog a net: ik ben nogal precies, sekuur.
Dat hef hem aalt stokken: dat heeft hem altijd dwars gezeten.

Steenköllie: petroleum.
Stengelen, steggelen, stêvvelen: druk lopen.
Hierover heb ik al eerder uitvoerig gepubliceerd.

Stekkedraod (ook: takkedraod, peuntdraod): prikkeldraad.
Stekkedraod is kennelijk draad, waaraan je je kunt „steken" of prikken.

Stekken: steken, prikken.
'k Heb my met de naold stokken: ik heb mij met de naald geprikt.

Stellen: stelen, stellen.
Stellen, stellens: steel, stelen.
Schuppenstellen: schoppesteel; bezzemstellen: bezemsteel.
Ziehier weer een stapelvorm zoals eenen ossen, twee ossens, eenen stellen, twee stellens, enz.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

S

146)

Stewwel, stiewel: laarzen.
Stewwelen: snel lopen. Zie ook: stengelen, enz.

Stiel: stijl, spijl.

Stichelen: stoken. (Zie ook: disselen, katvechten, knibbelen, schunnen).
Nen stichelklaos (disselpot) is iemand, die overal *katvechtery* zoekt.

Stik, stikke, stikken: stok(ken), staak, staken;
Stik: precies.
't Is nich stik vieftig jaor: het is (nog) niet precies vijftig jaar geleden. *Stik zo völ:* precies zo veel!
Bonenstikke: bonenstokken. Bij erwten wordt niet gesproken van êervenstikke maar van *êervenrieskes,* omdat bonen langs stokken, erwten langs rijshout geleid worden.

Stil: stil, geheim, niet openbaar.
Nen stillen: een politieman in burger.
'n Stil verhöör: een niet-openbaar verhoor (bijv. voor de rechter-commissaris).
Stillen aarmood: verborgen armoe.
Stillen vrydag: goede vrijdag.

Stippen: dopen, indopen. (Zie ook: möpke).
Het dopen bij de gelovigen is: *döpen.*
Wat he'j aalt de stoet in de koffie te stippen?

Stóbben, stóbbens: stobbe, stobben.
Hiermee kunnen in verband staan:
Op 'n stóbben (ook: op 'n stóppen): onverhoeds, onverwachts.
Mienen buurman möes op 'n stóbben nao 't zeekenhoes.
Stób (stóp, ook wel: stoomp) vuur de voot vot: wat je maar het eerst voor de voeten komt. Bijv.: mo'j nich de dikke äerpel oetzeuken en de kleinen laoten liggen, nee, y mot ze stób vuur de voot vot nemmen.

Stoet: wittebrood.
(Hierover heb ik al eerder uitvoerig geschreven).
Kreentenstoet, rezienenstoet, boerenstoet.
Brood is roggebrood.
Ne knep brood of stoet: de eindkorst.
Men zegt: *ne snie brood en ne vlak stoet.*

Stoetenvlak: plak wittebrood. Stoetenkös: korst wittebrood.
Het ook wel gebezigde *plak stoet* is vernederlandst Twents.

Stoetenkeerlke: min (zwak) ventje.
Y sniedt daor ginnen stoeten met an mär nen kreenten-weggen: wat heb je daar een meevaller.
'n Stoeten: de stuit, bibs.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

S

147)

Stoffen: stoffen.
Wat he'j toch aalt op my te stoffen ?: Waarom maak je toch altijd aanmerkingen op me ?

Stokkeren: stoken (ook figuurlijk).

Stölpe: stolp.
Vleegenstölpe: vliegenstolp.
Potstölpe: potdeksels.

Stoomfiets (ook: tuf-tuf): motorrijwiel.

'n Stoom: de fabriek.
Dat geet met stoom en kokkend water: dat gaat erg vlug.

Stoothavik: sperwer. Ook: *klemmer:* (klimmer).

Stoeven: stuiven. Ook: rennen.
Wat stóf dat hier ! Uitroep voor: wat ben jij een opschepper !
't Päerd steuf ôver de weg: het paard rende over de weg.
't Volk steuf oet zied: het volk vloog opzij.

Stoten: stoten.
Eén vuur 'n kop stoten: iemand voor het hoofd stoten.
Daor zal zik nums an stoten: daar zal niemand aanstoot aan nemen.
Anstoten: stotteren. Ook: toasten.

Stòts: stoots.
Den bollen is aorig stòts: die stier stoot.

Stóts: flauwekul.
Maak now gin stóts: maak geen flauwekul, trammelant.
(Vergelijk Duits: stutz, stutzig: stutzig werden: versteld staan schrikken).

Smiesen: ogen.
Hôol em in de smiesen: houd hem in de gaten. (Vertwentst Bargoens).

Straol: straal.
Maar: *hee hef de stráál in:* hij is in een boze bui. Ook: *hee hef de pest in.* Straal is hier vermoedelijk afkomstig van het woord straal in de betekenis van: pijl, angel van bij of wesp. *Rotstraal:* hoefkanker bij paarden.
Men zegt dus nooit in het Twents: hee hef de *straol* in !

Stralen: stralen (niet slagen voor een examen).
Het Twents heeft *niet:* straolen in dit geval, maar ook: *stralen.*
(Aan dergelijke woorden als: „hee is straold vuur zien examen" en „hee har de straol in" kan men de slechte platpraters herkennen).

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

S

148)

Straampen: gaffelvormige tak of boom.
Ook: tweestraampen.
Bouwstraampen: een gaffelvormige tak, die als ploeg wordt gebruikt, ook: ploeg. (bouwen is ploegen).

In 'n straampen, ook: in 't gestrit: in het kruis.
Hier is het woord wat plat gebruikt.
(Vergelijk Duits: *strampeln: trappelen).*

Straamphäörig: ongezeggelijk.
Ook: dwäs; tegen 'n draod in.
Afgeluisterd van een vrouw, die haar man dronken uit de kroeg haalde: „Daste sops is nog dáórantoo, mär da's ók nog straamphäörig seens...", m.a.w.: dat je niet mee wou is erger!

Strabaant: streng.

Straf: straf.

Straf: sterk, strak, streng, hard.

Mo's my dat spek nich aalt zo straf oetbakken: je moet dat spek niet zo hard bakken.

Strak: strak, streng, vast.
De meister was völs te strak: de onderwijzer was veel te streng.
Tegenovergestelde van: *slök.*
Ne strakken is niks gedaon, ne slökken nog meender!

Streep: streep, vlek; ook: grens.
Ne streep över 'n nös: een vuile plek op de neus.
Nen streepigen (oud: striepigen) äerpel: een slechte aardappel, waarin zwarte en gele plekken zitten.
An weerskaanten van de streep: aan beide zijden van de grens.

Streggel, strekkel: ondeugd.
Vermoedelijk van: iemand, die streken uithaalt.

Strekkelvissche: stekelbaarsje.
Ook: katvissche.
(Wordt uitgespr. als: vis-sche of viske, m.v. viskes).

Strek, strekke (ook: strekken of streken): streek, streken.
Ook in het tegenwoordige Twents wordt veel het vernederlandste „streken" gebruikt: *dat jong zit vol strekke (streken) en ondöwde.*

Ne striekerd: een oorvijg.
Opm.: in het Twents zegt men niet: *za'k ow nen striekerd gêven,* maar: *za'k ow nen striekerd verkopen?*

Strieken: strijken.
Vergelijk: *liemstrieken (lijmstrijken): paaien.*

Striepig: strepig. (Zie ook: streep).

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH BUURSINK

S

149)

Striepke: streepje, klein stukje, min ding.

Striepen: strippen

'n Striepke groond: een klein stukje, smalle strook grond.
Maar: *'n streepke op papier zetten:* streepje zetten.
Wat beens toch 'n striepken: wat ben je toch een mager wicht.

Stróbbel: stobbe, halfdode onooglijke struik of boom.

Strot: strot.
Wat is dat toch ne strot van nen keerl: trotse vent.

Strul: straal.
Strullen: met een straal lopen van een vloeistof.
De koffie strult oet de kan: de koffie loopt (met een kletterend geluid) uit de koffiekan.
Strullen is ook een niet al te welvoeglijk woord voor: een plasje doen. Dit zij hier vermeldt om het markante oude gezegde vast te leggen: *A'j têgen (met) grote leu rècht(d.w.z.* als je met belangrijke lieden in een rechtszaak gewikkeld bent) *en y strult têgen de weend in, dan krie'j 't aalt an de bóks !* (An de bóks kriegen: de verliezende partij zijn).

Strumpel: bovenstuk van kous.
Hoazen: kousen; höäskes: kousjes;
(Uitspr.: hoowazn en hööaskes).
Vöttel, hoazenvöttel: kousevoeten.
De moor breide nye vöttel an de strumpel van de höäskes.

Stuk: stuk.
'n Stuk-of-wat: (nogal) enige, enkele, een paar.
Doot my 'n stuk of wat ('n stuk of twee, dree) äerpel met: geef mij eens een paar ardappelen mee.
Maar: stuk (beschadigd) is: kepòt.

Stemmen: stemmen, kloppen.
Dat stemt precies: dat klopt precies.

Steern: ster.

Steernenklaor: sterrenhelder.

Steernenlócht: sterrenhemel.

Steernenkieker: sterrekijker, maar ook: sterrenwichelaar.

Stroompelen: strompelen.

Strööien: strooien.

Stromen: stromen.

Strööpen: stropen.
De bóks ofströöpen: (naar bed gaan), lett.: vlug de broek uittrekken. Tegenstelling van:
àn scheeten: vlug aantrekken. Zo is inderhaast opstaan:
de bóks àn scheeten, of: in de bóks, in de kleer, in de kloomp scheeten.

Stuiter: stenen of marmeren.
„bikkel", die bij het knikkeren gebruikt wordt.
Stuiteren: opveren.

Twentse Taalbank

S

150)

Strieën: schrijden, strijden.
Ofstrieën: langs schrijden, maar ook: betwisten.
Et strid 'r nog aorig langs: hij (zij) loopt nog behoorlijk vlug.
Laot my de groond mär ees òf strieën: ik zal de grond wel eens opmeten, door er met lange passen langs te lopen.
Ik wil d'r nich um strieën: ik wil er niet over redetwisten.
Mo'j my nich aalt allens òf strieën: Nu moet je niet altijd alles tegenspreken (betwisten) wat ik zeg.

Suja: suja (ook: wieg).
Verouderd: *sujao!*

Sujaën: wiegen.

Wiegeliedje:
„Sujao, sujao, keendeke,
't päpke steet in 't speendeke,
wis dow dan nich zwiegen,
dan zölle wy 't päpke kriegen . . ."

Sul: drempel.
(Hierover heb ik al uitvoerig gepubliceerd).

Sunterkläöskes: speculaas.
(Hierover heb ik al uitvoerig gepubliceerd).

Sunterkuukske, sunnekuukske: lieve-heers-beestje.

„Sunnekuukske vleeg mär op,
dien vaar en moor bint dood . . .
en as dow dan nich vleegen wis,
dan slao'k dy hallef dood . . ."

zongen wij en lieten het beestje dan met een kwasi-gebaar van doodslaan weglopen of vliegen, maar dood maakten we zo'n beestje nooit!

Sunterklaos: sinterklaas.
Wanneer we niet om geld kaarten, kaarten we om *„Sunterklaos zienen baord"*, en van een mesje, dat erg stomp is, zeggen we: *„zo stoomp as Sunterklaos zien gat."*
Van iemand, die snugger is: *„hee is zo klook as Sunterklaos zien päerd."*

Slóbberen: lubberen.
De kleer slóbbert em *an 't lief: zijn kleren zitten veel te* ***ruim.***

De stoepen; stuupkes: stuipen.

Stoep, stuupke: deurstoep(je).
Het Nederlands: stoep voor trottoir is in het Twents: *sträötke*, of: *'t kleine sträötke*, in tegenstelling tot: *de grote straot:* de rijweg.

Swil: eelt, pesige delen in vlees, zenen.
„He'j swil in de oren?" vraagt men iemand, die Oostindisch doof is.
„Wat bi'j toch 'n swil": wat ben je een ondeugd, rakker.
Kan ook ongunstig bedoeld zijn: *ôold swil* is dan zoiets als „ouwe taaie."

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

S

151)

Stuuwer, stuver: **stuiver.**
Er werd vroeger veel in stuivers gerekend, zodat dit **nog** in veel **gezegdes bewaard is gebleven.** In het algemeen betekende „nen stuuwer": **geld, veel geld:**
hee hef nen mooien stuuwer op de baank; *dat zal hem nen aorigen stuuwer* ***kosten.***
Ne griepstuuwer: **spaargeld; een stuiver,** die je voor het grijpen hebt; een aardige opbrengst, als meevaller of als winst.
Van personen gezegd is *nen griepstuuwer:* een vingervlug persoon: **hoeft nog niet eens ongunstig** (gauwdief) bedoeld te zijn.
Ne kniepstuuwer: **knijpstuiver,** een knieperd, iemand die het op alles beknijpt en zo aan zijn stuivers komt. **Ook het uitgeknepen geld is dan een *„kniepstuuwer" Ne kniepstuuwer, pin, draodnäegel* is een vrek.**
Tukstuuwer: ***zakgeld,*** **kortweg geld,** dat je niet direct nodig **hebt en dat je dus in je zak kunt houden,** dat je een gevoel van **onafhankelijkheid geeft. Je kunt er eens** iets extra's mee doen.

Met **stuivers werd in mijn jeugd nog** overwegend gerekend in **de aanduidingen: dree stuuwer, zeuven** stuuwer, negen stuuwer, **elf stuuwer, detteen stuuwer, viefteen stuuwer** en viefentwintig stuuwer.
Een halve stuiver was er wel, maar die heette *veerduit.* Die **was zo groot ongeveer als de tegenwoordige stuiver.** Wanneer iets een stuiver kostte, zei men: *vief cêent.*
Merkwaardig, dat **alleen bij oneven aantallen** in stuivers werd gerekend, maar **vier stuuwer** werd **nooit gezegd,** dat was een kwartje. **Zes stuuwer hoefde men niet te zeggen,** want dertig cent was ***nen schillink.*** **We hadden toen ook nog halve guldens** en we rekenden **nog met *daalders* (*f* 1,50) en zelfs met *Pruusken daalders* (*f* 1,80).**

Ik wil hier nog even wijzen op **de merkwaardige aanduiding** van ***kwarten*** en ***halven,*** **bij geld, maten en gewichten.**
Boven een halve cent werd een kwart afgetrokken van de opvolgende hele cent: 1¼ is een en 'n kwart; 1½ is anderhalf, maar 1¾ is twee min 'n kwart.
Zo ook bij maten en gewichten, maar daar is nog een andere typische **aanduiding voor een kwart,** en wel: half . . . half.
Een kwart **pond boter** is: ***'n half poond half,*** een kwart oord (dat is ⅛ liter) is ***nen halven oord half.***
Bij geld heb ik dat nooit gehoord.
Men zei dus nooit: *nen halven cêent half,* maar gewoon: 'n *kwart cêent.* **Een kwart gulden was immers ook een kwartje en niet nen halven geulden half.**

Twentse Taalbank

DOOR JOH. BUURSINK

152.

T

Met T hes dów de tied ?
Gelööf my vry:
't Doert nich zo laank . . .
of de tied hef dy !

Taamper: zuurzoet.
Het woord doet aan *temper denken:* getemperd zuur ?

Taand, taan: tand, tanden.

Taandzeert: tandpijn, ook wel: kiespijn. Vernederlandst tot *taandpien.*

Dat mo'j met eenen taand etten: werd gezegd, wanneer je van iets heel lekkers maar heel weinig kreeg.

Met lange taan etten: met lange tanden eten.

Taan op mekaar en tong d'r tusschen: was een grappig bedoeld gezegde, als je je schrap moest zetten.

Taand van verstaand: verstandskies.

Taandtêergery: tandtergerij.

In de taan porken, taanporker: in de tanden porren, tandenstoker.
Dat de tandverzorging vanouds nogal te wensen overliet, kan dunkt mij blijken uit het feit, dat er voor tandarts en tandpasta geen oude Twentse woorden zijn, dus: tandarts, tandpasta. Wel: *taandenbössel.*

Veel Nederlandse zegswijzen, die op de tanden betrekking hebben, komen ook nagenoeg gelijk in het Twents voor: *de taan laoten zeen, met 'n moond vol taan staon, haor op de taan hebben, 't water löp em um de taan, de taan jökt em, enz.*, maar voor andere uitdrukkingen hebben we weer geen Twentse vertaling, zoals: de tand des tijds, tot de tanden gewapend, watertanden, enz.

Zie verder: lekkertaand, gaffeltaand.
Dat de Twentenaar de kunst verstaat, zich met zijn taal plastisch uit te drukken, getuigt de volgende beeldspraak, die ik eens opving. Iemand had de schoenen stuk, de zolen waren losgelaten en de spijkertjes waren duidelijk te zien tussen zool en schacht. *„Ze laot ow de taan zeen"* was zijn commentaar.

Taanwesselen: tanden wisselen.
Als wij vroeger bij het tandenwisselen een tand uit de mond peuterden, moesten we hem van moeder over de schouder naar achteren werpen en het rijmpje opzeggen:

„Taand
ik smiet dy an de waand,
Leeven Heer,
gèw my astebleef eenen taand weer !"

We moesten daarbij met de rug naar de muur gaan staan.

Twentse Taalbank

DOOR

RECTIFICATIE!
In no. 153 onder talhôolt gelieve men te lezen: Zie ook bos-ken (boesschen) — (in plaats van bóksen!)

T

153)

Tabberd: tabberd.
Laot ow nich op 'n tabberd zitten: laat je niet koeieneren.

Takken: tanden maken aan iets.
(Vergelijk Duits: zacken).

Takkedraod. takdraod: prikkeldraad.
Zie ook: peuntdraod, stekkedraod, ofrikken.

Talen ...
is weer zo'n lastig woord, dat moeilijk thuis te brengen en moeilijk in het Nederlands te vertalen is.

Um of naor iets talen: belangstelling hebben voor iets, kikken om iets, enz., bijv.: *Vrouwleu? Oons Gerriet tâält 'r nich nao!* Of: *Taartjes? Ik zal d'r nich um tálen!*
Vergelijk ook: *ääöhnen: hee ääöhnt 't nich nao!*

Talhôolt, talhöölkes: talhout, talhoutjes.
Geschilde eiken knuppels, zoals die bijv. ook gebruikt worden *an 'n viemen um 't geslacht op te hangen.*
Zie ook: bóksen.

Tang: tang.
Ook figuurlijk: *wat beens toch ne tang!*
Nog te vies um met de tang an te pakken.

Knieptang: nijptang.

Gaffeltang: heks.

Tao: taai.
Taai-taai is hetzelfde als in 't Nederlands, dus niet zoiets als tao-tao.
't Is 'n tao, nen taoën: het is een taaie!

Taofelkeukskes: tafelkoekjes.
waren vroeger kleine vierkante platte stukken koek voor bij de koffie.

Taoschen, vertaoschen (ch uitspreken!): torsen, verplaatsen.

Wàt-leu kriegt heel wat te taoschen: sommige mensen krijgen heel wat te torsen.
An den steen he'j heel wat te vertaoschen: die steen zal je zwaar genoeg worden.

Ik kan dat ammaol nich vertaoschen: ik kan dat allemaal niet verwerken.

At de vaar op zien stuk steet ister gin vertaoschen àn: vader is moeilijk van zijn stuk te brengen.
Op 'n tas: op de tast.

Ik kan de weg op 'n tas wa veenden.

In no. 151 gelieve men te lezen op regel 18 van onderen: „vief stuuwer" (in plaats van vier) „werd nooit gezegd, dat was een kwartie."

Twentse Taalbank

T

154)

Te-deuikers: te deksel.
Te-deuikers, te-duukers nog-àn-too: te deksel nog een toe.

Têgen-àn: ongeveer, bijna.
Is 't dröög ? 't Ister têgen-àn !: Is het droog ? Dat mankeert niet veel.
Woo ôold is e ? Hee zal wa têgen de vieftig an gaon (lopen).
Têgen 't hoonderopvleegen àn: tegen de avond.

Têgen-doon: tegenstribbelen, in de contramine zijn.
Hee mag nog a gäern têgen doon: hij stribbelt graag tegen. (Klemtoon op têgen !).
Is daor nich wat têgen te doon ? Is daar niet wat aan te doen ?
Têgen 'n draod in gaon: tegen de draad in gaan.

Têgen-gaon, têgen-kommen: tegen (tegemoet) gaan en komen
Um alle gevaor têgen te gaon: om elk gevaar te bestrijden (tegen te gaan). *Y könt van allens têgen kommen:* men kan van alles ondervinden (tegen komen).
Zo'j ow vaar nich 'n êendke têgen gaon ?: zou je je vader niet een eindweegs tegemoet gaan ? *Wy bint em halverwêgens têgen kommen:* wij zijn hem halverweegs tegen gekomen. *Hee is oons halverwêgens têgen kommen:* hij is ons halverweegs tegemoet gekomen. (Klemtoon op têgen !).

Tegen-strieën: twisten, debatteren. Zie ook: têgen doon. (Klemtoon op têgen !).

Têgen vallen: tegenvallen.
Wat val y my dáór têgen: wat val je me dáár tegen !
Let op: men zegt ook: Wat val y my dáór *òf !*

Têgenswoordig: tegenwoordig.
Bij het in gebruik raken van *rechtevoort* kwam het vernederlandste têgenswoordig op, verbasterd met een s.

Te-hoop: samen, bij elkaar.
Hee sleug de haan te-hoop: hij sloeg de handen in elkaar (van verbazing).
Wy mott te-hoop anpakken: wij moeten samen aanpakken.
Gedag te-hoop: goedendag samen.
Zö'w met mekaar te-hoop doon ? zullen we samen iets doen?
Man en vrouw te-hoop: man en vrouw samen.

Teien: moeilijk lopen.
Hierin zit kennelijk het woord *tei: teen.* Dus: op de tenen lopen met het ene been (dat korter is) om gelijk te lopen met het andere, m.a.w.: mank gaan.
Dit woord hoeft nog niet ongunstig gebruikt te worden.
(Zie ook: vósselen).

(Nadruk verboden)

RECTIFICATIE!

Bij 148: bouwstraampen.
G. J. N. te Denekamp en G. J. T. te Geesteren, beide trouwe lezers van mijn Abecedarium, corrigeren wat ik schreef over *bouwstraampen.* Het is een gaffelvormige tak (of stok) die bij het ploegen wordt gebruikt om stoppels, ruigten of lange mest, die zich ophoopt tussen ploegijzer en ploegbalk met eén handige beweging in de voor te stoten. Dat zo'n bouwstraampen ook wel eens gebruikt wordt door een ploeger, die zijn geduld verliest om hem tussen de paarden te gooien als deze metwillig of lui zijn, laat zich denken.
Hartelijk dank voor dergelijke reacties van lezers!

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

6/12 '63

DOOR JOH. BUURSINK

T

155)

Te-keende: kinds.
Te-kie, te-kie !: lokroep voor de kippen.
Zie ook: tiekskes.

Teks: tekst, onderwerp, stokpaardje.
Hee hef zo zienen vasten teks; mo'j my nich van 'n teks ofbrengen; ik kan ow ôveral gin teks en oetleg van gêven !
Telgen: potelingen.
Telgenkaamp: stuk grond waarop jonge boompjes (potelingen) worden gekweekt.

Têelder: eetensbord.
Wy hebt gäern wat op 'n têelder: wij eten er graag goed van.
Wa'k van ów te wochen heb, he'k leewer op de schup as op 'n têelder.

Têelderke: schoteltje, ook: boterhambordje.
Maar: *köpke en schöttelke:* kop en schotel.
Een grote schotel, bijv. vleesschotel is: *schöttel.*

Temèt: straks.
In het Nederlands wordt verschil gemaakt tussen: *aanstonds* en *straks:* in het Twents: *voort* en *temèt.*
Voort is dan ogenblikkelijk, *temèt* kan nog wel een poosje duren.
(Zie ook: *met, voort).*

Temeut: tegemoet. Ook: *in de meut(e).*
Voor: tegemoetkomen (i.d.b.v. schadeloos stellen), tegemoetkoming, tegemoetkomenderwijze, ken ik geen Twentse equivalenten. „Ik kom je voor de helft in de kosten tegemoet" is in het Twents: *ik stao ow half.* Woorden als temeutkomming, temeutkommenderwieze zijn onzin. Had men deze woorden vroeger niet nodig, omdat ... men geen tegemoetkomingen kende ?

Temtaosie: verleiding.
Dat was ne hele temtaosie: hij werd danig op de proef gesteld.
Wat ne temtaosie: wat een omslag, geterg.
Het gebruik van dit woord lijkt me nogal plooibaar: men kan het voor allerlei lastige omstandigheden gebruiken (zoiets als trammelant).

Terecht maken: in orde brengen, ook: ontginnen.
Wy hebt et leste stuk vêeldgroond terechte maakt: wij hebben het laatste stuk veldgrond ontgonnen.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

T

156)

Terug (t'ruw): terug, weerom.
Terugleggen: iets achteruit leggen, sparen, achter de hand houden. Ook: *terugzetten.*
Terugzetten: aan de kant zetten. *Ik heb de beuke terugzat, dee kan ik nich leren!:* Ik heb de boeken weer weg gezet, die kan ik niet lezen!
Maar: terug brengen is: weerum brengen: breng dee beuke weerum waor'j ze haald hebt!

Terúúg-óp: uitroep tegen paard: terug!

Teug, tuug: tuig, kleren.
Kistentuug: de beste kleren, die in de kist bewaard worden.
Teug an hebben, ook: in de kleer wêen: zondags gekleed zijn.
Ook: 't beste teug an hebben.

Teumig (tömig): werkeloos.
Hee löp al nen helen zettied tömig: hij is al geruime tijd zonder werk.

Tömig gaon: niets om handen hebben.
Zik inteumen: kalm worden, zijn gemak houden, een toontje lager gaan zingen. *Zo's dy inteumen met dien gevlöök!*

Töven: toeven (ook: teumen).
„Krönnenzomer, teum nog effen", zong Johanna van Buren.

Teuten (töäten): teuten.
Voor de Nederlandse eu-klank heeft het Twents de typische (Fränse) oeu-klank.

Teuterd, teutkaor, teutdeus: teutebel.

Teutery: kletskoek.

Tööt: dronken.
Dit woord begint de laatste tijd ingang in het Twents te vinden, evenals de toast: *„tut"*, bij het aanstoten van het glas. Grappigerds maken er dan van: „Tut, van hier töt an De Lut!"

Voor teu zie verder ook bij töö.

Twentse Taalbank

't Mot zienen tied hebben: dat moet je niet forceren.

't Zal zienen tied wal duren: dat gaat lang genoeg mee. D.w.z.: zo lang iets te gebruiken is, gaat het wel mee.

't Zal mienen tied wal deenen, oetduren: daar kan ik mijn hele verdere leven wel mee uit; zo lang ik leef heb ik daarover geen zorg meer te hebben!

Op tied en plaats: op tijd en plaats.

A'j nich komt op tied, dan lig 'n pot op zied: als je niet op tijd aan het eten bent, vind je de pot leeg.

Oonder de tied: ondertussen. Bijv.: *Hee koomp aalt oonder de tied de kêerk binnen:* hij komt altijd de kerk binnen als de dienst al aan de gang is.

Vuur de tied: voortijdig, bijv. in: Gao'j hen biechten? *Dat zal niks vuur de tied wêen!:* dat zal ook eens een keertje tijd worden!

Hee is nog wa goed by de tied: hij is nog wel goed bij zijn verstand, hij gaat wel met de tijd mee.

Hee is nog a in de reuklosigheid oet de tied kommen: hij is nogal schielijk overleden. *Oet de tied: ouderwets.*

Woo laat is 't nao de tied: hoe laat is het precies?
Dit moet al wel een oude uitdrukkink zijn, omdat we daarin opmerken, dat gevraagd wordt naar de klokketijd, in tegenstelling tot ongevere aanduidingen als: melkenstied, vespertied, hoonderopvleegenstied, berregaonstied, enz., waarmee men zich in het normale dagelijkse leven voldoende kon behelpen. De klokketijd had men nodig voor min of meer officiële aangelegenheden.

Um dee tied, of: um dèn doon: 't zal wal um déé tied hebben west: 't zal in die tijd zijn geweest. *Um dee tied:* destijds.

Met de tied: mettertijd; in de tied: mettertijd.

Intieds: tijdig.

An de tied: het is tijd. 't Is an de tied da'w de beeste weer in 'n stal doot.

Oonder de tied: hee zat oonder de tied (in de kêerk) te slaopen: hij zat tijdens de kerkdienst te slapen.

Tusschentieds: tussentijds.

Nao de tied: na de tijd, na afloop.

Seentetied: sedertdien.

Allens hef de tied, behalve vlöö vangen.

Opmerking over de tijd: aan het begin van deze eeuw werd nog gerekend met plaatselijke tijd, Amsterdamse tijd en spoortijd. Vóór de invoering van de Westeuropese tijd na de tweede wereldoorlog hadden wij, als grensbewoners, bij het grensverkeer ook nog rekening te houden met de *„Pruussche tied:"* tot aan de invoering van de zomertijd hier te lande in 1916 was het in Duitsland veertig minuten later dan hier; in de perioden van onze „zomertijd" was het hier twintig minuten later dan in Duitsland en in de „wintertijd" was het hier dan weer veertig minuten vroeger.

Tiedbook: kroniek.

RECTIFICATIE!

In no. 153 onder *talhôolt* gelieve men te lezen: *Zie ook bósken (boesschen)* — (in plaats van bóksen!)

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

T

158)

Tiedebol: nummer één (Amsterdams: bollebof).
Zie: reetbölleke.

Tiekskes: kippetjes, kuikentjes.
Vooral als stamelwoord geleerd aan jonge kinderen:
„Gees mèt nao de tiekskes hen kieken?"
Lokroep voor kippen en kuikens: *„tê-kie . . . te-kie!"*
(Zie verder: tik-ei).

Zich tieren: luidruchtig zijn.
(Zie ook: àngaon).
De keender hebt zik tierd astetoo, voort könt ze nich slaopen!

Tik-ei: consumptie-ei.
(Niet te verwarren met: *knik-ei:* • knik-ei).
Het woord *tik-ei*, dat vooral gebruikt werd tegen kinderen, doet even denken aan het *eier-tikken* met Pasen.
Normaal is een ei een handelsartikel op de boerderij, en niemand eet graag zelf zijn eigen nering op.
Met Pasen werden de eieren gebruikt als een soort speelgoed *(eiertikken op de Paasweide)* en nadat ze als zodanig hun dienst hadden gedaan en onbruikbaar waren geworden, werden ze opgegeten. Een ei, dat opgegeten wordt, wordt eerst getikt, zodat het woord *tik-ei* beekent, dat het de bedoeling is dat het ei opgegeten wordt. Het kan ook bedoeld zijn als tegenstelling tegen *bröed-eier: broedeieren*, of tegen *eier-met-hakens*, een grappig bedoelde benaming voor de hoopjes kippenmest. Als kinderen stond het voor ons vast, dat de hanen eier-met-hakens legden. Wanneer een ei uitgebroed wordt, tikken de kuikentjes de schalen stuk, ze geven *tikskes* tegen de schalen, en hebben daaraan misschien hun naam *tikskes, tiekskes* te danken.

Timmeren: timmeren, bouwen.
Ne nye schòp by 't hoes timmeren: een nieuwe schuur bij het huis bouwen.
Timmeren is ook: een nieuw huis bouwen door jongelui, die gaan trouwen. Vogels *timmeren* immers ook hun nesten !

Timmerman: timmerman.
In arbeiderskringen waren de verschillen merkbaar tussen fabrieksarbeiders en handwerkslieden, die met een zekere minachting vaak op elkaar neerkeken. Om tot uiting te brengen dat het beroep van timmerman niet die vastigheid gaf als dat van bijv. textielarbeider, en dat een timmerman dikwijls zonder werk zat, had men onder de fabrieksarbeiders het spottende gezegde, dat de vrouw van een timmerman in de mond werd gelegd tegenover een schuldeiser: *„Mijn man is timmerman, 't zit er vandeweek niet an!"* Met de timmerman werd de horlogemaker over één kam geschoren, want een variant op dat gezegde is: *„Mienen man is allosiemaker!"* — Wanneer een huismoeder krap zat, en bijv. de kruidenier eens niet kon betalen, zei ze spottend: „Mienen man is allosiemaker van-de-wèk" en de kruidenier wist dan wel, hoe laat het was.
In Enschede ontstond na de brand van 1862 het gezegde: *„Dat is my ók nen timmerman van zeuven mei"*, waarmee een prutser bedoeld werd. Na de brand van 7 mei 1862 kwam er veel werkgelegenheid waarop veel werklozen afkwamen. Ook wie nog nooit een hamer had vastgehouden kon als timmerman tewerk gesteld worden. Maar hij bleef altijd een „timmerman van 7 mei."

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

T

159)

'n Tik-tak: klok, horloge.
Uitsluitend gebruikt in de kindertaal.
Zie ook: toeterd.
Vindt u het Twents kinderachtig met woorden als tik-tak, tuf-tuf (auto), enz. ? Dergelijke klanknabootsingen komen in het gewichtiger „Hollands" óók wel voor, waar zelfs grote mensen met een ernstig gezicht spreken van hun „rikketik" als ze het hart bedoelen.

Tip: tip, hoek, punt,
'n Stuksken laand, zonnen tip: een stuk grond op de hoek.

Tipdook: een omslagdoek, die met de tip (punt) op de rug werd gedragen.

Tiëgen: tijgen.
An 't wêerk tiëgen: aan het werk gaan.

Tichelwêerk: tichelwerk, steenbakkerij.

Tiek, berretiek: tijk, beddetijk.

Tjalk: talk.
Deze ouderwetse verbastering komen we de laatste tijd niet meer tegen. *Tjalk* of *tjalkvet*, ook wel *päerevet* (paardenvet) was een vetsoort, die in de sterkerij toepassing vond. Als huismiddel tegen verstuikingen en verwondingen, tegen winterhanden en -voeten en tegen allerlei andere kwalen vond het veel toepassing voor uitwendig gebruik.
Het typische verschijnsel van de tussengeschoven j komen we vaker tegen in verbasterde woorden bij, laten we zeggen, de meest primitieve taalgebruikers, zoals: kesjèt (corset), kesjòtten (consorten), pèsjeneel (personeel).
Als ik denk aan het Nederlandse volkswoord kasjeweel (casueel) meen ik te mogen zeggen, dat dit verschijnsel niet specifiek Twents is.

Tierig: levendig.
Tiep: grappig, merkwaardig iemand.
Wat 'n tiep van nen keerl: wat een buitenbeentje.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

T

160)

Toch: tocht.
He'j gisteraovend op 'n toch zetten? is een veel voorkomende vraag aan iemand, die verkouden is, waarmee dan bedoeld wordt: ben je gisteravond uit vrijen geweest?

Toch(t): tocht.
Wy hebt nen helen toch(t) maakt met de fietse: wij hebben een lange fietstocht (tocht op de fiets) gemaakt.

Nen helen toch(t): een hele poos.
'n Aorig töchken: een aardig poosje.
Mo'j mär 'n töchke wochen: je moet maar een ogenblikje wachten.
Zie ook: zettied, zet, zetken.

Toch: zeker, toch!
Dat doo'w ok tòch wa: dat doen we zeker; dat doen we zonder meer; dat doen we ook zónder dat wel.
Waorum he's dat daon? — Um tòch! Waarom heb je dat gedaan? — Dáárom!

Of tòch . . .
is een veelbetekenende aanvulling van een zin, die ook weer zo moeilijk in het Nederlands te zeggen is.
Wy könt 'n paar spaorcênten aaltied gebroeken: atter ees kränkte is of a'w op reis wilt, of tòch . . .: wij kunnen altijd wat spaargeld gebruiken: ingeval van ziekte of als we eens op reis willen, en *afgezien dáárvan . . .*

Todden: vod, slons.
Wat beens toch nen tòdden: wat ben je een slons.
Töddeke, (törke): slonsje. Ook: vodje (niet van papier).

Todden: beuren, zeulen.
(Zie ook: taoschen, vertaoschen).
Daor he'j heel wat an te todden, an te vertodden: daar heb je heel wat aan te zeulen.

Todden is ook: tornen, lostornen.
'k Heb 't hele kleed oet mekaa todt: ik heb de hele japon losgetornd. *Dee nääö bint lostodt:* die naden zijn losgegaan.
Toef (ook wel: koef): kuif, toef.

Mot 't haor d'r kaal of, of wo'j nen toef ('n tuufke)?

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

T

161)

Toen: schutting. (Vergelijk Duits: Zaun.)
Vroeger was een *toen* een omheining van *toenstaken*, met *toens-izer* doorvlochten, in tegenstelling tot een *glint*, een schutting van palen met planken.
Nu is ook het woord *toen* voor *schutting* al weer verouderd, en hoort men alleen nog maar van schutting spreken.
Zie ook: *slyen, slieëten.*

Toeten: (papieren) zak. (Vergelijk Duits: Tüte).
Koffietoeten, sokkertoeten, mèltoeten, enz.
In Enschede is een oud gezegde tegen iemand, die een nogal snuggere opmerking maakt: *„Y könt 't weten, y lêest zeker 'n toeten van Seinhorst."*
Blijkbaar was het vroegere kruideniersbedrijf Seinhorst de eerste, die bedrukte winkelzakken invoerde, waarop dus „wat te lêzen" stond.
Het Nederlandse gezegde: hij weet van toeten noch blazen is hier gewoon vertwentst tot: *hee weet van toeten noch blaozen!*

Toethoorn: (muziek) hoorn of blaashoorn.

Toeterd: toeter, ook: ouderwetse autohoorn.
Tegen kinderen werden wel eens nabootsende geluiden gemaakt om iets aan te duiden, zoals tik-tak voor klok, zo ook: *tuf-tuf* voor auto en *hoant-hoant* voor zo'n auto-toeter; zoiets van: *Woo doot de tiekskes dan? (bij kippen), en: Woo doot de pielkes dan (bij eendjes).*

Töggel: teugel(s).
Maar: de teugels vasthouden is: *de lieën hôolen.*

Töggel wordt ook gebruikt voor een *flinke vrouw*, een *fors meisje: wat ne töggel van ne deern is dat!* (Is nog niet direct ongunstig bedoeld!)

Tög: troep. Ne tög vöggel.
Vermoedelijk afgeleid van *tiegen: tijgen, trekken.*

Tókse, ôole tokse: oud wijf.

Tókkeren...
Daar de Nederlandse *u-klank* (put) in het oude Twents als *ó* werd uitgesproken (Róslaand, de Rótbek, enz.) is het mogelijk dat we hier met een oud woord *tukkeren* te doen hebben (oud-Ned.: tukkebollen is bijv. knikkebollen). Het woord kan dan allerlei toepassingen vinden. Ik hoorde het veel gebruiken om er allerlei werkzaamheden mee aan te duiden, vooral in de betekenis van: *„Wat lig's toch aalt op dee ôole nääimesien te tókkeren..."*

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

T

162)
Ton: toen.

Dit is al een vernederlandsing van het Twents, zoals ik die al uit mijn jeugd ken als stadsplat. Op het platteland en in de steden buiten Enschede is het nu nog vaak: *dón, doo, doow*. In mijn jeugd spraken de oudere mensen ook nog van *doo*, maar dat namen wij als kinderen al niet meer over. Wel zeiden we nog: *doodeetied* (destijds), maar dat veranderde later ook weer in: *tóndetied*. (Zie ook: doow).

Tóndetied: destijds. (Zie boven).

Hierbij moet me een opmerking van het hart. Bij sommige platschrijvers en platpraters kunnen we tegenwoordig een neiging constateren om *geforceerd* Twents te gebruiken. Woorden als *daomaols* (Duits: damals) e.d. zijn daar voorbeelden van. Ik heb er geen bezwaar tegen, dat woorden, die *onnodig in onbruik* dreigen te raken, gebruikt worden in de omgangstaal en in geschriften. Maar woorden als *daomaols*, die wel echt klinken maar het niet zijn, moet men vermijden. Ik houd niet van snobisme, laat staan van Twents snobisme.

Ton: ton; tunneke: tonnetje.

Een tunneke beer: een vaatje bier. (Zie ook: tunnekeberenbos).
Als we vroeger voor het hoesten naar de dokter moesten zei moeder tegen de dokter: „Dokter, den jong mot hoosen (hoesten) of e *oet de tón koomp.*" Dan wist de dokter wel, wat hij aan zo'n holle hoest moest doen.
En nu nog een klein stukje Twentse beschavingsgeschiedenis over ... *de* ton. Schrijvers, die in het begin van de vorige eeuw Twente bezochten, klaagden erover, dat de boerenwoningen niet eens over een g e m a k beschikten. Welnee, men deed zijn boodschap boven een koel of grup. Later werd een ton in de grond gegraven en erop en eromheen een gemak gebouwd, en weer later werd er een „huuske" omheen gebouwd. Iedereen wist, wat er met „ton" en met „huuske" werd bedoeld: „Ister één op de ton, op 't huuske?"
Nog later kwamen er kleine, verwisselbare „tunnekes", die gemakkelijk te hanteren waren en op de akker of boven de mestvaalt omgekiept werden. Dat waren de „kiepeltunnekes", ze werden n.l. omgekiept, om ze te ledigen.
Tonbêezen: kruisbessen.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

T

163)

Tondeldöös: tondeldoos.
Ook: töltelpot.

Een vuuraansteker (voorloper van de moderne sigarenaansteker) in de vorm van een koperen doosje met deksel, gevuld met zwam, dat zeer licht brandbaar is. Met een paar vuursteentjes werd de vlam erin geslagen. Zwam zowel als vuursteentjes waren volop in het veld te vinden. Met de zwavelstokjes en lucifers kwam de tondeldoos uit de tijd, maar ik heb er als kind nog vaak mee gespeeld.

Tonte . . .
Een weinig voorkomend woord, dat ik evenwel niet onvermeld wil laten. Gebruikt als samengesteld woord: *smeertonte*, waarmee een slons werd bedoeld. Het kan een van die vele persoonlijke uitgedachte woordjes zijn, waaraan het Twents zo rijk is. Is *tonte* afgeleid van tondel, welk woord weer in verband gebracht kan worden met *tintelen*? Of is het een verzachtend woord voor . . . nu-ja? . . . heeft men de eerste *k* veranderd in een *t*?

Tong: tong.
Van iemand, die weinig spraakzaam is, wordt gezegd: *Hee is bang dat e de tong eerder verslit as 't gat."*
In het oude boerenplat werd niet gesproken van tong maar van l a p: *stek de lap ees oet:* laat je tong eens zien.
De tong tegen één oetstekken was een vreselijke belediging, en dat i s het trouwens nóg!
Tong in de nösgaten en taan op mekaar: had dezelfde betekenis als: *taan op mekaar en tong d'r tusschen!* (Zie: taan).
Ne lange tong hebben: kletsen, kwaad spreken.
De tong oet 'n haals laoten hangen: achter adem zijn van 't harde lopen. Ook: *hee hef zich de tong oet 'n haals lopen.*
Over de tong gaon: bekletst worden.

Tónneken . . . .
Ook weer zo'n grappig woord, waarvan ik de herkomst niet weet maar het gebruik wel ken. Vermoedelijk in verband staand met: tornen. Ik zal met een voorbeeld het gebruik duidelijk maken:
Dat mêensche weet de boel by mekaar te hôolen: van ôold ny maken en zo, ze hef aalt wàt met de kleer te tónneken . . .

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

T

164)

Too: toe, gesloten, dicht.
Wel hef de duur los laoten? Doo'r em ees gauw too!: Wie heeft de deur o p e n gelaten? Doe hem eens gauw d i c h t!
Ik wol dy opzöeken, mär dow wajs nich i n, ik bin vuur de tooë duur kommen!: Ik wou je bezoeken, maar je was niet t h u i s, ik ben voor de gesloten deur gekomen.
'n Dokter gaf my nen tooën breef met: de dokter gaf mij een gesloten brief mee.
Wy könt mekaar met tooën tuk betalen: wij kunnen elkaar met gesloten zak betalen, d.w.z.: de ene dienst is de andere waard.
Zo'j dat gat (in de groond, in de afrastering, e.d.) *nich 'n maol too maken?* (dicht maken).
't Ister an too: het is zo ver. *('t Ister um te doon!)*
Hee ister naar an too: hij is er erg aan toe, 't is erg met hem gesteld.
Hee har 't er nog nich an too: hij was er nog niet aan toe, hij was nog niet zo ver.
Daor zo's 'n touw um too doon: je moet er een touw omheen doen.
Nen dooën hoond 'n bek toobeenden: een doole hond de bek dichtbinden. (Wordt het toppunt van Twentse voorzichtigheid genoemd).
Een prachtig voorbeeld van welgekozen taalgebruik, ik zou haast zeggen van een aangeboren fijn taalgevoel, tekende ik eens op uit de mond van een oude boerenvrouw van een voorname eenvoud. Ze was in iemand erg teleurgesteld en het was volkomen uit met haar gevoelens van sympathie. Ze zei: *„Dée (vrouw) is my nich leeflijk meer too!"*, d.w.z.: voor die vrouw kan ik geen lieflijke gevoelens meer hebben.

Tóg: overtrek (berretóg).
Toog: tak. Meervoud: töövge.
Er wordt onderscheid gemaakt tussen *rieshôolt* (twijgen) en *tooghôolt* (takken) van een boom.

Toosprekken: groeten.
Hee sprek my nooit meer too: hij groet me nooit meer.

Tooslaon: letten op.
Daor mo'j wal op tóó slaon: daar moet je wel op letten.
Ik hebter voort nich op tooslagen: ik heb er niet direct op gelet, ik heb er geen acht op geslagen.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

T

165)

Tóótas ...
Nen tootas helpen: een handje **helpen**. Ook: *ne haand in de zied zetten.*

Top, töp, töpkes: top, toppen, topjes.
De knienkes hebt de töpkes oet 'n moos vretten: de konijntjes hebben de topjes uit de boerenkool gevreten.

Torf: turf; törf: turven.
Het woord *torf* is verouderd en men spreekt tegenwoordig algemeen van *törf*, zowel enkel- als meervoud.
Moeder droeg ons vroeger wel eens *„as nen tòrf oonder 'n aarm"* om ons veilig aan de overkant van de modderweg te brengen.

Tossen, tossens (gröstossen): graspol.
(Hierover heb ik al eerder uitvoerig gepubliceerd).

Töt: tot (in alle betekenissen).
Ik zei töt den man: ik zei tegen die man ...
Een paar mooie voorbeelden van oud gebruik van het woord *töt* tekende ik weer op:
Wy bint nog femilie töt Lohoes: wij zijn nog familie van Lohuis. En bij een boerderij zag ik een bordje met het opschrift: *Valappels tien cent t o t kilo":* vernederlandst van het oude Twents: *„tien cênt töt et kilo."*

Tötzak: tutzak, jutezak.
Huttentut was hier vroeger een verbouw, dat jute moest vervangen. (Zie ook: schöllook).

Töveren: toveren.

Töverheks: toverheks.
Wij speelden: Anneke-Tanneke-töverheks ...

Töverlanteern: toverlantaarn.
Ook als scheldwoord gebruikt.

Touw: touw, maar ook: weefgetouw.

Töuw: weefgetouwen.
Uit de sociaal-economische geschiedenis van Twente: een gevleugeld woord uit de crisisjaren van stakingen en uitsluitingen in de Twentse textiel-industrie:
„O'w nich zo völ verdeent, is nich zo slim, a'w de töuw mär hôoldt": of we niet zoveel verdienen, is niet zo erg, als we de getouwen maar houden, d.w.z.: als we de werkgelegenheid maar niet kwijt raken.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

T

166)

Traampelen: trappelen.
Wat stao'j te traampelen, kö'j nich efkes wochen ?: wat sta je ongeduldig te trappelen, heb je niet even de tijd ?
Vergelijk: tramplin.

Trad: stap, stappen.
Hee woont dree trad van de kêrk of: hij woont drie stappen van de kerk vandaan.
Wy bint a vroo op 'n trad gaon: wij zijn al vroegtijdig op stap gegaan.
Waor is de moor ? Is ze weer op 'n trad ?: Waar is moeder ? Is ze weer ergens heen ?
Is e met 'n gêeldbuul op 'n trad gaon ?: Is hij er met het geld vandoor gegaan ?
Is e met de dochter van 'n doomneer op 'n trad gaon ?: Is hij met de dochter van de dominee aan de haal gegaan ?
Doo d'r nen trad by op: doe er eens een stapje bij op !
Nen trad wos op de voest: een stuk worst (ter lengte van een stap) in de hand. Zie ook: hanentrad.

Trêen: treden, lopen, stappen, stampvoeten, trappen.
Trêe luk an: loop eens wat vlugger.
Hebt z'ow op 't härt traon ?: hebben ze je op het hart getrapt ?
Trêe nich in de koomest: stap (trap) niet in de koemest.

Trap: trap.
Trappen: trappen, schoppen.
Als we vroeger naar de haarsnijder waren geweest, vroeg moeder, wijzend op ons àl te kaalgeknipte hoofd: *bi'j van de trap of-vallen ?*

Trêemöl: tredmolen.
Vroeger werden de handspinnerijen aangedreven met ne *trêemöl*, waarin honden liepen, maar men heeft mij verteld: *Van Heek har d'r nen bóllen in:* Van Heek had een tredmolen met een stier. ('t Zal wel een os zijn geweest !)

Treffen: treffen.
Dat kö'j net zo treffen ! Ook: *Dat is net zo'n treffen !:* Dat is echt een tref.

Trekbuul: harmonika.
Ook: boekörgel, trekammonika, of kortweg: 't ammonika.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

T

167)

Troef: troef; truuw: troeven.
Wy prebeert de truuw in haan te hôolen: wij proberen de troeven vast te houden.
Ook: nysgierigen troef: nieuwsgierig Aagje.

Trom, trumke: trommel, trommeltje.

Trommen: kloppen.

Tromt daor wèl op de duur: klopt daar iemand op de deur ?
Maar: *dat klopt* is in het Twents: *dat stemt !*
Trop: troep. koppel.

Ne trop schääpe, ne drift schääpe: een troep schapen, een kudde schapen.

Op 'n trop: op een hoop.

Tuf-tuf (stoomfiets): motorfiets.

Tuffel, tuffels: aardappel, aardappelen.
In het Enschedese stadsplat spreken we gewoon van *äerpel.*

Tuk: zak (in kleding).
Ook: een doodlopende straat. Vergelijk Duits: Sackgasse.

Haan in 'n tuk: handen in de zak.

„*Völ geluk in 'n tuk*" is een kwasi-grappige maar onechte nieuwjaarswens.

Tukkerd: kneutje.

Tukstuuwer: zakcent. (Zie: stuuwer).

Tunneke-berenbos:
Een oud kinderspelletje, waarbij twee kinderen een derde kind op de armen dragen en zingen:

„Tunneke-tunneke-berenbos,
waor zölle wy dat tunneke laoten ?
Al in de Haverstraote
al op den Kuupersdiek
daor smiete wy 't tunneke liek . . . "
of:
„al in den Mooyen Hof,
daor smiete wy 't tunneke d'r òf !"
(Enschede)

Zou dit afgeleid kunnen zijn van *beertunneke:* biervaatje ?

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH BUURSINK

T

168)

Tusschen: tussen.

Tusschentieds: tussentijds, middelerwijl.

Tuuten: hoek.

Tuutert um de oren: oorvijg.

Tuug: zie teug.

Tuuschen: ruilen. Ook: toeschen.
Opm.: de ch wordt uitgesproken.

Tuutke: papieren zakje, loonzakje.
De taal van 't tuutke könt ze verstaon: de taal van het loonzakje kunnen ze verstaan !

'n Tweedoonkern: de schemering.
Schemeren is schemmelen, schemeren.

Tweestraampen: gaffelvormige tak of boom, gaffel.
Zie ook: straampen.

Tweernen: twijnen.

Twaalf nachten: kersttijd.
van kerstavond tot Driekoningen.

Tweederlei: tweeërlei.

Twenter: tweejarig paard.
Vergelijk: Enter: eenjarig paard. Men heeft in twenter wel eens de samentrekking gezien van twee en winter . . .

Twente . .

Er ligt tussen Dinkel en Regge een land,
ons schone en nijvere Twente . . .

zegt „het" „Twentse" „volkslied", en zo heeft men wel eens gedacht, dat Twente „tweestromenland" betekent.
Er is niets nieuws onder de zon, want vroeger vergeleek men wel eens dit tweestromenland met Mesopotamië, het land tussen Eufraat en Tigris, het land van de bijbelse „Hof van Eden" . . .
en zo fantaseerde men verder dat het Twents de moedertaal van alle volken is geweest, de stamtaal van alle talen. Maar waar lag dan dat vermaledijde Babylon ?

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

6/1-'64

DOOR JOH BUURSINK

U

170)
Uut, oet: uit.
In sommige delen van Twente is het Ned. uit: *uut* en elders *oet*. Ik heb mij uiteraard aan *oet* gehouden, zodat men hier niet onder *uut* moet zoeken wat men elders onder *oet* zal vinden.

ulk: bunzing.
Twaalf boeren en eenen ulk bint detteen steenkerds — is 'n heel oud Twents gezegde, dat dus niet meer op de moderne agrariër slaat. (Let op: *steenkerd* heeft ook een figuurlijke betekenis, maar daar kan de ulk niets aan doen...)

unster: weeghaak; ook: wicht, gewicht.

upperen: opperen;
upperman, upperleu: opperman, opperlieden;
Opm.: Opperman in de betekenis van hoofdman zal men in het Twents het best vertalen met *öwerste.*
Opperen in: een plan opperen, zal men in het Twents beter vertalen met *öpperen* dan met upperen.

ums: iemand.
Het tegenovergestelde is: *nums, niemand.*
Is daor ums? Nee, daor is nums! (Zie ook: *wel)*

Umstebuurten: om beurten.

Umsgelieks: allicht, onwillekeurig, vanzelfsprekend.
He'j 'n dokter bod daon? Umsgelieks!

Uulke: uiltje, vlindertje.
zik uutern: zich uiten;
Den jong uutert zik zo slecht: die jongen uit zich zo moeilijk.

't uuterste: het uiterste.
Hee lig op 't uuterste: hij ligt op sterven. *Zee löp op 't uuterste (ook: op alle dage):* er zal wel gauw een kindje komen.

Uske...
is een woord zonder betekenis, misschien van öske (?), dat voorkomt in het oude algemeen bekende rijmpje:

Uske-vuske-stro
wel stinkt hier zo?
Dat döt den ôolen birreman
den zo bärmhärtig steenken kan..

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

U

171)

Um: om
In de meeste gevallen is het Ned. om: *um*, ook in samenstellingen. Uitzonderingen o.a.: *omhoog: nao bôven; omlaag: nao daalten;*

umbouwen: omploegen;
Behalve *umbouwen* kan men 't laand ok *ummaken:* met voren afleggen en het zand in de naaste voor werken, zoals dat ook bij het ploegen mechanisch geschiedt; *umstekken* is gewoon *omspitten.*

umbuuten: omruilen;
In 'n umbezeen: in een ommezien;
em úm hebben: dronken zijn;
úmgaon:

daor geet 't wal um, daor kan 't wal um, daor wil 't wal um: daar gaat het, kan het, wil het wel om.

Dat koomp wal um: dat kan wel kloppen, dat komt wel uit. (Ook: *dat kan wal umkommen:* dat zal wel waar zijn !)

Dat koomp zo net um: dat klopt zo precies (met geld).
Daor kaans wal um slaopen: daar kun je wel om slapen. (Als men iemand geen rechtstreeks antwoord wil geven op een nieuwsgierige vraag. Dat hoef je niet te weten !)

umhuuzen: verhuizen;
inhuuzen is: ergens gaan wonen (bijv. bij het trouwen) of bij iemand gaan inwonen.
Verhuizen is ook: *verploondern* en *inploondern*, welke beide woorden tot elkaar staan als *umhuuzen* en *inhuuzen.* Bij *umhuuzen* denkt men meer aan het betrekken van een andere woning, terwijl *verploondern* de daad aangeeft van het overbrengen van het huisraad.

umstrieën: omstrijden, bestrijden.

umtrêent: omtrent; nagenoeg; ongeveer; bijna;

Met umtrêent acht dage: binnen ongeveer een week.

Den poltoo is umtrêent versletten: die jas is nagenoeg versleten.

Dat hoes vaalt umtrêent inéène: dat huis valt bijna in elkaar.

Hee hef de schäöpkes umtrèent op 't dröge: hij is nagenoeg binnen.

He'j de schadden umtrêent dröge ? Heb je de plaggen bijna droog?

Um töch: nietszeggend antwoord op een vraag, waarop we geen antwoord kunnen of willen geven: Waorum hes dat daon ? *Um töch.* Ook wel: *daorum,* of: *zo-mär !* Ned.: *dáárom !*

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH BUURSINK

U

172)

Um: rond, rondom;
in allerlei betekenissen, ook in samenstellingen en zowel letterlijk als figuurlijk. Als kind gingen wij wel eens een weddenschap aan om een cent. Als de verliezer dan moest betalen kon hij er zich af maken door te zeggen: we hebben *om* een cent gewed, waarbij hij dan met de vinger een rond-draaiende beweging maakte. De eerste taalconflicten waren daarmee geboren.

umdräeien: omdraaien, omkeren, ook: rond draaien;

umdrêentelen, umdrammen: rond hangen;

umgaon: omgaan, rondgaan;

't Verhaal geet um: het verhaal doet de ronde.
'n Recht of een ambt kan ook *úmgaon:* van de een op de ander overgaan, beurtelings op alle rechthebbenden.
Wat zol d'r in nen ezzel umgaon? Wat zou er in een ezel omgaan?
umkeren: omkeren, omdraaien;
Keer dy ees um: draai je eens om.
Umgekeerd is ók wat wäerd: het omgekeerde is ook wat waard!
Nen umgekeerden pannekooken wordt wel gezegd van iemand, die tot een ander geloof overgaat of die van een ander geloof is overgekomen.

úmkommen: omkomen, rond komen, uitkomen.
Hee is van aarmood úmkommen, umdat e van zien inkommen nich úm kon kommen en dat kan joo ok wal úmkommen! (Zie ook: *umgaon.*)

úmlopen: rond lopen; umlöper: landloper; umleupsel: landlopers.
Ik gao luk úmlopen: ik ga een straatje rond.

umroopen, umröper; omroepen, omroeper;

umslag; omslag; ook: enveloppe;
Mo'j daor zo'n umslag van maken? Is daar zo'n omhaal (van woorden) voor nodig?

umslagdook: omslagdoek;

umstaon: omstaan, zich omkeren;
In den weenkel geet heel wat umstaon.
Stao ees um! Of: *Gao'r ees umstaon!:* Draai je eens om!

umtoo: rondom, omheen;
Been d'r nen draod um too: bind er een touw om! (Maar hier kan *too* ook bij binden horen!)
D'r löp nen graven umtoo: er loopt een gracht omheen.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

V.

173)

De V is 't vuurnaamste,
waorop ik bouw en vertrouw:
now raod my: is 't nen vyaand ? is 't 'n vrêendschop ?
óf ... is 't soms ... ne v r o u w ?

Vaa(r) en moo(r): vader en moeder.
In plaats van mijn, jouw, zijn, onze, hun vader en moeder zeggen wij in het Twents: *de vaar*, en: *de moor*. Zo ook: *de vrouw*. (Maar een vrouw, sprekende over haar man, zal zeggen: *mienen man*).
Een typisch primitief taalgebruik is het volgende. Een moeder, die tegen haar kinderen spreekt over hun (afwezige of overleden) vader, zal zeggen: *wat ow vaar is (was)...* Bijvoorbeeld: *Wat ow vaar was lèèr aalt zo naa gäern met de kousenveut in 'n ôvend:* jullie overleden vader lag altijd zo graag met zijn kousenvoeten in de oven (van het fornuis).
Zie hierover verder bij: *wat*.
Pappa en mamma werd bij gewone mensen niet gezegd. *„A'j ginne bel an de duur hebt mo'j de keender gin pappa en mamma laoten zeggen!"* Een bel aan de deur was een statussymbool voor de betere standen. Boerenmensen plachten wel tegen *stads*kinderen te spreken over hun pappa en mamma.

Een „vaar-en-moor-fietse" is ... een tandem!
Nog iets over de *uitspraak* van *vaa(r)* en *moo(r)*.
Het uitspreken van de uitgangs-r komt minder in de stad dan op het platteland voor. In de stad wordt in alle drie: *mooder, moor* en *moo* de *oo* uitgesproken als in *mooder*. Op het platteland heeft de *oo* van *moor* en *moo* een ombuiging naar de *a*, dus: *moo-ar, mooar, mooa*.
In het stadsplat klinkt dat *mooar* wat ruw, en men denkt daarbij onwillekeurig aan een vrouwtjesdier, met name konijn: een fors vrouwtjeskonijn is dan ne *mooar*, ook wel: *meur (möer)*, verkleinwoord: *'t möerken*.
Een mannetjeskonijn is echter niet *de vaar* maar: *de ram*. Het vaderschap speelt n.l. bij de dieren geen rol.

väerig: lett.: vaardig; ook: *klaar, gereed*. (Vergel. Duits: fertig). *zik väerig maken:* zich gereed maken; *bi'j väerig vuur de reize? He'j dat pak väerig koft?:* heb je dat kostuum klaar gekocht, m.a.w. is dat een confectiepak ? *(Of he'j 't laoten maken?:* of is het een maatkostuum ?)

väerken: varken.
Zie ook: hósmänneken, kuurken.
Een *gilte* is een vrouwtjesvarken, een *beer* een mannetje.
Een gesneden beer is een *bôorg*, ook: *vóór*.
Een ondeugende jongen of meisje wordt ook wel eens „varken" gescholden; nooit echter „väerken." (Zie ook: *'n aander)*

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

V

174)

Vak: vak, ambacht.
Als een mooi voorbeeld, hoe ongemerkt het school-Hollands het Twents beïnvloedde, wil ik het woord „vakje" noemen. Was in alle gevallen één klein vak een „väkske", in de schoolbank was het het „vakje", en dit woord werd volkomen als een Twents woord ervaren: *ik heb de griffeldeus in 't vakje legd.* En zo zijn er tientallen van woorden te noemen, waarbij hetzelfde verhollandsingseffect van het Twents geconstateerd kan worden.

vakwêerk (ry-muren): vakwerk.
De muurvlakken van een oude Saksische boerenwoning bestaan uit balken, die de wand in vakken verdelen. Die vakken werden gevuld met een vlechtwerk van rijshout, die volgesmeerd werden met leem. Later werden ze dichtgemetseld met stenen. Zo'n huis heet nog vakwerkhuis.

val: val; vallen: vallen;
ineen vallen: in elkaar vallen; *oeteen vallen:* uit elkaar vallen.

ôverval, vallende zeekte: toevallen.
't Vaalt wà, mär nich mèt: 't valt wel, maar niet mee!

't Vaalt zo 't vaalt: zoals het uitvalt.
Hee löp ôver nen bêerg en vaalt ôver nen gröstossen: hij valt over kleinigheden.

vam: van, familinaam.

Woo heet y van vàm?: hoe is je familienaam?

He'j ginnen vam?: kun je niet zeggen, hoe je heet?

vangspöllen: opvangen, krijgertje spelen;
vannys: opnieuw;

Niet verwarren met: *van nys* in bijv.: *wat gif de kraant vandaag van nys?:* wat brengt de krant vandaag *voor* nieuws?

vanzölf: vanzelfsprekend; ook *vanzölfs, vanzöls.*
Evenals de uitdrukking *um tòch* konden wij als kind de uitdrukking *vanzölf* zo prachtig gebruiken om een ontwijkend antwoord te geven op een àl te pertinente vraag. Bijv.: *Wat he's zwatte haan, woo koomp dat?* (Hoe kom je aan die vuile handen). Antwoord: *Vanzölf! — Waorum he's de haan nich wasschet? — Um tòch nich!* (Het laatste woord was echter nogal brutaal en leverde steevast een oorvijg op!)

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

V

175)

vaoren: varen (plant); meerv.: vaorens.
Hierbij wil ik enkele voorbeelden geven om aan te tonen, dat men niet zomaar de Nederlandse *a* in een Twentse *ao* om kan zetten om goed Twents te krijgen. (Zie ook bij: straal !) Het Ned. *varen* is ook in het Twents *varen: wy gaott met 'n bootje op 'n Dinkel varen* ! Maar het Twents gebruikt *varen* ook wel eens voor *rijden* (vergelijk Duits: fahren), hoewel *rijden* in 't algemeen *jagen* is. (Zie ook: jagen).
Het Ned. *varen* (plant) is *vaoren*, maar dat is verouderd Twents. Het Ned. *voeren* (van vee) is *vooren*. Het Ned. *voeren* (rijden) is *vöeren, veuren*. Het Ned. *voer* (hooi) is een *voor*. Het Ned. *voor, vore* is *voor*. (Zie ook: veur, vuur, voor).

vasselaovend: vastenavond;
Hee is zo drok as de pan op vasselaovend !

vast: vast, dicht, gesloten;
De duur zit vast: de deur zit op slot.
Los en vast good: roerend en onroerend goed.
De weend hef zik vast zat: de wind zit vast in één hoek.
Hee hef de weenden vast zitten, was e mär wat los in 't lief: hij heeft last met de spijsvertering.
Vast voor: vast voedsel (geen soep).
Vast waor !: vast en zeker ! *Vast weer:* stabiel weer.
Vaste verkering en gin schungelery: vaste verkering.
Daor loop y ow vast; dee weg löp zik vast: dat is een doodlopende weg.
't Zit op 't gêeld vast, hee zit nog a vast an 't gêeld !
Voor: ik ben alvast begonnen wordt ook gezegd: *ik bin a vus begonnen !*

vasthöälderkes: handvatten; ook bijv.: panlappen.

vasthoalden: vasthouden;

vast houwen: vast nägelen: vastspijkeren; ook: dicht spijkeren.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

V

176)

vat: vat;
in 't vat maken: inzouten;
Sniebonen, zoerkool in 't vat maken.
'n Ribken oet 't vat: gezouten ribvlees.
Sniebonen, zoerkool oet 't vat: gezouten snijbonen, zuurkool.
Wat in 't vat zit, wil goed pekkelen: wat in 't vat zit verzuurt niet.
He'j nog wat in 't vat ?: heb je nog wat achter de hand ?
Een vraag, die men een bekende stelt om naar zijn omstandigheden te informeren: *Wil 't nog pekkelen in 't vat ?* Men kan daar van alles mee bedoelen: gaan de zaken goed ? loopt alles naar wens ? heb je geluk in de liefde ?
Oet 'n aander väetke tappen: uit een ander vaatje tappen.
vat: oude inhoudsmaat, 100 liter;

vechten: vechten, ruzie maken, kibbelen; zie ook: katvechten.
zik vechten: onenigheid hebben; redetwisten;
Lao'w oons daor nich um vechten: laten we daar niet over redetwisten.

't vêeld, de vêeldgroond: veld, veldgrond;
Onder *vêeld* wordt de ongecultiveerde grond verstaan, in tegenstelling tot de *bouwgroond* (de akkers), die *grösgroond* (de weiden), *'t äerpellaand* (aardappelveld), enz.
Maar bij elk huis ligt wel een *bleekvêeldke*, waarop de witte was te drogen en bleken wordt gelegd.
Men gaat *in 't vêeld, nao 't laand*, en men is *in 't vêeld* en *op 't laand*, ook wel: *in 't laand*. Maar men woont *an 't vêeld*.
ne vêeldôvend met zaandtösse: een uit zand opgebouwde veldoven om stenen te bakken, zoals dat hier honderd jaar geleden geschiedde.

veer: ver, ook: vier;
hee koomp van veer: hij komt van verre;
veerders: verder, nog meer;
veerders har e nog hoonder: verder hield hij nog kippen;
wat 'r veerders nog vuur is vallen: wat er nog meer gebeurd is;
Maar: *veer* en *veerders* zijn in het stadsplat sterk verouderd.
(Zie ook: wied, wieder, wieders)

veerduit: halve stuiver.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

V

177)

'n veerel: een kwart;

'n veereljaors: een kwartaal;

veer 't half veerel: drie en een half kwarten;

vêerf (verouderd: vaarf): verf;

't veerkaante wêerk: lett.: het vierkante werk;
Hiermee wordt bedoeld: a) het vakwerk van een oude boerderij; b) de bedstede.

veil: dweil; veilen: dweilen;

vekaansie: vakantie;

vel: vel, huid;
Wat he's dow 'n mooi vel: wat heb je een mooie huid.
't Was 'n vel van 'n wief: een onaangename vrouw, haaiebaai
Wo'j 'n spier op 't vel hebben: wou je een pak slaag hebben?
Oet 't vel springen: in woede uitbarsten.
't Vel (vly) van de melk;

velen: zie *felen.*

veil: veil, vel, te koop zijn; *veilen:* verkopen.
Wat nen veilen hoond: een scherpe, waakse hond.
Hee ister veil op: wordt gezegd van een dienstklopper, maar ook van een liefhebber of een kooplustige.

velicht: hoorde ik wel eens gebruiken voor wellicht.
Vergelijk Duits: vielleicht.

vèndaamp: veendamp; de rook van veenbrand. (Vergel. Duits Dampf: rook). Vroeger werd hier veel boekweit verbouwd, waarvan weitenmeel gemalen werd voor de pannekoek. De bemesting van het veenland, waarop de boekweit werd verbouwd, geschiedde veel met de as van het veen, dat men daartoe afbrandde. Het afgebrande land diende uiteraard ook voor de boekweitverbouw. De wit bloeiende boekweit moet in het voorjaar een prachtig gezicht hebben opgeleverd midden in het veen. De „vendaamp" trok uren ver in de omtrek over stad en dorp. Ik herinner me dat „voorjaarsverschijnsel" nog heel goed uit mijn jeugd.
Een schertsende uitdrukking was *„snee met vèndaamp";* deze twee konden n.l. nooit samengaan, omdat in de regel het voorjaar dan al vrij ver gevorderd was. De uitdrukking had ongeveer dezelfde betekenis als de tijdsaanduiding: *„As pinkster en paosken op eenen dag valt!"*
De *„vèndaamp"* trok als een dichte, grijze mist over het land, zodat vaak zelfs de middagzon er niet doorheen kon komen.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

V

178)

vêenster: venster;
dat zit ginnen boer in 't vêenster: daar heeft niemand hinder van;
een oetvêensteren: iemand een uitbrander geven.

vêenten: jongens; (in sommige delen van Twente).
In dit verband kwam ik een veelzeggende uitdrukking tegen: *vêententon* voor jongens-w.c., welk volkswoord vroeger nog niet bepaald een ordinair woord hoeft te zijn geweest.

veralteraosie: ontsteltenis;

veraltereerd: ontsteld;
Ik bin glad veraltereerd: ik ben helemaal verbluft.

verbeen, verboan: verbieden, verboden;
Woo vaak mo'k ow 't zölde verbeen ?: Hoe vaak moet ik je hetzelfde verbieden ?

zich verbêergen: zich verbergen, oorspronkelijk in figuurlijke betekenis. (Zie ook: *zich verdoeken).*
Zich verbêergen in de betekenis van: zijn emoties verbergen, komen we tegen in de uitdrukking, die ik eens ergens opving: *hee weet zich nich te verbêergen van gäerne lieën möggen:* hij weet zijn verliefdheid niet te verbergen.

verbidden: iemand tot andere gedachten brengen;
Hee wus 'n heer te verbidden van em achter de töw hen te willen doon: hij wist de directeur te bewegen hem niet te ontslaan.

verbiesterd: verbijsterd;
Ik was glad en al verbiesterd: ik was hevig verbijsterd.
Zien haor stun verbiesterd, hee har de haor verbiesterd um 'n kop hen hangen: zijn haar hing verbijsterd om zijn hoofd.
Zie ook: biester, op 'n biestern.

verbouw op 't laand: landbouwprodukten;
Woo he'j 't met 't verbouw ?: hoe staan de gewassen erbij ? of: hoe staat het met je bedrijf ?

verdacht (ook: bedacht);
Ik waster voort nich op verdacht: ik was er niet direct op voorbereid.
Vuur dat e d'r op verdacht was: voor hij erop bedacht was.
Zie ook: oonverdachens.

Verdàn of vedàn: vooruit, voorwaarts, verder;
Vedàn mär weer !: vooruit maar weer !
Vergelijk: *alvedàn:* onophoudelijk; *alvedàn vedàn:* onophoudelijk voorwaarts; *danvedàn:* tegen die tijd; *nouvedàn:* nu, langzamerhand.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

V

179)

verdeenen: verdienen;

verdêenst: verdienste, loon, salaris; inkomen;
Van een weduwe, die onverzorgd was achtergebleven, werd vroeger vaak gezegd: *ze hef 't verdêenst in 't graf zitten.*

verdiffederen: redderen, begrijpen, verwerken;
Kan in allerlei betekenissen gebruikt worden.
Ik kan dee nye kemoosies ammaol nich meer verdiffederen: ik kan die nieuwigheden niet allemaal meer bijhouden.
Zee kan de hoeshâölinge nich meer verdiffederen: ze kan de huishouding niet meer (be)redderen.
Dat geet my bôven de kips, dat kan ik ja alle nich verdiffederen: dat gaat boven m'n pet, ik begrijp dat allemaal niet zo goed.

verdoeken, zich verdoeken: zich verschuilen, verbergen;
(Zich doeken is: zich bukken; *doeken* is: duiken. Een duiker is echter niet: doeker, maar *duuker !)*

verdoek-my spöllen: verstoppertje spelen;

verdoeren: verduren;

verdoon; lett.: verdoen;
Zien gêeld verdoon an alle snipsnaorderykes: zijn geld aan allerlei waardeloze snuisterijen nutteloos uitgeven.
Woovöl verdöt dee laamp?: hoeveel verbruikt die lamp (aan petroleum, gas, stroom) ?
Dat verdöt nog al wat: dat loopt er nogal in !
Töt zien verdoon hebben: te zijner beschikking hebben.

zich verdoon: zich vergissen, zelfmoord plegen;
Dow verdös dy !: je vergist je !
Den birreman hef zik in 'n bóksenreem verdaon: de bedelaar heeft zich aan zijn broekriem opgehangen.
Ik har my in 't hoesnommer verdaon: ik had mij in het huisnummer vergist.

verdreeten: verdrieten;
Dat verdröt my slim: dat verdriet mij erg.

verduld: stopwoord !
Welverduld, zaste nao de moor hören?: Welverdraaid, zul je naar je moeder luisteren ?

vereensd, verêensen: eenzaam, vereenzamen;
Daor verêens y zo in: daarin kom je zo alleen te staan.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

V

180)

verêerven: erven, overerven;
De groond verêerft met de boerdery: de erfgenaam van de boerderij erft de grond erbij.

verflódderen, verflóddering: lett.: verfladderen.
Bij een devaluatie *geet 't gêeld ammaol nao de verflóddering.*

vergaon: vergaan;
't Ister em wa nao vergaon: hij heeft zijn verdiende loon.

vergangen: vergaan;
Vergangen zöndag: jongstleden zondag.
Vergangen jaor: vorig jaaar.
Vergangen tied: verleden tijd. *Vergangen tieden:* voorbije tijden.
In vergangen tied: vroeger, de vroegerdag.

vergangenheid: verleden;
Oet de vergangenheid: uit het verleden.
Hee lêeft in de vergangenheid: hij leeft bij het verleden.

vergetten: vergeten;
Dat zal my nich licht vergetten: ik zal dat niet licht vergeten (Hierin moet men niet een primitief gebruik zien van het pers. vnw., maar een feitelijk gebruik van het pers. vnw. in de objectsvorm in plaats van de onderwerpsvorm. Vergelijk het Ned.: dat lust *mij* niet, is veranderd in: dat lust *ik* niet, maar in het Twents kan men nog wel zeggen: *dat lust my nich!* Zo ook: *dat verget my nich:* dat vergeet ik niet. Wel is nog in het Ned. vast blijven zitten: *dat heugt mij niet: dat heugt my nich!*).

vergetzam: vergeetachtig;

vergêven: vergeven, maar ook: vergiftigen;
Hee hef zik vergêven: kan betekenen dat hij (bijv. bij het kaarten) verkeerd gegeven heeft, maar ook dat hij zelfmoord gepleegd heeft door het innemen van vergif.
He's 'n gaskranen los laoten staon? 't Hele hoes is vergêven van 'n staank: het stinkt er vreselijk naar gas.
Vergèmmie: krachtwoord, dat letterlijk vergeef-me betekent.

vergissen, vergis: vergissen, vergissing;
't Was 'n vergis: het was een vergissing.
By vergis: bij vergissing, abusievelijk.
Vergis-my wà weer ôver: wordt gezegd als men zich vergist heeft en onmiddellijk die vergissing wil herstellen.

vergrötterd: vergroot.
In het moderne stadsplat is vergroot gewoon *vergroot.*

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

V

181)

verhakstukken: redderen, vereffenen;
Ook: *verhapstukken.*
Dit woord zou oorspronkelijk betekenen: van nieuwe hakken voorzien.
Wy hebt nog wat met mekaar te verhakstukken: wij hebben nog iets samen in het reine te brengen.

verhuuzen: verhuizen;
Zie ook: *umhuuzen, ploonderen, verploonderen.*
Verhuuzen is momenteel nog het gangbare woord, de andere zijn verouderd.

verjäördag: verjaardag;
Sommigen zeggen ook: *verjaordag.*
Een verjaardag was een van de weinige gelegenheden om elkaar de hand te drukken, maar dan alleen de jarige (en ook nog niet eens altijd, want eigenlijk hebben wij een hekel aan handjes-geven). Men kan zeggen bijv.: Bennad, ik filseteer ow wal met owen verjäördag en ik wêens ow nog völle jaoren d'r by... Of: walgefilseteerd.... enz. Maar in mijn jeugd leerden wij te feliciteren met de *vermeerdering van jaoren,* zoiets als: *Ik filseteer ow (dy) met diene vermeerdering van jaoren en ik hoop da's d'r nog völle jaoren by magt lêven.*

verkeerd: verkeerd, ook: niet goed te spreken;
Hee har 'n kop verkeerd staon: hij was in een slechte bui.
Ik bin glad en al verkeerd: niet goed in orde.
Hee was verkeerd met de vrouw, helligheid astetoo: het was mis met die twee, altijd zware ruzie.
De baas was verkeerd op Gait: de baas had de pik op G.

verkild: kil, koud geworden;
De haan bint my luk verkild: ik heb wat koude handen.
Pas op, da'j ow nich verkilt: pas op dat je geen kou vat.
(Zie ook: vreezen).

verklagen: (iemand) aanbrengen, aanklagen;

(ver)klummeren, (ver)klummerd: (ver)kleumen, verkleumd.
verknooien: verknoeien:

Verknooien hoeft niet altijd ongunstig te zijn. Men kan er ook zoiets als verknutselen mee bedoelen, in elkaar knutselen, samenstellen. Bijv.: *Moor, doo my nog ees luk sókker in de pap! — Ach jong toch, ik hèb d'r al zo völ sókker in verknooid.* (De overweging hierbij is, dat pap evengoed zónder suiker gegeten kan worden en dat dus de suiker in de pap nutteloos verbruikt, verknoeid wordt).

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

V

182)

verknötteren: verkreuken;
Ik verknötter my van plezeer: ik heb veel plezier, ook wel: ik heb leedvermaak.
Mien pak is heemaol in de verknöttering kommen: mijn kostuum is helemaal gekreukeld.
Men kan dit woord ook zonder bezwaar voor allerlei figuurlijke toepassingen gebruiken, zoals:
Hee hef aardig wat gêeld verknötterd: hij heeft heel wat geld verspild, verdronken. *Hee har d'r zeker 'n stuk of acht (ver)knötterd:* hij had minstens acht borrels gedronken.
Heb z'em dáór êven (ver)knötterd!: hebben ze hem dáár even toegetakeld!

verknuppen: vertikken;
Dat päerd verknupt et um ók mär éénen trad àn te gaon: dat paard vertikt het om ook maar één stap te verzetten.
Dat verknúp ik: dat vertik ik!
Ik bin d'r glad in verkommen: ik ben helemaal de draad
verkommen: verwaarloosd:
kwijt.
Wat zut e d'r verkommen oet: wat ziet hij er verwaarloosd uit.

verkummeren, verkummerd: verkommeren, verkommerd;

verlakken, verlakkery: beetnemen, verlakkerij;
Hierin zit kennelijk het woord *lak*, dat flauw betekent.
Eén verlakken is dan: flauwekul met iemand uithalen.

(ver)lakschouwen: critiseren, aanmerkingen maken;

verleegen: iemand iets voorliegen, maar ook: verloochenen;
Hee verlög de hele wereld: hij maakt iedereen wat wijs.
Petrus verleug Jezus, en wy hebt Hem ammaol wal-ees verlôgen: Petrus verloochende Jezus en wij hebben Hem allemaal wel eens verloochend.

verlèn, verle(dde)n: geleden, verleden;
In het stadsplat is dit een verouderd woord. Tegenwoordig is het: verleden, geleden, leden.
Zie ook: *lèn.*

verloop: verloop;
Dat mo'j mär op zien verloop (beloop) laoten: dat moet je maar laten lopen zoals het loopt.
Een merkwaardig gebruik van het woord tekende ik weer op in het volgende gezegde: *'n Kleersnieder zêe y hebt wa 'n mooi verloop,* waarmee hij een goed geproportioneerd lichaam bedoelde.

verlopen: verlopen; verdwaald;
Wy hebt oons lilk verlopen: wij zijn helemaal verdwaald.
'n Verlopen tiep is dat: wat een verlopen vent.

verluuden: verluiden, met klokgelui een sterfgeval aankondigen.
Wanneer d'r één störf, wör e voort verlod.

Twentse Taalbank

V

183)

verneelen: vernielen;

vernemmen: vernemen; waarnemen, constateren;
Ik vernem nooi meer wat van hem: ik hoor of zie nooit meer iets van hem.

vernemstig (ook: vernimstig, vernömstig, vernumstig): vernuftig (vergel. Duits vernünftig) intelligent, snugger, maar vooral: vlug van begrip.

vernyen: benieuwen, nieuws mededelen;
't Zal my vernyen (beter is: benyen): 't zal mij benieuwen.
Wat wo'j my vernyen?: wat wou je mij voor nieuws vertellen?
Zie ook: benyen, nyen.

verpatsen: verkopen;

verploonderen: verhuizen;
By an 't verploonderen? Mär ik wus nich ees da'j gungen verhuzen: Ben je met de verhuizing bezig? Ik wist niet eens dat je ging verhuizen.
Zie ook: ploondern, verhuuzen, umhuuzen.

verrêenten en inlössen: (hypotheek) rente betalen en aflossen;

verrinneweren: grondig beschadigen;
Van: ver-ruïneren.
Hebt my de katten 'n helen bloomenhof verrinneweerd en vertesteweerd: daar hebben de katten mijn hele tuin vernield.

verscheeten: verschieten;

verschel: verschil van mening, geschil;
Wy hebt 'n klein verschel, lao'w dat ees êven bekieken: wij hebben een klein meningsverschil, zullen we dat even uitvechten?

verschotten: lett.: verschoten;
Den jas is heemaol verschotten: die jas is helemaal van kleur verschoten.
Wat is dat mêens verschotten: wat is die vrouw mager geworden.
(Kan men hier denken aan het „verschieten" van bloemen en planten, die te lang en te dun worden?)

verschorten: interesseren;
Wat könt my al dee leu verschorten: wat kunnen mij al die mensen interesseren!
(Ook: schorten).

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

V

184)

verschuulken: verschuilen;

versjachelen, versjacheren: versjacheren;

versjasken: verdrinken, verspillen van geld;

verslateren: verwaarlozen;
'n Dokter hef dat verslaterd, hefter met hèn slaterd: de dokter heeft dat verwaarloosd.
Hee hef zien wêerk verslaterd.

verslieren: verwaarlozen; vergooien;
Hierbij denk ik aan het woord *slieren* voor glijden op een ijsbaan.

verslikkeren: versnoepen;
Zie: slikkeren, slikkerspul.

versoepen: verzuipen;
Waor dêenk y an? An de versoppen dubbelkes!

verstaand: verstand;
met verstaand: met overleg;
Ik wil 't verstaand d'r-by hôolen: ik wil mijn positieven bij elkaar houden, ik wil met overleg handelen.

verstaon: verstaan;
zich verstaon: een goede verstandhouding hebben;
Ik wil my daor eerst ees nao verstaon: ik wil daar eens eerst naar informeren.

verstôorven, verstörven: overleden;
Zien vaar verstôorven (ook: *wat zien vaar was):* wijlen zijn vader, of: zijn vader zaliger.

verstoppen: verstoppen, verbergen;
Ook: verstoppertje spelen.

vertaoschen: vertorsen;
Den steen he'j heel wat an te vertaoschen: aan die steen heb je heel wat te torsen.
Zie ook: toaschen.

vertesteweren: vernielen; verwaarlozen;
Den birreman zag d'r slim vertesteweerd oet: die bedelaar zag er erg verwaarloosd uit.

vertrêen (zich): zich vertreden, gaan wandelen;
Men kan zich ook *vertrêen* door mis te stappen.
Maar bij het begaan van een misstap kunnen we niet bij vertrêen terecht.

vertrokken: afgetrokken;
Hee zag d'r a zo vertrokken oet: hij zag al zo afgetrokken uit.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

V

185)

vervrezen, vervroren: bevriezen, bevroren;
Er is wel een subtiel verschil tussen *bevrezen* en *vervrezen:* *'t water bevrös in 'n graven:* het water bevriest in de sloot; *de leste bloomen in 'n hof bint vervroren:* de laatste bloemen in de tuin zijn kapot gevroren.

veerweg, verweg: verreweg;

verwulft: uitspansel;

verzetting: hypotheek (verouderd);

verzôorgen: verzorgen;
Maar: *verzôorgd* is ook: *bezôorgd.*
De ôole leu bint in 't bejaordenhoes wal bezôorgd, (wal verzôorgd), in alle geval kriegt ze äere verzôorging.

vet: vet; sju;
Vet wil aalt bôvendrieven, al is 't ok van nen hoond: vet drijft altijd boven, al is het ook van een hond. (Wordt gezegd van iemand, die veel praats heeft).
Wy hebt nog wat in 't vet: we hebben nog iets prettigs in het vooruitzicht.
Een zien vet gêven: iemand op zijn nummer zetten.

vetpriezen: vetprijzen; Zie: visites.

vetsoppen: vetpot;
't Is daor ók gin vetsoppen: daar is het ook geen vetpot!

veur: vuur;
't losse veur: de open haard;

vöör, vuur: voor;
Hee steet vuur de duur: hij staat voor de deur.
Mo'j vöör acht uur kommen: moet je voor acht uur komen.

Opmerking:
Hoewel dikwijls *vöör* en *vuur* door elkaar wordt gebruikt, heb ik de indruk dat, vooral in het oudere Twents, *vöör* wordt gezegd waar de Duitsers *vor* zeggen en *vuur* waar de Duitsers *für* zeggen.

Welke lezers willen mij daar hun mening eens over zeggen?

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

307.64

DOOR JOH. BUURSINK

V

186)

viefkop: vijfkop (inhoudsmaat);

viefschacht: vijfschachts weefsel voor vrouwenrokken;

viefveerel: lett.: vijf vierden;
De weg op viefveerel maken: de weg (wandeling) onnodig lang maken. Als we vroeger erg laat uit school thuis kwamen, vroeg moeder: *he'j de weg op viefveerel maakt?*

viemen: zie wiemen;

vieraovend maken: een feestavond houden;
Vergelijk Duits: Feierabend machen.
Geen populaire uitdrukking in Twente.

vies: vies;
Vies van iets wêen: een afkeer van iets hebben, iets vies vinden.
Vieze väerkens wodt nich vet: varkens die overal vies van zijn, worden niet vet.

viesteren: zie fiesteren;

vinger: vinger, vingers;
Y zölt de vinger d'r nogees nao likken: er komt een tijd, dat je wel graag wilt hebben wat je nu versmaadt.
Lik an 'n vinger: met de vinger iets nemen om te proeven of te snoepen, bijv. uit de strooppot of (en dan met een nat gelikte vinger) uit de suikerpot. De vrouwen proefden de boerenboter vroeger op de markt ook door er iets met de nagel van de duim uit te halen.

Nen häendigen vingerklaos: zakkenroller, gauwdief.
Ook in Twente hadden de vingers elk een eigen bijnaam, en hoewel die overal verschilden, wil ik enkele noemen, die misschien door de lezers aangevuld kunnen worden: de duim *doemeling* of *loezenknäpper* (luizenknapper); wijsvinger: *pottenschraper* of *vingerling;* middelvinger: *lange Jaap* of *langeman;* ringvinger: *ringeling* of *korte knaap;* pink: *'t kleine ding* of *lutkevinger.*

vingerpraoten: vingerpraten;
werd vroeger veel in de fabrieken gedaan.

vingerhaansche: vingerhandschoenen;
in tegenstelling tot (Grolse) *voeshaansche.*

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

V

187)

visiten en mäölkes: visites en maaltjes;
De Twentenaren waren echte liefhebbers van visites en maaltjes bij alle mogelijke gelegenheden.
Cato Elderink noemt o.a.: *maaksmäölkes, greunmaakvisiten, broedstraonen, brulften, deupmaolen, jachtvisiten, vetpriezen stipvisiten, boonendeunen,* en zelfs bij het zuurkool snijden was het een plezierige dag. In onze dagen houdt men nog de *richtmäölkes,* als de bouw van een nieuw huis zo ver gevorderd is dat men het dak kan gaan richten. Bekend zijn ook de vroegere *spinvisiten,* de *ny-jaorsvisiten, de mestmäölkes,* het *boksennemmen,* enz.

vlak: vlek, vlak, plak;
Ne vlak stoet en ne snie brood: een plak wittebrood en een snee roggebrood.
Hee har ne hele braandvlak op 't gezicht: een brandvlek.
Vergelijk ook: *vlakken met vlakgummi:* met gum (vlakgum) vlekken van het papier weghalen.
Vlak vuur de duur: vlak voor de deur.

vlakby: dichtbij;

vleeger: vlieger;
'n Vleeger oplaoten: de vlieger oplaten.

vleegeren: vliegeren;

vleer, vleerhôolt, vleerbos, vleerstroek, vleerbloomen: vlier, vlierhout of een vlierboom, vlierstruik, vlierbloemen.
Vlierhout is het *hilgenhôolt:* het heilige hout, omdat het kruis van Christus ervan gemaakt zou zijn.

vleggel: vlegel;

vleis, vlees: vlees;
Vleis is in het stadsplat wel erg verouderd.
Hee hef 'n hoondengeleuf, hee hef 't vleis leewer as de butt: hij heeft een hondengeloof, hij heeft het vlees liever dan de botten.
't Vleis klein maken: het vlees snijden (op het bord).
Maar vlees snijden werd alleen wel eens gedaan op een bruiloftsmaal. Normaal kreeg men een stuk vlees bij het eten, dat men naast het bord op het tafelzeiltje legde, om er af en toe (uit de hand en soms aan de vork) een stuk af te bijten onder de maaltijd.
Vleis met 'n haandvat: karbonade.
't Vleis werd ook wel eens gezegd tegen *'n dikken êend,* de *bibs,* vandaar het dreigement: *mo'k dy op 't vleis kommen?* of: *wo's wat op 't vleis hebben?* (of: *mot de klap d'r vuur hèn?*) voor: moet je een pak slaag, een pak voor de bibs hebben? (De meest onschadelijke lijfstraf, dunkt me).

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

1/2·64

DOOR JOH BUURSINK

V

188)

vloch: vleugel, vlucht;
Vlochlam: vleugellam. *Ne vloch as ne weendmöl:* een vlucht als een windmolen.
Den stôork gung op de vlochen: de ooievaar vloog weg.

vlocht: vlucht;
Hee gung op de vlocht: hij ging op de vlucht.

vloor: vloer;
Hee leup by de vloor: hij was (liep) in de kamer, terwijl hij eigenlijk in bed hoorde.
Wy hebt 'n helen nacht by de vloor lopen: wij zijn de hele nacht over de vloer geweest.
Is e nich zaolig, hee is van de vloor, wordt wel eens gezegd van iemand, die overleden is, en die altijd iedereen tot last en vooral tot ergernis was.

vly: vel op gekookte melk;
Wordt ook wel eens *pestoorshêemp* genoemd. (Ik kan het niet helpen, meneer pastoor, ik heb het niet van mezelf !)

vòchen: gevochten;

vócht: vocht;

vóchen: vochtig zijn, zacht regenen;
Is 't dröög ? Nee, 't vócht àl zo àn: Is het droog ? Nee, het blijft maar zachtjes regenen.

voel: vuil, geniepig;
Ne voele loer (verouderd): een vieze luier.
Nen voelen wil: lett.: een vies pleziertje, binnenpretje.
Voelbaord: lett.: vuilbaard; viezerik. Kan ook in 't gemoedelijke gebruikt worden als: ondeugd, rakker.
Voelbuis: klinkt iets ongunstiger dan voelbaord.
Voelbomenhôolt .... lett.: hout van een vuile boom, of: vuil bomenhout. Wat hiermee bedoeld werd, hoef ik de oudere Twenten niet te vertellen. Het is niet netjes meer !

vöelen (veulen): voelen;
Van een vrouw, die niet werken kan, wordt ook wel gezegd, dat ze „voelt", bijv.: *Wat vöelt dat met 'n bezzem ôver de vloor:* wat gaat ze er onzorgvuldig met de bezem langs. Of van iemand, die zich niet behoorlijk wast: *wat hef den met 't läpke ôver zien gezicht hen vöeld, was zeker bang um nat te worden !* Maar ook figuurlijk, evenals in 't Ned.: *Vöel y wa waor 'k henne wil ?:* Voel je al wel wat ik bedoel ?

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

V

189)

vöeren (veuren) - voeren, rijden;
Zaand vöeren, mest vöeren: zand, mest rijden;
maj'k vöeren ?: mag ik het paard mennen ?
Zie ook: *jagen.*

voes(t) vuist;
A'j ginnen doem hebt kö'j ginne voest maken: als je geen duim hebt kun je geen vuist maken.
'n Brugken op de voest: een boterham in de hand.
Vöör de voest vot praoten: voor de vuist weg praten (improviseren); *vöör de voest vot gadderen:* bij het (op)rapen niet sorteren maar alles oppakken wat je voor de hand komt.
Met de blote voest: met de blote vuist (vechten).
In 't vuuske lachen: in het vuistje lachen.
Grolse voeshaansche: grofgebreide „vuisthandschoenen" met bonte patronen. Tegenwoordig noemen we die: Noorse wanten.

vol: vol, volwaardig;
Y wollen my toch wa vuur vol anzeen ?: je wou me toch wel voor vol aanzien ?
Een mooie uitdrukking tekende ik op over iemand, die weliswaar niet helemaal normaal was . . . : *„Hee was nich vuur de volle hoonderd pecênt, mär gezoond was e ! En staark dat e was: hee trök ne häendige störtkaor met äerpel zó över 't laand !"*

völ, völstevöl: veel, veel te veel;
Hee har nich ôverste völ, mär gezoond was e: Al te veel had hij niet (aan verstand), maar gezond was hij !
Wat stao'j daor vuur êvenvöl: wat sta je daar onverschillig.
He'j ow 'n petret laoten maken ? Bo, daor stao'j nog wà zo völ op !: Heb je je laten fotograferen ? Wel, daar sta je wel goed op, daar sta je mooi genoeg op. (Met dat „mooi genoeg" wordt natuurlijk ook „heel goed" bedoeld !)
Bij Cato Elderink kwam ik ergens de uitdrukking *„völ doezend soldaoten"* tegen, waarmee kennelijk bedoeld wordt: *heel völ soldaoten, wal doezend !*

volk: volk, familie;
't volkshoes: het geboortehuis, familiehuis; *mien volk:* mijn eigen familie, broers en zusters.
Now bi'w weer met oons eigen volk, zei de man, doo ziene vrouw begraven was. Hij bedoelde letterlijk: nu is de aangetrouwde weg; de kinderen rekende hij kennelijk tot zijn volk, die dragen immers ook 's mans naam !" „Ons volk" wil voor de man met zijn kinderen zeggen: „mien volk."

völlerweggens: völlentweggens: op veel plaatsen;
Zie ook: meerentweggent.
Ik heb in éénen löp völlentweggens (völlentweggent) gaon: ik ben in één gang meerdere boodschappen gaan doen, ik heb meerdere bezoeken afgelegd.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

V

190)

völke: merrie;
völke is een verouderd woord; tegenwoordig: *mäerenpäerd;*
Zie ook: vul.

volslagen: volslagen, volledig; volgroeid;
'n Volslagen keend: normaal geboren kind, dus geen zevenmaands. *'n Volslagen vrouwmêens:* volwassen vrouw.

voogen: voegen, invoegen;
zich voogen nao: zich voegen naar;

voonken: vonken;
A'j ow vuur de voonken waart, he'j van 't veur gin last: als je voorzichtig bent met de vonken hoef je voor het vuur niet bang te zijn; als je geen vonken maakt, krijg je geen brand; m.a.w.: speel niet met vuur! Dit gezegde is nog afkomstig uit de tijd van het *losse veur* (de open haard): ga nooit zo dicht bij het vuur zitten dat je de vonken op de kleren krijgt.

'n voonkenbuul: werd wel eens gezegd van: wierookvat;

voor: voor, vore; gesneden big; (zie ook: väerken).

vóórbredte: voorbreedte;

vôork: vork;
Wy hebt gäern wat an de vôork: wij houden van goed eten.
Zie ook: *têelder.*
höôivork: hooivork, met twee lange tanden, om te hooien en het hooi op te steken;
schotvôork: vork met twee korte tanden om de stro- en roggegarven op te steken of te schieten (van het land op de wagen en van de wagen op 'n balken).
Zie ook: greep.

voort: direct, aanstonds;
Zie ook: *temèt.*
(Temèt duurt iets langer dan voort: *Y mott vóórt kommen! Jao ... temèt!:* Je moet direct komen! Ja ... straks!)
Kö'j nich wat vóórtmaken, àn maken?: Zou je niet wat opschieten.

voortgaank maken: voortgang maken, opschieten;
He'j 't nye hoes a klaor of zit 't nog gin voortgaank in?: Heb je het nieuwe huis al klaar of schiet het nog niet hard op?

voortvaringe: voortvaring, boerenbedrijfsinstallatie.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH BUURSINK

V

191)
vóssen, vuske: pluk(je) garen, e.d.;
Wordt gezegd van een slordige hoeveelheid: nen vóssen papier, nen vóssen touw, e.d.
Bij het weven: *nen vóssen in 'n sproonk kö'j d'r nog wa met ne lap oethouwen, mär nen vóssen in 't stuk, daor mo'j met 'n vóssentrekker by:* een pluisje in de sprong (tussen het ongeweven kettinggaren) kun je er nog wel met een lap uit slaan, maar als een pluisje al in het stuk is geweven, dan moet dat er met een pincet worden uitgehaald.
Hee hef 'n an nen vóssen laoten lopen: hij heeft de boel in het honderd laten lopen.
't Löp em an 'n vuske: het loopt er hem door.
Typisch hoorde ik *vóssen* eens gebruikt in de volgende zin: *D'r kwam toch nen vóssen meziek oet 't radio:* er was veel muziek op de radio, of: de radio wilde best spelen!

vóssen, smeervóssen: slons;
Ook: tòssen, smeertòssen.
Wat beens toch nen smeervóssen: wat ben je toch een slons.
Vóssen wordt ook wel gezegd van iemand met een slap karakter.

vósken: slordig met iets omgaan;
Waor he's den breef hèn vósket?: waar heb je die brief (of dat papier) weggemoffeld?
Daor leup e deur 'n snee te vósken: daar liep hij door de sneeuw te baggeren.

vósselen: mank lopen;
Nen *vóssel* is dan iemand, die mank loopt.
Zie ook: tyen.
Er is nog wel verschil tussen: *vósselen, tyen* en bijv. *zwókken* (in 'n scheenken).

vót: weg;

vótdoon: van de hand doen, weg doen; ook: de deur uitdoen.
He'j ginnen Bello meer? Nee, 'k heb nen vót daon!: Heb je je hond niet meer? Nee, ik heb hem weg gedaan.

vót gaon: weg gaan;
Gao vót!: Ga weg! Ook: *Vót!*
Maar de uitroep: Ga-weg! is: *Gao-toch-hèn!*

vót jagen: wegjagen;

vót halen: weg halen;
Waor he'j dàt vót haald? Waar heb je dat weggehaald?
Waor he'j dàt vót?: Hoe kom je dáár zo bij?

vót kriegen: wegpikken, ook: weg krijgen;
Ik krieg em wa vót: ik krijg hem wel weg!

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH BUURSINK

V

192)

vöttel, hôozenvöttel: voeten, kousenvoeten;
Zie: strumpel, hôozenvöttel.
Vöttel wordt ook gezegd van: lompen, gescheurde kleren of stoffen: de vöttel hangt er by !

vraogäers: veelvraag;
Keend: Vaar, wat is 'n knökkelbos ?
Vaar: Wee'k nich !
Keend: Vaar, wat is 'n pierenkaamp ?
Vaar: Wee'k nich !
Keend: Vaar, wat is.....
Moor: Och keend, wat been's toch 'n *vraog-äers*, gèw toch àn. dien vaar *oet te vraogen !*
Vaar: Wat zol dat now ? Van vraogen wo'j klook !

vraogen: vragen;
oetvraogen: uithoren; ook: een verhoor afnemen;
ofvraogen: opeisen;
De moffen hebt oons alle radio's ôfvraogd.

vrêe: vrede, rust;
Laot my met vrêe: laat mij met rust.
Ik heb d'r vrêe met: ik heb er vrede mee. Ook: *dat zal my goed wêen.* Of: *Dat zal my 'n zôorg wêen !* (De eerste twee uitdrukkingen zijn berustend, de laatste is onverschilliger).

vrêedig: vredig, tevreden;
Ook: *vrêerig.*
Wat lig dat keend daor vrêerig in de hèija ! — Wat ligt dat kind vredig, tevreden, in de wieg.

vrêemaker: fopspeen;

vrêend, vrêendschop: vriend;
Allemansvrêend: allemansvriend.
Aanspreekvorm: *Vrêendschop, kö'j my ok zeggen waor hier 'n dokter wôont ?:* Vriend, kun je me ook zeggen waar een dokter woont ?

vrêendschop: vriendschap;
Y könt nich voort met alleman vrêendschop sloeten: Je kunt niet dadelijk met iedereen vriendschap sluiten.
Vrêendschop dreenken: klinken.

vreezen: vriezen;
anvreezen: De äerpel bint anvroren: de aardappelen zijn licht aangevroren. *(De vorst is d'r ôverhèn west !)*
bevreezen: De roeten bint bevroren, 'n moos is bevroren: de ruiten zijn bevroren, de boerenkool is bevroren.
vervreezen: kapot vriezen;
vastvreezen: vastvriezen;
witvreezen: licht vriezen, zodat alles wit wordt op 't land.
opvreezen: ik heb dit woord wel eens horen gebruiken voor het Ned.: *opdooien*, maar er kan ook mee bedoeld worden: het weer bevriezen van de opgedooide grond.
Et vrös my: ik ben door en door koud.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

V

193)

vretten: vreten;
oetvretten: uitvreten, bijv. *ondöwde:* kwajongensstreken.
Maar ik hoorde het woord ook in de volgende toepassing:
Dee belastingkeerls ? Eerst plukt z'ow en dan vret z'ow oet !
opvretten: opvreten. *Wêes mär nich bang, ze vrett ow daor nich op !*
'n Vrethaken is een onfatsoenlijk, maar toch wel een leuk woord. Het schijnt dat de ouderwetse mannebroeken twee *gaspels* aan de boord hadden, zodat je hem wat ruimer of wat nauwer kon sluiten. De buitenste gaspel was dan *'n vrethaken.* Het tegengestelde van het Nederlandse: de buikriem aanhalen is in het Twents: *de boks op 'n vrethaken zetten:* bijvoorbeeld bij een bruiloftsmaal !

vröet: mol;
Zie: wröet, wöel;

vrog: vroeg; ook: *vroo;*
in de vrogte: in de vroegte;

vrölijk: vrolijk;

vrom: vroom; zachtmoedig, zachtzinnig;
ne vromme koeze: een zachtzinnig iemand.

vrömd, vrömds: vreemd, vreemds;
Den koomp van vrömds: die man komt uit de vreemde.

'n vrömden: de vreemde;
Nen weelden vrömden: een wildvreemde.
Hee geet in 'n weelden vrömden: hij gaat naar een vreemd land.

vroo: vroeg;

vrooder, vrooger: vroeger.
Mo'j vrooder opstaon: moet je (maar) vroeger opstaan.

de vroogerdag: de vroegerdag, vroeger;
Verhalen van de vroegerdag: historische verhalen.

vrósselen: worstelen;
Zie: wrósselen.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

V

194)

vul, vulke: veulen, veulentje;
Zie ook: völke.

vulling, vullinge: vulling. vulsel;
kistenvullinge: uitzet; letterlijk: de vulling van de tuugkiste. Het woord is uiteraard sterk verouderd. We zouden tegenwoordig kunnen zeggen: kastvulling.

vuur: voor; zie ook: vöör.

vuurby: voorbij;
Mekaar vuurby gaon: elkaar passeren. *Hee gung zoonder sprekken vuurby:* hij ging ons zonder te groeten voorbij.
Ze bint my vuurby gaon: ik ben gepasseerd, ze hebben mij niet gevraagd, uitgenodigd, enz.
Mekaar vuurby praoten: elkaar het gras voor de voeten wegmaaien.
Daor geet nen doomnee vuurby, zegt men als het gesprek plotseling stokt.
Vuurby de leste huuze: de laatste huizen voorbij.

vuurgezicht: voorgezicht;
Wel met 'n helm geboren is, wodt met vuurgezichten plaogd: wie met de helm geboren is heeft last van helderziendheid.

vuur en têgen. voor en tegen;

vuur hôolen: voor houden;
Dat hefter vúúr hôolen: dat heeft lang geduurd.
Dat mo'k em toch ees vuurhôolen: dat moet ik hem toch eens onder de neus wrijven.
A'j em ôver gêeld praot, kö'j em net zo goed de greep vuur hôolen: als je hem over geld praat is het net of hij zich met de mestvork bedreigd voelt. Ook: *de greep tóó hôolen!*

's vuurjaors: in het voorjaar;

vuurleegen: voorliegen; Zie ook: verleegen;

vuurspeuksels, vuurspooksels: voorgezichten;

vuurstaon: voorstaan;
Daor lao'k my ja nich op vúúrstaon: daar laat ik me niet op vóórstaan.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

V

195)

vuurstellen: voorstellen;
Y stelt ow völs-te-völ vuur: je hebt veel te veel verbeelding.
Y bint ginnen man den wat vúúrstêelt: je bent geen man van betekenis.

van te vuurten: vantevoren.
Mo'k ow van te vuurten mär bedaanken: bij voorbaat bedankt.
'n Woord van te vuurten: een voorwoord, een woord vooraf.
'n Liflefke van te vuurten: een hors d'oeuvre.

vuur: voor, maar ook: tegen;
Hee hef 't vuur 't gat krêgen: hij is ziek geworden.
Maar: *an 't gat kriegen:* verliezen.
Wat vuur de bóks kriegen: een pak slaag krijgen.
Maar: *an de bóks kriegen:* verliezen.
an betekent hier: tegen, tegenaan; hoewel een pak *vuur de bóks* ook *tegen de bóks aan* komt. Welnu: *smiet em met nen emmer water vuur de bóks:* gooi hem een emmer water voor (of tegen) zijn broek. Ook: *àn de boks smieten.*
Nen hoond met water vuur 't gat smieten dat e vot blif: een hond met water tegen zijn achterste gooien dat hij niet terug komt.
Als je dus iemand gooien wilt, dan kun je hem *vuur, àn en têgen de bóks smieten,* en 't is altijd in orde. Niet, omdat we zo slordig in het woordgebruik zouden zijn: integendeel ! Dat heb ik hierboven duidelijk uitgekiend. We zijn eigenlijk te formeel en maken er daarom een probleem van: geven we iemand nu wat vóór. aan of tegen zijn broek ?

vus, vust: vast, alvast;
Gao mär vus nao hoes hen: ga maar alvast naar huis.

vyaand, vyaandschop: vijand, vijandschap.

vrouw, vrouwmêens: vrouw;
de vrouw of *'t mêens:* mijn vrouw;
't Mêens moet wel in een bepaald vertrouwelijke sfeer en in een gemoedelijke intonatie gezegd worden om niet beledigend te zijn. Maar een man kan het woord achteloos, met eerbied of zelfs met ontzag bezigen.
'k Maj nich van 't mêens: dat vindt mijn vrouw niet goed. Maar o-wai-mir als *de vrouw* dat zou horen. Want vrouweneer is teer.

Wat is: *nen vrydagswòs ?*

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

W

196)

Met de W kö'j wat doon:
woodäönig of wàt,
Dàt mo'j my nich vraogen,
vanzölf wis zich dat!

Waand: wand, muur.
Zie ook: gewaand = stoelen langs de wand.

waar: waren, goederen;
weenkelwaar: kruidenierswaren;
brèkb're waar: galanterieën; in het algemeen ook: breekbaar goed. Zit daor ok brekb're waar in dee deus?
iezerne waar: ijzerwaren;

wachel: wachtel, kwartel;
In de samenstelling:*fluitwachel*, tegen iemand die veel en luidruchtig liedjes fluit.

wacht: wacht;
Een de wacht anzeggen: iemand waarschuwen.
In de betekenis van wacht houden, op wacht staan e.d. is het Twents niet *wocht* maar *wacht!* Zie ook: waker.

wäeien: waaien;
Nen wäeierd is een windvlaag, maar ook: een oorvijg.
Wat löt dèn 't weer wäeien: wat is die vent weer aan het opsnijden.
Wat wäeit dàt 't langs: van een vrouw, die met wapperende kleren of een wijde mantel of japon nogal vlug loopt en zo de aandacht trekt.

wäerig: waardevol; waardig;
'n Wäerig spilke (spulke): een waardevol bedrijf(je).
Groond wäerig maken: grond ontginnen, cultiveren.
Dat was 'n wäerig bescheed: dat was een waardig antwoord.

Wäerdshoes: herberg, café;
(Kent een van mijn lezers het woord *wäerdschop* voor een gastmaal?).

wagen: wagen;
Met wage(n) en päerd: met paard en wagen.
(Heuiwagen, ládderwagen, dreeradswagen, enz. *Kruuwagen* wordt in Twente niet gezegd tegen kruiwagen, maar: *schoefkaor!* Er is n.l. duidelijk onderscheid tussen kar en wagen).
N.B.: we zeggen niet *waogen* maar *wagen*, doch het Ned. werkwoord wagen is: *waogen!*

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

W

197)

Waken: waken;
Ook: *de wacht hôolen* (o.a. bij een zieke of dode).
In andere betekenis is waken in het Twents: *wakker blieven, wakker liggen.*
Wacht ow vuur den hoond: wacht u voor de hond.
In deze betekenis is de Twentse uitspraak *wachten* en niet *wochten*, zoals in: *kö'j nich efkes wochten, kö'j dàt nich vuur my wochten ?*

wal, wel: wel (bijwoord);
A'k 't wàl (wèl) heb: als ik het wèl heb.
Lao'w wàl (wèl) wêen !: zou men als tussenwerpsel kunnen beschouwen in de betekenis van: afijn, laten we verstandig zijn.

wal, wà — walwaor, wàwaor: wel, welwaar;
Een typische samentrekking, vergelijkbaar met het Ned.: snietes — swelles (dat is niet waar — dat is wèl waar) is het Twentse verloop van deze uitdrukking.
dat is nich waor — das nich waor — snichwaor — snich,
tegenover: *dat is wàl waor — das wàl waor — swàlwaor — swàl !* of ook: *dat is àl waor — das àl waor — sàlwaor !*
oftewel: *dat is wà waor — das wà waor — swàwaor — swà !*
Wij hebben in het Twents dus maar liefst *elf* mogelijkheden, om ons gelijk tot uitdrukking te brengen.

waleer: weleer;
smoos waleer: de vroegerdag, oudtijds, in de goede oude tijd.

walmen (ook: *kwalmen* en zelfs: *swalmen): walmen;*
Laot den kachel nich zo kwalmen: laat die kachel niet zo roken, roeten.

wàn, wànnen: wan, wannen.

wànmöl: wanmolen;
Voor het heen en weer bewegen van de wan van de ene knie op de andere hoorde ik de uitdrukking: *krêenzelen.*

wanneer: wanneer, maar ook: eens;
Wanneer, de weenterdag . . . : eens, toen het winter was . . .
Deze uitdrukkingen worden niet vragend gesteld, hoewel mij de opvatting gerechtvaardigd lijkt dat we hier met een afkorting van de vraag: *wanneer (was dat ook weer)* ? te doen hebben. Het gebruik is echter niet algemeen.

waogen: wagen;
Vergelijk: *wêgen is wegen;* maar de verl. tijd van beide is: *weugen: wy weugen 't 'r op:* wij waagden 't erop; (ook: wy waogden); en: *wy weugen êvenvöl:* wij wogen even zwaar.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

W

198)

waoghôolt: jeneverbes;

waolen: wallen;
in de betekenis van: *waolen (buulen) oonder de ôgen:* wallen onder de ogen.

Ook: bulten, in de betekenis van: *de waolen kwammen em opbeulten waor at z'em slagen hadden:* hij kreeg bulten (builen) op zijn lichaam, waar ze hem hadden geslagen.

waopen: wapen;
Met dit woord kan men veel doen. *'n Scheetwaopen* is duidelijk genoeg; *'n stekwaopen:* bajonet;

'n sniewaopen: zwaard; *'n houwwaopen:* sabel; *'n smietwaopen:* handgranaat; enz.

waor: waar; ook: ergens; (waorêergens);

Waor he'j dat verstopt: waar heb je dat verborgen ?

He'j dat waor verstopt ?: heb je dat ergens verstopt ?
Dat zö'j wal waor verstopt hebben: dat zul je wel ergens verstopt hebben.
Ne ôole koo deent aalt wáór too: een oude koe kan altijd nog ergens toe dienen.

A'j waoran trekt ...: als je ergens aan trekt ...

Waorêergens aanders: elders. Ook: *waor-aanders.*

Hee wol dat nich wáór hebben: hij wou dat niet (voor waar gezegd hebben.

zich waren: oppassen, zich hoeden;

A'j ow vuur de voonken waart he'j van 't vuur gin last: als je oppast voor de vonken heb je van het vuur geen last. (Afkomstig uit de tijd van de open haard)!
Dee waart zich wa: zij kijken wel uit !

Waart ow luk: blijf een beetje uit de buurt.

Waart ow vuur zo een: hou hem in de gaten.

Waart ow (nem ow in acht): maak geen flauwekul, doe geen domme dingen. (Als waarschuwing bedoeld).

Hee zal zich wa waren: dat durft hij toch niet; hij zal wel voorzichtiger zijn.

'k Zal my wa waren !: ik denk er niet aan, ik pas wel op.
Verouderd is: *het recht waren:* het recht in stand houden.

wassen: wassen, groeien;
wasdom: wasdom;

Töt wasdom kommen: volwassen worden;

Als kind leerde ik de levenswijsheid van een oude oom, die, als hij de laatste handvol rogge gezaaid of de laatste aardappelen of bonen in de grond had, plechtig placht te zeggen: Het is volbracht ! Wij hebben geplant en wij hebben gepoot — zo at 't ôole Van Lochem aalt zê — nu moet de Heere den wasdom nog geven !

Twentse Taalbank

DOOR JOH. BUURSINK

W

199)
wässch(g)e — wössch(g)e: de was;

In het stadsplat komen deze woorden niet meer voor, daar is de was de was.

wassch(g)eldook, waskeldook: afwasdoek, vadoek;

wassch(g)ehook (in een boerderij), washoek;

wassch(g)ehôk (in arbeiderswoning), washok, waskamertje;

Hiermee wordt de plaats bedoeld, waar de gezinswas werd gedaan. Ook waar men zichzelf kan wassen, onder dat zichzelf wassen te verstaan: 't gezicht en de haan en in 't beste geval nog 'n haals en 'n nekken, eventueel ook de polsen. Voor in 't bad gaan heeft het Twents geen uitdrukking; onder „verscheunen" wordt de zaterdagse lichaamsbeurt verstaan, waaraan sommigen nog toevoegen: wasken (en verscheunen). Allerlei conclusies omtrent de oudtijdse lichaamshygiëne zijn hieruit te trekken. „Met de veut in 't water gaon" was weleens een bijzonderheid, zoals al uit de uitdrukking op zichzelf blijkt.
wat: wat;

wat vuur (wavver) wat voor; wat vuur nen (wavvernen):

wat voor een; Ook: *wat van,* bijv.: *wat van soort kollen stokker y?* Let verder op het gebruik van *wat* in de volgende uitdrukkingen:

Wat ow vaar was (lett.: wat jullie vader was) betekent zoiets als: jullie vader zaliger.

't Wil wàt wêen: (lett.: 't wil wat wezen) betekent zoiets als: wat een poeha, wat een drukte!

wat-leu: sommige mensen;
A'j wàt-leu majt gelöven: als je sommige lieden moogt geloven.

Wat etten zeggen we in het Twents als we gaan eten: *wy gaot wat etten:* we gaan eten; *blief y wat mèt-etten:* blijf je eten?
Maar het Ned. *wat* in de betekenis van *enige* of *iets* is in het Twents ook: *luk.* Bijv.: wat water: *luk water.*

water: water;
Waor water is, koomp water weer: betekent zoiets als: na tegenslagen loopt het altijd weer los.

watjekou: opstopper;

waawolf, ook: weerwolf: weerwolf;
Een wreed mens, die in wolvengedaante „weerkomt."
Cato Elderink vermeldt een gezegde van iemand, die in het donker verdwaalt en de thuisweg niet kan vinden: „hee hef vannacht op 'n waawolf ereen..."

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

W

200)
Wee, wel: wie;

Het gebruiksverschil tussen *wee* en *wel* is niet precies aan te geven. Ik heb hierover twee theorieën:
a) *wee* is vrouwelijk, *wel* is mannelijk te gebruiken:
wee van de vrouwleu en wel van de maanleu: wie van de vrouwen en wie van de mannen?
b) *wee* is het vertwenste Ned. *wie*, zodat het, omdat het woord minder „lomp" is dan het oudere *wel*, bij voorkeur gebruikt wordt voor (of tegen) vrouwen.

weekzeerig: kleinzerig;
Weekzeerig is echt een woord, waarvan je als Twentenaar denkt, dat het goed Nederlands is.

weel, weeldräeier; wiel, wieldraaier;
Het vak van *weeldräeier*, dat in mijn jeugd nog sporadisch voorkwam, werd later dat van houtdraaier.

weeld: wild;
't Päerd wodt weeld: het paard slaat op hol.
't Weele volk: lett.: het wilde volk, waaronder boze geesten, witte wiefkes, e.d. werden verstaan.
Oonder de weelden: onder de wilde volken.

weeldvrömd: wildvreemd;
Hee geet in 'n weelden vrömden: hij gaat ergens heen, waar hij volkomen vreemd is. (Zie ook: vrömd).

wêen: wezen; zijn;
Lao wêen wat 't wil: hoe het ook zij . . . ; laten we het nemen voor wat het is.
't Wil wàt wêen: 't is wat te zeggen.
'k Wil d'r òf wêen: ik weet het niet precies meer.

weend: wind;
't Is em van de weend nich ànwäeid: hij is niet vanzelf zo (verstandig, rijk, welgedaan) geworden.
De weend jag wà sneehööp mär gin äersbillen: lett.: de wind jaagt wel grote sneeuwhopen bij elkaar maar van de wind (d.w.z. zonder goed eten) krijg je geen dikke bibs. Dus: van de wind ben je niet zo mollig geworden!

weendhoond: windhond;

Nen Haagsen weendhoond: een hazewind.

weendveren: windveren (a.h. dak van een huis).

weendwöste: lett.: windworsten;
Tegen iemand, die nogal praats heeft: *'t Sind ja àlle weendwöste . . . . a'j de pinnen d'r oet trekt blifter niks ôver!*

Twentse Taalbank

W

201)

Weenkelwaar: kruidenierswaren;
(Zie ook: waar).

weenter: winter;

De weenterdag: 's winters; de zommerdag: 's zomers.

In oude tijden werd alleen met twee seizoenen gerekend: winter en zomer. Zou het daaraan nog toe te schrijven zijn, dat wij nooit spreken van *de lentedag* of *de veurjaorsdag* noch van *de herfstdag*, als we bedoelen: in de lente en in de herfst ?

weenter-rôw: winterrogge;

Hee hef zo völ met maakt as de weenter-rôw op 't laand wordt van iemand gezegd, die veel heeft meegemaakt. Dat laat aan duidelijkheid niets te wensen over.

weerschien, weerglaans: weerschijn;

Goed met zonnen weerschien is textielstof met een weerschijn, in vakterm: changeant, welk woord ik weer vertwenst hoorde tot: *sjang-sjang !* Een boerenvrouwtje noemde het in een manufacturenzaak, waar zij zulke stof wilde kopen: *'n lap vuur 'n kleed, met zonnen weerschien, wees wà, van zó zös my en zó zös my nich !* (Zó zie je me en zó zie je me niet !)

weer: weer; opnieuw; (pl.l. wier);

Wanneer vroeger bij het *nao-schötteren* (zie: knikkeren) de *bikkel* of de *schötter* van onze tegenstander ketste, riepen we gauw: *mot nich wéér nich wieder !* Dat wil zeggen: dat is geen reden om opnieuw te schieten of 'n extra zetje te geven; lett.: moet niet niet opnieuw en niet verder !

weer: terug; wéér gêven, weerúm gêven: terug geven; (pl.l: wier);

Breng weerúm waor'j 't haald hebt ! was het bevel van moeder als we met iets thuis kwamen waarvan ze kon vermoeden dat het geen zuivere koffie was.

Verget 't wéérkommen nich ! wordt wel gezegd bij het afscheid nemen van visite, m.a.w.: vergeet niet, nog eens weer te komen.

(Aan de uitspraak *weer* of *wier* — en dan het laatste woord soms ook nog als *wieär* of *wieä* uitgesproken — kan men onmiddellijk het stadsplat van het plattelandse Twents onderscheiden).

weerbössel: lett.: weerborstel:

wordt gezegd tegen iemand, die tegen de draad in doet, die tegenstreeft, en dan nogal in het gemoedelijke, vergoelijkend. Een *dwarsdrijver* is *nen dwäsdriewer.*

Twentse brievenbus:

Op mijn vraag naar het woord *wäerdschop* voor *gastmaal* kreeg ik van dhr. V. uit Oldenzaal het telefoontje: in die betekenis is het woord *wäerdschop* niet bekend. (Ik had het ook onder voorbehoud vermeld). Maar . . . kent u het woord *wäerdschoppen ?* In de zin van: *wat bin y daor an 't wäerdschoppen ?:* Wat ben je daar aan het doen ? Vergelijk Duits: *wirtschaften !* Als het Twents in de zin van culturaal gebruikt zou worden, zouden we voor *Wirtschaftswunder* het woord *wäerdschopswoonder* kunnen gebruiken.

Twentse Taalbank

Weerum: terug; (zie ook: weer);

Weerum gêven: terug geven, kan in twee betekenissen worden gebruikt: het ontvangene (of gevondene of gestolene) aan de eigenaar terug geven, en: voor een ontvangen geschenk op onze beurt een geschenk terug geven; ook: *weerum doon.* Bijv.: *Y hebt now a zó völ goed an my daon, woo kaan'k ow nog ees ooit wat weerum doon?* Of na een vechtpartij kon moeder vragen: *Hef héé ow 't éérste wat doon? En wat heb y ton wéérum daon?*

Wij nemen onze taal graag in de meest letterlijke zin, die men zich maar kan denken. Daarvan zijn sprekende voorbeelden bijv.: *weerum gaon* en *weerum kommen!* Dat *um* suggereert letterlijk het zich omkeren: je komt, je keert je om en je gáát *weerum,* of je gaat, je keert je om en je komt *weerum.*
In *terug, terùw, terúúw,* zit de letterlijke suggestie van het ruggelings weer naar de plaats van vertrek gaan *(achtereers)* vandaar dat men in het Twents nooit zegt: *kom terúw!*
Maar een boer zegt tegen zijn paard, dat hij aan het inspannen is of dat *nen trad te völ àn hef gaon: terúúw-óp* of: *trúúg-óp!* Het paard moet dan een paar achterwaartse stappen doen.

Het tegenovergestelde van *terug* is *àn: lao 't päerd ees 'n paar trad àn gaon!*

Ik kan dat nog verduidelijken met het volgende voorbeeld: Jenske steet met de moor êrgens nao te kieken en umdat de moor bang is, dat e 't nich goed kan zeen, zeg ze: *gao mär 'n paar trad àn staon* (ga maar een paar passen dichterbij staan). Mär as de moor in de kökken last hef van Jenske umdat e te dicht àn äer steet, zeg ze: *gao 'n paar trad terúw,* of: *terúw!*

De vraag: *bi'j d'r now a weer?* kan twee betekenissen hebben, die aan de intonatie bemerkbaar zijn. *Bi'j d'r now a wéér?* is: ben je er nu alwéér? Maar *bi'j d'r now a weer?* is: ben je nu al terug?

Maar in het moderne stadse Twents worden dergelijke fijne nuances verwaarloosd.

weerumstuit is een lelijke verwentsing van een lelijk Nederlands woord: weeromstuit. Uit mijn bovenstaande theorie blijkt n.l. dat in dit geval *terugslag* of *terugkaatsing* beter Twents zou zijn, misschien zelfs beter Nederlands.

weerkauwen (neerkauwen): herkauwen;

Hoewel ik de indruk heb dat *neerkauwen* gebruikelijk is, kwam ik ook *weerkauwen* tegen voor herkauwen. *Weerkauwen* lijkt me een zeer goed woord: het voedsel komt weer om opnieuw gekauwd te worden!

weergänger: wederganger;

Een overledene, die geen rust kan vinden, gaat *weer* (terug) naar zijn omgeving, waar hij „verschijnt."

weerglas: barometer;

Letterlijk een glas, waarop het weer te lezen staat. Ik geloof niet dat het woord ook gebruikt wordt voor thermometer. In de regel zitten thermometer en barometer op één plankje en voor het buitenwerk had men aan een thermometer zonder meer geen behoefte.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

W

203)

zich weren: zich weren, zich te weer stellen;
Ook: druk zijn, druk doen, hard werken, streven.
Als we als kind eens overdreven hoestten of wat schrokten bij het eten, gulzig water dronken, druk deden bij het spelen, e.d. was moeders raad en waarschuwing: *Weert-ów !* Of: *wéér-dy !* Letterlijk: *weer je !* Ze bedoelde dan: *toe maar !* of: *toe nou !*

weerskaanten: weerskanten;
Femilie van weerskaant(en): wederzijdse familie.

an weerskaant: aan beide zijden;

'n weesboom op de nieënduur: afsluitbalk op de deur.

wêzenlijk, wêeslijk: wezenlijk;

wêenselijk: wenselijk;
Alles wat wêenslijk is ! is nog altijd een goede nieuwjaarswens.

weg: weg;
De weg op viefveerel maken: een onnodige omweg maken.
Lett.: de weg op vijfvierden maken.
Oet de weg maken: tot overeenstemming komen, een schuld afdoen.
Maar het bijwoord weg is in het Twents *vót !*
vótgaon: weggaan; vótlopen: weglopen; vót doon: weg doen; vót smieten: wegwerpen;
Gao vót: ga weg ! Ook: *vót-vót !*
Vót kommen: zoek raken; Miene vulpen is my vót kommen: mijn vulpen is zoek geraakt.
Een veel voorkomende uitdrukking is: *vót is vót en weg is weg !*
Voor weg werd ook veel het woord *diek* gebruikt als het een opgehoogde zandweg betrof met woningbebouwing.
In Enschede herinneren daar nog aan de Kottendiek en de Kuupersdiek.

wegge (stoet): wittebrood;
In Twente kennen we in het bijzonder de *kreentenweggen.*

weit: boekweit, tarwe;
Er werd vroeger onderscheid gemaakt tussen gruttenmeel en weitenmeel en er werd ook nog gesproken van witweitenmeel. De Warenwet schreef later de namen boekweitenmeel, tarwebloem en gemengd meel voor, zodat gruttenmeel is komen te vervallen.

Het is mogelijk dat weitenmel en witweitenmel nog weer onderscheidenlijk boekweitenmeel en tarwemeel waren.
De tegenstelling tussen *nen boerenstoeten* en *nen witweitenstoeten* was duidelijk: boerenstoet wordt van gebuild roggemeel gebakken. *Tarwestoet* zegden we tegen bruinbrood.
Boekweitenmeel was vooral het meel voor pannekoek en pap. Het was goedkoper en werd vaak zelf verbouwd. Tarwe wordt hier praktisch niet verbouwd.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

W

204)

weg: weg, vandaan; (ook: vot, vandan).
In de betekenis van: *waor kom y weg? (vot?):* kan zowel betekenen: waar kom jij vandaan? (d.w.z. waar ben je heen geweest?) als: vanwaar ben je afkomstig? waar ben je geboren?

wel: wie, iemand;
Wel hef ow wat daon?: wie heeft je wat gedaan?
Zol dáór now nog wal wel hèn gaon?: zou dáár nu nog wel iemand heengaan?
Is daor wèl? Nee, daor is nums!: Is daar iemand? Nee, daar is niemand.

Ook: ums: iemand.
Ik dach datter ums was, mär daor was nums!: Ik dacht, dat er iemand was, maar er was niemand!

wemschen, wemsken: bewegen, enz.
Ook: wupschen, wupsken.
Ik zag (of höörden) daor wat wemschen (wupschen) in 'n graven: ik zag daar wat bewegen (ik hoorde daar wat ritselen) in de sloot.

in 'n wemschen, in 'n wupschen: in een ogenblik, handomdraai.

wêndezoele: lett.: wendezuil, wendpaal.
Een staander in een „los hoes" bij de haardstede, verticaal om zijn as draaibaar, met dwarspaal waaraan de veevoerpot boven het vuur gedraaid kon worden. Praktisch primitief voorbeeld van „intern transport!"

wennen: wennen.
Hangen kan nog wennen is de galgenhumor van iemand, die in moeilijkheden verkeert en die zijn noodlot gelaten aanvaardt.

weps: wesp.
Ne wepse of ne weps is naar mijn gevoel een niet al te storend primitief woordgebruik. Dergelijke gevallen van metathesies komen vaker voor, zowel in het Twents als in het Nederlands. Bijv.: *grösspierken:* grassprietje; Ned.: bornput: bron; enz.

weer en wer; in de wer doon: een wedstrijd aangaan.
Het Ned. kent wel: in de weer zijn, maar niet: in de weer doen! Twents: wat bi'j ja drok in de weer!
Maar: *doo'j in de wer?* Houden jullie een wedstrijd?
Wy deuden de vroogerdag in de wer met 't reetbölleke!!

Maar: *wedden is wedden,* Ned. en Twents! *Ik döw te wedden:* ik durf te wedden. Het oudere Twents heeft voor: *ik wed met ow: ik dóó met ow! Ik dóó met ow dat 't vannacht wil vreezen!*

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

W

205)

wêerken: werken.
Volgens primitieve begrippen is *wêerken:* het verrichten van handenarbeid. Vandaar dat een vader tegen zijn zoon kon zeggen, die bijv. graag politieagent, kommies, ambtenaar, kantoorbediende wilde worden, kon zeggen: *gao leewer hen wêerken!* Of omgekeerd (en dat kwam misschien nog vaker voor) dat een vader, die zijn zoon te goed achtte voor „wêerken" hem graag zoiets wilde laten worden.

hen wêerken gaon: de arbeidgerechtigde leeftijd bereikt hebben, d.w.z.: „groot" geworden zijn.
Zo lang a'j nog nich hen wêerken gaot, döw y nog nich mèt praoten: zo lang je nog naar school gaat wordt er nog geen verstandig woord van je verwacht.
Aan iemand, die ziek geweest is, wordt gevraagd: *gao'j a weer hen wêerken:* d.w.z. ben je weer beter?

wêerk: werk, beroep;
Wat doo'j vuur (of: van) wêerk?: betekent hetzelfde als: wat is je beroep? (Wat doe je voor de kost?) *Waor wêerk y?:* waar werk je? waar (bij welke werkgever) ben je in dienstbetrekking?
't Wêerk koomp d'r nich op àn, 't geet mär um 't verdeenen!: het beroep doet er niet toe, het gaat maar om het loon.
Den hef 't wêerk nich oetvoonden!: die heeft het werken niet uitgevonden. (Hij is liever lui dan moe!)
Den hef 't wêerk nich dicht by zik liggen: hij is niet al te arbeidzaam; hij is liever lui dan moe.

butbrekkend wêerk: lett.: botbrekkend werk;
't Wêerk koomp em nich an de butt: het werk komt hem niet aan de botten; hij heeft geen werk om moe van te worden, of: hij werkt zich niet moe!
't Wêerk hef 't em nich àn daon: dat heeft hij van hard werken niet gekregen (bijv. ziekte, overspanning).

oet wêerken gaon: uit werken gaan; dat is gin wèrk: dat is geen werk, dat is niet billijk!

angenommen wêerk: aangenomen werk. Is dat angenommen wêerk? vraagt men iemand, die ongewoon hard in de weer is.
ofgesprokken wêerk: afgesproken werk, gekonkel;

't wêerk koomp weer àn: er komt weer werk aan de winkel.

't Wêerk is vuur de dommen: het werk is voor de dommen.

Hee löt 't wêerk liggen: hij loopt er de kantjes af.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

W

206)

weten, denken, menen, gelöven: weten, denken, menen, geloven.
Van deze woordbegrippen zou ik hier in 't algemeen iets willen zeggen, dat het formalistische denken van de Twent illustreert. Men kan een Twent voor leugenaar uitmaken, als hij zegt: *'k wéét 't nich* ... terwijl men uit alles kan afleiden dat hij tot in de finesses van een zaak op de hoogte is. Ter verduidelijking kan hij er dan op laten volgen: *my is niks ezegd ...!* Formeel heeft hij dan gelijk, en hij zal zijn houding er naar bepalen. Alleen officieel weten heeft voor hem waarde. Van derden iets moeten horen dat hij rechtens uit de eerste hand had moeten vernemen, betekent voor hem: *„nich wéten!* Denken, menen en gelöven zijn tweederangs zaken. *„Gelöven doo'j in de kêerk!"* Met wat je denkt, meent of gelooft kom je pas op de proppen als er naar gevraagd wordt en als een ander éérst het zijne gezegd heeft, zo mogelijk. Als kind werd je dat *„'k weet 't nich"* al ingeprent, als bescherming tegen de onbedwingbare Twentse nieuwsgierigheid. Want achter dat Twentse *'k weet 't nich* ..., gaat die nieuwsgierigheid schuil en daarmee begint het spelletje van elkaar te willen uithoren zonder zichzelf bloot te geven.
Voorbeelden:

I. A. en B. zijn beide in de finesses op de hoogte van bijv. een aanstaande trouwpartij. A. is officieel ingelicht, B. niet. B. wil A. uithoren, maar dat lukt niet.
B.: Wat he'k höörd, geet dèn-en-dèn trouwen ?
A.: Jáää-eh ... (Zwijgt verder).
B.: Wat dunkt ow daorvan ?
A.: Jáää-eh ... wat za'k zeggen ? ...
enzovoort.

II. In het tweede geval zijn beide op de hoogte, A. behoorde officieel ingelicht te zijn, maar dat is niet geschied.
B.: Wat he'k höörd ... geet dèn-en-dèn trouwen ?
A. 'k Weet 't nich. My is niks ezegd.
B.: Jao, ik wus 't aans ók nich, mär ... enzovoort.

III. De nieuwsgierigheid wordt nog het best gekenmerkt als B. begint met:
B.: 'k Wéét 't nich, mär 'k heb höörd dat ...
A.: Men hefter my in alle geval nog nich van zegd ...
Ook in het derde geval weten A. en B. ondubbelzinnig van elkaar, dat ze wel méér weten dan niks.

wetten, weten: weten;
Het bovenstaande wordt nog onderstreept door het Twentse spreekwoord: *A'j 't komt te wetten, bi'j versletten!* Weten heeft dus hier de betekenis van de zekerheid, de ervaring, de ondervinding hebben. Deze levenswijsheid kan ook betekenen: een mens kan pas over ervaring spreken, als hij te oud is om die ervaring nog in toepassing te brengen !

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

W

207)

wekke: welke, ook: week;
In verouderd Twents hoorde ik vroeger veel het woord *wekke* voor welke, bijv.: *van wekke kaant koomp de weend?:* uit welke richting komt de wind?

wesselen: wisselen;

wetteren i.d.b.v.: voederen;
De kalver wetteren: de kalfjes voederen; de kalfjes zelf leren drinken uit een emmer.
wetterkalf: jong kalf, dat nog moet leren drinken uit een emmer.

weunschen, woons: wensen, wens;
In het stadsplat zijn deze woorden sterk verouderd.

'n weunske: een wensje;

weten: weten; zie ook: wetten;
In de verl. tijd kan men zeggen: ik wus, maar ook *ik wós* (verouderd).

Y weet 'r niks of: jij weet er niets van. In het Ned. zegt men ook: jij weet nooit nergens wat van af! In hoeverre dat goed Nederlands is, zullen we hier in 't midden laten.

Hee wil d'r nich van weten: kan ook betekenen: hij trekt er zich niets van aan.

Nen droonken keerl wil van de zeun nich weten: een dronkaard trekt zich van zijn zonde niets aan.

Wat wee'w d'r vàn!: wat weten wij ervan? ook: wie zal het zeggen!

wich, wichter: meisje, meisjes;

'n wichken: een klein meisje;

jongs en wichter: jongens en meisjes;

de wichter: een groepje jongens en meisjes, ook: de kinderen van één gezin.

Woo geet 't met de wichter?: hoe gaat het met je kinderen?

Oonze wichter: onze kinderen.
Een vrouw kan met: *„de wichter äer vaar"* hetzelfde zeggen als: *mienen man.*
Met: *„wat de wichter äer vaar was"* bedoelt ze dan haar overleden man. Maar.. *„wat mienen man was"* is te persoonlijk, met dat te zeggen doet ze haar kinderen te kort en legt ze te zeer haar intieme gevoelens bloot. Daarmee zou ze zichzelf ook als „bazig" kenmerken. De man zegt: *ik en de vrouw;* de vrouw hoort te zeggen: *mienen man en ik.* En niet: *mienen man,* maar: *de wichter äer vaar!*

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

W

208)

Wied: ver; ook: wijd; wiedvot: ver weg;

wieder: verder; (Zie ook: weer).

wiedwagens: wagenwijd.

wiedvlagens: breeduit Beter is: breedvlagens);

wiedlöftig: wijdlopig. (Vergelijk: breedlöftig: breed-uit).
in de wiedte: in de verte; ook: wijdte;

In de volgende voorbeelden wordt het gebruik van *wied, wiedte,* enz., verduidelijkt:

Woo wied is 't nog gaon: hoe ver moeten we nog lopen ?
Dee boks is my te wied: die broek is mij te wijd.

Dee boks kon in de wiedte nog wal wat hebben: die broek zou nog wel wat wijder kunnen.

Hee woont wiedvot, hee woont wieder vot a'k har dach: hij woont ver weg, verder weg dan ik had gedacht.

In de wiedte ko'j em al 'hören schreeuwen: in de verte (beter: van veraf) kon je hem al horen schreeuwen.

Dat lig a wied in de tied: dat is al lang geleden.

wicht, wichte: gewicht, gewichten (bij een ouderwetse weegschaal). Ook hoorde ik vroeger het woord *wicht* gebruiken voor een handweegapparaat (unster), zoals men die bijv. gebruikte om een in een luier geknoopte pas geboren baby te wegen.

wief: wijf, vrouw; ook in de betekenis van echtgenote. Vooral op het platteland had het gebruik van het woord *wief* voor vrouw (en *keerl* voor man) geen slechte betekenis, maar in mijn jeugd was het in het stadsplat al volkomen in onbruik. Alleen in ongunstige betekenis placht men te spreken van een wief: *'n ôold wief, 'n viswief, 'n kêermiswief, enz.*

Hoe slecht een vrouw wel moest zijn om in het Twentse stadsplat met *wief* te worden aangeduid bewijst het gezegde (waarop ik geen verder commentaar zal geven):
'n Wief is 'n àlmansgerief.

ne wiele: een ogenblik (wijle);
by tied en wiele: bij tijd en wijle;

wierig: levendig, vlug, gezond; kittig;

Zus-t'r wierig oet as 'n leggend henneke: je ziet er zo kittig uit als een laggende kip.

Twentse Taalbank

DOOR JOH. BUURSINK

W

209)

wien: wijn; wiendruuven: druiven; wienraank: wijnrank;
Aan boerenwoningen, maar ook aan veel huizen van de sta ensen, die zich een klein tuintje konden permitteren, kon men vroeger *nen wienraank* aantreffen als men over een zonnige muur op het zuidoosten of zuiden beschikte. Hier wilden alleen de witte *wiendruuven* gedijen. Men kan hierin weer een nuttigheidselement zien in de muurversiering.
wies: wijs;

Met kort uitgesproken *ie* betekent *wies:* wijs, verstandig: *daor hes wies on daon!:* dat is verstandig van je. (In 't Ned. zouden we ook kunnen zeggen: dat heb je goed bekeken, maar als we in 't Twents zeggen: *dat hes goed bekekken* vatten we dat weer letterlijk op: je hebt je ogen wel de kost gegeven!).

wieze, wiez': wijze, manier;
Hier wordt de *ie* l a n g uitgesproken, en waar we in 't Ned. al hebben w ij s voor wijze wordt in het Twentse woord *wiez'* na de lange *ie* duidelijk een *z* uitgesproken.
Ook lijkt me dat er nog een subtiel verschil is in woordgebruik van *wieze* en *maneer* (manier):

op wavvene wieze of e zik daor oet pröt: op welke manier hij er zich uitredt (uitpraat)..
op wavvene maneer zol e dat hôolt klöven?: op welke manier zou hij dat hout kloven?

In het gebruik van *maneer* zit m.i. nog de gedachte aan het gebruik van de handen, handenarbeid. *Wieze* is dan voor abs t gebruik.

Nog enkele voorbeelden van woordgebruik van *wies* en *wieze*

Ik vraog nao'k wies bin: ik vraag maar naar ik wijs ben.
Y könt better domme dingen vraogen as oonwies nao hoes hen gaon: je kunt beter domme vragen stellen dan on-wijs (d.w.z. ongeïnformeerd) blijven.
Bi'j wa wies?: ben je wel goed wijs, doe je daar wel verstandig aan?

't Ei wil wiezer wêen as de hen: het ei wil wijzer zijn dan de kip.

Y könter gin wieze dingen met doon. Daor kaan'k niks wiezer an worden. (Niks aan verdienen).

Oons Hanna was heemaol van de wiez' — Hanna was helemaal van de wijs, van streek, overstuur. Ook: *van 't perceel!*

Dat wieske mo'j my ók ees leren: dat melodietje.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

W

210)

wiesheid: wijsheid, ernst; oet wiesheid!: serieus! (Zie ook bij *eernst* en *gekheid*).
Wanneer we een bedenkelijk gezicht zetten als iemand ons iets vertelt, of als we iemands woorden in twijfel trekken, kan hij zeggen: *oet wiesheid!* Dat wil zeggen: ik meen het, het is waar, ik verkoop geen grapjes! Ook: *in eernst!* Of: *in alle eernst!* Het tegengestelde is: *oet gekheid*, d.i. voor de grap.

De wiesheid in pacht hebben: ongeloofwaardige dingen vertellen, praats maken.

wil: wil, maar ook: vreugde plezier; willen: willen;
Een mens heeft niets te „willen": 'n mêens hef niks te willen! Laat staan kinderen: *Keender dee praot van „willen" dee kriegt wat vuur de billen!* Zo werd ons de onderdanigheid en onderhorigheid met de paplepel ingegeven!)
Wy hebt völ wil van de wichter: wij beleven veel plezier van onze kinderen.

He'j wil had?: heb je pret gemaakt?
Nen voelen wil hebben: een binnenpretje hebben. Letterlijk betekent het zoiets van: een smerig pretje hebben. Deze uitdrukking heeft weliswaar iets gemoedelijks, maar kan ook betekenen: leedvermaak hebben.

Willemoods: moedwillig, met opzet.
Mo's my willemoods in 't bloomenhöfke trêen?: moet je met opzet m'n tuintje vertrappen, in m'n tuintje lopen?
Willemoods iets kepot maken: uit vernielzucht.
Vergelijk: *metwillig* (nadruk op -twil-): ondeugend; *moodwillig, oet moodwil:* uit baloriglieid, opzettelijk.
Wat beens toch nen metwilligerd: wat ben je toch een ondeugd!
'n willen: de wil, zin;
Een 'n willen doon: iemand terwille zijn.
Y mot de keender nich aalt voort 'n willen doon: men moet de kinderen niet altijd direct hun zin geven.
wis: wis, zeker;
Dät is wis nich waor?: dat is zeker niet waar?, dat wou je zeker ontkennen?

't Is wisse waor: 't is echt waar!
Wisse waor: ook: echt waor, eerlijk waor!
Daor he'j wis wat aanders met vuur?: daar heb je zeker wat anders mee voor?
Wis en dree: vast en zeker!
Iemand, die met zijn derde „verkering" trouwt, kan zeggen: 'n eersten was 'n missen, 'n tweeden was 'n vergissen, 'n deerden was 'n wissen!

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

W

211)

wisschen, oetwisschen: wissen, uitwissen, afvegen.

De *ch* wordt hier duidelijk uitgesproken !
Dat kö'j zó mär nich oet wisschen: dat kun je zomaar niet ongedaan maken !

Dat ma'j nich oet wisschen (ook: votvlakken): dat mag je niet buiten beschouwing laten.
Hiervan afgeleid: *ne wisscher,* een veger; hoorde ik alleen nog in de eveneens verouderde samenstelling: *bekkenwisscher:* boender; *stofwisscher:* plumeau.

wiezen, naowiezen: wijzen, nawijzen;

Interessant is de uitdrukking: *Mot nich wiezen, steet vief jaor op:* lett.: je moet niet wijzen, daar staat vijf jaar (gevangenisstraf) op ! (Je mag nooit in de richting van iemand wijzen, waarover je het met iemand anders hebt of waarop je iemand attent wilt maken !)

witvreezen: lett.: witvriezen;

De klemtoon op *wit.*
Het woord zegt het al: als het 's nachts licht gevroren heeft, zodat alles met een dun laagje witte rijp bedekt is, heeft het witgevroren: *'t hef witvroren.* Het woord lijkt mij onscheidbaar samengesteld: *hee wus my te vertellen dat 't luk har witvroren.*

witweitenmel, witweitenstoet: tarwemeel, wittebrood.

Het woord *weit* kan twee betekenissen hebben: boekweit *(bookweit)* en tarwe. Boekweit was hier vroeger een veelvuldig voorkomend verbouwsel, tarwe daarentegen wordt hier niet verbouwd. Boekweitenmeel werd veel gebruikt voor pap en pannekoek: met de aanduiding *weitenpannkook* 's voldoende duidelijk, dat boekweit bedoeld wordt, omdat tarwemeel niet voor pannekoek gebruikt werd. De aanduidingen *gruttenmel, weitenmel* en *witweitenmel* werden bij de Keuringswet verboden! ervoor in de plaats kwamen de aanduidingen gemengd meel en bloem.
Met *witweitenmel* en *witweitenstoet* werd dan tarwemeel en wittebrood van tarwebloem bedoeld. Omdat boekweitenmeel niet gebruikt werd voor wittebrood was de aanduiding *weitenstoet* in dit geval ook al voldoende voor wittebrood van tarwebloem.
Stoet van gebuild roggemeel is *boerenstoet.*
Karnemelksepap van roggemeel was normaal, pap van bloem en zoetemelk noemden wij lammetjespap.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

W

212)
wikse, wiksen: schoensmeer, schoenen poetsen.

Vergel. Duits *Wichse:* schoensmeer.

De schoon in de wiks(e) zetten: de schoenen poetsen.

Ik herinner me nog het moeizame schoenen poetsen uit mijn jeugd: de wiks zat in een glazen potje, en je moest eerst op het insmeerborsteltje spugen voor je ermee in het potje ging. Op het uitpoetsen moest je dan al je kracht zetten, om tenminste wat glans te krijgen. Misschien daarom maakte de treffende reclamezin uit die dagen zo'n indruk op me: „Eenmaal óp en éénmaal neer, geeft spiegelglans, die Erdalsmeer !"

Letterlijk werden de schoenen alleen maar *in de wiks* gezet (d.w.z. zonder ze uit te poetsen) bij een begrafenis. Dan moesten ze dof zwart (of wat daar voor doorging, 't was in de regel grijs) zijn, want je kon niet met glanzende schoenen naar een begrafenis gaan.

wochen, wochten: wachten.
Kö'j nich wochen: kun je niet wachten, ben je zo ongeduldig ?
Kö'j nich wochen ? betekent ook: heb je geen tijd ?
Kö'j rechtevoort nich meer wochen um d'r ees efkes achterhèn te kieken ?: Heb je tegenwoordig geen tijd meer om eens even te komen aanwippen ?
Kö'j dàt nich vuur my wochen ?: Kun je dàt niet eens meer even voor me doen ?
Kö'j 't ok wochen ?: Kun je 't ook wachten ? d.w.z. dat is toch niet teveel van je gevergd !
'k Zal my wal wochen (waren): ik zal wel oppassen; ook: ik zal wel uitkijken !

Een merkwaardige wijze van uitdrukken vond ik in: *wy wocht op 'n rêgen ...* waarmee bedoeld wordt: wij wachten tot het ophoudt met regenen.

wer, wier, gar: twijg.
Zo dun as ne werre, zo mager as 'n talhôolt: dat is wel heel erg mager.

de wiezemoor: vroedvrouw. (Volkomen verouderd).

willen: wil, zin, genoegen.
Woo kan ik ow den willen doon ?: hoe kan ik je eens een pleziertje doen, een genoegen doen ?
Wy hadden wil an 't geval: schik in 't geval.

WILLEN wordt in het Twents gebruikt als men ook inderdaad willen bedoeld:

ik wil ow helpen: ik wil u helpen;

maar als we in het Nederlands beleefdheidshalve vragen:
wil ik u even een handje helpen ? is dat voor wie in het Twents pleegt te denken onbegrijpelijk. Of hij wil, ligt aan hemzelf; daarom is zijn vraag: *zal ik ow efkes helpen ?*

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

W

213)
We komen nog even terug op het woord
wied: wijd, ver;

Dat ligt a zó wied...: dat is (ook al) zó lang geleden.

At 't zo-wied is...: als het zo ver is...

't Is zo wied... wordt gezegd bijv. als een bevalling aanstaande is, of ook als er zekerheid is van een toekomstige blijde gebeurtenis in het gezin.

Wy wont nig zo wied oet mekaar: wij wonen niet zo ver van elkaar verwijderd.

wied-òf: uit de verte;

De klokken kleenkt wied-òf: uit de verte klinken de klokken.
oet de wiedte, van wiedten: uit de verte, van verre;

Y konnen oet de wiedte (van wiedten) a zeen datte bezoppen was: je kon uit de verte al zien dat hij dronken was. *Oet de wiedte* wordt echter meer en meer vervangen door het modernere: *in de verte.*

Naar strikt Twents begrip kun je niet: *uit de verte zien,* maar *in de verte!*

Als we zeggen: *in de wiedte,* bedoelen we zoiets van: in de verre omtrek.

We zeggen dus nooit: in de wiedte zag ik hem al ankommen. Als iemand in de verte nadert, dan zien we hem *oet de wiedte al ankommen.* Letterlijk komt hij uit de verte aan. Dan kan hij ons misschien *van wiedten al zeen staon da'w em opwocht!* Als hij *van ver* of *van veer* komt (primitief Twents gezegd: *atte van heel wied vot koomp)* zal het weerzien hartelijk kunnen zijn. In 't Nederlands zeggen we dan wel, dat hij *van over ver* komt.

Wij zeggen dus wel: *oet de wiedte kò'j em al zeen ankommen, maar niet oet de verte,* maar: *in de verte,* als we het woord *verte* als Twents accepteren.

A'j van wiedten d'r op an kwammen: zouden we nog het best kunnen vertalen met: als je van ver erop af ging...

Ik gao wied waandeln: ik ga een verre wandeling maken.

Zowied ik kon naogaon...: voorzover ik kon nagaan...

Wied (wieder) van de haand wonnen: ver (verder) weg wonen.

Bi'j verhuusd? Dan won y wis wieder van de haand a'j daon hebt! Ben je verhuisd! Dan woon je ongetwijfeld verder weg dan tot nu toe. (Je woont dus verder van je handen, d.i. waar je werkt, je handen gebruikt!)

Bij *wied* wordt inderdaad aan ver-en-wijd gedacht, zoiets als vanuit het middelpunt van een cirkel. Bij een afstand van punt tot punt is ver: *veer,* ook wel *ver.* Zo kunnen we nog verder differentiëren en dat zal intuïtief ook vaak geschieden. Als we iemand in een smalle straat in de verte zien aankomen, kunnen we zeggen: *van verren,* of ook: *van veer;* er is geen wijdheid om hem heen. Op het open land of in het open veld is het dan: *oet de wiedte!* Daar is letterlijk wijdheid!

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

W

214)

woo (ook: hoo): hoe;
De klassieke Twents prater zal zo halsstarrig aan het (verouderde) *woo* vasthouden in plaats van *hoo*, dat hij geneigd is in het Ned. *woe* te zeggen in plaats van hoe.

woodäönig (hoodäönig), ook: woogedäönig: hoedanig.
Woodäönig meen y dat?: hoe bedoel je dat?
Woodäönig is dèn an zienen êend kommen?: Op welke wijze is hij gestorven?

wonneer (ook: wanneer): wanneer.

wonnen (ook: wonnen't): hoe een, wat voor een;
Hier wordt ook gezegd: *honnen*, maar dat woord kan ook een andere betekenis hebben, dat blijkt uit het schertsgezegde: *Wonnen, honnen of zonnen?* dat zoiets kan betekenen als: *Wat voor een, zó een of zó een?* of beter misschien nog: *Welke, deze of die?*

Hetzelfde geldt voor: *wukken, hukken of zukken?* wat dan betekent (meervoud): *welke, deze of die*, of letterlijk: *welke, hulke of zulke?* (Men hoeft dat niet zo grappig te vinden, want veel Hollandspraters menen in ernst, dat *hullie* en *zullie* onbetwistbaar goed Nederlands is!)
wol: wol.

Het oude Twents voor wollen (bijv. nw.) is *wullen: ne wullene dekken:* een wollen deken.

Met: *de wullen* worden *wollen sokken* bedoeld.
Een gat in de kous is: *ne knol in de kous (sökke); knollen in de sökke of 't mär niks is!* Als kind vonden we heel gewoon te zeggen: *Moo, 'k heb ne knol in de kous.* (Maar een gat in de jas of broek was geen knol!)

Een aardig oud gezegde tekende ik op uit de volksmond: *Daor is de wullene één oet 't spinhoes brokken:* er zit een gat in de sok (kous). Letterlijk zoiets als: Daar is de wollen (sokken) iemand uit het spinhuis gebroken. (Een uitbreker uit de spinnerij: het gat ontstaat van binnenuit, de voet slijt een gat in de sok!)
wolf: wolf;

Let hier op de oude meervoudsvorm: *wulver*, wolven. Ook het verkleinwoord heeft een u: *wulfke.*
wo(r)st, wöste: worst, worsten.

Het stoppen van worst geschiedt met een *wosthöörnke* en vroeger werden beide einden dan doorstoken met een *wostepin*, grote stevige dorens van 5-6 cm lengte, die daarvoor speciaal gezocht werden.

Er is een oud Twents gezegde, dat gebezigd werd van (of tegen) iemand die veel waardeloos gepraat had: *'t Sind alle weendwöste, a'j de pin d'r oet trekt blifter niks over!*

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

W

215)

wönnen: wonen;
ne wönninge: een woning; Zie ook: *hoes;*
wönners: bewoners;

wönnershuuske: lett.: bewonershuisje.
Bij veel eigen boerderijen had men vroeger een kleiner boerenhuisje of ook wel een blok van twee of drie afdakswoningen, waarin ondergeschikten woonden, die op het bedrijf meewerkten. De *wönners* van zo'n *wönnershuuske* konden ook van de boer afhankelijke familieleden zijn.
Een mooi voorbeeld van zo'n huis is het *Wilminks wönnershuuske* in Enschede, afkomstig van het erve Wilmink aan de Honhofsweg, dat daar afgebroken werd en als voorbeeld van een klein los huis weer op het Abraham Ledeboerpark opgebouwd zal worden.

wöest (weust): wild, woest, ongecultiveerd;
(zowel letterlijk als in figuurlijke zin te gebruiken).

Weeld en wöest lig dee groond d'r by: wild en woest is die grond.

wöesteny: woestenij.
de wöeste (weuste): woestenij, ook: een stuk woeste grond;
Bij verwaarloosde cultuurgrond zal men spreken van *wöeste;* de ongecultiveerde, onontgonnen grond is *de vêeldgroond* en als men zou spreken van *'t wöeste vêeld* zou dat dubbel gezegd zijn: het spreekt immers vanzelf dat *het vêeld wöest is.* Men zal veel liever spreken van *'t weelde vêeld.*

nen wöesten: een woesteling;
wöest kon 't 'r òf gaon: het kon er woest toegaan;
Opm.: Voor *verwoesten* kan wel *verwöesten (verweusten)* gebruikt worden, maar *verneelen* lijkt me onbruikbaar, en in ernstige gevallen: *verrinneweren.*
Voor *woestijn* heb ik nooit zoiets horen bezigen als *weustien* maar gewoon: *woestijn.* Blijkbaar behoort dit woord niet tot de oude Twentse cultuur- en taalschat. Ik zou me nog wel een omschrijving kunnen voorstellen als *'t wöeste zaand,* of: *'t gelle zaand* (omdat geel of rood of wit zand praktisch onvruchtbaar is en ongeschikt voor landbouwgrond). *'t Gelle zaand* of *'t wöeste zaand* zou dan in de gedachtenwereld van de ouden in Twente de plaats hebben moeten innemen van de vêeldgroond, maar dan zonder wild gewas, zelfs zonder heide.

wöel (weul): mol;
Zie ook: *wröet (wreut).*
Woelen is: *wöelen (weulen),* zowel in de grond woelen als in bed: *wat ligs toch aalt te wöelen in ber:* wat ben je toch altijd aan het woelen als je in bed ligt.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

W

216)

woord, wöördke (weurdke), wöör (weur): woord, woordje, woorden;
Wat he's aalt völ an 't woord: wat praat je toch altijd veel. (Hierbij wordt onwillekeurig gedacht aan waardeloos gepraat)
Hee wol 't woord ók wal ees kwiet wêen; hee wol de wöör ók wal ees kwiet: hij wou wel eens graag een babbeltje maken; hij wou zijn hart ook wel eens uitstorten.
Hee wil 't nich vuur zien woord hebben: hij wil er de zegsman niet van zijn.
Hee hef aalt 't vuurnaamste woord: hij praat altijd het meest van allemaal.

wöör hebben: onenigheid hebben;
Wij hadden wöör en doo he'w 't efkes bekekken, doo he'w 't efkes oetzocht: wij hadden meningsverschil en dat hebben we toen even „bekeken" of „uitgezocht", d.w.z. toen hebben we er even om gevochten, geknokt.

woordverschel: verschil van mening;
woordenbook: woordenboek;
worden (worren, wodden): worden;
By de stadsoetbreiding wodt nen helen hoop boeren äere groond kwiet: de boeren raken hun grond kwijt.

woonder: wonder, wonderlijk;
'n Woonder geval: een wonderlijk voorval.
woondern: verwonderen;

't Woondert my, dat e nog nich bankrot is: het verwondert mij dat hij nog niet failliet is.
't Zal my woondern of e nog nich haost bankrot geet: het zal mij benieuwen of hij nog niet haast failliet gaat.

Opm.: voor: het zal mij benieuwen, of: ik ben benieuwd, kan men wel zeggen: *'t woondert my*, maar juister is het, hier de toekomende tijd te gebruiken: *'t zal my woondern!* Ook wel: *verwoondern*, maar dat lijkt me al meer verhollandst van verwonderen.
Voor: ik ben benieuwd, kan men ook zeggen: *ik bin benyd*, of: *'t zal my nyen!*

Een *woonder* is niet alleen een wonder maar kan ook een *nieuwigheid* betekenen, waarin men niet veel fiducie heeft. Ik heb wel eens gehoord van een boer, die erg open stond voor nieuwe ideeën en die allerlei nieuwigheden in zijn huis en bedrijf toepaste en daardoor de bijnaam kreeg van *de woonderboer*.

werreman, werrevrouw, werrewief: weduwnaar, weduwe;
Hee hef 'n werrewiefke trouwd, hee is in 'n opgemaakt ber kommen: hij heeft een weduwe getrouwd en is in een opgemaakt bed (huishouding, bedrijf, bezit) gekomen.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

W

217)

wrange (ook: vrange): hol, nest, leger;

wrak: slecht, minderwaardig;
De wrakke beeste gaot de boeren met nao 't maark: de minderwaardige koeien brengen de boeren naar de (vee)-markt.

wröeten: wroeten;

wröet (wreut), ook: vreut, freut: mol;
Zie ook: wöel;

wröetenhoop: molshoop;

wrósseln (ook: vrosseln, frosseln): worstelen; stoeien;

wòsseln: worstelen, tobben;
De jongs warren alvedan met mekaar an 't wrósseln: de jongens waren voortdurend onder elkaar aan het stoeien.
Wat is 't lêven? Eén wòsseln en kläeien: wat is het leven? Een en al getob en gezwoeg.
Wat he'j: ruzie òf bi'j tòch mär an 't wòsseln?: Heb je ruzie of is het maar zo een worstelpartijtje?

wullen: wollen; Zie ook: wol.

wulver: wolven; Zie ook: wolf.

wuk, wukke, wukken: welk, welke; Vergelijk: wonnen.
Wuk weer zol 't worren?: Welk weer zou het worden?
Wukken, hukken of zukken?: welke, deze of die?

wup-wap: wip;
As keend been'k ees van de wup-wap of vallen: als kind ben ik eens van de wip gevallen.

wuppen, wuppeln: wippen, schommelen;
Lig toch nich aalt met den stool op en daal te wuppeln: zit toch niet altijd zo met die stoel te schommelen.

in 'n wupschen (wupsken), (ook: wemschen): in een ommezien;

wupschen (wupsken), (ook: wemschen): bewegen;
Vergelijk het oud-Nederl. *wups: wuft.*

In het Twents heeft *wupsch* niet bepaald een slechte betekenis. *Een wupsche deern*, of: *een wupscheding* is een vlot, levendig en levenslustig meisje. (Een bepaald „slecht" meisje is: *ne losse deern!*).

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

W

218)

Met z pak y 't zeute en 't zoere tegeliek:
da's de kunst van et lêven a'k 't goed zo bekiek!

Zaand: zand.

'n zaandboer: boer, die vroeger wit zand langs de deur verventte. Hij riep niet „wit zaand" maar gewoon „zaand!"

Zaand schoert de maag: zand schuurt de maag. Werd vroeger veel gezegd, als er eens wat (veel) zand in het roggebrood zat. Over zand gesproken: als men te veel zand in het veevoer (roggenmeel) deed, kon het vee zich een zandkoliek eten. (Waarom zouden we eigenlijk spreken van het Losserse en het Lutter „zand"? Zou het niet ter onderscheiding zijn van het onvruchtbare „zaand" met het gewone zwarte zand (bouwgrond), die men „äer" (aarde) of „groond" noemde?)

Schrief dat mär àn in 't zaand: vergeet dat maar gauw weer!

Zaank (verouderd): zang.
(Tegenwoordig spreekt men gewoon van „zang").
't Is alles koekoek éénenzaank: 't komt allemaal op hetzelfde neer.

Zam: zacht, leuk, prettig.
Dat is wa zam: dat is wel leuk.
In het Twenter Brulfteleed van B. W. Blijdenstein (1811) komt het woord o.a. voor:

„Doar höôldt de leefde alleene veld,
Dee 't hêrte kan behêren,
Duur *zammen* dwaank, duur zeut geweld
Dat nummes of kan wêren..

Als schooljongens gebruikten wij dit woord nog veel als een normaal Twents woord. Ik geloof dat „mieters" er ongeveer voor in de plaats is gekomen.

Zàwwà: (dat) zal wel;
Als uitroep wordt *zàwwà* veel gebruikt om verwondering uit te drukken of om te verstaan te geven, dat wij er niets van geloven wat men ons vertelt.
Is dèn en dèn bie de vrouw vot? Dat zàwwà!: Is die en die bij zijn vrouw weggelopen? Dat zal toch wel niet waar zijn?
Hebt dee beide zo'n goed lêven met mekaa? Dat zàwwà!: Hebben die twee zo'n goed leven samen? Geloof er maar niks van!

Ook: *Zawwa nich waor wêen? Wa'j toch zejt!* (Het is zo'n echt lekker teutwoord 😉.

Twentse Taalbank

DOOR JOH. BUURSINK

Z

219)

zabbelen: zuigen, zeveren.

Een kind zabbelt op een likstok, zonder dat je kunt zien dat er veel afkomt. (Anders zou het geen zabbelen zijn maar slikkeren).
Zo kan men ook aan het werk zabbelen zonder dat er schot in komt. Zo kon het woord „sappelen" ontstaan waarmee eindeloos, rusteloos hard werken bedoeld wordt.

zacht: zacht, week, ook: langzaam.

Y loopt my völ te zacht, loop ees luk àn: je loopt me veel te langzaam, loop eens wat vlugger !
'n Zacht ei (een slappe vent) is het tegengestelde van *'n gaar ei: hee is zo gaar as 'n had gekokt ei:* hij is een uitgekookte zakenman.

zat: zat, genoeg, verzadigd.

Ik bin zo zat as gespojjen spek: ik ben oververzadigd.
Tuffel he'w zat verbouwd van 't jaor: we hebben ruim voldoende aardappelen verbouwd dit jaar.

Bi'j ammaol zat ? Zö'w dan efkes in de kips kieken ?: (aan tafel) Bent u allemaal klaar met de maaltijd ? Mag ik dan een ogenblik stilte verzoeken ? (Hierbij moet ik toegeven dat deze Twentse tafel-„manieren" verre van beschaafd zijn; ik geef de uitdrukking echter voor de curiositeit !).

Zaand:

Hier moge nog een kleine aanvulling volgen, die we onder de fabrieksfolklore zouden kunnen rangschikken. In de werklozentijd (dertiger jaren) hoorde ik wel eens de schampere opmerking maken: „He'j gin wêerk ? Mo'j nao ... hen gaon, daor hebt ze wa wêerk voor ow: zaand knuppen, 'n kwatje de bös !"

Zeek, zeekte: ziek ziekte.

Dit is al vrij gemoderniseerd stadsplat ten opzichte van het verouderde *kraank* en *kränkte.*

Zeel: ziel.

Met lief en zeel: met lijf en ziel.
Ook letterlijk: wanneer iemand wat erg onbeschoft aan tafel zit, bijv. met ellebogen en bovenlijf op het tafelblad steunend, is het: *hee haank (lig) met lief en zeel op taofel.* (Hoewel in mijn jeugd in het stadsplat al *ziel* werd gezegd in plaats van *zeel* was het in deze vaste uitdrukking toch nog steevast: met lief en *zeel*).

Zeer: zeer, pijnlijk.

He's dy zeer daon ?: Heb je je bezeerd ?
Wêes mär nich bang, ik zal dy nich zeer doon — zèe 'n hanen tègen de pier, en doow har e'm 'n kop al òf betten. (Men kan dergelijke uitdrukkingen in de regel ook aardig „vrij" vertalen, zoals in dit geval bijvoorbeeld: Maak je maar niet ongerust, het zal je de kop niet kosten, zei de belastingdeurwaarder, en toen had hij me het dwangbevel al in de hand gedrukt).

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH BUURSINK

Z

220)

Zeer: ook uitslag, schurft, zweerderij.

Zeerte: pijn.

In het nieuwe Twents wordt *zeerte* of *zeert* praktisch niet meer gebruikt. *Kopzeert* is heufdpien geworden, *liefzeert* is boekpien, *taandzeert* is kiespien, enz.
Men moet overigens *kopzeert* (hoofdpijn) niet verwarren met *kopzeer* (zweren op het hoofd), maar gelukkig komt het laatste thans minder voor dan het eerste !

zeker: zeker;
Dat book is zeker zo dik (ook wel: jàò zo dik) as 'n biebel: dat boek is minstens zo dik als de bijbel.

'n zellen (hulpzellen): draagzeel.

zetten: zetten;
zich zetten: gaan zitten.
Zet ow daal: ga er bij zitten. (Het nogal graag gebruikte *smiet ow daal* is nogal geforceerd Twents van lieden, die het graag echter willen maken dan het in werkelijkheid is. Bovendien is het quasi-leuk maar lomp. Het kan wel joviaal gebruikt worden maar de toon maakt hier de muziek !)
Wy hadden oons a daal zat mär wy nammen oons schielijk weer op: wij waren al gaan zitten maar we stonden subiet weer op.
Lao'w oons ees rèch op 'n êend zetten: laten we daar eens goed bij gaan zitten, d.w.z. recht overeind, in een attente houding.

zet, zetken, zettied, een poos, een poosje, een lange tijd.
Dat is a nen helen zet, 'n aorig zetken, nen helen zettied leen: dat is al een poos geleden !
Vuur nen zettied: een hele poos geleden.

zeun: zonde. (Niet te verwarren met zön = zoon en zun = zon).

zeut: zoet.
'n Börrelke zeut (is altijd rood, dus ook wel: 'n *börrelke rood*) is ofwel alcoholvrije frambozenlikeur of (in de regel) licht alcoholhoudende likeur, waarmee men zich in gezelschap aan de kant van de vrouwen schaart.

zeuthôolt: zoethout.
In de moderne tijd verdrongen door kauwgom.

zeveren: zeveren, kletsen.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

Z

221)

zicht: zeis
zieë: zij
Ne zieë spek: een zij spek

zied: zij, zijde (kant)
An 't zied van 't hoes: terzijde (naast) het huis.
Ook: *op zied van 't hoes.*

An de aandere zied van de weg: aan de overkant van de weg.

ziede: zijde
'n Zieden kleed: een zijden japon.

de zied: de zij
'k Heb aalt zo'n lilke pien in de zied: pijn in de zij.
Zo 'j my nich ees de haan luk in de zied zetten?: Zou je me niet eens een handje willen helpen?

zin: zin
Wat he'j in 't zin?: Wat voer jij in je schild?
Dat wil my nich 'n zin scheeten: dat wil me zo gauw niet te binnen schieten.

ziften, zifken: zeven, ziften, ook: vitten
Wat lig y al te zifken, a'j 't better könt mo'j 't zölf mär doon!

de zinkens op 't oog: zinking op het oog.

zit, zitten: zit, zitten

Hee mot dree maond zitten: hij moet drie maanden (in de gevangenis zitten.
Hee hef de vrouw in 't graf zitten, in 'n kêrkhof zitten: zijn vrouw leeft niet meer.

'n Zitten in de kêerk: een (vaste gehuurde) zitplaats in de kerk. (Vroeger kende men in de Herv. kerk ook halve zittens: men huurde dan alleen zo'n plaats voor diensten van vrijzinnige of van rechtzinnige predikanten) Men had dan *'n modern* of *'n ottredox zitten!)*

Hee hef gin zit in 't gat: hij kan moeilijk stilzitten.

zoel: zuil
Zie: wendezoel.

zoepen: zuipen
Het Twentse zoepen is al evenmin nette taal als het Ned. zuipen.
Zoepen en dös hebben binter twee.
Ze hebter aalt wàl ôver da'k zo zoepe, zêe de man, mär ze dênkt nooit an mienen slimmen dös!

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH BUURSINK

Z

222)

zoer: zuur, moeilijk
Zie ook: soer

zoeren zult: hoofdkaas
zoerkool snieën: zuurkool snijden

Men zegt niet: boeskool snieën, hoewel de gesneden boeskool eerst in het vat moet om zuurkool te worden.
Vroeger was het gebruik om op Dankdag (Herv. kerkdag) te beginnen met zoerkool snieën, blijkbaar een feestelijke gezellige bezigheid vanwege de gezamenlijke conversatie, die men er bij plegen kon.

zóch: zucht

De gelle zóch: geelzucht. Tegenwoordig zegt men: *gelzucht*

'n zóg: de trein
Was niet algemeen in gebruik; toch wist iedereen wat ermee bedoeld werd. (Vergelijk Duits: Zug.)

zòg: zog

Koffie is goed vuur 't zòg, zet zòg an - zeiden vroeger de dokters wel eens tegen moeders met babies. (Dan kregen ze tenminste melk binnen, want zó melk drinken was er niet bij!)

zölf, zölven, zölm: zelf

't Is my 't zölfde, net 't zölfde: dat maakt voor mij geen verschil, onverschillig wat. (Bij de uitspraak werd in de regel de f weggelaten: *netzölde!*)

Van zik zölven vallen: flauw vallen.

zol: zool

Hee hef ne zol op de tong van 't roken.

zommer: zomer
de zommerdag: 's zomers

Vergelijk: de weenterdag
't Zommer koomp d'r nich in: als iemand de deur open laat, kan men hem vragen:*bi'j in de kêerk geboren?*
Maar men kan ook zeggen:*'t zomer koomp d'r nich in* d.w.z. zó warm is het buiten toch niet dat je de deur open kunt laten.

zoomp: zomp
Sniezoomp: snijzomp; värkenszoomp: varkenszomp.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

Z

223)

Zo, zo'n, zonnen: zo, zo'n, zo-een.
A'k dat zo zeggen mag: hou me ten goede dat ik het zeg.
Zó zus my en zó zusmy nich: hoorde ik zeggen tegen goed met een weerschijn (changeant).

Zo'n dreehoonderd of veer, vief: zo'n drie tot vijfhonderd.
't Is my zo'n grappig: wat een eigenaardige vent!
Zodäönig: zodanig, zodoende.
Ook als uitroep, wanneer we iets begrijpen of wanneer ons een licht op gaat: *ooh, zódäönig!* (Op die manier!)

zôrg: zorg.
Dat zal my zôrg wêen: mij een zorg!
zowat: zowat, ongeveer.
Zowat ammaol: nagenoeg iedereen.

zukke: zulke.

Zukke mooie huuze warren dat: dat waren van die mooie huizen. (Nadruk op mooie huuze).
zunde: zonde (zie: zeun).
zun: zon.

Wy hebt de zun in 'n nekken: 1) wij hebben de zon achter; 2). wij hebben de nek verbrand van de zon.
De zun geet op en de zun geet daal: de zon komt op en de zon gaat onder.
Het opgaon en het daalgaon van de zun: zons op- en ondergang.

Enkele wijsheden omtrent de zon:
At de zun op 't dak schient wil 'n schossteen slech trekken: bij zonnig en windstil weer is er weinig trek in de schoorsteen.

A'j ow zölf op 'n kop könt trêen (je schaduw n.l.) *steet de zun op twaalf uur.*
At de zun opgeet en at de zun daalgeet is elke vingerbredte bôven de groond 'n keteer.
At de zun is in 't westen bint de luierds op 'n besten.

Opmerking:
Zondag is in het Twents niet zundag maar *zöndag,* hoewel zundag ook wel gezegd wordt.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH BUURSINK

Z

224)

Zwaan: zwaan.
Als meisjesnaam: **Zwaan. Verkleinwoord,** Ned. Zwaantje: *Zwenneke. De ôole Zwenne:* de oude Zwaan.

zwad: zwadde.
Zwadden is zwaaien met de **zeis,** maaien. *Nen zwadden* is een stuk afgemaaid gras, **een strook** ter breedte van de maaiwijdte van een arm. *Nen zwadden* is ook het afgemaaide gras, zoals het op de weide **ligt.**

'n zwäddeke, zwärreke, zwärke:
wordt in samenstelling als *zoepzwäddeke* gebezigd voor een drinkebroer. Kan afgeleid zijn van *zwadderen:* zeverend praten.

zwak in de been: lenig.

zwalmen, kwalmen: walmen.

zwam: zwam. Zie: **toondeldeuze.**

zwaoger, zwägerske: zwager, schoonzuster.

zwaor: zwaar, heel erg.
Ik kiek wa zwaor oet: ik **zal** wel uitkijken !
De zuster kon oons zwaore moo nich vebuuren: de verpleegster kon zich met moeder, die ziek is, niet alleen redden omdat ze zo zwaar is.

zwat lêren, oelenköppe lêren: gotische letters lezen.

'n Zwatten: de zwarte, de duivel.
zweet, zweten: zweet, zweten.

't Zweet sleug my oet: het zweet brak me uit.
Hee hef zien eigen zweet nog nooit hooven te roeken: d.w.z. hij heeft nog nooit hard hoeven te werken.

zwikken: het omvallen van de voet.

'n zwikje: een zoodje.

zwil: eelt, pezig stuk in vlees.
Zee hebt àl zwil vuur 'n kop: ze hebben allemaal een dikke huid.

Da's ja gin vleis, 't is ammaol zwil: dat is geen vlees maar zenen.

'n Zwil: een eigengereid, hardvochtig mens.
Een boer, die een „hoesbroed" trouwde, zei: *Ik doo't ja nich um 't zwilke mär um 't spilke:* niet om de vrouw maar om het bedrijf.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

Z

225)

Zwokken: zwikken, doorbuigen.

Wat zwokt dat mêenske ja in 'n scheenken: wat trekt die vrouw met haar dijen.

Ne zwokpiep, ne piep met nen zwok: een pijp met een buigbaar tussenstuk in de steel, zodat de kop kan *zwokken* ten opzichte van het *spitsken* (mondstuk).

zwoarm, zwöärmen: zwerm, zwermen (van bijen).

zwömmen: zwemmen.

zwömkoel: zwemkuil, zwembad.

zwoor, spekzwoor: spekzwoerd.

zwöp: zweep.

Hee leg de zwöp över de päere: hij legt de zweep over de paarden.

Een ouder woord voor zweep is *pietsche, pietske.*

Nen pietskenknal: een zweepslag.

De belasting pietsket ow heemaol oet !: ze halen er meer uit dan verantwoord is.

zyen, zifken: ziften, zeven.

'n zydook, 'n zylappendook: de doek, waar de melk doorheen wordt gezeefd na het melken.

In het stadsplat is zeven gewoon *zeven* of *zivven, zifken,* bij oudere mensen nog in gebruik.

Een koffiezeefje is: *'n koffiezeefke.*

En hiermede ben ik aan het eind van de eerste serie Twents Abecedarium. Voor de vele reacties, die ik van de zijde der lezers en lezeressen ontving, ben ik erg dankbaar.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

226)

Aanhangsel uit de Geheimtalen.
Geheimtalen, Bargoens, boeventaal en dieventaal zijn groepstalen, die door kooplieden, paardekopers en door „de jongens van de vlakte" worden gesproken. Het Jiddiesj neemt daarbij een aparte plaats in. In dit aanhangsel wil ik, zonder verder op het verschijnsel der geheimtalen in te gaan, een aantal woorden en uitdrukkingen geven die ons in het Twents niet vreemd in de oren klinken. Het is moeilijk, hierbij van specifiek Twents te spreken omdat er woorden en uitdrukkingen zijn, die in het Twents geadopteerd zijn maar die tevens in het Nederlandse spraakgebruik binnengedrongen zijn. Het is ook mogelijk dat door Twentse Bargoens-sprekers Twentse woorden verbargoenst zijn. Daarin willen wij ons niet verdiepen.
Uiteraard zal ik hoofdzakelijk de fatsoenlijke woorden geven. Dat wil niet zeggen alleen salontaal oftewel Twentse huiskamer- en keukentaal, maar de woorden en uitdrukkingen die ik al of niet frequent in het fatsoenlijke Twentse spraakgebruik heb opgemerkt, alsmede de woorden die een frappante vergelijking met Twentse woorden mogelijk maken.
Als uitgangspunt heb ik de publikaties genomen van Dr. J. G. M. Moormann „De Geheimtalen" en W. L. H. Köster Henke „De Boeventaal", in welke werken een groot aantal geheimtalen zijn gecodificeerd, vanaf het Liber Vagatorum van 1563, dat weer teruggaat tot de 15e eeuw.

A

Aberdoedas - appeldoedas: stomp, klap.
Eigenlijk: *haberdoedas* (van: habe du das)
Za'k ow nen aberdoedas verkopen? (Dat hier gezegd wordt „verkopen" en niet „geven" wijst misschien op afkomst uit „handelskringen", paardekopers en veehandelaren).
achelen, achielen: eten.

achelpeter: veeleter, smulgraag.

achterrad (achterwiel): rijksdaalder.

ami, ammi: viezerik.

Kennelijk van het Franse woord *ami* (vriend) afgeleid heeft dit woord in de dieventaal de betekenis van *dief*. Wij versterkten het doorgaans tot „*viezen ammi.*"

B

Bajes: huis, gevangenis.

bak: 1) gevangenis; 2) kop; 3) verzinsel;
1) hee gung de bak (kast) in.
2 een bak zog, een bak slobber, een bak zweet of een bak leut is: een kop koffie.
3) wat nen bak: dat is me wat moois ! nen bak, nen bakslag: mop, anecdote.

bal: geldstuk, gulden.
Dat de veekoperstaal op geld en handel betrekking hebbende begrippen in de gewone omgangstaal invoerde, bewijzen weer uitdrukkingen als: *daor he'j gin bal met te maken, geet ow gin bal an, heb y gin bal verstaand van, enz.*

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

227)

Aanhangsel uit de Geheimtalen

B

banjer(t): heer

Eerste banjerts: voorname heren
banjert spelen: als een groot heer leven
Als *banjerheer* is dit woord een goede bekende in het oude Twents. - Als ik als jongen wel eens (!) geen zin had om onkruid te wieden of aardappels te steken maar er stiekum tussenuit kneep, verweet moeder later: *Gao'j daor 'n banjerheer oethangen in plaats da'j op 't laand gaot wêrken..* Het werd echter meer als *bayer* uitgesproken, maar ik kon de spinnerijterm *bayer* moeilijk met *heer* combineren.

barrasch: schurft
Hierop kom ik nog terug bij *parg.*
Vergelijk: *berg,* overmatig veel hoofdroos bij jonge kinderen.

bast: lichaam, lijf
Hee har gin goed stuk kleer an zien bast.
Een typisch Twents woord: *bas (bassen).* Daarmee worden de bovenbenen aangeduid, voornamelijk de voorkant: *Hee sleug zik op de bassen van plezeer.* Maar ook wel eens de achterkant: *De vaar mot zik mär ees efkes nao de bassen tassen:* vader moet de portemonnaie maar eens trekken (die zowel in de broekzak, dus vóór op de bassen, als in de achterzak kan zitten)

bas, basje: geldstukje
Er kon zowel een stuivertje als een dubbeltje mee bedoeld worden, hoewel er ook onderscheid was: *beisjes en basjes* (stuivertjes en dubbeltjes).
Merkwaardig genoeg zeggen we:*daor hef e vuur gin vief cênt verstaand van,* of ook: *daor weet e gin bas van!*
(Beeldspraken in de geheimtalen hebben vaak betrekking op geld).

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

227)

Aanhangsel uit de Geheimtalen

B

228)

Bedissen: krijgen,, betalen doen.
Vergelijk het *bedisselen* van iemand, die handelend, autoritair optreedt, de lakens uitdeelt.

bekaan: krijgen, nemen, bestelen
Bekaan slaon is een bekende Twentse uitdrukking voor: stelen, wegnemen, „achterôver drukken". Maar het woord kan in de boeventaal meer betekenissen hebben, zoals: ontvangen, krijgen, enz..

Hier is noppes bekaan: Hier is niks te halen.
De plietsie hef em *bekaan nommen* (gevangen genomen), *bekaan maakt* (aangehouden); ze hebt den knul *bekaan nommen* (te pakken gehad, bestolen, bedrogen).
Ze hebt mienen joekel bekaan slagen: men heeft mijn hond meegelokt.

bekneisen, bekneist: bekijken, bekeken (bekend)
't Is bekneist: 't Is bekeken, de kans is verkeken.
Door is he helemaal nich bekneist in: deskundig in.

bel: groot glas
Ne bel jenever waor 'j versteld van staott!

belabberd: beroerd, ellendig
Wat kiek y belabberd oet de ogen!

belatafeld: gek
Bi'j now helemaol belatafeld!

belazeren, belazerd: bedriegen, beetnemen, gek
A'j my dênkt te können belazeren.. Bi'j belazerd!
benachel: pet

Ze hebt my benacheld, vernacheld: beetgenomen.
(Ik denk hierbij aan iemand bij de pet nemen: de pet over de ogen trekken, zodat hij niet meer kan zien. Vergelijk *zal my de pet van drukken)*

bensen: drinken
Vergelijk het Twents *bênseln: kabaal maken.*

berappen: betalen
(Komt niet als zodanig in bronnen voor; lijkt me wel in hoge mate Bargoens!)

besjalmen, besjolmen: betalen

beschommelen (besjoemelen): betalen (bedriegen)

beseibelen: bedriegen

Bi'j beseibeld? Ben je wel goed?

besjastert: dronken
(vergelijk: *sjasken,* drinken)

Twentse Taalbank

Aanhangsel uit de Geheimtalen

B

besjoche: zie mesjoche

besjoechem: loos, bij de hand, zie ook: sjoechem

besjoechen: verliefd
Wij kennen het woord *besjokker* of *mesjokker*, zowel in de betekenis van stapelgek als van smoorverliefd.

beteunen: betalen
Vergelijk: *beteun: schaars;* (wat schaars is, moet duur betaald worden.)

betoef, betoefd, betoeft, betof(t), betoeg(d):
loos (gogum), bij de hand, goed af, onder dak, rijk (binnen) gered, uit de brand; dikke betoeg(d): erg rijk enz.; betoege goser: rijkaard;
vergelijk: tof!

betsje, betske, bets, bats: eend;
(Eend is ook:*majem-trapper)*
Een ei is ook: *bats, betske; bats* is ook: een stuiver, en een dubbeltje is *Beth bas* (beys of beth is twee). Ik wil hier ook het woord *bats* (schep of scop) ter sprake brengen, een schop waarmee niet gespit maar geschept wordt, alsmede de woorden *pets* en *pats* voor oorvijg.

beuten: kopen, kosten;
Twents: *buuten, umbuuten is ruilen;* (bij kopen is ook sprake van ruilen vandaar dat voor kopen, kosten en ruilen hetzelfde woord gebruikt kon worden.)

bezokke (mezokke): zie mesjoche;
Hiervan kan de uitdrukking afgeleid zijn:*bi'j besokkerd; oftewel: bejje besuikerd,* zoals Twenten dat wel eens op z'n Hollands plegen te zeggen.

bezol: goedkoop

bezolletje: koopje
Dat is bezol, dat krijg e vuur 'n bezolletje. Opmerking: bezolletje wordt niet vertwentst tot *bezölleke!*

besoles (mesoles: ziek, bedorven, kapot;
Den hering is besoles: die haring is bedorven.

bezommen: betalen;

bezommen, bezommes: geld
Dat kö'j bezommen, dat kost ow bezommes.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

230)

Aanhangsel uit de Geheimtalen

B

Bieter(t): tand

Aanhangsel uit de geheimtalen

Ik vermeld dit woord hier om de volgende Twentse woorden, die hiermee in verband kunnen staan of ervan afgeleid kunnen zijn:

1) *pietjes* (bietertjes, bijtertjes): luizen.

2) *'n pieterke* (bietertje, pietertje): een heel klein stukje. *Moor, wat is dat spek lekker, jammer da's daor zukke piterkes van op 'n têlder dös!*

En om te bewijzen dat een erg kleine hoeveelheid als met een tand afgebeten stukje wordt aangeduid, is het antwoord van moeder: *Dan mo'j 't mär met éénen taand etten!*

bie, bietsert, bietsen:

In de laatste oorlog hebben wij hier het woord *bietsen* pas leren kennen. Bargoens *bie* is weg: een *bietsert* is een koopman, die langs de weg gaat, een leurder, marskramer. In (en vlak na) de oorlog gingen we sjek of peukjes *bietsen:* bedelen, schooien bij elkaar. Zo kreeg *bietsen, bietsert* ook in het Twents de betekenis van klaplopen, klaploper.

bik, bikken: eten

De bik is het eten; *linke bik* of *sjofele bik* is slecht eten. *Bikkement, bikkenement, bikkesement* (wordt in verband gebracht met bikken-cement) is vornamelijk *warm eten. Bikkeeren:* eten koken. *Bikkementeren* is het nuttigen van warm eten.

Dit zijn wel Bargoense woorden, die eigenlijk in het hele land „inheems" zijn. We bepalen ons in Twente voornamelijk tot *bikken: krie'w nog 'n maol wat te bikken of is 't lauw met 'n pook?*

bleerder: koe of schaap

Twents *bleren* is luidruchtig huilen.

blek of blik: geld

blekkerik: spiegel

Ik vermeld deze woorden hier met het oog op het Twents *blekken:* (hoewel ik direct geen verband zie):

1) het schelle blaffen van een waakhond;

2) kinderziekte: mazelen; mv.: *de blekken(s).*

(Blek of blik is wat blikt of blinkt!)

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

231)

Aanhangsel uit de geheimtalen

B

Blotten: manen
Ik bin blut: ik **ben platzak** (uitgebloed, uitgemaand?)

böesen (vgl. buizen): drinken
Een typisch Twents woord, dat hiermee wel eens in verband kan staan, is *böesken (böeschen)* voor: oprispen en zelft vomeren na teveel alcoholgebruik.

bok: honger, winkel
Vaak heeft een woord twee tegengestelde (of aanvullende) betekenissen. Hier: hetzelfde woord voor honger en de plaats, waar het eten vandaan komt om de honger te stillen: de winkel.
Denk hierbij eens aan het Twentse spreekwoord, waarmee iemand gewaarschuw wordt: Y zölt nog van de bok drömen: je zult nog zó'n honger krijgen dat je van de (bakkers)winkel gaat dromen!

bol: man, baas, overste, geleerde, hoofd
Dit woord is niet zozeer interessant om de ervan afgeleide woorden *bollebof (bolleboos* is *baas der bollen)* die tot het Nederlandse spraakgebruik horen, meer dan tot het Twentse, maar om enkele andere associatie-suggesties, die ik hier naar voren wil brengen:
1) *tietebol* of *tiedebol* is een primitieve vlieger van een krant en een paar stokjes; wie zijn vlieger (of ook wel zijn tiedebol, maar die gingen nooit zo hoog) het hoogst in de lucht te staan kreeg, zong met trots: *'n mienent is tietebol-tietebol-tietebol-bol-bol....*

Ongetwijfeld is dat *bol* in verband te brengen met het Bargoense *bol* maar waar komt dat *tie-te* of *tie-de* vandaan? Kán het een uitroep zijno *die* (is) *de bol?*
2) *nen bollen: een stuk;* in de regel een eindstuk, voorstuk of kopstuk van iets.

bolg: bang
Dit woord brengt me op de gedachte, er het werkwoord *bolgen - balgen* van te maken; een typisch Twents woord voor stoeien, straatschenden is *balgen* (bang maken?)

bom: een mutsje
ne bom duiten: een mutsvol geld(?)

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

232)

Aanhangsel uit de geheimtalen

B

Bonjer: valse beschuldiging
Een heel oud, van oorsprong nogal onzedelijk woord, dat later andere betekenissen kreeg:
bonje schieten: in de maling worden genomen; hij schoot mij bonjer: hij betrapte mij op de daad; ik schoot een bonjer: het mislukte mij;
Bonjer komen of bonjer worden: gesnapt worden; zij werden bonjer geslagen: verraden aan de politie; hij is bonjer: hij is gesnapt;
In het Twents kennen we het woord in: bonje maken: ruzie zoeken, herrie schoppen, en bonje hebben.

bonk: leugen, verzinsel;
Merkwaardig is dat de vaste combinatie van *bonk* en *leugens* in: *hee is één bonk löggen!*

bonnette: muts
Dat het Twentse woord *benèt* voor *hoofd, voorhoofd* niet tot het allerfatsoenlijkste Twents behoort kan tot de conclusie leiden dat het uit het Frans *via de Bargoens* in het Twentse spraakgebruik is doorgedrongen. *'k Zal em met de plempe vuur de benèt scheeten.* Evenmin is het woord *plet,* dat afleiding van *benèt* doet denken, „fatsoenlijk" Twents: *'k zal em vuur de plet houwen:* ik zal hem voor (aan, tegen) zijn hoofd slaan.

boterpapier: trouwbrief
In het Twents kennen we *botterbreef* voor trouwboekje of trouwbrief.

bouwen: kopen, krijgen, ontvangen
De groote (cherote) bouwen: berouw krijgen voor zijn bod en zich terugtrekken. *Geef hem de makke of hij bouwt je de groote:* geef hem geluk of hij trekt zich terug. *Die gooi het makkes gebouwd:* die man heeft verlies geleden.

Ik denk hierbij aan het Twents: *één naoybouwen:* iemand imiteren, na-wauwelen om hem belachelijk te maken; eveneens aan het Twents: *begrooten* (be-cherote?) voor berouwen: *dat zal hem nog lilk begrooten,* of: *dat wol my ók nog van em begrooten:* dat zou me toch ook nog van hem spijten.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

233)

Aanhangsel uit de geheimtalen

B

Brakken: uitschot
Dit woord staat genoteerd als een vakterm in de gevogelte-handel, maar in de veehandel is het nog steeds een gangbaar woord: *ne brakke koo* is een minderwaardige koe.

brooche: winst, geluk; ook: brooches, broochem;
Mazzel en broochem: goede zaken!

bucht: slecht, gemeen; ook: geld;
Het Twentse *bócht* wordt als zelfst.nw. gebruikt voor slechte waar: *wat he'j my daor vuur bocht *) in de haan stopt?*
Neum y dat koffie? Da's ja nich te dreenken, zuk bocht!

buijs, buis: dorst

buijsen, buizen: drinken

buijs, buis: bedronken

buus: fles; buiser: emmer;
Allerlei bargoense afleidingen zoals: *buisbalk* (dronkaard), *buiskeet* (kroeg), enz., zullen we hier verder buiten beschouwing laten.
Als goed Twents signaleren we hier: *buizen* voor uitgaan, drinken (sjasken), de bloemetjes buiten zetten, en: *buis* voor ondeugende vent, kwajongen (gemoedelijk gebruik).

Kan het Twentse woord *bós* (platzak) in verband staan met *buus* (fles) of *buijs* (bedronken)?
*Ik bin bós *)* zou dan zoiets betekenen als: ik ben leeg (gedronken) als een fles, of: ik heb mijn geld verbuist.

bulle, bullen: kleren
Opmerking: Noch bij *bolle*, noch bij *bulle* vond ik aanwijzingen die duiden op enig verband van het Bargoens met de Twentse woorden *böl (nen böl van nen keerl)* die ik in verband breng met het Ned. l[illegible]en het werkwoord *böllen*, een nogal ongevoelig woord v[illegible]huilen.

*) De Twentse ó-klank voor Ned. u is een bekend verschijnsel.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

234)

Aanhangsel uit de geheimtalen

C

Chaperick: hoed;
Ook: chapiteau;
In het Twents kennen we *sjappie* voor iemand ,die uit de toon valt (met een typische hoed). Tegen iemand, die een nieuwe hoed draagt: *y bint mär wàt sjappie met den hood, den hood steet ow mär wàt sjappie!* Tegenwoordig zouden we zeggen: sportief!

chapiter: boek;
Vergelijk Tw. *sjapieter: y doot aalt ôver 't zölfde sjapieter.* (stokpaardje).
Zie voorts bij k en sj.

D

Daas: zot, krankzinnig;
Twents: *ik bin heemaol daas:* suf, versuft.
Lig toch neet zo te dazen: lig niet te kletsen.

dalven: bedelen, schooien;
Ook: dalleven, dalven, talven.
dalfenaar, dalver: bedelaar, zwerver;
sjofele dalfenaars: arme drommels;
op de dalf van: gebietst van....
In het Bronnenboek wordt ook voor dalven gegeven: van de ene fabriek naar de andere gaan om werk te krijgen. In het Twents spraakgebruik evenals in het Nederlands heeft dalven de betekenis gekregen van: straatslijpen, slenteren, *balgen,* kwajongensstreken uithalen. Het doelloos rondrijden op brommers, zoals nozems dat tegenwoordig zoveel doen om de mensen ergernis te bezorgen, zouden we ook onder het *dalven* kunnen rangschikken.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

235)

Aanhangsel uit de geheimtalen

D

Dalles, dallos: niets, armoede;
Ik ben nen dalles: ik bezit niets;
ok bin gedallest: ik ben platzak;
Ook: aan lager wal.
In het Tw. komt het woord *dalsman* (iemand, die niets heeft) praktisch niet voor; wel het in het Bargoens gelijkwaardige woord *lauman*, maar dan in de betekenis van louw-man: slappeling.

damme: ham;
Bij het Bargoense *damme* (d'hamme, de ham) moet ik denken aan het Twentse wiegeliedje:
„Damme, damme, deusken,
„môrgen krieg wy 'n meusken,
ôvermôrgen riestebry
„o, wat is oonze kleine bly...."

(zie ook: *deus*)

dampen
in: *iemand de dampen aandoen:* iemand de pest injagen.
In het Tw.: *hee hef de dampen in:* hij heeft de p. in!

darren: sarren, tarten;
In het Tw. spraakgebruik meen ik het woord *darren* voornamelijk te hebben gesignaleerd in de betekenis van op een treiterende manier de kantjes eraf lopen: *Y loopt daor mär luk te darren en laot 'n aander 't wêerk doon!*

deinzen: afzakken, weggaan;
deins je, deis-je, deize: pas op, hou je stil, hou je gemak, hou je kalm, hou je gedekt;
In het Twents is het voornamelijk: *hôol ow gedeist:* hou je gedekt!

deus: twee; deuzen: getweeën;
In het onder *damme* gesignaleerde Twentse wiegeliedje komt dit woord ook voor:
„damme, damme, deusken (deuzeken)...."
waarin we dus iets kunnen bespeuren van *twee hammen*, let: *d'hamme, d'hamme met z'n beidjes.*

deij: moeder;
Een weliswaar „Hollands" kinderliedje, in Twente inheems, wil ik hierbij aanhalen:
„Klap ees in je handjes, blij-blij-blij,
op dat boze bolletje van deij-deij-deij...."

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

Aanhangsel uit de geheimtalen

D

Dibberen (ook: dabberen): praten, prevelen, bidden;
Ik wil bij *dabberen* even denken aan het Tw. woord: *dawwelen* (ook: *dauwelen*) dat speels stoeien betekent, bravoerachtig doen, stuntjes uithalen (gepaard gaande met praatjesmakerij).

dieumerik, deumerik: nacht;
De lange dieumerik: de eeuwigheid.
In den dieumerig: 's nachts.
Ook: duemerik.
Dit wil ik in verband brengen met het Tw. *teumig, tuemig gaon:* niets om handen hebben, niet werken, doelloos zijn.
(Wie 's nachts gaat, gaat ook doelloos, kan dan niets om handen hebben.)

dissen: lopen;

Disselbäumer: marskramen (Tjötte);

Twents: *Nen disselboom* of *nen disselpot* is iemand, die twistgesprekken voert; *disseln* is twisten. (Zo'n rondreizend koopman moest natuurlijk veel praten om zijn waren aan te prijzen en ook wel twistgesprekken voeren.)
Wat kiek y toch döddig oet de ogen: wat kijk je toch sla-

doddig: aardig, zeldzaam, zonderling; ook spijtig; doddigheid: slechtheid;
perig (zonderling) uit je ogen.
Wat bi'j toch nen dòdden: slaapkop, slappeling.

doerak: deugniet;
In het Twents ook wel eens: *doerakker* en verder verhaspeld tot *doerappel.*
Wij verstaan onder *doerak* meer een *kinkel, hufter.*

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

237)

Aanhangsel uit de geheimtalen

D

Dof: pruik
Twents: *wat heb y ow opdóft:* wat zie jij er deftig (doftig, opgedoft) uit.

doft: goed, knap, netjes
Vergelijk Twents *duftig:* doed, degelijk, flink.

dofte flep: goede manieren;

dofte kluft: goede kleren;
Twents: *wat bin y ja duftig in 'n klóf:* wat zit jij netjes in je kleren, wat heb je je mooi gekleed, *uitgedost!* (Zie opmerking.) *ook geklóft.*
In het Bargoens heeft *dof* verder nog de betekenis van *kerk, slag, slaap* (dof hebben), en als bijv. naamw.: *dom, onnozel.*
Vergelijk *dof(t)* met *tof!*

Dofferd: klap; ook: ketel;
In het Twents heeft *opdofferd* de betekenis van *klap. opstopper.*

Opmerking:
Het is me herhaaldelijk opgevallen dat er veel fouten in de spelling geslopen zijn als gevolg van het feit, dat men vroeger de *lange s* gebruikte, die als drukletter er uitzag als een f zonder dwarsstreepje.
Dat het niet alleen ongeletterde mensen maar zelfs wetenschapsmensen moeilijkheden opleverde en parten speelde, hoop ik in een afzonderlijke publicatie nogeens aan te tonen. Hierboven vindt U al een klein bewijs:
een pruik is geen *dof* maar een *dos* en *opgedoft* moet dan zijn *opgedost:* de pruik opgezet. (Ned.: uitgedost).
Zo durf ik hier te veronderstellen, dat *dofferd* (klap) wel eens in verband kon staan met *dorsen,* waarbij men immers klappen met de knuppel of vleugel geeft!
Dofte flep voor goede manieren kon dan wel eens in verband staan met *(uitge)dost* (dus met pruik op) en met *slep* of *sleep* (aan de japon).

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

238)

Aanhangsel uit de geheimtalen

D

dokken (docken) — komt al in de 17e eeuwse geheimtaal voor in de betekenis van *betalen, geven, aanreiken;*
Ook: *dokkeren, ducken, afdokken.*
Dok op: geef op!

In het Twents zowel als in het Nederlands populaire taalgebruik is het woord *dokken* voor: *betalen, „over de brug komen"*, nog steeds springlevend.

dollen: groot doen (met geld rammelen)
In deze betekenis komt het woord in het Twentse spraakgebruik niet algemeen voor; een enkele keer hoorde ik het wel eens gebruiken voor: *gek doen, zich aanstellen.*

dolver: boksijzer
Als zodanig kennen we dit Bargoense woord niet in het Twents; niettemin geeft het mij aanleiding tot enkele speculaties.

Vergelijken we het woord *dolver* met *dalleven, dalver,* bedelen, bedelaar, zwerver), dan zouden we het zó kunnen zien, dat een *dalver* (zwerver) gekenmerkt werd door en zelfs vereenzelvigd werd met een *dalver* of *dolver* in de betekenis van boksijzer; een dalver zou dan een (met een boksijzer gewapende) zwerver zijn.

Nu wil ik een vergelijking wagen met het bekende Twentse woord *dölfken* voor pijp: wat een *dolver* (boksijzer) is voor een landloper, kan de pijp *(dölfken)* betekenen voor een Twentse boer. Als hij hem niet in gebruik heeft draagt hij hem in zijn broekzak. De vergelijking kan heel goed schertsenderwijs zijn ontstaan: mien *dalverken (dälfken, dölfken)* is miene piep!: mijn enige wapen is mijn pijp!

Maar meer dan een gedachtenspel behoeft men in deze vergelijking niet te zien. En tòch: iemand: die de kantjes eraf loopt zal zijn nietsnutterij kunnen demonstreren met het roken van een pijp; zo was het vroeger tenminste, toen men normaal onder het werk niet rookte. Een oudoom (die nu al zo'n honderddertig jaar zou zijn geweest) vertelde mij vroeger vaak uit zijn jonge jaren, toen de oudere mensen de jeugd óók al haar „slapheid" verweet. Een (Hollandse) fabrieksdirecteur plachť steevast de jonge mannen te karakteriseren met het verwijt: „Praatjes maken, pijpjes roken, meisjes nakijken, dat kunnen ze, maar werken kunnen ze niet!" (Maar ik herinner me niet, van mijn oudoom het woord „dölfken" geleerd te hebben.)

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

Aanhangsel uit de geheimtalen

D

doorslaan: *bekennen, kletsen, iemand bekletsen.*
Twents: *hee slöt deur as ne bleene veenk:* hij overdrijft, weet geen maat in zijn gesprek te houden.
(Het kwam hier vroeger veel voor dat men een vink blind maakte, de ogen uitbrandde, om hem beter te laten slaan of zingen).

don: rug
Het Bargoense *don* voor rug wordt verklaard als afleiding van het Zigeuners *dúmo: schouder.*
Wij kennen zowel in het Nederlands als in het Twentse (ruwe) spraakgebruik: *donder* voor rug of schouder.
Op z'n don-der krijgen: een last op zijn rug (schouders) te dragen krijgen; een heftige afstraffing, uitbrander, enz. krijgen. *Op-don-deren* is dan: iemand zijn rug laten zien, rechtsomkeerd maken, enz.
(Maar ook hier weer moet ik uitdrukkelijk erbij zeggen, dat het verband met *don* louter een veronderstelling is! (Ik vermeld deze om de merkwaardige overeenkomst.)

draai: plezier
Twents: *hee hef zienen dräei:* hij is goed op dreef, hij heeft er plezier in.

draayen: zondigen, slecht handelen
Twents: *hee is verdräeid: hij is slecht geluimd; hee is verdräeid op my:* hij is boos op mij. En in het afkeurende stopwoord: *verdräeid!* kunnen we ook het woord draaien in bovengenoemde betekenis herkennen.

draot: geld
Twents:*hee gef gin draot (sjoeche):* hij reageert niet.

drom: weg (znw)
Twents: *op-trommen:* weg gaan.

drosjes, droosjes: gekheid, onzin, malligheid, flauwe kletspraatjes

Twents: *droosjes, droosjesmaker:* praats, praatjesmaker, lefschopper. *Maak gin droosjes:* haal nou geen gekke dingen uit.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

Aanhangsel uit de geheimtalen

D

drossen: op de loop gaan
Twents: *hee is gaon drossen, hee is 'm drost:* hij is stiekum weggelopen.

druif: kerel
Twents: *ne lollige druif:* een flauwe vent. (Wordt in de regel nogal laatdunkend bedoeld.)

duske: kleine jongen
Twents: *wat bi'j toch nen duts:* wat ben je toch een sufferd.

E

emmes, immes: goed
een emmese lik: een goeie gevangenis
In het Bargoens kan *emmes (immes)* veel betekenis hebben, behalve goed ook: *behagelijk, prettig, heerlijk, mooi,* met als gelijkwaardige woorden: *joppene, jovel, kedin.*

emmes!: waar! tores immes: zuiver waar!
In het Twents komt het woord *emmes!* voornamelijk in deze laatste betekenis voor: *Emmes!* Of *emmes waor!*

eppise: zijden stof
In het Twents kennen we het woord *eps* in de betekenis van: gek, vreemd, raar.

F

fiedel, fiedelen: viool, viool spelen
In het Twents is *fiedel* een verouderd woord voor viool, maar de Twenten schijnen niet veel van de fiedel gehouden te hebben, wan het woord heeft wel een laatdunkende bijklank. *Nen fiedelzaank:* een vervelend gepraat. Maar in het oude danslied komt het woord nog wel in gunstige betekenis voor:
Jenneken gêw my 'n händeken,
den fiedel den geet a-wier a-wier....

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

Aanhangsel uit de geheimtalen

D

Fiem: hand
fiemen : handen, vingers
Twents : *fiemelen* betekent zenuwachtig de vingers of de handen bewegen, frutselen met iets.

fitsj : koud
Twents : *fiesteren, kôoldfiesteren :* huiveren van de kou; *kôoldfiesterd:* koukleum.

flicken : spreken, vertellen, biechten

flikken : doen, met een mes steken, bakken
Twents : *dat mo'j my nich wéér flikken (lappen):* dat moet je me niet wéér leveren !

flik : krant, ook: spel kaarten
Twents: *he'j 't ók in de flik ?:* heb je 't óók in de gaten ?

flistere : schaar (18e eeuws)
Twents : *flisterke:* een klein, dun stukje (afknipseltje), bijv.: *'n flisterke spek, 't mag gin naam hebben :* een klein stukje spek, de moeite niet waard.

floep hebben: angst hebben
Twents: *floepsken: glippen; ik har nen voggel vangen mär hee is my weer oet de haan floepsket. Floepstie !*
Vergelijk ook het Ned. *flop* voor *mislukking.*

foefelen: onderduims handelen

Twents en Ned.: *foefje,* kunstgreep, truc.

foeke(r)t: vlo
foeken: dansen, springen
Twents *foeken:* het „springen" van een naad in een kledingstuk, waardoor de naad niet glad zit en het kledingstuk niet aansluit.

foelie : kerfstok
In het Twents denk ik hierbij aan *falie* in: *wo'j 'n spier op ow falie hebben ?* Wil je een pak op je dinges hebben ?

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

242)

Aanhangsel uit de geheimtalen

fok, fokker: bril
In het Twents geen onbekend woord.

fokken : gaan, lopen;

fokker : leurder;
In het oude Twents kennen we het woord *fosker, hôazen-fosker* voor marskramer.

fösen : spinnen
Twents : *nen fossen,* een handvol waardeloos materiaal : *nen fossen gaören, 'n fuske grös. 't Löp em an 'n fossen :* hij heeft de boel in de war, is in de war, enz.
Weverijterm : *nen fossen in 'n sproonk kö'j d'r met ne lap oet houwen, mär in 't stuk mo'j d'r met een fossentrekker by:* als er een dot stof in de sprong zit, kun je die er met een lap uit slaan, maar een nop in het stuk moet je er met een pincet uithalen !

frenzen : maken, doen, enz.
In het Bargoens wordt *frenzen* in allerlei betekenissen gebruikt. In het Twents kennen we zoiets als het *frêensken* van paarden, enz.

galsterd: gemene kerel
In het Twents zeggen we: *nen gasterd* van iemand, die niet deugt.

G

gammel: oud, stuk, naar, akelig, ziek, enz.
Ook in het Twents een op ruime schaal bruikbaar woord.

gammor, gammel: ezel, domkop;
In het Twents kennen we het ongetwijfeld hiervan afgeleide woord *hammel* voor een onbenullige vent, en als zo iemand dan nog bovendien onbenullig en veel praat (lult) is het een *lulhammel.*

gannefen : stelen

gannef: dief
In het Twents, evenals in het Bargoens, hebben deze woorden een bijzonder ongunstige betekenis. Een *gannef* is in alle betekenissen een doortrapt gemene vent.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

G

243)

Aanhangsel uit de geheimtalen

gappen : stélen
In het Ned. zowel als in het Twents zó ingeburgerd, (ook in het kranten-nederlands!) dat we vergeten zijn dat het van oorsprong bargoens is.

gasser : spek, zwijn, zwerver
In het Twentse Jiddisj hoorde ik dit woord ook veel gebruiken in de algemene betekenis van iets, dat taboe, onrein is.

gasserik, gasterik : varken, varkensvlees, spek
Twents: *gasterig spek* is „garstig", ranzig spek.

gazzer : spek, zwijn
Zie ook : gasser, galsterd
In het bargoens wordt *gazzer* ook gebruikt voor iemand, die niet deugt. Twents: *gasterd.*

gazzeremone : protestant

gazzeremoon gaaie : protestants volk
In het Twents kennen we het woord *gazzeremone* niet zo goed als het bargoens voor katholiek : *toffelemone.*
Op de betekenis van deze woorden kom ik aldaar terug.

gebbetje : grapje, lolletje
Twents : *gebbetjes maken:* geintjes maken.

gedallast, gedallest, gedallist: arm, armoedig
Twents : *gedallast: platzak; enz.*

gedekt : verborgen, aan het gezicht (gehoor) onttrokken
Twents : hôol ow gedekt: hou je koest.

gehaaid : flink, ferm, handig, doorkneed
Twents : hetzelfde
Vergelijk ook : *geheid.*

gein, geintjes: pret, plezier, grapjes
Twents : hetzelfde

gekloft : gekleed.
Twents : *in 'n klof:* op z'n zondags gekleed.

gesjochten (gedallest): arm
Twents : hetzelfde

geteisem : uitvaagsel
Twents : *met zuk geteisem wi'w niks te doon hebben.*

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

G

244)

Aanhangsel uit de geheimtalen

gewikst: glad, slim, loos, scherpzinnig
Twents: *gewiekst: bij de hand.* Over 't algemeen gunstig bedoeld.

gewoere, gewoerem, gewoerig (maken): verbergen, bewaren
Ik denk hierbij aan het Twents: *geworren,* in bijv.: *kö'j geworren ?* kun je opschieten ? wil 't lukken ?
Laot em mär geworren : laat hem maar begaan !
Vergelijk ook het Ned.: *gewurm ! (Ge „Wurm" maken:* als een worm in de grond verbergen). Het Twents: *laot em geworren* zou dan in het Ned. zoiets betekenen van : *laat hem maar wurmen !*

gezegeschoor : vrouwvolk
Twents : *zepenschoor, zepenscheurken, zepensaartje* voor teutebel.

gib, gibbe, gibben: gezicht, mond, ogen
Twents en Ned.: *gebbetjes maken:* grappen maken, „gezichten trekken".

giebe : gezicht
Twents : *giebelen, goebelen:* giechelend stoeien.

gappen : stelen

gapperd : mond
Gappen en gapen staan kennelijk met elkaar in verband, en daarbij wil ik aan het Twents *gapse* denken voor een hoeveelheid, die je in éénmaal ergens af kunt nemen: een mondvol, een handvol, enz.

gif (kif): boosheid
Twents en Ned. *da's de kif !* dat is afgunst !

giftig : boos
Twents van het zuiverste water : *ik wör zo giftig astetoo! (zo hellig as de pest !)*

gochem, gochemerd: loos, slimmerik
Wordt in het Twents ook vaak als het tegendeel bedoeld: *y bint wa goochem :* je bent een stommerik !

goozer: vader, jongen, broer, vrijer, vent, kerel, enz.
Twents: in alle zelfde betekenissen.

gooferd : hoed
Twents: *nen gofferd van nen keerl:* een forse, groffe vent; uit de kluiten gewassen jongen.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

G

Aanhangsel uit de geheimtalen

245)

Gorgel: keel, hals
Twents: *görgel. Elken voggel hef zienen eigenen görgel:* elk vogeltje zingt, zoals het gebekt is.

Graauwert: de duivel
Vergelijk het Twents *graopert* voor een inhalige vent, dat weliswaar ook afgeleid kan zijn van *graopen (schrapen):* naar zich toe halen.

grannig, grandig: groot, dik, duur
Bij de in Twente vertoevende zwervers was *grandig mokum* (d.w.z. grote stad) een aanduiding voor Enschede of Almelo.
Ik denk bij het woord *grannig, grandig,* even aan ons Twents: *gra-mieter* en *gra-mieterig (gremieter, gremieterig)* voor een *norse vent* en *nors doen.*
Gramieter zou m.i. afgeleid kunnen zijn van *grandige mieter:* grote heer; dit lijkt me niet ondenkbaar, omdat het in de ogen van een zwerver tot de status van een grote heer behoorde, nors tegenover het minne volk te doen. Omgekeerd is dan een norse vent een grote heer, een grandige mieter, een *gramieter.*

grassig: vet

grasbank: toonbank
Een grasbank is een bank, waar de vettigheden voor het grijpen liggen (slagerswinkel). In dit verband denk ik aan het Bargoens: *iemand te grazen nemen;* Twents: *één te grazen nemmen.* Men zou daarin kunnen zien, dat iemand, die iets grassigs (van de grasbank) wil nemen, dus bijv. een worst van de slagerstoonbank wil gappen, daarbij betrapt en gepakt wordt. Iemand, die *te grazen nommen is,* is op z'n Nederlandse *beet genomen !* Ook : *te pakken nommen !*

greise: galg
(Dit woord komt al in het Liber Vagatorium van 1563 voor)
Twents: *dat is my 'n betken àl te gries:* dat is mij te gevaarlijk (dat zou me aan de galg kunnen brengen !)

grellig : kwaad
Twents: *grellig, grel: kwaad.* Ook: boosaardig, kwiek.
Wat kik dàt ja grel oet de ogen: wat heeft die vrouw een boosaardige (maar ook: kwieke, scherpe) blik.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

G

246)

Aanhangsel uit de geheimtalen

Gribus: gevangenis; ook: verdachte steeg.
Twents: *gribus* voor *pröttel.* Ook van achterbuurtvolk, evenals van dergelijke huishoudingen.

grienen: huilen
Twents: *griemken:* huilen, pruilen.

groem, groeme, groemme: kind

grom: kind, kleintje (ook iets kleins)

grommen, gommen: kleintjes, kinderen

grommerig: klein

grommetje, grommeke: klein kind, meisje, iets kleins
Bij dit algemeen in het Bargoens voorkomende woord denk ik aan het Twents: *grummeke, grumke* voor een klein kruimeltje willekeurig iets: *'t heb 'n grumke in 't oog krêgen, d'r zat 'n grumke in 'n wien, enz.*
Het Twents voor kruimel, kruimels, kruimelen is: *kroom, kroomen, groomen,* hetgeen weer met *grom, groem* in verband kan staan. Het Ned. *ui* is Twents *uu* of *oe* en soms zelfs gewoon *ui:* luuze, boeten, spuiten; ik verwacht dus eerder afleiding: *kroom* van *groem* dan van *kruim.* Van kruimel het Twents: *krömmel.*

gronz (ook: grom): kind

de groote (cherote): zie bouwen

hij bouwt je de cherote: hij trekt zich terug
Twents: *loop naor ow grootje:* hoepel op ! (Trek je terug)

gul: mond;
Twents: *göllen;* janken van een hond, erbarmelijk huilen, vooral van een kind, waarbij gegild of geschreeuwd wordt.

H

Twents en Ned.: *haai* van 'n wief: haaiebaai.

Haai: sterk, groot, bij de hand, geducht
Zie ook: gehaaid.

habbekras: bagatel
Twents: hetzelfde, maar ook: *vuur nen krats !*

hachje: de buit
Twents en Ned.: zijn leven.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

247)

Aanhangsel uit de geheimtalen

H

Harous daar !:: kom eruit !
Ik denk hierbij aan het Twents: *rousen* voor ruzie *maken.*

haver: slagen
Reeds in Cartouche (Boeventaal 1731) komt *haver* voor in de betekenis van „slaagen".
Twents: *langen haver:* een pak slaag.

heibel: drukte. rumoer, herrie, ruzie
Twents: *maak gin heibel.*

hengst: stoot, klap, kopstoot
Twents: *hee gaf em nen hengst . . . .* Ook: *za'k ow nen hengst verkópen. . . .* Ook: scheldkoord.

herri: herberg (Cartouche 1731)
In plaats van het met prof. De Vries eens te zijn, die de afleiding van het woord herrie (ruzie) zoekt bij het Engelse *hurry* zouden we de herkomst ervan misschien beter bij het klassieke Bargoens kunnen zoeken.
Ook in het Twents is *herrie* ingeburgerd. De verwantschap tussen herrie en herberg is niet ver te zoeken.

hommeles: ruzie, twist
Twents: hetzelfde

hugt: galg

hugte: hangen
Staat w.s. in verband met hoogte.
Twents en Ned. Bargoens: *hufter* (stommerik) zou wel eens van *hugt, hugte* afgeleid kunnen zijn.

hust: brood

hussekes: aardappels
Een *huske* kan zowel een broodje als een aardappel zijn, in elk geval: iets te eten. Hierbij denk ik aan het spreukje (als men de neus dicht moet knijpen voor iemand, die kwalijk riekt): *Uske, fuske stro, wel stinkt hier zo ?*

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

248)

Aanhangsel uit de geheimtalen

I

Iesje: meisje
ZOU hiervan, zowel in het Twents als het Ned. niet afgeleid KUNNEN zijn: *'n iesje, een niesje* voor meisje ?

immes: zie emmes

insaberen: inbreken
Of het Twents *sabelen* voor *hard lopen* hiermee in verband staat, is moeilijk te zeggen. In elk geval zal een inbreker wel eens hard moeten lopen.

J

Jajem, jajim: brandewijn, jenever
Twents: hetzelfde

jakke, jakkes: niets
Iets dat tegenvalt is *jakkes.*

jakkeres: duur
In het Twents en Ned. *jakkes* (Twents: *ah-jakkes)* klinkt bovendien iets van *vies* door.

jappen: bijten
Twents: *'k heb my in de vinger jaapt: gesneden.*

jassen: geeselen, hard werken
Twents en Ned.: *aardappels jassen: schillen.* In 't algemeen ook voor een handeling, die snel en vrij onnauwkeurig mag GESCHIEDEN hoewel niet algemeen.

jat, jatten: hand, handen (ook wel: voeten)

jatten: stelen (ook: gannefen, snaaien)

jatmoos: handgeld; jatmousen: klienigheden wegpikken;
In het Twents spraakgebruik blijft *jat* en *jatten* onfatsoenlijke taal, d.w.z. beperkt tot „jongens onder elkaar", terwijl *snaaien* veel minder ruw klinkt.
(Kent u die: een karakteristiek woord voor „de handdruk van een handelsreiziger" ? Provisiejat !)

jatter: dief
In het Twents zeggen we liever: *jatbreur.*

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

249)

Aanhangsel uit de geheimtalen

J

Jen: grap

voor de jen: voor de leus

jenner: speler; jennen: spelen
Een *jenner* is ook iemand, die als quasi-toeschouwer mee in een complot is.

jennetje: leugen
In het Twents heeft *jen* bepaald de betekenis van *ruzie uitlokken, heibel maken. Maak now gin jen, dat gif hommeles!*

Eén jennen: iemand sarren; ook: vriendschappelijk plagen.

Vuur de jen: voor de flauwekul. *Gejèn:* geplaag.

jenkelen: smokkelen, handelen, verkopen
Twents: *jengelen* voor onbenullig, geheimzinnig, opdringerig met iets omspringen. *Wat hes my toch dívedan met dat spek bôven 'n têlder te jengelen: ik lus gin spek!*
(Kan men in *jenkelen, jengelen* een diminutief zien van *jennen?)*

Jetje: ik gaf hem van jetje: een pak slaag
Twents: hetzelfde.
Verkleinwoord van *jat (jatje, jätje).*

Job: ononzel.
Twents: *mien jöbken,* een kooswoordje voor een kleuterzoontje.

joechert: hond (ook: joekel)
Twents: *joechteren:* luidruchtig spelen, hard heen en weer draven van kinderen.

joekel, joeker: hond
Twents: hetzelfde

jofel: mooi, goed, lekker

ook: jofe, jofer, jovel, joven, joppene, emmes, kedin
Jofel gekluft is in het Twents: *jofel in 'n klof!*

jonen: bedriegen; joner: bedrieger;
Zou hiermee het Twents (en Ned.) *jonassen* (jonesen) in verband kunnen staan?

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

250)

Aanhangsel uit de geheimtalen

J

Joosie: gelijk;
je zult er een joosie aan hebben: ik zal je maar gelijk geven.
Ik denk hierbij even aan het Twentse: *jó?* dat altijd vragend wordt uitgesproken (de o kort als een uiterst korte oo) en waarmee bedoeld wordt: heb ik gelijk of niet. *Jónich ?: of niet soms ?*

joppie: goed gekleed

joppene: prettig, heerlijk, goed, enz.
In het Twents wordt *joppe* voornamelijk gebruikt in de betekenis van *duur, kostbaar,* en als *jopper* lijkt het me dan een contaminatie van *jouker.* Ook verward met *jofel.* Ik herinner me veel van deze woorden uit m'n schooltijd zodat ik ze als schooljongens-Twents zou willen bestempelen. We gingen jofel lellen of pillen (voetballen); een echte voetbal was voor ons te jopper (jouker), maar voetballen na schooltijd was al lang joppe(r) met een gewone kaatsiebal.

joucher (jouker, jocher): slecht, duur;
Twents: *jouke(r): duur, onbetaalbaar.*

K

Kaaien: vallen;

kaairidders: sjouwerslui aan de kaden;

kajem: val; kajemen: vallen;
Twents en Ned.: *kaaien: gappen; bekaaid: berooid.*
Zie ook: *makajem, mekajem.*

kaatjes, kaatjes gaaie: rooms, rooms volk;
't Zal misschien ver gezocht zijn, maar in het Twentse spraakgebruik hebben wij een uitdrukking: *dat is my kaatje egaal....*: dat komt bij mij op hetzelfde neer.

kachel: stomdronken;
Twents: hetzelfde.

kaffer: lompe vlegel; ook: *de man (vader of echtgenoot);*
Twents: *kaffer:* lomperd; *kafferen:* schelden;

kalle: vrouw, meisje; bruid;
Twents: *kalletje: aardig meisje.* (Dit lijkt me een goed voorbeeld van schooljongensplat).

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

Aanhangsel uit de geheimtalen

K

Kanes, kanis: korf, hond, hoofd;
In het Twents heeft *kanis* geen goede klank: *nen kanis, vetkanis, smeerkanis* is een vieze vent.
Ook i.d.b.v. hoofd: *op owwen kanis:* op je kop !

kankeren: plagen, pesten.
Twents en Ned.: hetzelfde.
Ook bij dit woord wordt het Ned. *kan* als goed Twents geaccepteerd, terwijl bij de ziekte kanker het (oudere) Twents *Kaanker* gebruikelijk is.

Kantig: goed, wel;
Twents: *da's kaant wêerk:* dat is goed werk. *Wat zee'r y d'r kaant oet:* wat zie jij er netjes uit.

kapores, kapoeres: kapot, stuk, bedorven, dood;
Vergelijk: *capores: moorden. Stikt hem capore, of: molle capore: vermoorden. 'n Handel is kapores.*
Zie ook: mollen.
Twents: *kepoerem,* misschien wel een contaminatie van *kapores en poerim.*

kapot: dood.
Twents: *kapot* is: *dood.* Het Ned. *kapot* (stuk) is Twents: *kòt. 'n Hoond is my kepot gaon:* mijn hond is dood gegaan. *Hee hef beide been kòt:* hij heeft beide benen gebroken.
Maar: *de been kepot* wil zeggen: gewond.
(Bij een ongeluk kan men *de been kòt kriegen:* breken, of *kepot kriegen:* verwonden.)

kapsie maken: tegenstribbelen, aanmerkingen maken;
Twents: hetzelfde.

kapsones: drukte, trots, „air";
Twents: *kapsones op 't lief, op de hoed.*
Maak gin kapsones: maak geen herrie.

kapsoonemaker: opschepper;
Twents: *kapsonesmaker, druif.*

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

252)

Aanhangsel uit de geheimtalen

K

Karretje: rijwiel

Zoals reeds eerder opgemerkt, worden in het algemeen de aan de geheimtalen ontleende woorden onvertwentst in het echte Twentse spraakgebruik opgenomen. Zo ook weer *karretje*, dat wij als „taal van de jongens van de vlakte" bij W. L. H. Köster Henke opgetekend vinden. Het Twents *„Käörken"* (karretje) zal nooit fiets betekenen. Het onveranderd overnemen van „karretje" pleit m.i. voor de Bargoense afkomst.

karrig: gierig;

Lelijk Twents scheldoord: *kar-hengst*, heeft blijkbaar noch met kar, noch met paard iets te maken. Het zou kunnen betekenen: een gierige hufter.
Toch wil ik wijzen op het Bargoense *kar-springer* voor een paard, dat bij het uitspannen met een sprong tussen de bomen uitspringt.

Kas, kasse: huis;

kaste: bed;

Twents: *kast, gevangenis; kaste: kast;*
Dit was vroeger zó'n gewoon, vanzelfsprekend Twents woord, dat *gevangenis* er „Hollands" bij was.

Hee hef in de kast zetten is hetzelfde als: *hee hef vast zetten.*

Kasjemeine gaan: weg gaan; ook: hasjemeine;

Hoewel niet algemeen, is *kasjemeine* toch geen onbekende in het Twents. Vergelijk ook de uitroep van verwondering: *gosjemeine!* dat een verbastering kan zijn van *ghasjemeine hasjemeine, kasjemeine.* Het woord betekent dan hetzelfde als de uitroep: ga-weg (wat-vertel-je-me-nou!).

Kaskenoole, kaskenade: herrie, drukte;

Twents: *dat gaf my ne kaskenade:* dat was een herrie van belang.

katoen: kalm; dood katoen: doodkalm;

hou je katoen: hou je kalm;

Twents (en Ned.): *één van katoen gêven: iemand van katoen geven* is: iemand er (letterlijk en/of figuurlijk) zoveel van langs geven, dat hij kalm wordt.

katsen: kijken, praten

(Ook: *kotsen, aankwatsen*)
Twents: *kats!* een geluidnabootsende uitroep als iets pardoes afknapt, kan ook in verband staan met Bargoens *katsen* en zou dan zoaiets betekenen als *kijk!*

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

253)

Aanhangsel uit de geheimtalen

K

Kauser, koosjer; ***goed, best, in orde;***
Twents: ***da's wa kauser: dat is wel goeie boel!***

Kavalzje(n), kavailsje(n): ***paard, paarden;***
Twents: *kavalje:* bouwvallig huis, iets bouwvalligs, iets minderwaardigs. Men kan ook spreken van een kavalje van een paard, van een koe, enz.

Kazjoelje: casaque (mantel met wijde mouwen)
Ik denk hierbij even aan het Twentse (en Ned.) *schoelie* voor een onbetrouwbaar persoon, bedrieger, mede gedachtig aan de Franse uitdrukking: changer casaque, die de figuurlijke betekenis heeft van omslaan (van opinie), onbetrouwbaar zijn.

keet, kit: ***huis, kroeg ;***

keet: herrie, drukte, *janboel;*
Twents en Ned.: *keet schoppen:* de boel op stelten zetten

kheer: huis;
Twents en Ned.: *te keer gaan,* zou, in analogie met *keet schoppen,* ontleend kunnen zijn aan het 18e eeuwse Bargoens *kheer,* d.w.z. *te keer gaan* (naar huis gaan) zou dan overdrachtelijk een ongunstige betekenis hebben kunnen krijgen.

kibbig: zowel goed als slecht;
Komt al in de 17e eeuwse geheimtaal voor.
Zou het Twentse *kippig: bijziend,* ook *grappig, eigenaardig* hiermee nog in verband staan ?

kienen: kopen;
Twents en Ned.: *oetkienen, uitkienen:* uitpluizen.

kift: nerrie
Zie ook: gif;
Twents: *kiften: kijven. Gekift, gekifker: gekijf*

kinf, knnef: luizen; ook: kinneme;
Twents voor luizen is *kiemeltjes; kiemelen* is luizen vangen.

kip: agent van politie; ook: hond;

kippen: aandeel, portie;

kippe: samen;
Twents: *ik zee gin kip!:* ik zie niets of niemand.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

254)

Aanhangsel uit de geheimtalen

K

Kitselen: klandestien slachten, smokkelen

kitse schieber: insluiper
Of het woord ermee in verband staat buiten beschouwing latende, wil ik hier wijzen op het Twentse: *kits*, in bijv.: *is alles kits?: is alles in orde?*

klamones, klemonis: breekgereedschap
Vergelijk Twents: *klamotten: geld.*

kletspatet: hoofdzeer
Hierin herkennen we twee in het Twents voorkomende woorden: *klets* en *patet(terd)*. Het Bargoens geeft voor *patet: hoofd;* het Twents verstaat onder een *patetterd* een slag aan het hoofd, een oorvijg. *Klets, kletskop, kalen klets* is een kaal hoofd, maar zou volgens het Bargoens *zeer* (uitslag) zijn.

klits: slecht
Twents: *ne klitse van ne deern:* een bazig meisje.

klof: kleren; jofer in de klof: mooi in de kleren;
Twents: *jofel in 'n klof:* op z'n zondags gekleed.

kluns: klein; klunske: klein kind;
Twents en Ned.: *kluns:* een onbenullige vent.

knap: brood
Twents: *ne knap of ne knep stoet:* buitenste snee (korst) van wittebrood.

knar: hoofd
Twents: hetzelfde.

knife: met
Twents *kniefzakmes.*

knokken: slaan, vechten;
Twents en Ned.: hetzelfde.

knol: horloge
Twents: hetzelfde.

knooien: twisten
Zou van dit 18e eeuwse Bargoens nog het Twentse *knooien* kunnen komen? In: *hee hef em daor efkes knooid:* hij heeft hem daar even toegetakeld.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

Aanhangsel uit de geheimtalen

K

Koef noen: twee Hebreeuwse letters, K en N, gebruikt voor: kost niets.
Twents: *koef noen*, ook wel: *louw koef noen:* daar is niets te halen, daar kom je niet aan te pas, enz.

koetsef: diamant
In het Twents hoorde ik veel het woord *koetse* in de betekenis van *dame: dat was ne fijne, lollige koetse, waor e 't met àn lêe.*

koezen: drommel, duivel

povere koezen: arme duivels

koesmosse: duivelswijf
Twents: *ne vromme koeze:* een sul van een vent. In het Ned. zouden we het kunnen vertalen met *een toffe knul.*

koffer: bed, kofferen: slapen;
Zou hiervan het Twents en Ned.: *een oetkaffern, iemand uitkafferen,* afgeleid kunnen zijn? Lett.: iemand uit bed jagen, uit zijn slaap opschrikken.

kokkerd: neus
Twents en Ned.: hetzelfde

kool: bedrog
Ned.: *iemand een kool stoven.* Vgl.: *apekool.*
Twents: *da's mär kool, flauwe kool, flauwekul.*

koosjer, kauser: goed, best, in orde
Twents: *da's wa kauser:* dat is wel goeie boel.

kortjan: hooi
Twents: hetzelfde.

kös: dikzak
Twents: *ne kös* (vgl. snotterkös): opschepper.

kronkjorem: krankzinnig
Twents: hetzelfde, maar dan onheus gebruikt.

krats: streep door de rekening, teleurstelling; ook: kleinigheid.
Twents: koopje, kleinigheid. *Dat kost mär nen krats.*

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

256)

Aanhangsel uit de geheimtalen

K

Krentes: bril
Evenals bij zoveel woorden in dit aanhangsel, waarbij ik merkwaardige vergelijkingen signaleer zonder daarmee afleidingen te willen „bewijzen", denk ik hierbij aan de Twentse uitdrukking: *Y zit daor mär op ow krent!* (Het lichaamsdeel, waarmee je zit en het instrument, waarop je zit, zouden hiermee dan vereenzelvigd zijn. Des te opmerkelijker omdat het woord alleen in combinatie met *zitten* gebruikt wordt.)

krets is een verwensing: *krijg de krets! (schurft)*
Twents: *krieg de krets!*
(Vergelijk voor de afleiding het Duitse *kratzen:* krabben!)

krimmelen: heimelijk stelen;
Als basterdvloek komt het woord *krimmel* in het Twents wel voor.

krouten: in de winkelhuizen lopen om te stelen;
Bij dit oude Bargoense woord denk ik aan het Twentse *klouwen* voor wegnemen, inpikken, gauwdieverij. (Kan natuurlijk ook afgeleid zijn van *klauwen* voor handen.)

kuierstokken: benen;
Twents: *hee nöm de kuierlatten:* hij ging er vandoor.

kuksers (spr. uit koeksers): ogen;
Vergelijk het onvertaalbare Twentse *koekse* voor een onbenullige vent. In samenstelling: *snotterkoekse, snotneus.* (Iemand, die een snotneus heeft en dus verkouden is, kijkt niet bepaald fris uit de ogen!)

koetse: kip
Vergelijk, wat ik schreef bij *koetsef: diamant.* De gemoedelijke uitdrukking *koetse* voor meisje of vrouw kan natuurlijk ook afgeleid zijn van *koetse: kip.* (Merkwaardig, dat het Ned. het woord *kippetje* heeft voor een aardig meisje!)

kwats is een Bargoense uitroep: kwats, daar gaat hij de bak in.
Twents: *da's ammaol kwats!: flauwekul!*

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

Aanhangsel uit de geheimtalen

L

Lak: niets, maling
Het Bargoens: *er is lak an me te verdienen* kennen we niet in het Twents. Maar wel goed Twents is het Bargoens: *ik heb er lak an:* ik heb er de maling aan.
Overigens is het Twentse woord *lak:* flauw, ongezouten. *Dat etten is my völs te lak; d'r is gin lak of smak an!*
Vergelijk: verlakken.

lap: lap, enz.
Het Bargoense *lap, lappen, lapje* komt in diverse overdrachtelijke betekenissen voor. Een *lap* is een *mantel,* de *lappen* zijn de oren, een *lapje* is geld.
Bargoens: *lappeflikker* is *schoenmaker,* iemand die lappen op de schoenen flikt!
Vergelijk de Twentse uitdrukkingen:

één d'r by lappen: iemand verraden;
en merkwaardig genoeg kunnen we zeggen: *dat mo'j my nich wéér lappen,* evengoed als: *dat mo'j my nich wéér flikken!*

Eén lap um leer houwen: iemand geducht afranselen.

Lappen: geld bij elkaar doen.

Lapperdepoepie: kale drukte.

Smachlappen: honger lijden. *Smachlap:* armoedzaaier.
Verouderd Twents: *lakschouwen:* critiseren, critisch bekijken.

larie spiese: pandjeshuis;
In het Twents en Ned. kennen we *larie* als een veelbetekenend woord voor: onzin, flauwekul, enz.

lat: stok, sabel, kerfstok;

Twents: *één an de lat zetten:* bij iemand op de pof kopen; *'t met één an de lat kriegen:* ruzie met iemand krijgen;

de lat d'r over hôlen: iemand een pak ransel geven;

de latten nemmen: de benen nemen .

laveloos: stomdronken;
In het Twents en Ned. hetzelfde, maar *laven* voor *dronken maken* kennen we niet.

lazerus: stomdronken;
In het Twents en Ned. hetzelfde.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

258)

Aanhangsel uit de geheimtalen

L

Lau, lauw, lou louw: neen, geen, niet, vergeefs, slechts, saai, weinig, enz.
Een woord met veel betekenissen en in velerlei samenstellingen, dat op vier verschillende wijzen gespeld wordt. Het is volkomen in het Twentse zowel als in het Nederlandse spraakgebruik geïntegreerd, hoewel verschillende Bargoense samenstellingen in het Twents minder of in het geheel niet gebruikt worden.

loene, al of niet in samenstelling met *lau*, betekent hetzelfde, zodat men het, samengesteld gebruikt als *lau-loene*, als een versterking kan beschouwen. Als lau niets is en loene is niets, dan is *lau-loene* helemáál niets !

*voor **lau: gratis;*** (is ook goed Twents)

*lau-achieler: **paard, dat alleen kort** voer kan eten;*
(geen algemeen bekend Twents)

*laudalle **paard dat niet trekken wil;***
(geen algemeen bekend Twents)

*lau knijssen: **niet bekennen;***
(geen alg. bekend Twents; vergelijk: beknijst)

lau loene: uitdrukking van misnoegen: 't deugt er niet, slechte zaken, enz.
In het Twents veel in de betekenis van: dat zal niet gaan, of: dat had je gedacht, of: dat zal je gedacht zijn, enz.

lau medibbere: niet spreken;
(geen alg. bekend Twents)

lau poekelen: niets zeggen;
(komt wel eens voor in 't Twents)

lau roojen: slecht zien, of: niet kijken!
(komt wel eens voor in 't Twents)

lau sjeige (vergelijk: sjoege): weinig verstand;
(Twents: *daor heb y lau sjoeche van! Ook: hee gaf lau sjoechel:* hij reageerde niet!)

lau smoezen: niets zeggen;
Twentse: hetzelfde.

van lau weten: niets weten;
Twents: hetzelfde.

Typische veekopersuitdrukkingen, zoals *lau-achieler* en *laudalle* (zie boven) komen in het algemeen Twentse spraakgebruik niet voor, evenmin als bijv.: *laurooier:* een paard, dat blind of half blind is; *lautippeler:* een koe, die slecht loopt, enz.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

259)

L

Aanhangsel uit de geheimtalen

lawaje: begrafenis;
Dit Bargoense woord doet me denken aan de Twentse uitdrukking: *één nen óplawaje(rd) verkopen:* iemand een klap geven, die flink aankomt.

leep: geslepen, slim, dootrapt, sluw;
Twents: *hee was my te leep of:* hij was me te slim af.

leepogen: etterende ogen;
Twents: hetzelfde.

leperik: slimme vent;
In het Ned. zouden we kunnen zeggen: *een leperd,* in het Twents: *nen lepen; 't bin my zukke lepen:* het zijn lepe lieden, leperds !

leck: boeien;
Dit 18e eeuwse Bargoens is intussen *lik* geworden, in de betekenis van gevangenis.
Het Twents kent wel: *één nen lik gêven:* iemand een klap geven.

lef: moed;

lefjongen, lefgoser: durfal;
Twentse *lef* is precies hetzelfde. Maar wij kennen als zodanig niet de uitdrukkingen:

op lef drinken: drinken zonder te betalen;

op groot lef uitgaan: uitgaan om te stelen;

't was een hele lef: 't was een stout stukje;
Wel wil ik in dit verband het Twentse woord: *liflefke* noemen. Dat zou dan eigenlijk een *dubbel lefje* kunnen zijn. Maar wij kennen het woord *lef* ook nog in de afkeurende betekenis van *branie, opschepperij.* Welnu, een *liflefke* is een niemendalletje, iets dat heel wat voor moet stellen maar dat niets betekent, voornamelijk eten. *Vuur zó'n liflefke ma'j 'k 'n moond nich ees los doon !*

lel: borrel;
Ook in het Twents bekend. Maar wij kennen *lel* ook in de betekenis van *trap, schop* (tegen een voetbal bijv.) en *lellen* (pillen) is zomaar wat voetballen.
Eén ne lel verkopen: iemand een klap of een trap geven

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

260)

L

Aanhangsel uit de geheimtalen

Lens: ver, veraf.
Vergelijk 't Bargoens: luns: slecht.

lensen: geven, kijken, uithoren;
Koenen-Endepols geven als volkstaal: *iemand lens slaan:* iemand bewusteloos slaan. Ook in het Twents kennen wij de uitdrukking: *één lens slaon.* Een ordinaire uitdrukking, die wel aan de taal van „de jongens van de vlakte" ontleend moet zijn.

lepsj: melk;
Hierbij denk ik onwillekeurig aan het Twents: *lebber* voor slap, slecht, waterig eten. Slappe koffie, dunne pap, magere soep en zelfs waterige sju kan men betitelen als *lebber.*

leut: koffie;
In het Ned. en Twentse taalgebruik hetzelfde.

link: dwaas, verraderlijk, vals, slecht, diefachtig, dom, loos, slim, niet pluis, niet te vertrouwen, gevaarlijk, lelijk, onbekend.
In al deze betekenissen kent het Bargoens het woord *link* of *links.* In het Twents is de betekenis minder gevarieerd.

linkerd: spion;
Twents: *linkerd* betekent meer *leperd.*

link gajes: slecht volk, ook: politie.
In het Twents niet gebruikt.

link gekloft: slecht gekleed.
Twents: zie klof, gekloft.
In het Twents is iemand *gekloft* als hij een fidele vent is

linkmichel: slechte vent; ook: grappenmaker;
In het Twents wordt met een *linkmichel* een stommerik bedoeld.

een linke slag: een slinkse streek;
Twents: *ne linke strek, ne linke streek.*

In het Twents wordt *link* vooral gebruikt in de betekenis van: gevaarlijk: *dat is my te link;* gogum (maar dan bedoelen we juist het tegendeel): *hee is zo link as ne looien deur, mär nich zo zwaor!*

Vergelijk: *verlinken.*

loeder: dweil, slobber, meid van slecht allooi;
In het Twents wordt met *loeder* in 't algemeen iemand bedoeld, die er streken op na houdt.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

261)

L

Aanhangsel uit de geheimtalen

Loen: bedriegelijk, vals.

Bij *lau*, gaf ik al verschillende betekenissen van *loen, loene*, omdat vooral in het Twents de combinatie *lau loene* veelvuldig voorkomt.

De vele betekenissen, die van *loen, loene, loens* in het Bargoens nog meer worden gegeven, zijn voor het merendeel oninteressant voor het Twents.

Bij het Bargoense *loenen: vals doen* denk ik wel even aan het Twents: *loenen*, in de uitdrukking: *dat loent em nich:* daar heeft hij geen zin in. Maar dat wil ik liever in verband brengen met het Ned. *luim* of het Duitse: *Laune*. Duits *launisch: nukkig*, geeft nog het best de betekenis van het Twentse *loenen*.

Van de samenstellingen, waarin in het Bargoens *loen, enz.* voorkomt, kennen we de andere woorden wel, zij het niet in deze samenstelling. Daarop komen we bij de betr. letter nog terug, zoals.

loenig porum: lelijke vent. (Zie ponum, porum)
loense schore: slechte rommel. (Zie schorum).
loense sjoefe: meineed. (Zie sjoechem)
loens poen: vals geld. (zie poen).

Bij het Bargoens: *loentjes draaien: moppen tappen*, valt ons op, dat loentjes *gedraaid* worden. *Wij draaien iemand een loer*, en een *loer* is het Twents voor het Ned. *luier*.

loes smoezen: kennen wij in het Twents niet. Wel: *lau Smoezen: niks zeggen!* Zie: smoezen, smoesjes.

lorum: zwendel.

Twents: *in de lorum:* stomdronken.

luiren, lurren: trekken;

In het Twents kennen we wel: *lurven; één bij de lurven pakken, an de lurven trekken:* iemand aan de kleren trekken. En vergelijk dat lurven eens weer met *loer* en het Ned.: *iemand in de lurven leggen!*

lustern: horen;

Het Bargoense *lustern* wordt vertaald met het Ned. *horen*.

Vergelijk: Twents: *mo'j, 's lostern* wordt gebezigd waar men in het Ned. zegt: *moet je horen!*

Voor het Twentse taalgevoel is *horen* organisch horen en *lostern* oplettend iemand aanhoren of oplettend van het gehoor-orgaan gebruik maken. Maar ik moet toegeven, dat noch in het Twents, noch in het Ned. bij luisteren en horen de grens scherp getrokken wordt.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

262)

Aanhangsel uit de geheimtalen

M

Machoeffel: groot heer.

Bij: *gooferd: hoed,* vermeldde ik het Twentse woord *gofferd* voor een grote vent. *Machoeffel* en *gooferd* zullen ongetwijfeld met elkaar in verband staan, want iemand die een hoed draagt, is een heer, zodat de verwijzing naar het Twentse woord *gofferd* ook hier op z'n plaats is.

mahol, machol, macholle: bedorven, kapot, dood, ziek, bankroet, gek, gebroken, in de war, enz.

In het Twents wordt *machol, megol,* gebruikt voor alles, wat kapot is.
Vergelijk Bargoens: *chollis, chole: de droes;* (bij een paard) waarmee weer het Twents en Ned. *kolder* in verband kan staan. *Megol* en *kolder* staan dus niet zo ver van elkaar.

maf: gek, zot, ziek, beroerd.

maffiaan: zotte vent.

Vergelijk het Twentse *baviaan* voor een ruwe, gekke vent.

maffen: slapen.

Is eveneens goed Ned. en Twents.

maggelen: schrijven.

Vergelijk: *vernaggelen· verraden:* Komt ook in het Twents voor.

maaijem, majem, majum, ook: mijem: water

majemen: regenen.

Twents en Ned. hetzelfde.

makajem, makaaijem: slag, slaag

makajemen: slaan, vechten

Het Bargoens: *geef hem mekajem, makajem, is zowel* in het populair Ned. als Twents gebruikelijk en voor iedereen verstaanbaar.
Goed Twents zou hier ook zijn: *kläpp, klèp,* dat veel sterker is dan het Ned.: klappen.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

263)

Aanhangsel uit de geheimtalen

M

makke, makker, makkes (ook: miekes): slaag, klap, last, verlies, onheil, enz.
Van de vele Bargoense uitdrukkingen met *makke* is in het Twents het meest bekend:
lau cent de makke: geen cent (op zak), in het Twents verbasterd tot: *gin cêent te makkern.* Een *makke* voor klap of slag is in het Twents verbasterd tot: *nen smakkerd,* doch ook wel: *makkerd.*

Bij een koop is *makke: handslag. Geef hem de makke:* geef hem handslag, geef hem geluk! Daarbij wordt dan gezegd: *mazzelen, broocher!* Twents: *massel en brôches!*
Bargoens: *de koopman heeft een makke gehad: een strop gehad.*

Makke is ook: *een gebrek veroorzaakt door een slag* (bij vee): *die koe heeft een makke* (Vergelijk: mankement !)

Makkement: slag; ook: lichaam.
Vergelijk: makets, makootse: dempig, kortademig.
Hij bleef *voor 't makkement* liggen: *voor mirakel.*
't Zal me 'n makkement wezen: 't kan me niet schelen.
Men zou kunnen zeggen, wanneer iemand *lau de makke heeft,* dat hij dan geen adem genoeg heeft.

Massel, mazzel, masseltje: winst, geluk, voorspoed, voordeeltje
Ook in het Twents bekend, al gebruiken wij de Bargoense uitdrukkingen niet letterlijk:
Je moet maar massel hebben! Aan gestolen goed is geen massel. (Gestolen goed gedijt niet!) *Hij is in zijn massel:* hij heeft geluk gehad.
Massel tof, soacher!: Goed geluk, koopman !
Massel broache, masselen broocher, zie: *de makke.*

Masselen: geluk hebben.
In het Twents wordt het *masselen* ook bedoeld: handelen, sjacheren. *He'j nog wat te masseln?* (Weet je nog een handeltje voor me waarmee ik wat bijverdienen kan?)

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

264)

Aanhangsel uit de geheimtalen

M

Massomme: goud, geld.
Ook: mesommen, mezoomen, mezomme(n), missomme.
Ook: nassomme.
Voor geld kennen wij in het Twents: *mesommen.*
Zie ook: *bezommen.*

matzen, misschien in verband met: metsië: koopje
kennen wij in het Twents in de betekenis van *boffen, geluk hebben, een koopje hebben.*
Ook: handelen, sjacheren: *ister nog wat te matzen?*

meimus: dood;
meis: lijk;
Hierbij denk ik aan de Ned. uitdrukking: muis-dood, muis-stil, hetgeen dan zou kunnen betekenen: zo dood, zo stil als een lijk.
Maar het Twents is: *moes-dood* en *muusken-stil*, zodat dit wel niet van het Bargoense *meis* afgeleid zal zijn. Ik geef dit hier echter om aan te tonen, welke merkwaardige aanknopingspunten men wel eens denkt, gevonden te hebben.

meilig : koning;
Hierbij denk ik aan het Twents: *melig*, in: *doo nich zo melig.* Doch dit heeft meer de betekenis van *landerig, vervelend,* ook: *treiterend.*

mep: klap, stoot;

meppen: slaan, maar ook: *beetnemen, stelen, bedriegen.*
Ook: *neppen: bedriegen.*
Zowel *nep* (bedrog) als *neppen* (bedriegen) zijn in het *Ned. en in het Twents ingeburgerd als goed bruikbare* volkstaal. (Zal wel niet in verband staan met de Nieuwe Economische Politiek !)

merojem: in de merojem: in de gaten.
Ook: in de link hebben.
In het Twents kennen we wel de waarschuwing: *rojem!: kijk eens!*

mesokke, mesjogge, mesjokke, enz.: gek, suf, dom; ook: verliefd.
Twents: *mesjókker: hee was glad mesjokker.*

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH BUURSINK

Aanhangsel uit de geheimtalen

M

Mierme: spreken, praten
Ook: kwiëste

Twents: *mieren*, meer met de betekenis van *piek ren*, of *doorzeuren over iets*, zou ik willen vergelijken met het Brgoens *miere*, en Twents *kwazen*, voor onbenullig praten, met *kwiëste*.

mies, miesj, mis, misj: lelijk, slecht, beroerd
Mies is een veelgebruikt Twents woord geworden in bijv.: *hee hef 't mies te pakken* (ziek);
hee is mies in dee dingen (je kunt beter niet met hem te doen hebben); ook wel: *hee is mies by:* hij is goed „bij".

Maar de Bargoense uitdrukking: *elkaar mis (mies) slaan:* elkaar te kort doen, kennen we niet, evenmin als de woorden: *miskaf, miskuiken, misgasser* voor: gemene vent. Wel is hier een lelijk scheldwoord: *miesponem*, dat letterlijk: gemeen, vals (aan)gezicht betekent, bekend. Fatsoenlijke mensen nemen dat woord echter niet in de mond.

mik: buik, maag, bochel, bult
Een *mik* is een rond (bultig) brood, maar dat woord is niet echt in Twente thuis. Wel zeggen we: *de hele mik:* de hele boel. Ook: *'t hele zwikje.*

mietje: verwijfd persoon
Wanneer we in het Twents van een *mietje* spreken dan bedoelen we daarmee gewoon, net als in 't Bargoens: een verwijfde vent, een zeurkous, *zonder* bijbetekenis van *homosexueel*, zoals dat in 't Bargoens tevens het geval kan zijn.

miekes (zie: makke): slaag, klap, last, verlies, onheil, enz.
We zagen in de uitdrukking: *geef hem de makke:* (geef hem de handslag, dat de koop doorgaat, geef hem „geluk") dat een *makke* (of een *miekes*) een handslag is, die geluk kan brengen. Zou nu de uitroep „*mieters*" of „*mieters*" niet met dit woord *miekes* voor gelukshandslag, *gelukskoop*, in verband gebracht kunnen worden?
Dan is het toch een heel onschuldig woord, dat met „*mieter*", afgeleid van „*Sodom-ieter*", niets heeft uit te staan!

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

266)

Aanhangsel uit de geheimtalen

M

Mokkel: vrouw, meisje, vriendin, geliefde, verloofde

In het 18e eeuwse Bargoens (o.a. Cartouche, 1731) komt *mokken* al voor in de betekenis van *„slegt Vrouws perzoon"*, maar verder ook in de gewone betekenis van: vrouw, meisje, in algemeen neutrale zin.
Wij kennen in Twente het woord als onschuldige, „stoere" schooljongenstaal, tegenwoordig nagenoeg in onbruik, dunkt me.

Het Bargoense *tovve mokke* voor een *mooie vrouw* is ook in het Twents heel goed bekend. De uitdrukking „tof mokkel" is wat onbeschaafd, maar hoeft geen enkele slechte bijbetekenis te hebben.
Het Bargoens kent zelfs de vertederende verkleinwoordjes : *moksje, moksken, mosken, meusken, molleke.*

In dat verband wordt ook vermeld: *nieze*, met dezelfde betekenis, wat ons nu het Ned. en Twents *„niesje" duidelijk maakt!*
De woorden *mokkel* en *nieze (niesje)* kunnen wel laatdunkend geuit worden maar hoeven in 't algemeen geen enkele denigrerende bijbetekenis te hebben.

Mokum: stad, dorp. Ook mokem.

Een zeer ruim verspreid woord, dat ook al in het 18e eeuwse Bargoens voorkomt. Het woord is zeer aan plaats of streek gebonden.
In het Twents verstaan we onder *Mokum: Amsterdam* maar zo is het niet altijd geweest. In de oude, in Twente gebruikte „boeventaal" (misschien ook wel in de veekoperstaal) was bijv. *mokum* een dorp, en *Groot Mokum* een stad als Enschede of Almelo. In het noorden was Groot Mokum bijv. Groningen of Leeuwarden, in het zuiden Tilburg, Maastricht, e.d.

Amsterdam was in 't midden der 18e eeuw bijv. *'t Gouden Mokem, of Groot Mokem*, of *Mokem Olf* (Olf is 1.) Met *Klein Mokem* kon dan Rotterdam bedoeld zijn.
Vaste regels zijn hierin niet te vinden; het woord is oneindig variabel te gebruiken.

mollen: sterven, slachten, doden, vermoorden.

In het Twents kennen we *mollen* alleen nog in de betekenis van *iets kapot maken*, of *iemand aftuigen.*
Maar het Bargoense *molle knokken* voor *doodslaan* kennen we in die (18e eeuwse) samenstelling niet.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

267)

Aanhangsel uit de geheimtalen

M

Moord: de moord steken: om het leven brengen

Een oude verwensing, als overblijfsel uit dit oude Bargoens, is ook in Twente niet onbekend: *steek de moord!* wat zoveel betekent als: krijg een ongeluk!

moos, moes: geld;

Het Twents kent ook dit woord, maar niet de daarvan in de boeventaal afgeleide uitdrukkingen als: *geen moos, geen jajim:* geen geld, geen drank! Ook het woord *mooser of moosjes: spion, verrader* (voor geld) is in het Twents niet algemeen bekend.

moppentrommel: geldkist, effectentrommel;

Afgeleid van: *moppen:* geld. Niet onbekend in Twente, hoewel niet algemeen. Twents *moppen* betekent *koekjes*, een *mop* (grap) is in het Twents *nen bakslag.* Wanneer men het woord moppentrommel overdrachtelijk wil gebruiken voor een verzameling „moppen om te tappen" dan maakt men daar niet domweg „moppentrom" of „moppendeus" van.

more, morig, moris: vrees; ook: bang, vreesachtig

Hij schokt geen morig: hij is niet bang.
In het Twents kennen we *iemand mores leren :* wat we zouden kunnen vertalen met: iemand bang maken.

mot: gerecht, twist;

Dit oude Bargoense woord kennen we ook heel goed in het Twents: *maak now gin mót!* Maak geen ruzie! In het 18e eeuwse Bargoens betekende het woord: *mos, mosse* of *mot:* een vrouw, en wel heel vaak: een slechte vrouw. In het Twents kennen we deze betiteling ook wel, maar dan in de regel: *dikke motte,* dat doorgaans nogal gemoedelijk gebruikt werd (of nog wordt?) hoewel het verre van wellevend is. (Men meent niet altijd alles zo erg als het klinkt!)

muffen: stinken, rieken, ook: spotten;

Een oprecht Twents woord: *muffen!* En *muf, muffig* kennen we ook, hoewel we niet van een muffige kelder of kast zeggen, dat het er muft.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

268)

Aanhangsel uit de geheimtalen

N

Nekken: steken, stoppen, nemen.

Twents: ***nekken*** is: *beetnemen.*
Vergelijk Duits: *necken:* plagen foppen. („Was sich liebt das neckt sich!")

neppen: zie: meppen.

nepschooren: onbruikbare waar;

Hier zit ook het woord *schoorem* in, terwijl ik ook denk aan het Twents: *zepenschoor. Zie: gezegeschoor.*

nobes, nobis

noppe, noppes, noppis, nopus, noppus: neen, niet, niets, geen;

Ongebruikelijk in het Twents de Bargoense uitdrukkingen:
noppes sjaans: geen kans; noppes poen: geen geld;
noppes, knul!: nee, man! noppe-noppe: neen, neen!
Het woord *noppes* is echter evengoed bekend in het Twents als *sjaans, .poen, knul!*
Ook kunnen we best in het Twents gebruik maken van de Bargoense uitdrukkingen: *van noppes weten: niets weten; hier is noppes pekaan (bekaan): hier is niets te halen!*

nef, neft, nief (ook: knef, kneft, knief): mes;

Twents: *knief.* Een knief is een groot zakmes ,dat als steekwapen gebruikt kan worden, of waarmee men behoorlijk kan snijden.
Met een *(k)nief* kan men bijvoorbeeld een stuk spek afsnijden. Zou daarmee het Twentse woord: *nievelen, votnievelen* in verband kunnen staan? Het betekent: iets stiekum wegnemen en in de zak stoppen of verbergen. Maar misschien staat *nievelen* eerder in verband met het Bargoens:

nibbel: handen;

Van *nibbelen: vlug met de handen werken,* zou dan het Twentse *nievelen* ontstaan kunnen zijn.

nosselen: stelen;

Twents: ***noffelen: wegmoffelen, stelen;*** vergelijk weer de verwarring van de lange *s* met de *f!* Dan kan *noffelen* ook in verband staan met knuffelen!

nossen: geven, betalen, maar ook: ingeven;

Nossen i.d.b.v. ingeven vooral in de handel in oude paarden gebruikt.
Zowel ***noddelen*** als ***nossen*** doet me denken aan het Twentse woord *nosseldörreke* of *noffeldörreke,* ook wel *nusseldörreke.* Het laatste doet natuurlijk denken aan een, laten we vertalen *„nestdotje"*, maar kan ook *„knuffeldotje"* betekenen. Een *nosseldörreke* is een klein, onaanzienlijk, waardeloos diertje, dat men *„enossend"* - iets ingegeven kan hebben. Maakt u zelf maar een keur!

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

269)

Aanhangsel uit de geheimtalen

N

Nostern: bidden, smeken; ook: leren, spreken, vloeken;

wordt aangenomen dat dit afgeleid is van *Pater noster.* De woorden *nosterik (rozenkrans)* en *nosterkrabbel (kerkboek)* zeggen ons niets, maar wel het woord *nosterpradde* (biechtstoel) ook om het woord *pradde.* In het Twents is *nostern* of *mostern* een bekend woord voor *mopperen, in zichzelf prevelen,* enz. en *pradden* heeft ongeveer een gelijke betekenis. Een *pradde* of *prar* is een eigenwijze vent, die zit te *pradden* in zien *pradheuksken.*

nummet, nüms: niets;

Dit woord kwam ik alleen in het Tiöds tegen. Twents *nums* is *niemand.* Waar het gebruikt wordt voor *niets* doet het mij persoonlijk als onecht Twents aan, want *ums* is iemand, *nums* is niemand!

uijpen: wegbergen;

Het Ned. *nijptang* is Twents *Knieptang,* vandaar dat ik het Bargoense *nijpen* eens wil vergelijken met het Twents kniepen, in: *hee knip em; hee knip d'r tusschen-oet; at 't knip en (wéér knip)*
(Iemand, die hem knijpt, heeft de neiging zich te verbergen).

O

Oplopen: opdoen, krijgen;

Twents: *oplopen* in: *hee hef ne lilke kränkte oplopen.*

oppikken: opvangen;

Meer in 't Ned. dan in 't Twents gebruikt in die betekenis.

opstoten: (beweging) maken;

Ik denk hierbij aan het oude Twents in :
„Huule-Peter, is 't wief votlopen,
wel zal hem de bonen *opstoten* ?

opvoeren: aansporen;

Wij kennen wel het Twents: *één voeren* (let wel: niet vooren) dat zoveel betekent als: iemand pesten, op stang jagen, vooral door hem in zijn opvatting of daad te *stijven,* dus *aan te sporen !*

(Ik heb al eerder gewezen op het merkwaardige verschijnsel, dat ik heb menen te ontdekken, n.l. dat een aan het Ned. ontleend woord in de uitspraak vertwentst wordt (voeren wordt vooren), maar een aan het Bargoens (veekoperstaal) ontleend woord, dat „Hollands" klinkt, als zodanig in het Twents als Twents ervaren wordt (voeren blijft voeren).

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

270)

Aanhangsel uit de geheimtalen

P

Pad: reis;

'k Maas op de pad: ik ga op reis.

In Twents kunnen we zeggen: *op pad gaon* en: *op 'n trad gaon,* met een subtiel verschil van betekenis, hoewel dit onderscheid verloren gaat. *Op 'n pad gaon* kan betekenen dat men verder en langer weg gaat; op 'n trad gaon is bijv. gaan wandelen om een bezoekje af te steken.

In het Bargoens komen samenstellingen met *pad* voor, in:
patjaller: reiziger; ook: *„deurschuiver";*
patjegaander: leurder, bedelaar;
parjolder: kleermaker;

Maar beter kennen we in het Twents:
patjakker: deugniet, schelm, fielt;
waarvan ook afgeleid zal zijn ons: *jakkes!* voor iets, dat vies is, dat tegenvalt, dat niets is.

Bargoens: *den drol van jakke:* in 't geheel niets. *Drol* is een *aardgeest, kaboutermanneke;* een *drol van jakke* is dus een zinsbegoocheling, iets dat niets voorstelt. Vergelijk het Franse: *drôle: grappig.* In het Twents kunnen we immers ook als scheldkoorden voor iemand, die niets voorstelt: *drol, flapdrol*
paf veenen: tot inkeer komen;

Twents: *ik stun paf:* ik stond versteld.

pak: stuk vee, dat te duur is;
pak te jouker: veel te duur;
pakslinger: scheldnaam;

In sommige delen van Twente is het woord *pakhoop* een vreselijk beledigend scheldwoord

parag, parg, parkop: beroerling, ellendeling;
Zie ook: *barrach (schurft).*

Het Bargoens: *parg porum* of *parg ponum* kennen we niet zo in het Twents; wel: *miezen parg.* Maar dat is echt geen keukentaal.

Niet te verwarren met het Twents: *parre* voor *pad:* een lelijke, vieze, in elkaar gedoken vent kunnen we immers met een *pad* vergelijken.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

271)

Aanhangsel uit de geheimtalen

P

Patet: hoofd;

In dit verband: ***kletspatet,*** *kretspatet: hoofdzeer.*
Vergelijk: *krets.*
Twents: ***patètterd, petètterd:*** *klap aan het hoofd, oorvijg.*

passer, patser: heler, opkoper van gesloten goed;

Patsen (pattern) is geld weerd. oude waar moet maar opgeruimd worden.
Twents: ***patsen,*** *verpatsen: verkopen, verkwanselen.*
Vergelijk: ***krachtpatser.***

pesen, pezen: werken, venten, *eropuit gaan ;*

in het 18e eeuwse Bargoens komt al voor: *pees: tugt;* ***peserkeete: gevangenis; pesers: inbrekers.***

pezen kan ook betekenen: ***azen, loeren, op iets*** *lopen;* van bepaalde vrouwen: ***tippelen;***

In het Twents heeft ***pesen*** de bonafide betekenis van: ***onmeundig had wêrken!***

peiger, pijger, peyger: dood, kapot, bedorven (van vlees);

Als zelfst. nw. ook: ***aas, lijk,*** *kadaver.*
Typisch Bargoens: ***de askene is peiger:*** *de handel is kapot!* En als krasse uitdrukking: *Ik mag peigeren auf der Stelle als dat niet waar is !*
In het Twentse kunnen we zeggen van bijv. een paard: *het is (my) peiger gaon, gaon peigern, ofpeigerd:* mijn paard is doodgegaan (maar dan zal het wel te hard hebben moeten werken!) Want van een al te harde werker zeggen we in Twente ook wel: *hee hef zik ofpeigerd, hee hef zik te peiger werkt:* hij heeft zich „kapot" gewerkt.
Na bijv. een onbarmhartige voetbalwedstrijd kunnen we ook zeggen: *ooze jongs hebt zik ofpeigerd !*

pekaan, piekaan: hier, aanwezig, voorhanden;

Noppes pekaan: niets te halen.
Vergelijk: *bekaan.*

pichem, piegem: *suffer, kind, slimmerd;*

Ook in het Twents is dit woord in gebruik als een vrij onschuldig scheldwoord: *wat bi'j toch nen piegem* wat ben je een slimmerik.

piemelen: *huilen, plassen;*

Ook een onschuldig Twents scheldwoord: *wat bi'j toch nen piemel:* wat ben je een rare *vent.*

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

272)

Aanhangsel uit de geheimtalen

P

Piepen: slapen, wegsluipen;

In het Twents kennen we niet zozeer het Bargoens: *het is gepiept* (het is gebeurd) als wel: *hee is em piept:* hij is er vandoor; ook: hij is gestorven. (Maar dat is dan wel erg oneerbiedig uitgedrukt!)

Pieren: spelen, ook iemand bedriegen;

In het Twents kennen we niet zozeer het woord *pierder* (speler, nachtbraker), terwijl ook het woord *pierement* (draaiorgel, harmonika) niet als „echt" Twents wordt ervaren. Wèl kennen we *pierewaaien* als aanvaardbaar Twents. Maar goed Twents is wel: *één by de pier hebben: iemand bedriegen!*

pierig: mooi, schoon, plezierig, prettig;

In deze betekenis is *pierig* in het Twents onbekend; wij verstaan onder *pierig: wit, afgetrokken.* In bijv.: *wat zee'j d'r pierig oet;* en dan leggen we ten onrechte onwillekeurig verband tussen *pierig* en *pieren* (wormen), om de vraag te voltooien: *y zölt toch gin last hebben van pieren?*

Maar de afstand tussen het Bargoens *pierig (mooi, schoon)* en het Twentse *pierig (wit, afgetrokken, bleek)* hoeft niet zó groot te zijn, want iemand die bleek ziet, ook al is hij ongewassen (wat in Twente nog al eens voorgekomen zal zijn) ziet er toch „schoner" uit dan in zijn normale gelaatskleur!

Aannemelijker lijkt mij echter ons *pierig* in verband te brengen met: *verpierd, verpierewaaid,* wat iedereen duidelijk is.

pikken: naaien, ook nemen;

In het Twents kennen we ook: *pikken: wegnemen, een borrel pikken, enz.* maar dat is niets bijzonders. Interessanter is:

pikke: de duivel;

Twents: *hee hef de pik op my,* zou dus eigenlijk betekenen: hij heeft de duivel op mij!

Maar we kennen ook in Twentse uitdrukking: *pik vuur graot,* in: bijv.: *heer of arbeider, ze bint pik vuur graot gin haor better!* D.w.z.: *stuk voor stuk, een voor een, onverschillig wie dan ook.*

Ik zou hier *pik* met *duivel* in verband willen brengen, maar ook *graot,* waarin we m.i. een samentrekking kunnen zien van *graauwert,* waarmee ook de duivel bedoeld werd. Ook: *graopert: inhalige vent,* kan hiervan afgeleid zijn.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

273)

Aanhangsel uit de geheimtalen

P

Pleite(r): weg, vermist: Ook: blette (18e eeuws): verjaegt, gemist.

pleiten: vrij komen, weggaan;
In het Twents kennen we *pleite(r)* in dezelfde betekenis.
In het Bargoens komen in dezelfde betekenis nog voor: *hasjeweine, kasjeweine, schiewes.* Het lijkt me niet onmogelijk, dat de Twentse uitroep: *gosjemijne* afgeleid is van *(g)hasjewijne.*

ploddering: broek (18e eeuws);
Vergelijk hiermee eens het Twents: *plodden, plodderig*
plorrig: lompen, vodden, vodderig.

pleuren: wenen;
(Frans: pleurer)
Twents: *pluuren,* maar dat woord kan de betekenis hebben van: met iets bezig zijn, dat men kennelijk niet goed kan zien zodat daarbij de ogen erg ingespannen moeten worden (en ze beginnen te tranen?)
(Zie ook: *pluggen).*

poeken: smokkelen;

poekelaar: smokkelaar;

poekelen: praten; ook: poekeren;
Lau poekelen: niet praten!
In het Twents kennen we ook wel zoiets als *poekelen,* dat kan betekenen: op een oneerlijke manier iets opscharrelen.

pluggen: boeken, brieven, papieren, identiteitspapieren, e.d.
Ook accijnsen.
Ook hierbij kan ik denken aan het Twents: *pluuren, oetpluuren,* dat dan kan betekenen: *„uitpluizen* (uit boeken en brieven).

poedel (ook: poets): agent van politie, veldwachter;
Wat „een poedel uithalen" is, is bekend. En iemand „een poets bakken" eveneens. Of deze betekenissen van de woorden *poedel* en *poets* ergens aanrakingspunten hebben?

poejer: geld;
Zou „iemand afpoeieren", dat wij ook als „een ofpoeiern" in het Twents kennen, zoveel kunnen betekenen als: iemand met geld kwijt zien te raken, met een kluitje in het riet sturen?
Zie ook: *poet, poen.*

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

274)

Aanhangsel uit de geheimtalen

P

Poen: geld.

Dit woord komt al in het 18e eeuwse Bargoens voor met als equivalent: *bugt, bucht. Bucht* (Twents: *bocht)* is alles wat slecht en gemeen is, ook het volk, dat men slecht en gemeen acht. Ook *poen* is *bucht*, d.w.z. slecht, evenals *poep. Poen* is dus *poep!*

Poen is tevens een lelijk scheldwoord voor: *een gemene opschepper,* waarvan weer afgeleid: *poenig: grof, gemeen*

In al die betekenissen in het Twents algemeen bekend. In sommige streken kan *poen* ook: *kus, zoen,* betekenen maar daar hebben we in Twente geen weet van.

poep, de poepje, de poepie: geld;

poeplappie: zakje met geld;

Ik zou dit wat onnette woord hier niet aangehaald hebben als ik er niet een paar interessante opmerkingen betreffende het Twents aan vast kon knopen!

Als *poep: geld* is en *poeplappie:: geldzak,* dan is *poep lappen:* geld in het zakje doen. *(Zie lap, lappen)*

Wij zijn nette mensen en laten die poep gewoonweg weg: zodat we bij *lappen* direct weten, dat het om geld gaat. We zeggen dus niet *geld lappen* maar *lappen!*

We zouden, iemand verwensend, kunnen zeggen: *lap-me-de-poepie!* Welnu, 't Twents kent wel de betiteling *lapperdepoepie* voor mensen met *„kale drukte"*, die bijv. in een Mercedes willen rijden terwijl een 52-er Volkswagen nog te goed voor hen is! *Lapperdepoepie* kan dan zoiets betekenen als: laat ze maar eens eerst met geld op tafel komen!

poerem: drukte;

verpoeren: verspelen;

Het Twents heeft het Jiddisj *poerem* als nogal gemoedelijk scheldwoord voor *druktemakers,* maar *verpoeren* kennen we niet in het Twents

poet (ook wel eens: *poets)*
heeft in de verschillende soorten van geheimtalen verschillende betekenissen, zoals: *„slegt vrouwmens", geweer, politie-agent of veldwachter* en verder:

een poetje: een kleine diefstal;

een poet lood: een hoop geld;

terwijl wij ook in het Twents *poet* kennnen als: *de buit; hee hef* de poet binnen. Ook in het Ned. een goed gangbaar woord, zoals: *iemand een poets bakken, smeerpoets.*

Poetsen is heengaan: de plaat poetsen! Poen, poet en *poep* kunnen dus altijd ergens op één lijn gesteld worden!

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

275)

Aanhangsel uit de geheimtalen

P

Ponem, porem, porum: gezicht, voorkomen;
Ook in het Twents kunnen we van iets zeggen, dat het *„ponum"* heeft; zelfs kennen we het lelijke scheldwoord: *mies ponum*, beter dan het Bargoense *jofel porem* of *emmes porem* voor: mooi gezicht(je).

poten: vatten, pakken;

poteren: lopen, aflopen;
Het Bargoens: *ik ben het poter* (ik ben het kwijt) kunnen we het best in het Twents vertalen met: *'t is my poter gaon!* In het Bargoens is:

poter gaan: weggaan. Wij zeggen niet: *ik bin de vrouw poter*, maar: *de vrouw is my poter gaon!*

poeyen, poyen, pooien: regenen, drinken, eten;

poj: water, rivier, maar ook: dorst (en misschien ook wel: *honger!*)

pojer, pooier: dikvreter, ook: rijkaard.
In het moderne taalgebruik schijnt het woord *pooier* alleen nog gebruikt te worden voor mannen, die zich door slechte vrouwen laten onderhouden. Zelfs als afschuwelijk scheldwoord zou ik het woord maar uit het Twentse spraakgebruik willen schrappen, al kon het vroeger nog als betrekkelijk „onschuldig" (nou-ja) aangemerkt worden. Met „pooien" konden we dan overmatig veel eten en drinken bedoelen: *wat kan dèn pooien!*

posseln: koken: posselkasse: keuken;
Of ons Twentse *posselkroed* daar nog mee in verband staat, weet ik niet.

pots: snor, knevel.
Twents: *potsen: grimassen; nen potsenmaker:* een grappenmaker.

pradde: stoel; pradden: zitten;
(Zie: nostern en nosterpradde)

preutelen: rammelen (van geld);
Kan wel in verband staan met het Ned. pruttelen, maar ik denk aan het Twents: *pröttel* (rommel)

puf: kist, ook: adem, en: geweer, pistool, kruit.
Twents: 'k Hebter gin puf an: ik heb er geen zin in; (ik moet het wel doen en ik zàl het ook wel doen, maar met tegenzin; *'k hèbter gin puf an* houdt nog geen directe weigering in).

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

276)

Aanhangsel uit de geheimtalen

P

Quässen: zeggen, spreken
In het 16e eeuwse Bargoens komt *quässen* en *quisten* voor in de betekenis van: *zeggen, spreken.*
Twents: *kwazen is onbenullig praten.*
vergelijk Latijns *quasi: schijnbaar* en Duits: *Quatsch!*
Twents: *kwats: onzin!*

quien: hond

quien goffere: hondenslagter
Bij deze 16e eeuwse Bargoense woorden denk ik even aan het Twentse woord *kwen,* dat minachtend gebruikt wordt voor iemand, die een slappe indruk maakt. Feitelijk wordt met *kwen* een „hermafrodiet" bedoeld, een dubbelslachtig mens. Maar ik geef toe dat de afleiding van het Bargoense *quien* niet meer dan een zwakke veronderstelling is. Vergelijk *goffere* met het Twentse *gofferd* (zie aldaar).

Rachmones: medelijden

raggeling: mislukking, tegenvaller
Bij deze woorden wil ik het Twents *raggelen: schelden, razen, tieren,* naar voren brengen.

rad, rat, rätje: daalder (ook: rijksdaalder), horloge
Twents: *achterrad: rijksdaalder.*

ramche: koopwaar, opruimingsgoed

ramsjen: opkopen
In de moderne handelstaal is *ramsche* nog steeds een bonafide begrip voor opruimingsgoed, marktwaar, en *ramschen* voor handelen in deze goederen.
Twents: *ramsen, duur mekaar ramsen: door elkaar hutselen.* Bijvoorbeeld een stamppot maken van kliekjes, die *„duur mekaar wodt ramst"*

rats: gestampt eten, stamppot
Twents: *in de rats zitten: angst hebben.*

rausj, rosj: hoofd, kop

rausjen: stelen

rauzen: vechten
Het Twentse *rausen* kan zowel de betekenis hebben van *stelen* als van *vechten.*
Maar ik denk hierbij ook aan het Twentse *roezen* voor *schatten, taxeren,* en *in de roeze:* geschat. Bij *roezen* wordt uit het hoofd *(rausj)* berekend, getaxeerd, wat de hoeveelheid en waarde van iets is.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

277)

Aanhangsel uit de geheimtalen

R

Roffeling: pak slaag

Het verband met *roffelen* hoeft m.i. niet vergezocht te worden.
Twents: *in 'n rof, in 'n rufken:* in een ommezien.
(Bij *roffelen* stellen we ons snel opeenvolgende slagen of klopgeluiden voor)
Twents : *ofroffeln:* afraffelen: iets snel maar onzorgvuldig afmaken. Ook bijv.: een gebedje ondoordacht en onzorgvuldig opzeggen.

roojemen, rooyen (ook: raajemen), rooyumme: zien (af)kijken (af)loeren. Ook: spannen.
Twents: roojen: kijken, enz.
rooj'em: kijk eens! Lao's roojen: laat eens zien!

rot, bank-rot: dood

Het Twents voor *failliet, bankroet,* is ook: *bankrot.* Het Twentse *rot* betekent: heel erg, verschrikkelijk bijv.: *ik lach my rot, ik heb my rot lopen, ik heb my rot zocht* enzovoort.
Rotzooi (een waardeloos zoodje) is zowel in het Twents als in het Ned een bijzonder populair woord. Twents: *maak gin rotzooi* kan ook betekenen: maak geen heibel
Twents: *wat kan my dat verrotten:* wat kan mij dat schelen.

rot: guit

Het Bargoens *googeme rot* is ook in 't Ned. goed verstaanbare taal *Een oude rot in het vak* is zelfs een zeer fatsoenlijke uitdrukking. In die zin gebruikt het Twents dit woord niet zozeer.

rotteraar: verrader

Twents: *rotterd, rotzak*
Het voorvoegsel *rot-* is over 't algemeen erg populair in de volksmond, ook in de Twentse, zoals: *rotvent, rothond, rotmeid, rotjong.* Er wordt ongenoegen mee aangeduid en zelfs een kind kan wel eens zeggen: *rotvaar, rotmoor,* enz. (maar laten die het niet horen !)
Bekend zijn daarvan de volgende staaltjes van tweegesprekken :
— Moor, 'k wil kook hebben !
— Kriegt gin kook !
— Rotmoor, rotmoor .... !
maar dan moet het kind zich gauw uit de voeten maken. Of :
— Moor, maj'k 'n tuufken? (vraagt het kind dat naar de kapper moet, maar niet graag kaalgeknipt wil worden)
— Kriegt gin tuufken ! Kaal d'r òf !
— Rotmoor, rotmoor.... !

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

278)

Aanhangsel uit de geheimtalen

R

Ruës : angst

ruëstig: angstig

Komen in het Twents in dezelfde betekenis voor; ook: *ruusterig.* Iemand kan *'t haor ruusterig op 'n kop hebben staon* van schrik of angst.

Een Twents woord, waarvan ik de Bargoense herkomst vermoed, maar dat als zodanig niet in het Bronnenboek voorkomt, is: *rowmoos* voor een *ruwe, ongure vent.* Ik probeer dat als volgt te verklaren: het Bargoens *mousje* is: *breekijzer; mooser* is: *Verrader.* Een *rowmoos, zou* dan kunnen zijn :

1) een *ruw mousje:* een ruw breekijzer of ook een ruwe vent, die met een breekijzer werkt, *een inbreker;*
2) een *ruwe mooser:* een ruwe, ongure verrader.

Met het Twentse *moos* (moes, boerenkool) heeft *rowmoos* m.i. niets te maken.

S

Sabbelen, sabberen, sapperen: werken, inbreken

Evenals bij het Bargoense *peezen,* dat ook zowel *werken* als *inbreken* kan betekenen, moeten we m.i. bij het Bargoense *sabbelen* denken aan een „werkende dief", wat een inbreker toch in feite is ! Een *sabberaar* is een koevoet (breekijzer), waarmee de dief werkt, sabbert.

Twents: *sappelen: hard werken.* s

Zowel in *sappelen* als in *peezen* ligt het begrip opgesloten van *bovenmatig hard werken.*

Maak ow nich te sappeln: maak je geen zorg.

saldsoof : gouden tientje

Twents: *soof, sjoof: een tientje.*

sangze : bidden; ook: trouwen

Hierbij denk ik aan het Twentse *sjanken: janken van een hond; overdreven en luidruchtig huilen.*

Mijn opvatting wordt versterkt door het feit dat het Bargoens voor *Klaveren* (kaartspel) *sanks* is, terwijl we die in het Ned. ook met *tranen* betitelen !

saskenen : lopen, drinken;

sasseme: dronken drinken; (zich bedrinken)

sasselen: drinken;

Twents: *sjasken: drinkgelagen houden; versjasken: er met de drank doorbrengen, bijv.: hee hef zien hele hebben en hôolen versjasket.*

sausen : regenen

Twents: hetzelfde. Maar in het Twents gebruiken we het woord *sausen* niet normaal voor regenen, maar vooral quasi-grappig: *heur 't ees sausen !*

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

279)

Aanhangsel uit de geheimtalen

S

Bij de volgende woorden met sch kan men ook de uitspraak sj, ook in het Twents aantreffen, hoewel de Twentenaar ook vaak de sj gebruikt als daar helemaal geen reden voor bestaat. Vergelijk: sassen en sjasken; en in het vertwentste Nederlandse: pesjeneel voor personeel, kesjet voor korset, enz. Sommige van de sch-woorden kunnen ook bij de sj- terugkomen.

Schabber: breekijzer.
Zie bij: sabbelen: sabbelaar, is breekijzer.

schachelen, schacheren: handelen, verruilen met een begrip van bedriegen, woekeren.
Twents: *sjaggeln: scharrelen,* zowel in de betekenis van op een koopje uit zijn als van kopen en verkopen van alles wat los en vast zit. Ook: op buitenkansjes speculeren, zonder behoorlijk te werken.

Schapperik: hoed;
Zie: chaperick.
Twents: *sjappie.*

Scharre: slet;

Scheur: cent;
Bij deze twee woorden denk in aar het Twents: *zepensaartje (sjaartje)* of *zepenscheurken.*
Zie ook: *gezegeschoor (vrouwvolk)* en *nepschooren,* welke woorden wellicht alle met elkaar in verband staan.

Schiebis, schibus, schiewes: weg
Schibus gaan: er vandoor gaan.
Twents: *sjiewes gaon:* er vandoor gaan, weg gaan. Vergelijking Duits: schieben en Ned. schuiven. Ook Ned.: laat hem maar schuiven.

Schlemiel: lummer, ongeluksvogel.
Twents en Ned.: sjlemiel: waardeloze vent.

Schlepper: valse priester (charlatan?)
Dit woord komt al in het 16e eeuwse Liber Vagatorum voor. Vergelijk Twents: slepperd van een vent, die niet deugd, nietsnut, straatslijper.

Schlur, slur (sjloer, sloer): goedkoop.
Misschien kunnen we het Twentse sloerig daarmee in verband brengen? *Sloerig in de hoed* is: onwel zijn, zich ziek voelen.

Twentse Taalbank

Aanhangsel uit de geheimtalen

S

Schoepen: stelen

schoeper : dief

schoep : gevangenis

Zonder een direct verband te willen suggereren wil ik hier toch wijzen op een merkwaardige overeenkomst tussen het Bargoense *schoep* voor gevangenis en het Twentse *schop(pe)* voor schuur.

schoft : heer; schoftin : juffrouw; schoffert: schout ;

Deze betekenissen komen al voor in de 18e eeuwse „Cartouche". Later is :

schoefte: onbetamelijk, gulzig persoon;

schoeft u: houd uw fatsoen;

schoffen: bedelen; schoffer, schofterik: bedelaar; maar ook :

zich schoffen: bemerken, kijken; ook: zwijgen;

schoft je (ook: schoftich): houd je stil, ook: pas op ! doet dat niet !

Uit dit veelvuldig en veelzijdig woordgebruik is in het Ned. zowel als in het Twents overgebleven: *schoft, een woord, dat geen nadere verklaring behoeft.*
In het Twents is verder nog gelijkluidend: *schoften = schaften; schoft: schaft, en ook: schoft = schouder, nek,* in het oudere Twents zelfs schocht.

schoker(e): beitel, breekijzer; (vergel.: schoget, schoot: slot);

schokken: geld verdienen met werken; schokeren: (in)breken;

Vergelijk: sabberaar: „werkende" dief";

schocken, schokken is ook: eten en drinken; geven;

schokkem: geef hem een pak slaag !
Later is

schokken: betalen, geven, „trakteren", kosten;

en in die betekenis is *schokken* ook in het banale Twentse spraakgebruik opgenomen. Maar ook in het Twents is *schokken* niet vrijwillig geven. Dat dit in het Bargoens eveneens een gedwongen geven is blijkt wel uit de uitdrukking: *hij schokt niet* in de betekenis van: *hij is niet bang.*

schoren: kleding, goederen;

schore: handel, ook: koopwaar;

schorem: slecht, arm, enz.

schorem gekloft: slecht gekleed; schoreme pey: slechte jas; schore boel: gestolen goed; kinnem schore: lompen; nepschooren, mepschooren: onbruikbare goederen;

schorum: leugentaal, leugens, ook: liegen;

Hiervan is in het Twents *schorum* een populaire benaming geworden voor arm, ondeugdelijk, a-sociaal volk.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

282)

Aanhangsel uit de geheimtalen

S

Sjeezen: hard lopen, wegvluchten;
Twents: *sjeezen in dezelfde betekenis.*

sjeichet: vent, kerel, man;

sjeiches: jongen; sjeichers: losse knecht;
Twents: *seiket: laffe vent.*

sjlemp: pap;
Twents: *slêemp* voor slappe, waterige kost, bijv.: waterige sju, dunne soep, pap, enz.; *ne slêemp water:* overtollig veel water, enz.

Sjmôel: pijp;
Vergelijk het Twents: *smoeël hebben in (op, an): hee hefter gin smoeël in (op, an): hij heeft er geen zin in.* maar ook: hij heeft er geen fiducie in, hij ziet er geen heil in.

sjnajim: gebit; snaai (van beesten): bek met tanden;
Twents: *snaaien: rondneuzen, wegnemen, kleine diefstallen plegen; ook gemoedelijk (van kinderen bijv.): snoepen.* Vooral van katten word gezegd, dat ze *snaaien:* geruisloos rondsluipen om vlees, vis, melk, enz. te snoepen.

sjnep: dronken;
Vergelijk het Twents: *snipverkoolen: snip-verkouden.*

sjoeche, begrip, verdenking, vermoeden;

sjoechem: antwoord, bescheid;

sjoege: verstand;

sjoeg: mal, gek;
Twents: *hee gaf lauw sjoechem: hij gaf geen antwoord; daor hef e gin sjoechem van: daar heeft hij geen verstand van.*

sjaufel, sjofel (ook: schovel, schofel): lelijk, slecht; armzalig, enz.
Twents: *sjofel: armoedig. enz.*

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

283)

Aanhangsel uit de geheimtalen

S

Sjikker: zie tikker

schmies (sjmies): hemd (Frans: chemise)
Hoewel ik hiervan in het Bronnenboek geen andere verklaring kan vinden, wil ik hier verwijzen naar: *smiesen, smiesterd.*

sjtupp: aas (in het kaartspel)
sjtuup(pe): ook: haas
Ik zie het verband nog niet, maar wil hier toch wijzen op het Twents: *op 'n stóppen: onverwijld, onmiddellijk,* min of meer *onvoorbereid;* kan het betekenen: *zo vlug als een haas ?*

slaagen: haver (in Cartouche, 18e eeuw);
Er is misschien geen enkel verband, maar toch wel merkwaardig dat in het Twents omgekeerd: *langen haver slaag* betekent: *'t pêerd krig langen haver genog: het paard krijgt slaag genoeg !*

slaan: stelen; (zie bekaan)
In de betekenis van *stelen* komt in het Twents eveneens *slaon* voor : *bekaan slaon* (zie aldaar); *achterôver slaon; zienen slag slaon.*

slampamper: drinkebroer;
Twents en Ned.: *nietsnut, lummel, straatslijper, enz.*

sleepers: muylen (Cartouche 18e eeuw);
In het Twents hebben we het onvertaalbare woord *slepperd* voor iemand, die rondlummelt. Eigenlijk iemand, die „op muylen loopt".

slieren: halen (17e eeuw);
In het Twents kennen we *slieren* in de betekenis van *glijden, glijbaantje spelen.* (Is de vergelijking zo vreemd, als we ons kunnen voorstellen dat een misdadiger, die door de gerechtsdienaar „gehaald" werd, zich over de grond mee liet „slieren"?)

slikkers: eieren;
Twents: *slikkeren: snoepen,* hoorbaar sabbelen aan snoepgoed; *slikkerspul: snoepgoed.*
(Eieren konden ook ongekookt „uitgeslikkerd" worden)

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

Aanhangsel uit de geheimtalen

S

Slobber: koffie;
In het Twents hoorde ik het woord *slobber* ook meermalen voor *koffie* gebruiken.
Twents *slobberen* is *slurpen,* met smakgeluiden eten

sloeber: vuilpoets;
Twents: idem

slofje: krentebroodje; (krentenbol);
Twents: *slufke: puntbroodje.*
(Een *kedetje* is dus geen slufke, evenmin als *'n kreentenbröödke).*

smakken: roken; gooien;
Twents: *smakken: hoorbaar eten;*
smakken: gooien; met de duur smakken;
Twents: *nen smak: een hele boel; ook: een klap, een opstopper;*
Twents: *smakken: breeduit met de voeten lopen; zó één hef smakkers of smakveut; smaklippen; nen smakkerd: iemand, die niet deugd.*
Twents is ook: *smasken: (door elkaar) gooien,* van sappige, natte massa, bijv.: *nen kladder etten op 'n têlder smasken;* ook : *duur 'n dreksoppen smasken:* door de *modder lopen.*

smeer: klap; smeren: hard weglopen;
Twents: hetzelfde. Bijv.: *wo'j ne smeer an 'n bek hebben ? Smeerem !*
In het Twents kun je ook *smeer* zeggen tegen *alles,* wat je op het brood kunt smeren, zelfs tegen boter.
Twents : *smeren* is ook onzindelijk met iets omgaan; Bijv.: iemand, die eten op zijn kleren morst, is *an 't smeren;* hij *versmeert* zijn kleren. Iemand, die zich niet geregeld wast en verschoont zal onherroepelijk *versmeren.*

smeichelen: lachen, smoezen, praten.
Twents: *smeicheln: flikflooien. Duits: schmeicheln.*

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

285)

Aanhangsel uit de geheimtalen

S

Smibbel : honger;

smiekel: aangezicht;

smikkelen: smullen;

Ter oriëntatie voeg ik deze drie bij elkaar. Twents : *smikkelen: snoepen, lekker eten, smullen.* Zie ook : *slikkern.*

smiesen: ogen;

op smieris staan: op de uitkijk staan;
Vergelijk: *smeris:* politie-agent, d.i. iemand, die ook op de uitkijk staat !

Dat loopt in de smiesen: Twents: dat löp in de smiesen.
Twents: *he'j 't ók in de smiesen?*
Twents : *nenn smiesterd* is dan iemand, die alles in de gaten heeft zonder er iets van te laten merken.

smoelement, smoel: mond; ook: bakhuis;
Twents: *smoel: mond.* Ook: *smoeël hebben in iets.*
Zie: *sjmöel.*

smoezen: verhalen, vertellen, praten; ook: protesteren; lau

smoesen: niet praten !

smoesement (ook: prevelement): gezegde, gekout, gesprek;

smoessie: praatje, voorwendsel;
Twents en Ned.: *smoesen, smoes en smoesjes,* ook: *lausmoesen,* zijn uitdrukkingen, die geen nadere verklaring behoeven.

smokkelen: roken;

smokkerik, smoks: tabak;
Twents: *smoken: roken;*

smörrie, smurrie: tabak;
Twents: *smurrie: smeersel, pasta;*

smouterik: boter;
Twents: *smôlt* (gesmolten vet) werd vroeger in plaats van boter als boterhamsmeersel gebruikt. Vandaar dat de oorspronkelijke betekenis van het Bargoense *smouterik* wel niet *boter* zal zijn geweest maar *smout.*

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

286)

Aanhangsel uit de geheimtalen

S

Snaar: (eigen) vrouw, getrouwde vrouw, elders ook : onwettige vrouw;

Hoewel ik het er niet direct mee in verband kan brengen, wil ik hier het Twentse woord *snaor* naar voren brengen, dat vooral van de kleding gezegd wordt in de betekenis van *mooi, correct, chic, ook: strak afgekleed.*
Dat pak zit ow snaor: dat kostuum zit je als gegoten!
Een sprekend voorbeeld van de juiste betekenis van *snaor* zijn de tegenwoordige sportpantalons en de maillots, die strak gespannen moeten zitten: *dat zit 'r ammaol zo snaor umhèn !*

snappen : verstaan;
Twents: hetzelfde.

snicken: stelen, smokkelen;
Twents: *d'r tusschen-oet snikkern:* steelsgewijs verdwijnen.

snieven, snoven, snouwen: kijken, rondloeren, afloeren;
Twents: *wat loop y hier te snoeven: wat loop jij hier rond te loeren;* kan natuurlijk ook in verband staan met *snuiven, snuffelen.*

snoeien: snijden, steken; ook: rondgaan om te zien of er iets te stelen valt.
Twents: *sneuien, in dezelfde betekenis!*
Ook: *snaaien, snoeven.*
Hee leup te sneuien en te snoeven of d'r ok wat te snaaien veul.

Ik hèb 't in 't snoven: ik begrijp het;
Twents: ik heb 't in 't snotje !
(Volgens de 18e eeuwse Cartouche zijn *snotjes: geldstukken).*
Ongetwijfeld zullen *snoven (snuiven) en snotje (neus)* met elkaar in verband gebracht kunnen worden.
Ik kan dat hier niet verder uitwerken.

sohof: goud;
Twents : *schoof, sjoof: geld, een gulden;*

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

287)

Aanhangsel uit de geheimtalen

S

Sokken: lopen;
de sokken zetten: hard lopen;
Twents: *de sökke d'r in zetten: hard lopen.*

span: uitkijk; spannen: kijken, uitkijken, aanzien, zien;
Twents: *spannen: kijken. Spannem!: Kijk daar eens! Lau spannen: niet kijken!*
In ons schooljongens-Twents betekende *spannen* voornamelijk: *naar meisjes kijken!*

spie: geld, centen;
Twents: hetzelfde, maar ook: *spiekers!* Men dacht waarschijnlijk dat het gekke woord *spie* een afkorting was van *spiekers.*

spiezen: drinken;
Vergelijk het Twents: *zich op iets spitsen: op iets vlassen: zich veel van iets voorstellen, er erg naar verlangen.*

spulle (bulle): kleren;
Twents: hetzelfde; maar ook: *spil, 'n spil, 'n spilke,* hoewel niet in de betekenis van kleren.
't Is 'n spil, at 't ene mêens nich wil wat 't aander wil!
't Spilke of 't spulke is: de boerenbedoening.
'k Trouw nich um 't swilke (de vrouw) mär um 't spilke!

stichel: slecht; stichels: lompen;

de stichel: de duivel; ook: gendarm;
Twents: stiggeln: ruzie maken, stoken, „schuunen".

stieken, stikken, stoeken, stukken: geven, aanreiken, ook: slaan;

stiek me de moes: geef me het geld;

stiek em: lett. geef hem. Vergelijk: stiekem, stiekemerd;
(Het geven van het - vaak gestolen - geld gebeurde uiteraard stiek-em !)

Vergelijk ook: *stiek em de moord: maak hem dood!*

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

288)

Aanhangsel uit de geheimtalen

S

Stil: geheim;
een stille : een geheime politieman;
stil maken: doden;
In het Twents komt *stil* ook in dezelfde betekenis voor: *nen stillen:* een agent in burger; *ne stille tapperij:* een geheime tapperij.

stoetsen: lopen;
Twents: *maak gin stóts: maak geen trammelant.*

streep: leugen;
een streep trekken: bedriegen;
Twents: *een ne streep in 'n haals hangen: iemand iets voorliegen.*
Vergelijk ook: *daor löp ne streep duur: die vent is niet normaal.*

strop: tegenvaller, mislukking;
Twents: hetzelfde.

strijken: bedelen;
Vergelijk het Twents: *dat geet 'r met strieken: dat is het beste ! Hee geet 'r met strieken: hij gaat ermee vandoor !*

sijbelen: een plasje doen;
Twents: *een be-sijbelen: iemand bedriegen.*
Bi'j be-sijbeld ? Ben je wel goed snik ? Zie ook: *beseibeld.*

T

Tabberd: jas;
Twents: *een op 'n tabberd zitten: iemand 'n pak slaag geven, of: iemand een standje geven, iemand lastig vallen.*

talven: zie dalven.

test: hoofd;
Twents: hetzelfde. (Frans: tête: hoofd)
Vergelijk: *petètterd: klap aan het hoofd, oorvijg.*

tikken, op de kop tikken: bemachtigen;
Twents: hetzelfde.

Twentse Taalbank

DOOR JOH. BUURSINK

T

289)

Aanhangsel uit de geheimtalen

Tinnef, tinf: ***slechts, slechte kost, rommel,*** *slechte waar, uitschot*

In het Twents kennen we het woord *tinnef* ook in al de genoemde betekenissen.
Het Bargoens: *een tinnef* voor : een persoon, die niet deugt, kennen we echter in het Twents niet algemeen.

tippelen : lopen.

Bargoens: het tippelt tegen: het valt tegen, het loopt tegen.
Twents : *laot dèn mär tippeln: laat hèm maar lopen; dat tippelt 'r aardig in: dat loopt er aardig in.*
Twents: *tippelen* is ook: *wandelen.*
Maar.... het Amsterdams „tippelen" kennen we (nog) niet. Bij ons heeft tippelen alleen nog een gunstige betekenis.

tof (tofte, toffig): goed, belangrijk, knap, schoon, fraai.

Zie ook: dof (gajes).
Tof in de kloffen: goed in de kleren. Dat kunnen we in het Twents ook zeggen, evenals: *toffe knul: een goede kerel;* Twents: *y bint wal tof: je bent wel fideel;* maar het Bargoense *tofferen: beteren,* is hier weer niet bekend.

(*Opmerking:* in hoeverre *tochtig* (van een koe, die gedisponeerd is voor dekking) met *tof, toffig, toftig* in verband gebracht kan worden, weet ik niet, maar vanwege de gelijkenis der woorden wil ik hier op attenderen).

tofel: oud, de tofele: de oude, de vader;

Dit woord komen we in het Twents alleen tegen in het m.i. gemoedelijke scheldwoord voor rooms: *tofele mone toffelmoons.* (Voor protestant zie: *gazzeremone !*)
De oneerbiedige uitdrukking is ontleend aan een *tofel* paard, dat is een oud paard, dat door de knieën zakt.

tor: slechte vrouw;

In het Twents precies hetzelfde, maar dan in de specifieke betekenis van *slons.* M.i. afgeleid van *dodde, dodden,* waarover ik al eerder schreef. We zeggen het ook wel van een man, maar dan bij voorkeur van een oud, vies, versmeerd mannetje: *wat is dàt 'n törreke !*

trammeläin: lawaai;

Twents: *trammelant, drammelant: moeilijkheden, complicaties* die men liever wil vermijden.
Maak gin trammelant: zet de boel niet op stelten.

trappers: schoenen;

Wordt in het Twents ook wel in die betekenis gebruikt.

Twentse Taalbank

T

290)

Aanhangsel uit de geheimtalen

Tronie : gezicht.
Twents: hetzelfde, maar dan in ongunstige betekenis.

truutje: konijn;
Twents : *truuken.*
Ook als kooswoordje om een konijntje „aan te spreken": *truuken .... truuken ....*

tuk hebben: vast hebben, beet hebben;
Twents alleen in figuurlijke betekenis van: *iemand tuk hebben, iemand beet nemen.*
Slechte platpraters zeggen ook wel eens: *een vuur 'n tuk hebben,* maar dat is niet juist; dat is ontstaan uit: een (iemand) tuk hebben, en: een vuur 'n gek hebben.

V

Val: deur;
Een prachtig woord, waaruit de vrijheidszin van de landlopers, marskramers, straatslijpers (die zich van een of ander bargoens bedienen) blijkt: achter de deur zijn kan in veel gevallen betekenen: in de val zitten. In het Twents hoorde ik het gebruiken in de betekenis van: *achter de val kroepen:* naar bed gaan, dat wil zeggen achter de deurtjes (of de gordijnen) van de bedstede „kruipen". Ook dat „kruipen" is weer zo typerend voor dat ouderwetse naar bed gaan: het was letterlijk in de bedstede kruipen.

verbuizen : verdrinken, verzuipen; (in de betekenis van: aan drank het geld opmaken)
Zie : buizen.
We zouden in het Twents best kunnen zeggen: *hee hef al zien gêeld verbuist.*

verdonkeremanen: wegmaken, iets verbergen;
In het Twents heeft *verdonkeremaonen* uitgesproken de betekenis van: *stelen,* of: wegmaken met het doel, zich er meester van te maken.

vergokken : verliezen;
Twents in dezelfde betekenis, maar ook: *'t is vergokt: de kans is verkeken.*

verhippelen: verliezen;
Kennen wij in het Twents niet, maar wel kennen we de uitroep van verbazing: *verhip !*

verknollen: vertellen, openbaar maken;
Hij verknolde de rommel: hij vertelde (verried) alles.
Twents: *hee hef 't verknold: hij heeft de zaak bedorven, hij heeft zich in de nesten gewerkt, enz.*

Twentse Taalbank

V

291)

Aanhangsel uit de geheimtalen

Verlinken: verraden; bedriegen;
verlinker: verrader; bedrieger;
Zie ook: link, enz.

In het Twents gebruiken we de woorden *verlinken* en *verlinker* niet in bovengenoemde betekenis.
Wij willen nog wel eens zeggen: *nen linken broeder,* maar dat is dan al te veel verhollandst.

vermoffelen: wegstoppen;
Twents: *wegmoffelen, wegmoffelen;* ook: *votmoffelen.*

verpassen: (ver)kopen (van gestolen goed); ruilen; verliezen;
Twents: *verpatsen,* en dan in een vrij ongunstige betekenis van *verkopen.*

verpieren: verkopen, kwijt raken, van de hand doen;
Zie pieren.
In het Twents verstaan we onder *verpieren: geld aan drinkgelagen opmaken.*

verschud (verschut): betrapt, gevat;
Ik kom verschut: ik word gearresteerd. Ook: *ik word verschut.*

verschutting: stoornis, betrapping;
hij is bot op verschut: hij is op heterdaad betrapt;
voor schut zitten: in de gevangenis zitten;
Twents : *vuur schut staon, vuur schut zitten, een vuur schut zetten: beschaamd, verlegen staan, zitten; iemand belachelijk, beschaamd, verlegen maken.*
Bij de Bargoense uitdrukking: *bot op verschut: op heterdaad betrapt,* moet ik denken aan het Twentse woord: *behóds, bóds: onverwacht, pardoes.*

(ver)sjachelen: (ver)handelen;
Zie ook: schachelen.
Twents: hetzelfde.

verschmiegelen: verraden, verklagen;
Vergelijk: *schmiecht, sjmiecht,* ook in het Twents gebruikte woorden.

Versneezen: verkopen bij opkoper;
Komt ook wel in het Twents voor.

versta'j-em: begrip;
Daar heb je geen versta'j-em van!
Zeer merkwaardig, dat in het Twents deze uitdrukking volkomen vertwentst is: *daor heb y gin verstees-my van.*

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

V

29:

Aanhangsel uit de geheimtalen

Vetje: voordelig zaakje;
Twents: *één zien vet gêven: iemand er van langs geven*

viggelen: zagen;
vigileren: lokken van mannen;
Twents: *oetvigeleeren, oetvigelieren: uitdenken, uitzoeken, uitpuzzelen.*

vin: barst (in een ruit);
Twents: *vin, vink: puistje op de huid.*

vlassen: schieten;
Twents: *op iets vlassen: zich op iets verheugen, verlangend naar iets uitzien: daor he'k now 'n helen godgaanselijken dag al op vlast.*

voeren: lokken, meetronen;
Twents: *een voeren: iemand treiteren, zonder dat hij het direct in de gaten heeft; iemand stijven.*

voorbij schuiven: voorbij lopen;
Twents: *schoeven: schuifelend lopen.*
Ook in : *laot em mär schoeven: laat hem maar lopen.*

W

Waaier: oor;
Twents in: *óplawaaier: oorvijg, opstopper.*

watjekou: klap;
Twents idem. *Een nen watjekou verkopen.* (Let weer op dat verkopen, dus niet: geven !)

wegmoffelen: wegstoppen;
Zie ook: vermoffelen.
Twents: *wegmoffelen; votmoffelen.*

wieberig gaan: vluchten, weglopen;
Ook: *vejieberig.*
In het Twentse jiddisj komen we *vejieberig* heel vaak tegen.

Twents: *wiebelig: wankel (?)*

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

Aanhangsel uit de geheimtalen

W

293)
Wiedes: dom, onnozel, maar ook: begrijpelijk.
Twents: *da's nogal wiedes*, alleen in de betekenis van: dat is nogal begrijpelijk, dat spreekt vanzelf.

wissiewassie: kleinigheid;
Twents: *wissewasje.*

Z

Zeeferen: stelen, zweten;
Hij begint te zeeferen: hij wordt bang.
Twents: *zeferen: kwijlen;* letterlijk en figuurlijk.

zog: vocht, drank;
In het Twents hoorde ik ook wel eens: *,n kumke zog,* voor: *een kop koffie.* Niet algemeen.

zoof: goud, geld, gulden;
Zie ook: sohof.
Twents ook: *zoof* of *sjoof*, voor geld, een gulden.

zuur: gesnapt;
Twents: hetzelfde. *Dus niet: zoer.*

zwaoser: dronkelap;
Twents: hetzelfde.

zwendel: betrapt worden;
Ik werd zwendel: ik werd betrapt.
Twents: *zwendel: zwendel, bedrog.*

zwiebel: ketting;
Twents: *zwiebelen: slingeren.*

zwik, zwikken: een soort kaartspel;
Twents: *'t hele zwikje: 't hele zaakje.*

(Nadruk verboden)

Naschrift :

Het aanhangsel uit de geheimtalen is hiermede beëindigd. Het Twents Abecedarium wordt morgen voortgezet met de 2e serie.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

294)

TWEEDE SERIE

In deze tweede serie worden voornamelijk aanvullingen geplaatst op de eerste serie, met een enkele herhaling waar zulks nodig mocht blijken. Ik herhaal hierbij, dat ik mij overwegend baseer op het Enschedese stadsplat. Er zijn zóveel plaatselijke variaties in het Twents, dat die onmogelijk in een werk als dit volledig op korte termijn en door één man bijeen te brengen zijn. Dat neemt niet weg, dat ik juist terwille van de zinsbouw en zinsconstructie enz. graag reacties van lezers blijf ontvangen. Zelfs de kleinste opmerking kan van belang zijn.

A

Aamgeunstig (ook: aomgeunstig): begerig.
Afl. van: geunsen, goonsen (hijgen) naar adem.
Wordt alleen figuurlijk gebruikt, niet te verwarren met: *ofgeunstig : afgunstig.*
aamgeunst, aamgeunstigheid: begeerte.
vaste uitdrukkingen :
Aamgeunstigen hond! begerige vent!
Is de aamgeunst(igheid) ow baas?: ben je àl te begerig ?
Ook: *Is de begerigheid ow baas ?*

aamhechtig (ook: aomhechtig): kortademig.
aamhechtigheid: kortademigheid.
Afl. van: hechen (hijgen) naar adem. Vergelijk: amechtig.

aandersum: andersom, rechtsomkeert!
In diverse betekenissen te gebruiken, zoals
Hee kik aandersum: hij kijkt achterom.
't Härt dräeit my aandersum in 't lief: lett.: het hart draait mij andersom in het lijf. Of: *Mijn hart keert zich om.* (Gebruikt als uitdrukking van hoogste verontwaardiging).

aarbeid: arbeid.
aarbeiden: arbeiden.
aarbeider: arbeider.
Opm.: in het stadsplat is dat *aar* al lang vervangen door het Ned. *ar*, zonder dat *'n arbeid* in Twents verband àl te Nederlands aandoet.

aardigheid, 'n aardigheidje: aardigheid, een kleine attentie.
Indiverse betekenissen te gebruiken, zoals
De aardigheid ister of: de aardigheid is eraf, er is geen animo meer, enz.

acht -(zich) in acht nemmen: (zich) in acht nemen.
Gebruik:
De keender mott zich in acht nemmen: de kinderen moeten zich in acht nemen.
Maar: *De ôole leu mott de keender in acht nemmen: de ouders moeten op de kinderen letten, voorzichtig zijn met de kinderen.*

Twentse Taalbank

A

Achteren, van - : van achteren, maar ook: achteraf
Dat dit woord in beide betekenissen te gebruiken is, wordt het mooist geïllustreerd met de ouderwetse uitdrukking: *Van achteren kiek y de koo in 't gat,* lett.: *van achteren kijk je de koe voor z'n achterste,* hetgeen zoveel betekent als : *achteraf praten heeft geen zin, gedane zaken nemen geen keer.* Een uitdrukking met ongeveer dezelfde betekenis is: *A'j 't komt te wetten, bi'j versletten:* lett.: *als je (zodra je) het komt te weten, ben je versleten !*

achterhèn kommen kieken: op bezoek, op visite komen, komen aanwippen. Vaste uitdrukking, om iemand tot een (tegen) bezoek uit te nodigen: *Kom d'r (by my ók) ees achterhèn kieken:* lett.: *kom er (bij mij óók) eens achterheen kijken,* of: *om de deur kijken.*

achternao: achterna, maar ook: achteraf
Gebruik:

Da's kaarten achternao: dat is nakaarten.

äers: bibs
Ter aanduiding van *'n dikken êend van de rug* (zitvlak) hebben wij in het Twents drie woorden, die geen van drieën *hoogst* onfatsoenlijk zijn, al is *koont* nogal *„stoer", gat* veel minder banaal en *äers* het woord, dat iedereen zonder blikken of blozen mag gebruiken, altijd en overal. In de uitdrukkingen komt dat naar voren :

'k Zal ow vuur de koont schoppen: ik weet mien gat gin raod, en: krigs de haan vuur 'n äers !
De haan vuur 'n äers: een pak voor de bibs.
Uitdrukkingen :
Ik smiet 'n äers op de fietse: ik spring op de fiets.
Ik smiet 'n äers van de fietse: Ik spring van de fietsaf. Ik heb 'n äers nog nich an 'n stool had: ik ben nog niet aan zitten toegekomen.
Nen dräei-äers: een meisje, dat door een bepaalde manier van lopen (koket) de aandacht trekt.
Rao-äers : wanneer je iemand een vraag stelt, waarop deze moeilijk een antwoord kan vinden, kan hij er zich afmaken door te zeggen: *„ik heet gin rao-äers!: ik heet geen ....(?)* Letterlijk : *raad-bibs,* maar ik vermoed dat het verbasterd is van *rao-êes: raad-eens !*
Voor *bibs* ook nog wel : *'n scheenken (de schenkels)* maar dan in het gemoedelijke.

al: al, alles, allemaal
Uitdrukkingen:
Y mot lopen àl wa'j könt: lopen zo hard je kunt.
Mien tied en àl! Uitroep van verbazing of verontwaardiging.

Twentse Taalbank

A

Alle: allemaal

Uitdrukkingen:

Hee zut alle speuk: hij ziet allemaal spoken.

Wy bint alle reisväerig: we zijn allemaal reisvaardig.

allêens: gelijk, hetzelfde

Uitdrukkingen :

'n 'n duustern bint ze alle allêens: ik het donker zijn ze allemaal gelijk.

't Is my nèt allêens of ....: dat leek precies op, dat was hetzelfde, (als) of ....

alman: ieder, iedereen - Ook: alleman

Uitdrukkingen :

Hee kan meer as alman: hij kan meer dan wie ook.

Almansgegrief: ten algemenen nutte. Voorbeeld: toen het woord *wief (vrouw)* op het platteland nog algemeen fatsoenlijk taalgebruik was, werd het in het stadsplat nog alleen in zeer ongunstige zin gebruikt, vandaar de terechtwijzing tegen iemand, die zich ten onrechte van het woord bediende: *'n Wief is 'n almansgerief !*

an : aan

Uitdrukkingen :

Wil de kat 'n hoond an ? Wil de kat de hond aanvallen ?

Wij zitt, wy bint, wy bliewt an 't eten: wij zitten, zijn blijven aan de maaltijd.

Wij zitt an de fleske, an 't glas, an 't pötke: wij zijn aan de borrel.

Tègen ne mestkaor kö'j nich àn steenken: tegen een mestkar kan men niet stinken.

Met vele werkwoorden kan *an* gebruikt worden in de betekenis van : *voortmaken, opschieten, vlugger doen.*

Voorbeelden:

Maak ees àn: maak eens voort, schiet eens op !

Loop ees àn: loop eens wat vlugger !

Jaag ees luk an: rijd eens wat harder !

Figuurlijke betekenissen :

Now kiek ees an: wel heb ik van m'n leven.

Now rekken ees àn: houd daar eens rekening mee.

anbelangen: betreffen, belang hebben bij

anbelang: belang

Uitdrukkingen:

Wat dàt anbelangt: wat dat betreft.

Dat belangt my nicht an: dat gaat mij niet aan.

Dat is wà van anbelang: dat is wel van belang.

Twentse Taalbank

A

Acht dagen: een week.
Gebruik :
Vandaag ôver, vuur acht dagen: vandaag voor, over een week.
Opmerking :
Vaak wordt ook het voorzetsel *ôver* of *vuur* weggelaten : *Vandaag acht dagen* kan dan zowel betekenen *vandaag over een week* als *vandaag vóór een week*, hetgeen dan uit het verband van het gesprek moet blijken.
'n acht dagen kan zowel betekenen *in* en *binnen* als *over* een week.

acht: in acht nemmen: in acht nemen; Zie ook *andacht.*
Gebruik :
Nem ow luk in acht: i.d. betekenis van : *denk om je gezondheid.*
Als waarschuwing: *nem ow in acht!: doe dat niet!*
In dezelfde betekenis wordt ook gewaarschuwd: *mo'j ees dörven!* of : *mo'j (em, my) 's (wéér) lappen!* of : *mo'j 's waogen!*
In deze waarschuwingen zit een subtiel gebruiksverschil : *nem ow in acht!* zegt een meerdere tegen een mindere, een ouder tegen een kind. De andere waarschuwingen klinken uitdagend, bijv. van kinderen tegen elkaar, met een ondertoon van onzekerheid, die niet past bij het prestige van ouders of meerderen.
Mnl: achte: o.a. ban, hacht: hechtnisse, geveenknisse, kerkener; hachten: halden, vangen.)*

***achtzaam:** oplettend;*
***achtzaamheid:** oplettendheid;*

***anbrengen;** verraden, verklappen;*
***angêven:** een aanklacht indienen; aangifte doen ;*
anklagen** (ook: **verklagen**): **een aanklacht indienen;
Gebruik :
Da's angebracht wêerk: dat is verraden boel.
'k heb 't voort by de politie angêven: ik heb onmiddellijk aangifte gedaan bij de politie.
Hee hef my anklaagd, verklaagd: hij heeft een aanklacht ingediend tegen mij.
Opmerking :
anbrengen en angêven hebben nog diverse betekenissen méér, o.a. in: *dat wêerk brech niks an; dat werk levert niets op, y könt et 'r better helemaol angêven: je kunt er beter helemaal mee ophouden.*
Verwijzing naar het Mnl :
aenbringen, anbrengen: bootschappen.

*) Bron voor verwijzingen naar het Middelnederlands : G. v. d. Schueren's Teuthonista (1477), uitgeg. door J. Verdam (1896).
Ik geef deze verwijzingen niet alleen bij onmiskenbare afleidingen van het Mnl., maar ook bij treffende overeenkomsten of onderscheiden in betekenis.

Twentse Taalbank

A

Andacht : aandacht;

Gebruikt:
Goeë andacht ! is een wens, die men iemand mee kan geven bijv. naar de kerk.
Verwijzing naar het mnl.:
aendacht, van gantzer andacht.
In dit verband zij ook gewezen op: *achten, acht geven,* n de betekenis van: *aandacht besteden aan, opletten.*
De wens, die men iemand kan meegeven naar een demonstratie, tentoonstelling e.d. kan dan luiden: *acht goed,* of beter: *gew goed acht: geef je ogen en oren de kost !*
Verwijzing naar het mnl.:
achten in div. betekenissen. o.a.: *andechtich wesen.*

alderhaand: allerhand;

alderlei: allerlei;

ammie: viezerd;

Na wat ik hierover in het aanhangsel uit de geheimtalen heb geschreven wil ik hier nog verwijzen naar het mnl.: *amie, amy: boil in onecht,* waar het zoveel betekent als *concubine, overspeelster.*

áánders wat : wat anders;

Gebruik :
Da's áánders wat as stokvisnat: dat is wat anders als ..
Als stoplappen in onze Twentse gesprekken kennen we: *da's áánders wat!* i.d.b.v.: *dat had je niet gedacht, hé ?* niet te verwarren met: *'t is aanders wat !* waarmee zoiets bedoeld wordt als: *wat is 't toch 'n spul, wat is 't toch wat te zeggen!* altijd met de klemtoon op *is !*

an : aan;

Gebruik :
Hee is têgen my an: hij is van mijn leeftijd. Ook. *têgen my hèn.*
Daor kan ik nich têgen-àn!: daar kan ik niet tegen aan (concurreren).

allêens: precies gelijk;

Gebruik :
't Is my (krek) allêens: dat blijft mij 't zelfde.
Verwijzing naar het mnl.:
alleens: sonder onderscheit, al alleyne, al gelike vele.

allentweggent: overal, allerweegs;

Gebruik:
Ik heb allentweggent zwôrven: ik heb overal gezworven.
Zie ook : *meerenweggent.*
Mnl.: *alrewegen.*

Twentse Taalbank

A

Anbetreffen: *betreffen, betrekking hebben op;*
Ook: *angaon: aangaan, betreffen;* Zie: *angaon.*
Gebruik:
Anbetreffen en *betreffen* komen beide in het Twentse spraakgebruik voor:
wat dàt (an)betreft.....: wat dàt betreft... (wordt ook vaak gezegd zonder de zin af te maken, als men in verlegenheid zit met het antwoord). Dit stopwoord is ook een handige manier om niet zijn mening ronduit te zeggen. Men laat dan aan de toehoorder over, er het zijne van te denken. Men kan ermee bedoelen: *dat weet ik niet,* of: *ik heb daar geen mening over,* of: *daar heb je eigenlijk niets mee te maken,* enz. Ook wel: *dat kaan'k ow zoonder sprekken nich vertellen!*
Hetzelfde geldt voor: *wat dàt angeet....*

andoon: aandoen, aantrekken;
Gebruik in diverse betekenissen; zie ook: *doon.*
Doot 'r luk häendig met àn!: Spring er wat voorzichtig mee om!
Wo'j de zöndagense boks nich an doon?: Wou je je zondagse broek niet aantrekken?
Hee deu my völs te vaak 't draankhoes an: hij deed me veel te vaak de kroeg aan; legde teveel overal aan.
Têgen mekaar àn doon: tegen elkaar opbieden; elkaar de loef afsteken.
Doot my dàt nich an!; Doe me dat (verdriet, die teleurstelling, enz.) niet aan!
Verwijzing naar het mnl.:
Crot of verdryet aendoen: leed of verdriet aandoen.
Leerse en cleden aendoen: schoenen en kleren aantrekken.
Opmerking:
Analoog aan het mnl.: *geselschap aendoen* zouden we nog wel begrepen worden als we zouden zeggen: *zol y my gin geselschop willen andoon?: zol y my gin geselschop willen hôolen?*

andoon - andaon met: behept met;
ook: *anmaakt met...*
Gebruik:
Bi'j daor v'môrgen met óp staon of wa'j daor gister ók al met andaon, anmaakt?: Ben je daar vanochtend mee opgestaan of was je daar gister ook al mee behept?
Hee is met schichtenkiekery anmaakt: hij is behept met het tweede gezicht; hij is herderziend.

aneen, aneene: *aaneen, aan elkaar, achter elkaar;*
Gebruik:
'n Hoonderd jaor of veer, vief aneene: vier-à vijf-honderd jaar achter elkaar. - Hee du aneenen duur: hij werkte (zeurde, enz.) onafgebroken door.

Twentse Taalbank

A

Angaon: aangaan, betreffen, beginnen, doen, aanvallen.
Ook o.a.: *anbetreffen.*
Gebruik:
wat dàt angeet.. (zie bij: *anbetreffen).*
Dat gung an; dat zol voort angaon; dat zal voort angaon: dat begon; dat zou meteen beginnen; dat zal aanstonds beginnen.
Gaot mär àn: begin maar; ook: *ga maar verder.*
't Päerd, de wagen an laoten gaon: beginnen te rijden; ook: *iets vooruit laten rijden.*
Wat geet ów an?: Wat is er met jou aan de hand? wat heb jij een drukte, enz.
Wat geet ów dat an? wat gaat jou dat aan?
Wat lao'r y ow wat angaon: wat heb jij een verbeelding, een „kouwe drukte"„ enz.
Woo is em dee kränkte angaon?: hoe heeft hij die ziekte opgelopen?
Ze gungen an 't wrósseln: ze gingen aan het stoeien (worstelen).
De klok geet luk àn: de klok loopt iets voor.
Is ow dat v'môrgen angaon?: Heb je vanmorgen die bevlieging (die gedachte, enz.) ineens gekregen?
Verwijzing naar het mnl.:
aengaen: toegaen, bespryngen, aengripen, betekenissen nog terug te vinden in het tegenwoordige gebruik als:
Wy gaot op hoes (op) an: wij gaan naar huis (toe);
hee gung op my an: hij ging (kwam) (dreigend) op me toe; hee wol my wal an: hij wou me wel aan (vallen, grijpen):
köj dat keend wal an?: durf je wet tegen zo'n kind?
dörf y dàt wal an?: durf je dat wel aan?
Dat geet nich an! zouden we vrij kunnen vertalen met: *dat zal niet gaan!* (met klemtoon op *niet).*

angaonde: aangaande, betreffende;
Gebruik:
al dee angaonde zaken: al die betreffende zaken, aangelegenheden.

anhalen: aanhalen;
Gebruik:
De weend haalt an: het begint harder te waaien. (Wordt alleen gezegd van de wind.)
'n Mêens kan zich wat anhalen: men kan zich wat op de hals halen. — Hee haalt zich aalt van allens an: hij schaft zich altijd van alles aan.
Daor is gin anhalen an: daar is niet tegen te halen, te werken, te betalen, aan te schaffen, enz.
De belastingkeerls haalt 't ströpken alvedan an: de fiscus haalt de strop voortdurend aan.
'n Keend anhalen: een kind aanhalen. 'n Anhalig keend: een aanhalig kind.
Verwijzing naar het mnl.
aenhalen: aentrecken, locken, tocken, toelocken.

Twentse Taalbank

A

Anhören (zich): aanhoren, luisteren.
Gebruik:
Ik kon my dat nich langer aanhören: Ik kon dat niet langer aanhoren.
Höör my an!: Luister naar mij!

anhôolen: aanhouden; houden
Gebruik:

Lao'w 't op de kökken anhôolen: laten we naar huis gaan. Wel anhöält weent!: de aanhouder wint. Rechts anhôolen: rechts houden. Dat hôol wy dan zo an: dat houden we dan afgesproken. Lao'd 'a daor op anhôolen laten we het dáár op houden; ook: laten we daar naar streven. Zö'j 't 'r op anhôolen?: zul je je best doen?

ankéren: keren, vegen: aanvegen;
Gebruik:
De kökken ankérgen: de keuken (kamer) aanvegen.

ankommen: aankomen, toekomen, overkomen;
Gebruik:
Hee kwam liek op my an; hij kwam regelrecht op me af, op me toe. Wat is ow nów ankommen?: wat is je nu overkomen? Daor maj nich ankommen: daar mag je niet aankomen, dat mag je niet aanraken.
In andere betekenissen:
Da'j my zó an könt kommen: dat je zó met me kunt doen! De naolaotenschop kwam nich an de femilie: de familie kreeg de erfenis niet. Daor kan ow lichväerig wat ankommen: er kan je zo gauw wat overkomen. Now komt ze zó met oons an; ook: now komt ze oons zó an: nu behandelen ze ons zó... Daor is gin ankommen an: daar is niet aan te komen. Wat bint dat vuur keerls dee zó mär zo'n oonscheuldig mäeken ankomt?: wat zijn dat voor lieden, die maar zo een onschuldig (argeloos) meisje aanranden? Kom ees by my an: kom me eens bezoeken.

ankriegen: aankrijgen;
Gebruik:
Kriegt an! (Uitnodiging om bijv. koffie of thee van tafel te nemen en uit te drinken). Vrij vertaald *tast toe! aenkrigen: aankrijgen, verwerven,* betekenis: terug te vinden in ons: *wy hebt weer nyen vuurraod ankrêgen: wij hebben weer nieuwe voorraad aangekregen.*

Twentse Taalbank

A

Anlöperke: lett.: aanlopertje;
Wordt gezegd van een poes of ander huisdier, dat is komen aanlopen.

anmaakt met: behept met;
Zie: *andoon - andaon met.*

anmaken (van grond): ontginnen, be„akkeren".
Ook *angraven.*

anmaning: aanmaning;
Gebruik: — Niet alleen „in naam der koningin" kunnen we een aanmaning krijgen, maar ook als waarschuwing voor een komende ziekte.
Een eerste ziekteverschijnsel of een vernieuwd, in lichte graad optreden van een ziekte, is een *aanmaning*
Ik heb weer ne anmaning van de rimmetiek had.

annääderen: lett.: aannaderen): zich toeëigenen;
Ook: *toonääderen:* lett.: toenaderen.
Opmerking - Komt vooral voor bij de grondbewerking (akkerbouw). Wanneer een boer telkens een voor van het land van zijn buurman bij het zijne omploegt. *annäädert,* dan vergroot hij gedeeltelijk zijn grondbezit ten koste van z'n buur, als deze het tenminste niet in de gaten heeft. (Deze vorm van bezitsvermeerdering zal in onze tijd wel niet meer voorkomen maar was vroeger verre van zeldzaam.) Men kan (of kon) ook bijv. een weg annääderen, wat wel eens werd toegepast door grootgrondbezitters, die een feitelijke „openbare weg" geleidelijk met struiken en bomen dicht lieten groeien om hem dan na enkele jaren af te rikken en als eigen grondbezit te beschouwen. De historiciteit van dergelijke procedures valt natuurlijk niet vast te stellen, maar wie geen vreemdeling in Twente is, zal wel eens verhalen hebben gehoord over aldus toegepaste vormen van grondwinning.

annkebesmooder, annkesbesvaar: overgrootmoeder - vader;
Toelichting: — Zowel dat *annke-* als dat *bes-moor* en *-vaar* zijn sterk verouderd, ook wel op het platteland van Twente.

Verwijzing naar het Mdnl.: — *anich: alder (ouder);* anichhere: aldervader: anichvrouwe: aldermoeder.
Opmerking: — het *bes* (van bis, tweemaal of dubbel) is in 't Ned. verbasterd tot beste-.

Twentse Taalbank

A

Annemmen: aannemen;
annemmer: aannemer;
Behalve in de bouwwereld komt het begrip „*annemmen*" ook voor in het protestantse kerkelijke leven, waarbij dan nog komt:

annemmeling: aannemeling.
't Gelööf annemmen is „belijdenis doen", waarbij de „aanneling" als lidmaat van de kerk wordt „aangenomen". De „bevestiging" is het sluitstuk van de procedure. In de regel gebeurt het op 20 à 21-jarige leeftijd.
Anecdotische uitdrukking:
Y mott tóch 'n ny pak hebben, zêe de moor, laot ow mär annemmen: Je moet tòch een nieuw kostuum hebben, zei moeder, laat je maar aannemen.

annemmen (zich) beheersen;
Gebruik:
Nem dy toch àn!: Beheers je toch!

anpiepen: lett.: aanpijpen;
Betekenis:
Er zit iets in van: samen de pijp aansteken; ook: samen roken. Vergelijk met: *anstoten: toasten.* Kan nog wel gezegd worden, als men iemand om vuur vraagt, om bijv. een sigaret aan andermans sigaret aan te steken: *maj'k efkes anpiepen?* - vrij vertaald: *mag ik een vuurtje?*

anrekken: aanreiken, toereiken;
Ook: *toorekken.*
Afgezien van het subtiele gebruiksverschil in beide woorden, waarbij het mij lijkt dat *toorekken* meer betrekking kan hebben op zwaardere voorwerpen, zit in *anrekken* ook nog de mogelijkheid van *komen: kö'j my dat book nich efkes anrekken?: kun je me dat boek niet even komen brengen?*

anraken: aanraken;
Zie ook: *anröeren.*

anröeren: aanraken, aanroeren;
Gebruik:
Röer my nich an! kan evengoed gezegd worden als: *raak my nich an!*

anrekkenen: aanrekenen;

anschikken: aanschikken, bijschikken;

anschoeven: aanschuiven, bijschuiven;
Gebruik:
Schoeft an!: schuif aan! Uitnodiging om aan tafel te komen, de stoel aan te schuiven.

Twentse Taalbank

A

Ansicht: mening; aanzien, aanblik;
Gebruik:
Nao mien ansicht: naar mijn mening.
Dat hef 't ansicht van.....: dat heeft het aanzien van, ziet er uit als....

an.... smieten: gooien tegen;
Gebruik:
Met nen steen an 'n kop smieten: met een steen (iemand) tegen het hoofd gooien.

anspannen: aan-, inspannen;
Gebruik:
't Päerd anspannen: het paard aanspannen.
Niet te verwarren met:
't Päerd anbeenden: het paard „aanbinden", d.w.z. bij de leidsels of met een touw of halster aan een boom, een paal, een ring, e.d. vastbinden.

anspitsen: aanslijpen, „spits" maken;
Ook *anpeunten: aanpunten; ansliepen: aanslijpen; anschêrpen: aanscherpen.*
Gebruik:
Men kan een griffel, een potlood aanspitsen, enz. maar ook een paaltje, om het beter in de grond te kunnen drijven.

anspraok: aanspraak;
ansprekken: aanspreken;
Gebruik in diverse betekenissen:
Daor he'j gin anspraok op: daar heb je geen recht op, maar ook: *daar heb je geen verhaal op.*
At e now mär luk méér anspraok har....: had hij nou maar wat meer aanspraak (conversatie met mensen, die hem komen aanspreken)....
Een ansprekken, den anspraok van nöde hef: iemand, die het nodig heeft, eens een bezoekje brengen.
Een op straot ansprekken: iemand op straat aanhouden.
Men kan ook iemand in rechten aanspreken: *ansprekken.*
Vergelijkingen met het Mdnl.:
aensprake: o.a.: clage; dat volk aenspreken (= toespreken);
Dat sprek my nich an: dat zegt me niets.

anspringen: bespringen;
Gebruik:
Den biethoond is my ansprongen: die hond is mij aangevallen.

Twentse Taalbank

A

Anstekken: aansteken, beinvloeden, besmetten;

Gebruik:

Een de gek anstekken: de draak met iemand steken.
Ze stekt mekaar an, ze stekt 'n eenen 'n aandern an: e beinvloeden, besmetten elkaar, steken elkaar aan.
Dee appel bint alle anstokken. die appels zijn allemaal aangestoken.

antasten: toestasten; ook: *aantasten;*

vuur 'n antas: voor het toestasten;

Gebruik:

Dee appel bint alle antast: die appels zijn allemaal aangestoken.
Zo's antasten!: Tast toe!
Y hebt daor 't etten vuur 'n antas: je kunt daar eten zoveel je wilt, je hebt het daar voor het toetasten.
Verwijzing naar het Mdnl.:
aentasten o.a.: *toetasten: weynich spijsen an to tasten; aentasten: vangen, gripen.*

antlesten: uiteindelijk, tenslotte, in 't laatst;

Gebruik:

Antlesten was e zat: eindelijk was hij verzadigd.

anstaon: aanstaan;

Gebruik:

Hee stun my niks best an: (van iemand die ziek is): *ik vond, dat hij er niet goed uitzag.*
Now gao ees anstaon!: (uitdrukking van verbazing of ontstemming e.d.): hiervoor is moeilijk een Nederlands equivalent te vinden; men zou kunnen zeggen: *nu not je dàt eens zien, horen.* Ook: *now rekken ees an!*

antrekken (zich): zich aankleden;

Zie ook: *andoon.*

Gebruik:

Mos dy gauw antrekken!: Kleed je eens vlug aan.
(Zich oettrekken: zich uitkleden).
Verwijzing naar het Mdnl.:
cleyder antrekken; sich antrecken eyns dynghs.

antrekkelijk: aantrekkelijk; ook: *aanlokkelijk;*

Wordt ook gebruikt in de betekenis van: *zich ergens iets van aantrekken:*
Het verhennekleden van eigen volk is te antrekkelijk: het verkleden van een overledene trek je je als (bij) eigen familie altezeer aan.

Verwijzing naar het Mdnl.:
aentreckelyc, antrecklick in div. bet., o.a.: sorchlick.

Twentse Taalbank

A

Anvallen: aanvallen;
Gebruik:
Ook gebruikt in de betekenis van: *niet bidden voor het eten.* Ook: *as nen hoond (op 't etten) anvallen.*
Voorbeeld:
Zo'w nog eerst in de kips (pet) kieken of mär zo anvallen : Moeten we nog eerst bidden (met de pet *voor* de ogen) *of zó maar beginnen?*

anweerselken: iets, dat ergens bij aangroeit;
Vermoedelijk afgeleid of verbasterd van: *anwässelken,* verkleinwoord van *anwas-sel,* iets, dat ergens bij *aanwast, aangroeit.*
Het wordt gezegd van een puistje op de huid, een huidknobbeltje, een takje of spruitje op de stam van een boom, waar het eigenlijk niet hoort, enz.
Verwijzing naar het Mdnl.:
aenwassen, aenwerden, toewassen: te samen wassen of mytwassen.

anzetten: aanzetten;
Gebruik:
Wêerkvolk anzetten: werkvolk aanstellen, in dienst nemen. Afgeleid daarvan: *een d'r by anzetten: gezinsuitbreiding krijgen.*

aom: adem:
Zie ook: *aamgeunstig, aamhechtig.*
Gebruik:
Oet 'n aom kommen: buiten adem raken. Hee hef zich oet 'n aom lopen: hij heeft zich buiten adem gelopen. In 'n aom scheeten: in de adem schieten, op adem komen.
(Wordt gezegd, als men ergens gaat zitten om uit te rusten, om op adem te komen, bijv. als men tijdens een wandeling even ergens „aanlegt").

aomhalen: ademhalen;
Volksmond:
A'j 't aomhalen mär nich vergett kö'j wa hoonderd jaor wodden: als je maar niet vergeet adem te halen kun je wel honderd jaar worden.

apennöt, apennötkes: apenootjes, pinda's;
Volksmond:
Spierballen as apennöt: biceps als pinda's.

astetoo: als wat (dan ook);
Gebruik:
Hee huulden astétoo: hij huilde maar wàt erg.
Hee is zo dik astetoo: hij is zo dronken als wat.

Twentse Taalbank

A

At: als, dat;

Gebruik: Lópen at ze konnen, daor was 'n êen van vot: Lópen konden ze, nee-maar!

as: als, dan.

Gebruik: na vergrotende trap van vergelijking gebruikt met in het Twents altijd *as,* nooit *dan;* vandaar dat ik het nooit erg vindt, dat een Twent in zijn Nederlands als gebruikt, waar het „officieel" *dan* heet te moeten zijn!
Verwijzing naar het Mdnl.:
asdan: alsdan, dan; asdoe: alstoen, toen.

anlachen: aanlachen;

Gebruik: *Lach y my àn of lach y my oet?: Lach je me „aan"* (Lach je vriendelijk tegen me) of lach je me uit.
Verwijzing naar het Mdnl.:
vruntlick anlachen: vriendelijk lachen tegen iemand.

anleggen: aanleggen;

Gebruik: *Het 'r op ànleggen:* het oropaan leggen (sturen);Ook in: *Leg y 't 'r op àn?* Daag je me uit?

anlengen: aanlengen;

Gebruik: De soep *anlengen:* water bij de soep doen.

anvechten: aanvechten, vechten tegen;

Gebruik: *Ik wör duur twee man anvochen:* ik werd door twee man aangevallen, die met me begonnen te vechten; (overvallen).
Verwijzing naar het Mdln.
aanvechten: o.a. terghen, dwyngen, aevervallen.

avengeunstig, avengoonstig: afgunstig;
Zie ook: *aamgeunstig.*

Verwijzing naar het Mdnl.:
avegonste, avegonstich; wangonste, qwaide liefde.
Opmerking: Mdnl.: *aven, oven: boven, neven (naast).*

Twentse Taalbank

B

Baan: baan, weg rijweg.
Gebruik: *Maak de baan vry:* maak de weg (doorgang) vrij; belemmer het verkeer niet.
Tegenwoordig ook in het Twents gebruikt voor: *werkkring.*
Voorbeeld: *He'j gin wêerk? 'k weet 'n mooi baantje: zaand knuppen by Vermeulen, 'n kwatje de bos!*

Baand: band: meerv. *bäen;* verkl.w. *bäendke.*
Gebruik in samenstellingen: *maantelbaand;* ceintuur; *schoobaand:* schoenveter; *veterbaand:* veterband; verouderd: *howwelijksbaand:* huwelijksband.

Baas: baas;
Gebruik: *Ik bin de baas in hoes, mär wat de vrouw zeg, zal gebuuren!*
Er is nog een verschil tussen *de baas* en *nen baas.* Als de vrouw *nen baas* is, dan is dat *bazig,* wat haar nog niet tot on-eer hooft te strekken. Daarom *hoeft* ze nog niet *de baas* te zijn in huis, als haar man maar tegen haar opgewassen is.
Voorts kan „allerlei" een mens *de baas* zijn: *de begerigheid (hebzucht); de aamgeunst(igheid): (afgunstige hebzucht); de luiïgheid (luiheid); de zeunigheid (zuinigheid (zuinigheid) enz.*
Voorbeelden: *Is ow de luiïgheid baas:* ben je weer lui uitgevallen?; *Bint ow de zeun baas?* zijn de zonden je de baas? *Is de duuvel ow de baas:* is je de duivel baas?

Balg: buik, onderlijf, lichaam.
Gebruik: wordt voornamelijk nog gezegd van dieren. In het populaire (maar thans ordinaire) Twents zijn nog enkele uitdrukkingen bekend, waaruit blijkt dat vroeger *balg* ook van mensen werd gezegd: *Ik heb 't ni in 'n balg* (buikpijn); *he'j luien Evert op 'n balg?:* ben je liever lui dan moe?. *wo'j 'n spier op 'n balg hebben?* wou je een pak slaag hebben? *hee höw zich 'n balg vol:* hij zat ongegeneerd te eten.
Vergelijk Mdnl.: *balch (buyk, ontfankt en verteert die spise).*

Balgen straatslijpen enz.
Wordt vooral gezegd van de straatschenderijen van wat we tegenwoordig nozems noemen.
Vergelijk: Twents: *balken, belken;* Ned. *balken* (een grote mond opzetten); *belgen, verbolgen:* vertoornen, vertoornd.vregelijk Mdnl.: *belgen: erren, toernen, tornich wesen, gram wesen, ontevreden.*
Voorbeeld: *Van tömig gaon koomp balgen:* vrij vertaald: *ledigheid is des duivels oorkussen.*

Twentse Taalbank

Bak: bak; verkl.w.: bäkske: bakje;

Opmerking:

Het in de Nederlandse „volkstaal" gebruikelijke woord "*bak*" voor *gevangenis* heeft ook in Twente wel ingang gevonden, maar vanouds is „*kast*" of „*'n kassen*" de populaire Twentse benaming voor *gevangenis.*

Bak; bakslag: grap, „mop"; kwinkslag;

Opmerking:

Het in de Nederlandse „volkstaal" gebruikelijke woord „*mop*" voor een *grappige vertelling* heeft ook in Twente wel ingang gevonden, en dat weer ten koste van het oeroude Twentse *bak* of *bakslag.*

De oude Twentse platpraters zullen *bak* voor *gevangenis* en *mop* voor een *grap* maar moeilijk als richting Twents kunnen zien.

Bakslag is in het Twentse stadsplat thans een nagenoeg vergeten woord, dat in mijn jeugd echter nog algemeen gebruikt werd.

Een „*mopje*" was echter niet een *bäkske* maar een „*bakje*" in het Twents. Van *bakslag* bestaat geen verkleinwoord; het meervoud is: *baksläege.* Voor „*moppentapper*" ken ik geen goed Twents woord; misschien komt het Twentse *grappenmaker* er nog het dichtst bij.

Gebruik:

Wat nen bak!: (vrij vertaald): *dat is me ook wat!*

Za'k ow ees 'n bakje vertellen: (vrij vertaald): *heb je die al gehoord?*

Verwijzing naar het Mdnl.:

backe: rug;

in samenstellingen:

arsback, ersbacke (ook: *arsbille, ersbille): bibs;*

kinbacke: kinnebak, wang;

Opmerking:

In het Middelnederlands komen we de herkomst van „*bakslag*" op het spoor, zoals dat in het Twents gebruikt werd (of nog wordt) voor *grap* of *kwinkslag,* want:

backenslach: die myt backenslegen to liden syn bruit verdient, en: *kinnebacslach, kynbackenslach* (ook: *halsslach): die myt kynbackensleghen te lijden die cost verdyent.*

'Moeten we hier denken aan een grappenmaker of potsenmaker, die zich alles, zelfs een slag in het gezicht, moest laten welgevallen en die daarop geestig of grappig moest reageren, om zo zijn brood te verdienen?).

Balie, wasbalie: wastobbe, waskuip;

Opmerking:

In het oude Enscheder stadsplat is dit woord volkomen onbekend, terwijl het Enscheder *kuumn of kuuvn* voor *waskuip* in Almelo niet gebruikt wordt, waar *balie* wel inheems is.

In het Dumbar handschrift, einde 18e eeuw (bewerking dr. Bezoen) wordt een *balie* omschreven als een groot vat, waarin men gewoon is het linnen te wassen: *wasch-balie.* Ander vaatwerk noemt men *vat* of *kuip. Balie* in de betekenis van *rechtbank* of van *toonbank* is in het Twents geen spraakgebruik. *Baliekluiver* is weliswaar bekend, maar in tegenstelling tot zoveel ander Bargoens nooit echt Twents geworden.

Twentse Taalbank

'n Balken: zolder, zoldering;

Toelichting:
Oorspronkelijk was *'n balken* de zolder boven de deel, later ook boven het woongedeelte.

(Zie ook: *bön, hieël).*
Gebruik:
Op 'n balken: op zolder. Daor zit nog fraoi-wat höoi op 'n balken: er zit nog behoorlijk wat hooi op de zolder.

An 'n balken: aan de zolder(ing): die mensen hebben vrijwel geen vleeswaren (nägelhôolt, worst, spek) meer aan de zolder hangen.

Ballas: overdaad, overtolligheid.
Ook figuurlijk in:
Hee zêi dat oet ballas: hij zei dat uit balorigheid, gekscherend.

Balsturig: balsturig, koppig; lett.: slecht te besturen.
Verwijzing naar het Mdln.:
balsturich, balstuyrich: wilmoidich, geck, hoverdich, wanselich; ook: *sonder dwanc,* enz.
Opmerking:
Op de in het Mdnl. als equivalent voor *balsturich* gegeven wilmoidich kom ik terug bij *wilmoods,* een typisch Twents woord, dat in 't Nederlands niet (meer) voorkomt, in tegenstelling tot *balsturig,* dat ook in 't Nederlands nog goede munt is.

Banjeren: lanterfanten;

banjerheer: lanterfanter;
Opmerkingen:
In mijn jeugd, toen vakantie en vrije tijd nog geen begrip waren, was „niets doen" of „tömig gaon" in strijd met de goede zeden. Als we eens wat liepen te lanterfanten, werd daar al gauw een eind aan gemaakt onder het verwijt: *wat loop y daor te banjeren, y liekt net nen banjerheer.* Dat klonk ook wel als *bajjeren* en *bajjerheer,* en dat heeft me wel eens doen denken aan de *bayers* en de *bayerboer,* welke woorden in de textiel gebruikt worden. Gaan we evenwel bij het Mdnl. te rade, dan vinden wij:
baner, wympel; banerdrager: vanendreger; banerhere: eyn starck wyss man; enz.

Bas: dij, bovenbeen, bil;
Gebruik:
Ik sleug my opde bassen van 't lachen: ik sloeg me op de knieën van 't lachen. Wel goed wat op de achterbassen hef' heeft een dikke portemonnee in z'n achterzakje.
Verwijzing naar het Mdnl.:
bas, basse: bille, arsbille.

Bast: lichaam; in de blote bast: naakt;
Mdnl.: *bast: spier, zenuw; bebast: dye starck is ind an armen ind beynen wait bebast is: iemand met sterk ontwikkelde spieren aan armen en benen, d.w.z.: een gespierde man.*

Twentse Taalbank

Baat: baat;

baten: baten;
Gebruik:
Alles baat wàt: alle beetjes helpen.
Baat-nich, schaadt-nich: baat het niet, het schaadt ook niet.

bats: schop;
Opmerking:
Een *bats* wordt niet gebruikt voor spitten of graven maar om te scheppen; hij is plat met een rechte voorkant en halfronde opstaande zijranden.

beakkeren: land bebouwen tot akkerland;

bedreegen: bedriegen;
Verl.t.: *bedrôög;* verl.dlw.: *bedrôgen.*
Als onovergankelijk wederkerend werkw. gebruikt: *Dat bedrög dy: daarin vergis je je.*

bedreeger: bedrieger;

bedrog: bedrog;
Gebruik:
Dat is bedrog: daarop verkijk je je. (Ogenbedrog)

bedroofnis: droevenis, bedroefdheid;
Vergelijk Mdnl.:
bedroofnesse, bedroofnisse: swairmoedicheit, trurichheit.

bedrooven (zich): zich bedroeven;
Verl.tijd: *bedroofden;* verl.dlw: *bedroofd, bedroowd;*
Gebruik:

Ik mot my bedrooven: ik vind het spijtig, ik heb er verdriet van. Dat zal ow nog bedrooven: daar zul je nog spijt van hebben.

Dat zol my ók nog bedrooven, of: *dat zol mij bedrooven ók nog: dat zou me ook nog spijten, dat zou ik ook nog jammer vinden.*

Vergelijk Mdnl.:
bedroeven: bedrucken, tergen, heghen, plagen, moeyen, hilligen (zie hellig), creytzen, porren, verstoeren (zie stoers), ontfredigen.

bedroofd, bedrööfd: droevig, bedroevend.
Gebruik:

't Is bedroofd ('t is wat te zeggen): is een vaste uitdrukking, vaak als stopwoord gebruikt bij het horen van dingen, die niet door de beugel kunnen: *wat verdrietig, wat erg, bedroevend.*

Hee ister bedroowd an-too: hij is er erg (beroerd) aan toe, wordt voornamelijk bij ziekte gezegd.
Opmerkingen:

1. Met een kleine intonatie-verandering wordt de betekenis heel anders, *bedreufd* of *bedroofd* kan dan ook betekenen: *bedroefd, verdrietig.*

2. In de uitspraak wordt doorgaans een *w* uitgesproken: verschil: *'t is bedrowd* en *ik bin bedroofd.*

Twentse Taalbank

B

Beduuzeln (ook: *bedoezeln):* beduizelen, flauw vallen;

Beduuzeling: beduizeling, flauwte;
Gebruik: *hee veul beduuzeld daal:* hij viel flauw, hij raakte buiten bewustzijn. Ook: *hee veul in beduuzeling* lett.: hij viel in de beduizeling.
Opmerking: Tegenwoordig is Ned. en Twents gelijk: flauw vallen.

Been: been benen.
Opmerking: enkelv. en meerv. zijn gelijk, maar we slikken nu eenmaal de uitgang -en in. Hoogstens kan het meerv. klinken: *beenn,* maar dan niet te uitdrukkelijk, want dan hebben we al het werkw. *beenden (binden)* te pakken. waarbijin de uitgang *ndn* de *d* alleen maar even met de tong tegen het verhemelte wordt aangeduid. Alleen de geboren platprater kan die *ndn* door de neus tot zijn recht laten komen.
Klassiek voorbeeld:

Tweebeen zat op dreebeen
Doo kwam veerbeen
Um tweebeen te bieten
Doo nam tweebeen dreebeen
Um veerbeen daormet te smieten.

(Een boer (tweebenen) zat op een melkkrukje (driebenen), toen kwam er een hond (vier-benen) om de boer te bijten, toen nam de boer het melkkrukje om de hond daarmee te smijten.)

Uitdrukkingen: *Eén 'n been* (ook: *nen poot) oettrekken:* iemand te veel laten betalen. Vergelijk Mdnl.: *beyn uyt trecken* (als lijfstraf?) *Eén by de been nemmen.* iemand beetnemen (vnl. met geld). *De been by mekaar leggen* (quasi grappig) naar bed gaan((Wordt ook wel gezegd van gaan trouwen.) *Van de been gaon,* vallen: flauw vallen. *'n Hoes van de been doon:* een huis afbreken. *Ik mot efke van de been:* ik moet even zitten. *Smiet ow van de been* (populair): ga zitten. Ook: *smiet ow daal. Van de been dat röst:* zitten gaan rust. *Van de been liggen:* op de grond liggen, zwaar ziek zijn (Als een huis is afgebrand of afgebroken is, kan men ook zeggen: *daor hef e 't hele hoes van de been liggen.* Een boom, die geveld is kan ook *van de been liggen.*
Zich van de been laoten: gaan zitten. *Van de been:* zittend, ook: ziek.

Opmerking: Zo lang men nog *in de been is,* is men nog niet ziek. Ziek zijn is: in bed liggen.Wanneer iemand *mot liggen,* is hij ernstig ziek. Er is een uitdrukking: *hee hef 't an de legbeen*: hij ligt ziek te bed. Maar dat is een verbastering van: *hee hef 't an de lengbäen.* (Zie Abecedarium 83).

Twentse Taalbank

313)

B

Been: been, benen (vervolg

Vaste uitdrukkingen:
Wat ons op de been höäldt: wat ons staande (gezond ook financieel) houdt.
In de been kommen: opstaan (van stoel, bed, enz.)
Voorbeeld: Als vader of moeder eens lekker rustig zitten en de kinderen beginnen vervelend te worden, is het dreigement te verwachten: mo'k efkes in de been kommen? Daar zit dan meteen de onuitgesproken belofte van een pak slaag in.
In (op) de been springen: overeind springen, snel overeind komen. In de been! Komt in de been: Sta op!
Op één been kö'j nich gaon (staon, lopen): op één been kun je niet lopen. (Wordt gezegd, als je 'n tweede borrel e.d. wordt aangeboden of opgedrongen).
Hee smit 't ene been ôver 't aandere: hij gaat met gekruiste benen zitten.
Been oonder 'n äers...: mooie benen...
'n Schoer duur de been: een uitbrander.
De been los kriegen: wordt gezegd na een lange wandeling: daor krie'j de been los van: daar blijf je lenig van in de benen.
De been oonder 'n aarm nemmen: hard weglopen.
't Päerd (tegenwoordig ook: de fiets, 'n brommer) tusschen de been nemmen: op het paard, de fiets, de brommer springen.
Steen en been klagen is óók Twents!
Zich op de been hôolen: staande (ook financieel), gezond blijven.
Bij ziekte: Bi'j weer in (op) de been?: ben je weer (op) beter?
Opmerking: In het Twents is been altijd: been. Tegen botten (botjes) zegt men nooit beenen of beentjes, maar butt en butkes.

begaowinge: flauwte; toeval; beroerte.
Gebruik: Hee veul in de begaowinge: hij viel flauw, ook: hij kreeg een toeval.
Opmerking: Praktisch in onbruik in het Twents. Ik hoorde het alleen nog door oudere mensen gebruiken.

behóds: onverhoeds.
Opmerking: Dumbar geeft: behot voor: geheim,, bedekt (van behoed, behoedzaam).
In de loop van de tijd zou de betekenis dan juist in het tegendeel veranderd zijn:in het spraakgebruik is dan de betekenis van behods, behoedzaam, omgeslagen in on-behoedzaam, on-verhoeds.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

TWEEDE SERIE

314)

B

Beköäkelen (bekeukelen): betoveren, bedriegen.
beköäkelery, öägenbeköäkelery: boerenbedrog(ogenbetovering, zinsbegoocheling).
Opmerking: Dumbar zegt: Of het van goochelen komt weet ik niet, maar voor begoochelen zegt men hier be keukelen.
Zei ook: keukelen, kopkeukelen, keukelkaor.
In mijn jeugd waren deze woorden nog gangbaar bij de ouderen. Vergelijk Mdnl.: becokelen, bekoychlen, betoveren: betoveren die oegen, betoeveren, bekoychlen myt gebundeken van groenen cruyde.

bekieken (zich) bekijken, bezichtigen.
Opmerking: Veel werkwoorden, die in het Ned. niet wederkerig zijn, worden in het Twents wel als zodanig gebruikt. Onder invloed van het Ned. verdwijnt dat gebruik ook echter wel geleidelijk.
Voorbeeld: Ik heb my de kêerk ees bekekken (ook: án kekken): ik heb de kerk eens bezichtigd.

bekieken: bekijken.
Uitdrukking: Ik wil my efkes van binnen bekieken: lett.: ik wil mij even van binnen bekijken (wordt wel eens schertsenderwijze gezegd als men even de ogen dicht wil doen om een uiltje te knappen.)

bekladden: kwaad spreken. Ook bekladderen.
Gebruik: Y könt licht één bekladden; men kan gemakkelijk iemand bekladden, kwaad over iemand spreken.
Verwijzing naar het Mdnl.: becladdean, beclatteren, enz. in lett. betekenis.

beklag: medelijden, klacht, aanklacht, beklag.
Gebruik: beklag hebben met één: medelijden hebben met iemand. Zien beklag maken: klagen, zich beklagen, een (aan)klacht indienen.

beklagen (zich). klachten hebben; ook een aanklacht nidienen.
Gebruik: Mo'j ow nich kommen beklagen: nu moet je niet altijd komen klagen.
Verwijzing Mdnl. beclagen, anspreken, sculdigen, tichtigen, gerechtelik beclagen.
Zie ook: ansprekken, verklagen.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

TWEEDE SERIE

315)

B

Bekliffelijk: besmettelijk.

bekliffelijkheid: besmettelijkheid.

In mijn jeugd was: ne bekliffelijke kränkte, nog een gangbare uitdrukking voor een besmettelijke ziekte.

Ok zen könt bekliffelijk wêen: ook zonden kunnen besmettelijk zijn.

Gebruik: Têgen bekliffelijkheid: om besmetting te voorkomen, desinfecterend.

Bekrönnen (zich): zich bekommeren, zich bekreunen.

Gebruik: Nen voggel bekrönt zich nog um ziene jongen: een vogel bekommert zich nog om zijn jongen.

Daor he'k mij nooit uf (ôver) bekrönd: daar heb ik mij nog nooit zorgen over gemaakt, iets aan gelegen laten liggen.

Bekummern (zich): zich bekommeren.

Ook: *zich bekómmern.*

Gebruik: o's dy méér um my bekummern: je moest je wat meer aan mij gelegen laten liggen.

Hoof's dy ôver my nich te bekummern: je hoeft je over mij geen zorgen te maken, je hoeft je met mij niet te bemoeein.

Vergelijk Mdnl. sych becommeren (bekummeren) myt hymnelschen dyngen: zich bezig houden met hemelse zaken; ook: besetten, merren, tueven, onderwynden, croden; die myt vele wercks becommert is: die veel dingen heeft om zich mee bezig te houden.

Belang: belang.

Gebruik: Hee huulden van belang: hij huilde erbarmelijk.

'n Belegken (ook: tiedbeleg): tijdverdrijf, buurpraatje.

Opmerking: Ik hoorde dit woord nog gebruiken in het recente stadsplat, voor het maken van eén buurpraatje of het verzinnen van een boodschap uit verveling, dus als tijdverdrijf.

Belken: luidkeels huilen.

Vergelijk böllen, balgen, balken.

Vergelijking Mdnl: balken: belcken als eyn koe. loeien, reren.

Opmerking: Ik ken het woord niet anders dan als uitdrukking voor ordinair en al te luidruchti huilen, misbaar maken.

nI het Mdnl. komt het van balken, belcken, afgeleide zelfst. nw. balkinge, belckyng, belkynge (geloei) en als synoniem: bolderyngh (gebolder, gerucht) voor.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

TWEEDE SERIE

316)

B

Benaamd, benaamp: namelijk, met name.

benamend: voornamelijk.

Opmerking: Ik maak hier uitdrukkelijk verschil tussen benaamd en benamend, een verschil waarvan de doorsnee platprater zich weleens niet eens bewust zal zijn. Mijn indruk is echter dat in de betekenis van voornamelijk het woord wat meer nadruk krijgt en als: benaamnd wordt uitgesproken.

Benauwigheid, benauwdheid.

Opmerking: De uitgang -igheid, die wij in het Twents nog veelvuldig gebruiken waar hij in het Nederlands al ingekrompen is tot -heid, gaat terug tot het Middelnederlands, waar we lezen: benauwickeit. anx, verdruckynk, crot, droefheit.
Gebruik: Hee zat in de benauwigheid: hij was in het nauw gedreven, ook: hij had het benauwd.

Benemmen (zich): zich bedragen.

Gebruik: (meestal in ongunstige zin) Hee benêemp zich as nen banjerheer: hij gedraagt zich als een fat.
Verwijzing naar het Mdnl.: Myt oncuuscher jonferscap to benemen: d.i. zich onkuis gedragen.

Benemmen: gedrag.

Gebruik: (meestal in ongunstige zin) Zien hele benemmen stun my nich an: Zijn hele gedrag stond mij niet aan. Vergelijk Duits: sich benehmen: zich gedragen, zich aanstellen.

Benul: begrip, bewustzijn, vestand;
Ook venul.
Gebruik: Laot mij proberen hem dat an 't benul te brengen: laat mij proberen hem dat aan zijn verstand te brengen. Doow e weer by benul kwam: toen hij weer bij zijn positieven kwam. Zo wied geet zien benul now eenmaol nich: zo ver reikt zijn begrip nu eenmaal niet.

Benyen: benieuwen.

Gebruik: 't Zal my benyen, of ik bin benyd: het zal mij benieuwen, ik ben beniewd.
Opmerking: Niet verwarren met venyen: iemand iets nieuws vertellen, lett.: ver-nieuwen.

Twentse Taalbank

B

Bepaold: bepaald, beslist, ongetwijfeld.
Gebruik: 't Is môrgen bepaold slecht weer: 't Is morgen ongetwijfeld slecht weer.
Merkwaardig is het gebruik van het woord bepaold als stopwoord of als uitroep, waarmee men instemming of verbazing te kennen wil geven.

Ber: bed.

Berreke: bedje, vnl. i.d. betekenis van: bloembed, enz.
Opmerking: In veel gevallen wordt in het Twents de in het gelijke Ned. woord voorkomende d als r uitgesproken. Waar dat zo uitdrukkelijk geschiedt als in het woord ber geef ik er ook de voorkeur aan, het woord uitdrukkelijk met r te spellen. Een ander mooi voorbeeld van zo'n r is de meervoudsvorming van bijv. hoed, hoeden: hood, heu-r. De r volgt hier zelfstandig achter de eu-klank. Hetzelfde komen we tegen in: hee deu-r (hij deed); dat deu-r wordt beslist niet als het Ned. deur uitgesproken. In het tegenwoordige stadsplat wordt de -r van deu-r weggelaten, zodat het is: hee deu.
Gebruik: Eén in ber hebben: een zieke thuis hebben.
Hee hef de vrouw in ber, betekent in de regel: zijn vrouw is in de kraam.
Ziek zijn is: van de been wêen, in ber wêen, mutten liggen, liggen. Zo lang men ziek zijnde, nog niet te bed ligt, zal men zeggen: nich goed können.
In ber gaot de meeste leu dood: in bed sterven de meeste mensen.
Ik heb my nog 'n paar berrekes bonen pott: Ik heb nog een paar bedjes bonen gepoot.
In samenstellingen.
Berrestêe (wij zeiden vroeger al wel: bedstêe): bedstede. Een berrestêe is een tussen drie muren van het alkoof of van de slaapkamer gebouwde slaapstede, van voren (de vierde zijde dus) afgeschut met de berreplaank. De muren werden regelmatig uitgewit. Op de berrelaogen oftewel oonderlaogen, een plankenlaag, werd los stro of een stromatras gelegd, waaroverheen een laken kwam. Het berretuug beddegoed) bestond uit een veren of donzen overbed; dit berretoog was een met veren of dons gevulde zak van berretiek (beddetijk, soort weefsel) van rode of blauwe ruitstof; dit werd ook wel de berreburen genoemd.
Vergelijk Mdnl.: bedtiecke.
Uitdrukkingen: Verhuuzen kost berrestro. Eigenlijk zou dit betekenen, dat bij verhuizen alleen maar het berrestro vernieuwd hoeft te worden; dat is n.l. van te weinig waarde om het mee te nemen. De uitdrukking werd later echter gebruikt om te kennen te geven, dat verhuizen een dure liefhebberij is.
Van pis-in-ber op driet-in-stro: van de regen in de drup (Een veel gebruikt Twentse uitdrukking, die bij 'n richtig gebruik helemaal niet ordinair behoeft te klinken. Men vergete niet, dat het Twents niet zozeer een salontaal als wel een volkstaal is, met veel realismen, maar desondanks ook veel eufemismen.
Nog een uitdrukking: A'w mekaar in ber mär wéérveendt, zei de vrouw, die met haar man een avondje uit was geweest en hem in de feestdrukte was kwijt geraakt.

Twentse Taalbank

Tweede serie

B

Berouwelijk: spijtig, jammer.
Gebruik: Dat is berouwelijk gëeld: dat is „jammer" geld, jammer van het geld.
Vergelijk Mdnl.: berouwelijc.

Beshceed: bescheid, informatie, boodschap.
Gebruik: Men kan „één bod doon")iemand doen weten) en „één beshceed doon" of „bescheed zeggen" en bij een bepaalde intonatie kan dat dezelfde betekenis hebbeen: gewoon iemand van iets in kennis stellen.
Er zijn echter talloze uitdrukkingen. waarin „bescheed" een veel uitgesprokener betekenis heeft, zoals:
Hee weet gin bescheed: hij weet van toeten noch blazen of ook. hij is daarmee niet op de hoogte, d.w.z. hij heeft daar geen verstand van, hij draagt daarvan geen kennis.
Hee weet bescheed: hij weet, waar hij aan toe is, hoe hij zich te gedragen heeft, wat hem te doen staat enz.
Hee weet gin bescheed kan ook betekenen: hij weet niet, waar hij aan toe is, enz.
Hee weet nów bescheed, nów hef e zien bescheed: nu heeft hij zijn bekomst. Ook: nów weet e bescheed genog.
Mekaar bescheed doon (met 't glas): toasten.
Men kan ook „mekaar bescheed doon" met een teken van verstandhouding, een knipoogje enz.
Kort bescheed: kort en goed; basta; daarmee hebben we afgerekend.
De vrouw hef my bescheed mèt daon: ik moet (mag niet) van mijn vrouw.
Verwijzing naar het Mdnl.: bescheiden: onderrichten, onderwijsen, antworden,, berichten, bescheyden.
Opmerking: Wij kennen in het Twents alleen nog het znw: bescheed en geen werkw.

Besmoor, besvaar: grootmoeder, grootvader.
Opmerking: Zie ook: *annkebes-*

Bestaand: bestand.
Gebruik:Dat kon by de boeren van langer bestaand wêen as by de börgers: dat kon bij de boeren langer stand houden (in stand gehouden worden) dan bij de stadsmensen.

Best: best.
Gebruik: Dat is best goed: dat is heel goed.
Da's best in odder: dat is dik in orde.
Ik bin nich al te best: ik voel me ziek.
Ik heb 't niks (nich) best in de hoed. in 't lief: het is helemaal niet goed met me. Ook: ik heb 't niks best van binnen, binnen-in.
Dow beens de beste op één nao: jij bent de beste (maar als Twent haud ik een slag om de arm...).
Binnen bint de besten: wat je hebt, is binnen.

Twentse Taalbank

Twents Abecedarium

DOOR JOH. BUURSINK

Tweede serie

B

Besteden: aanbesteden.

bestekamer: w.c., ook *pronkkamer.*

Opmerking:
Wordt nog wel eens schertsenderwijze gebruikt, maar daarmee is dan ook alles gezegd. Ook woorden als *plee* en *'t huuske* hebben plaats moeten maken voor *w.c.* Ook de functie van de *pronkkamer* is wel aan het verdwijnen. Dat was vroeger een soort heilige der heilige in de boeren- en burgerwoning. Zelfs van de voorkamer in een arbeiderswoning werd vroeger maar sporadisch gebruik gemaakt om er te verblijven. Het was de aangewezen plaats voor stalling van een nieuwe of „zondagse" fiets.

bestellen: bestelen.

bestellen: bestellen, commanderen; ook: brieven bestellen.
Gebruik:
Wel hef 't hier vuur 't bestellen?: wie heeft het hier voor 't zeggen?
Eén bestellen: iemand iets opdragen.
Vergelijk Mdnl.: *bestellen: ordineren.*

bestrits: schrijlings.
Ook: *bestriens, gestrits.*
Gebruik:
Je kunt een kind op de ene schouder dragen, zittend met beide beentjes aan één kant van je hoofd, maar ook *bestrits op 'n niknakken: schrijlings op de nek,* beentjes om de nek naar voren.
Opmerking:
het gestrit is van het onderlichaam *de lies* en van een pantalon dat gedeelte, waar de binnennaden van de pijpen bij elkaar komen. De stam vinden we terug in het werkwoord *strieën,* dat betekent: *met grote passen lopen.* Vergelijk Ned.: *schrijden, schrede. Hee strit as nen hanen: hij loopt zo trots als 'n haan.* Twents: *strieën* is dus Ned.: *schrijden,* Twents *be-striens* (ook bestrits, gestrits) is het Ned.: *schrijlings,* maar voor het verwante Twentse *gestrit* bestaat geen overeenkomstig Ned. woord.

betichten, betyen: betichten, beschuldigen.
Vergelijk Mdnl.:
beclagen (gerechtelijk), anspreken (zie ook *ansprekken), sculdigen, tichtigen.*

bevraogen: naar iets vragen, uitvragen, uithoren.

bezeen: bezien, bekijken.
Ook: *bekieken.*
Gebruik:
Zo'w dat efkes bezeen (ook: *bekieken, oetzeuken):* is een uitnodiging, om ter beslechting van een geschil op de vuist te gaan.
Onbezeens: ongezien; op bezeens: eerst mogen zien alvorens te kopen.

Twentse Taalbank

Tweede serie

B

Bezwäörlijk (ook: *bezwaorlijk*): *bezwaarlijk, moeilijk.*
Gebruik:
Vóórt betalen was em luk bezwäörlijk: contante betaling kwam hem niet goed gelegen.
Dat etten is luk bezwäörlijk: dat eten ligt nogal zwaar op de maag.

bidden: bidden, verzoeken, vragen, bedelen om iets.
Opmerking:
Het eigenlijke „bedelen" (schooien) langs de deur of op straat is echter niet: bidden maar *beddeln*. Toch is een *bedelaar* niet een beddelman maar een *birreman* (eigenlijk: biddeman), een *bedelvrouwtje* is: *ne birrevrouw, 'n biddewief(ken).*
Uitdrukkingen:
Ik birre dy....., of: *ik bid dy...., now birr ik dy....* betekent zoveel als: *mag ik je verzoeken...*.
Als uitroep van waarschuwing om iets te doen of te laten hoeft er dan in de regel niets aan toegevoegd te worden.

bik-äers: doorgezeten of doorgelopen bibs.
Vergelijk Mdnl.:
bickers den men kryht van riden of gaen.
Opmerking:
bik-äerschen of *bik-äersken* is een spelletje, waarbij men met twee man iemand vasthoudt, de een bij de armen, de ander bij de benen, en hem telkens met de bibs op de grond laat neerkomen; in het Ned. noemt men dat, geloof ik, *jonassen*. Een ander leuk spelletje *bik-äersken* is: iemand gaat in gebukte houding tegen de wand staan, de anderen slaan hem met de vlakke hand zo hard mogelijk voor de bibs en de geslagene moet dan raden, wie hem geslagen heeft; raadt hij het, dan is die man het slachtoffer.

binnenvetter: binnenvetter.
Opmerking:
Een binnenvetter is een stuk slachtvee, dat vetter is (van binnen) dan men oppervlakkig aan het uiterlijk zou oordelen.
Figuurlijk:
een binnenvetter is iemand, die veel weet maar weinig zegt, of iemand, die gezonder, verstandiger, welgestelder of iets dergelijks is, dan men aan het uiterlijk kan beoordelen; ook: een smulgraag, die altijd even mager blijft.

biesterbaan: lett.: *de weg, die men bijster is, dwaalweg.*
Vaste uitdrukking:
't Weer is op de biesterbaan: het weer is van streek.
Van iemand, die *op de biesterbaan* is, kan men zeggen dat hij *aan de rol* is.

biester: bijster;
Gebruik:
Hee hef nich biester völ te zeggen by de vrouw: hij heeft niet veel in te brengen bij zijn vrouw.

'n biestern: lett.: *het bijster.*
Gebruik:
't Weer is op 'n biestern: het weer is van streek.
Hee is glad op 'n biestern: hij is helemaal van streek, verward, wild en woest.

Twentse Taalbank

B

Bieten: bijten, happen; toobieten: toebijten, happen.

Gebruik:
Zo's nich voort överal op bieten: je moet niet altijd direct happen. (Serieus ingaan op 'n gekscherende opmerking).

Hef de hoond toobetten?: Heeft de hond je gebeten?
Of y duur de kat wodt betten of duur de hond...: of je nu door de hond...
Hef de koopman toobetten?: Is de koop doorgegaan?

birrenmödig: meelijwekkend.
Gebruik:
Kik's my birremödig an...: wat kijk je me meewarig (meelijwekkend) aan...
Vergelijk met het Mdnl.:
bittermoedich

nen biethond: een bijtse hond, waakhond.

Opmerking:
In tegenstelling tot nen *trekhoond* (voor het trekken), *nen troetelhoond* of *plezeerhoond* (voor zijn plezier) is nen *biethoond* er voor het bijten. Normaal zal men echter zeggen: *den waakhond is nen echten biethoond.*

blaos, bläöske: lett.: blaas, blaasje.

Gebruik:

Ne *blaos* kan een gewone blaas zijn (bijv. väerkenblaos), of een *zeepblaos*, bijv. bij het blazen (*zeepbel*), en een *bläöske* een *blaasfluitje*, waarmee de kinderen spelen, maar het is ook populair om er een *meisje* mee aan te duiden, dat zich groot voor wil doen: *hef dat bläöske al wat te vryen? - 'n Präötkes at dee blaos har...: een praats dat die „meid" had...*

blaozen: pochen, opscheppen.
Gebruik:
Pochen en blaozen: pochen en opscheppen.

Opmerking:
Het Ned. *blazen* is in 't Twents: *poesen.* Maar: *glas blazen* is niet *glas poesen* maar *glas blaozen.*
Poesen is iets aan- of uitblazen.
Het wordt meer en meer verdrongen door *blaozen.*

Vergelijk Mdnl.:
blasen: puysten

blas: bleek, flets.
Gebruik:
Wat bin y ja blas um 'n nebben: wat zie jij bleek.

Dat petret is helemaol blas wodden: die foto is afgebleekt.

Vergelijk:

bles, bleskop: donker paard met witte plek voor het hoofd.
Mdnl.: *bles vur en sternn.*

Twentse Taalbank

B

Blekken: blaffen.

Opmerking:
Het is misschien een suggestie, die van de woordklank uitgaat, dat ik *blekken* altijd voornamelijk heb horen gebruiken voor schel en hoog, geagiteerd blaffen van honden, zoiets van *keffen, aanslaan* bij onraad.
Vergelijk Mdnl.:
bloken, bloicken, baffen, b e l e n als eyn hont, als honde, *bloecken.*

blekken (de) - de mazelen.

Opmerking:

Dit nauwelijks nog bekende woord werd ten onrechte wel in een stapelmeervoud: *blekkens* gebezigd, maar niet door de goede platpraters.
Ziekteverschijnselen: rode *plekken* op het lichaam.
Vergelijk Mdnl.:
pleecken: maseren; ook: *masele, massele, dye men bernet (brandplekken).*

bleren: luidruchtig huilen.
Gebruik:
Verwêende keender bleert aalt um 'n hadsten: verwende kinderen huilen altijd het hardst.
Vergelijk Mdnl.:
bleren, reren: dye roip van vele dyeren.
Zie ook: *reren.*

bleu: verlegen.
Vergelijk Ned.: *blode.*
Vergelijk Mdnl.:
blodicheit: anxt, noit; blode: vertzaghet (versaagd).

blöederig: bloederig, bebloed.
Zie ook: *blood.*
Gebruik:
Met nen blöederigen kop: met een bebloed hoofd.

blood: bloed.

Gebruik:
Wat beens toch nen blood: wat ben je toch een stakker.
Och den blood toch . . ., zonnen blood . . .
Vergelijk met: *bleu.*

blood: geslacht, familie, bloedverwantschap.

Gebruik:
Gêeld mot in 't blood blieven: geld moet familiegoed blijven (en dat doet het ook wanneer *blood met blood* trouwt). - Vandaar in Twente zoveel familie- en inteelt-huwelijken.

Van 't deerde blood: familie in de derde graad.
Hieruit volgt:
bleudelijke familie: familie naar den bloede.

blut: platzak.
Verwijzen naar het Mdnl.:
blotten: onthairen; blot is dan onthaard, kaal.

Twentse Taalbank

B

Bod: boodschap, mededeling.
Gebruik:
Eén bod doon: iemand doen weten, boodschappen, berichten.
Opmerking:
Hierbij wordt gedacht aan het overbrengen van een boodschap door een tussenpersoon. Bijv. *ik zal 'n melkboer wal afkes bod met doon ...: ik zal de melkboer de boodschap wel even over laten brengen.*
Dus: voor of door iemand anders kan men *bod doen*, maar zelf komt men *bescheed zeggen, bescheed brengen.*
Vergelijk Mdnl.:
bode; looper, kundiger.

boeba: bullebak.

böeh-keerl: boeman, bangmaker.
Gebruik:
De vroogerdag was Sunterklaos mär-zo zonnen aard van böeh-keerl: vroeger was Sinterklaas maar-zo een soort boeman.

boek: buik.
Opmerking:
In het oudere Twents wordt meer *lief* gezegd dan *boek* voor *buik*. De oudere platprater zal bijv. *boekpien* voor *buikpijn* minder „echt" Twents vinden dan *liefzeert* (lett. *lijfzeerte*).
Uitdrukking:
Hee hoosen, schreeuwen, lachen, huulen, poesen, enz. oonder oet 'n boek: hij hoestte, schreeuwde, lachte, blies uit alle macht (lett.: *onder uit de buik*).

bók: bok.
Gebruik:
Ziegebok: geitebok.
Nen bók van nen keerl: een bokkige vent.
Y wilt nog van de bók drömen; je zult nog van de bok dromen.
Nên ôolen bók lust ók nog wal 'n grön bläedken: een oude bok lust ook nog wel een groen blaadje ... (wordt gezegd als een oudere man lonkt naar jonge vrouwen of meisjes.
As nen bók op de haverkist ... (hij vliegt ergens op af) *als een bok op de haverkist.*
Op 'n bok: op de bok (van wagen of rijtuig).
Oonder 'n bok bewaren: in de bergruimte onder de bok van een koets of wagen bewaren ... (Vrij vertaald: *een appeltje voor de dorst ...*).
Nen bók scheeten: een bok schieten, ook: *een blauwtje lopen*

bókken: als een bok doen.
Gebruik:
Als een beginnend autorijder niet goed schakelt of debrailleert, dan kan de wagen met horten en stoten vooruit schieten, als een bok: dat noemt men: *bókken.*

bókkig: bokkig, nukkig.
Gebruik:
Wi'j nich aalt zo bókkig têgendon? Wil je niet altijd zo bokkig tegen de draad in doen?

Twentse Taalbank

Opmerking:

Bókspringen: bokspringen.

Wij kenden als jongen verschillende „bok" spelletjes, zoals *bókspringen:* om beurtten in gebukte houding gaan staan en onder het lopen over elkaar heenspringen; wie gesprongen heeft is weer vooraan en moet weer bók zijn; een goede manier om de weg naar school spelenderwijze te gaan;

bók-staa-vast: de „bok" gaat in gebukte houding tegen de muur staan of op 'n vensterbank leunen, terwijl twee of drie anderen op zijn rug springen; soms gaat er nog een tweede „bok" achter staan, ook gebukt, en wel met zijn hoofd tussen de benen van de voorste bok; - dan kenden we ook nog een spelletje: *„bók-bók-bók woovöl häörkes?"* waarbij - als ik me goed herinner - de bok moest raden, hoeveel vingers de jongen omhoog stak, die op zijn rug gesprongen was; zo lang hij mis ried, bleef hij de „bok".

zich bókken: (zich bukken);

Gebruik:

Mag's my nog lieën? - Mag's my wal smókken!
Kaan's d'r nich by? - Za'k my wal bókken!

Opmerking:

Dat *(zich) bókken* in het Twents meer wederkerig wordt gebruikt dan in het Nederlands, ontdekten we al vroeg op school, waar de meester nog de bevoegdheid had ons te bevelen: *buk!* om een een pak voor de broek in ontvangst te nemen. In het Twents zou een bevel *„bók"* ondenkbaar zijn; dat zou moeten luiden: „bók dy!" - Maar in de Twentse gezinsopvoeding werd weinig slaag uitgedeeld, en als het eens zover was, dan was het bevel *„bók dy"* overbodig.

De verl. tijd van *bókken* is: *bókde,* verl. dlw. *bókt.* Maar de *d* in de verl.tijd wordt vaak verwaarloosd, zodat het: *ik bókde my* geleidelijk veranderde in: *ik bókken my.*

Bovendien is het nieuwere plat nagenoeg vervreemd van de *ó* voor de Ned. *u,* zodat ook *zich bókken* verouderde en veranderde in *zich bukken.* (In het nieuwere plat spreken we ook niet meer van *Röslaand* maar van *Ruslaand:* zo werd *de Rotbek: de Rutbek,* enz.).

nen bòllen, 'n bölleke: een stuk, een stukje.

Gebruik:

Nen bòllen wòs: een groot stuk worst; 'n bölleke touw: 'n stukje touw.

Opmerking:

Bij *nen bòllen* denken we aan iets, dat langgerekt en min of meer rond is. Je zegt niet: *'n bölleke pepier,* maar wel: *'n bölleke potlood.*

Vergelijk Mdnl.: *boll: bout van een dier.*

bóllen, bulleke: stier, stiertje;
bôlten: bout.

Opmerking:

Bôlten wordt wel gezegd van *nen striekbôlten (strijkbout)* of van een andere ijzeren bout, maar niet van de *bout* van een dier. Dat kan *'n scheenken* zijn.

Twentse Taalbank

Tweede serie

B

Boekzeek: beurs.

Opmerking: Wordt gezegd van appels en peren, die van buiten mooi kunnen zijn terwijl ze van binnenuit beginnen te rotten.
Terwijl in het oudere Twents voor ziek en ziekte doorgaans *kraank en kränkte* werden gebezigd, komen we in bepaalde gevallen *zeek en zeekte* tegen, zoals hier in: *boekzeek* en bv. in *de haalszeekte: dyphteritis. Boek kränkte en haalskränkte* zouden onzin zijn. Misschien heeft *zeekte* dan meer betrekking op een *ontsteking.*

Boodel. boedel, inboedel.
Opmerking: Het van het Ned. woord *boedel* afgeleide *boel* kennen we niet in het Twents: *Een hele boel* is *nen (helen) hoop.*
Vergelijk met het Mdnl.: *bode, boede, hutte, schop.*

Bonen: bonen.
Soort bonen: *grote bonen: tuinbonen; jöddenbonen: groot soort bonen,*
als snijbonen, die evenwel niet gesneden maar gedopt worden; sniebonen, snijbonen; slaodbonen: slabonen, sperciebonen; broene bonen: bruine bonen.

Bonensoep: bonensoep.
Soorten bonensoepen: *broene bonensoep: bruine bonensoep; sniebonensoep: snijbonensoep; humpkessoep of böllekessoep: soep van de hompjes van snijbonen, die men bij het snelle bonensnijden niet meer vast kan houden.*

Bonenstok, bonenstökke: bonenstok, bonenstokken.
Opmerking: Ik hoorde vroeger doorgaans *bonenstik, bonenstikke* gebruiken voor bonenstok(ken). Of er een wezenlijk verschil bestond tussen *stikke (van stekken) en stökke (stokken)* kan ik niet meer meer zekerheid zeggen. Voor lager groeiende bonen maar vooral voor erwten werd *rijshout* gebruikt: *bonenrieschen* (spr. uit *riesgen) of -riesken.*

Bloond: blond; ook: vaal, grauw, blauw.
Opmerking: Een aardappel kan *bloond* zijn *(nen bloonden äerpel)* en bevat dan lichtblauwe of loodkleurige plekken *(bloonde stêes)* die er door het koken niet uit gaan. *'n bloond oog houwen: een blauw oog slaan.* Wanneer men zich stoot, kan men *nen bloonden hook an 'n aarm (an 't been) hebben: een blauwe plek aan arm of been.*

Men spreekt ook wel van *bloond haor: blond haar,* maar bij heel licht haar is het al gauw *wit haor* en wat kleuriger lichtblond is al gauw: *gel haor: geel haar.*
Verw. naar Mdnl.: *blont, blond: vaal, loodkleurig; ook nijdsch.*

Twentse Taalbank

B

Boks, bukske: broek broekje.

Uitdrukkingen:

Eén de bokse bezeen: lett.: iemand de broek bekijken. d.w.z.: een pak voor de broek geven. Eén de bokse ópbeenden: lett.: iemand de broek opbinden, d.w.z. iemand een uitbrander geven. Eén de bokse waarm maken, opwäörmen: lett.: iemand de broek warm maken, opwarmen: d.w.z. iemand een pak voor de broek geven. In de bokse scheeten, of: de bos ànscheeten: lett.: in de broek schieten, de broek aanschieten d.w.z.: zich vlug kleden. 't Boksenvolk: het manluivolk, de mannen. De boks an hebben: lett.: de broek aan hebben, d.w.z. de baas in huis zijn. De boks ôver 'n stoal hangen, lett.: de broek over de stoel hangen, d.w.z.: naar bed gaan. Boksenkeerlke: broekemannetje; ook: klötterbukske: broekekleutertje. Boksentuk: broekzak. Ik heb 't in 'n boksentuk: vrij vertaald: daar draai ik mijn hand niet voor om. De plezeerbokse: lett.: de plezierbroek, d.w.z.; uitgaansbroek (pak). De plezeerboks antrekken: uitgaan, op stap gaan, feestvieren. Oonderbokse: onderbroek. In de blote onderbokse: ongekleed. In tegenstelling tot oonderbokse spreekt men ook van bôvenbokse. In de bokse stêrven: lett.: in de broek (dus gekleed) sterven. Oet de boks gaon: naar de w.c. gaan. Ne spanbokse: nauw sportbroekje.

Bot: bot, been:

Meervoud: *butt(e): botten;*
Verkleinw.: *butke, butkes: botje, botjes.*
Uitdrukkingen:

Vel ôver bot: vel over been, broodmager. Eén de butt in 'n zak doon, in 'n zak houwen: lett.: iemand de botten in de zak doen, slaan, d.w.z.: iemand aftuigen. Dat geet em duur (ôver, van) nen hadden bot, lett.: dat gaat hem door(over van) een harde bot, d.w.z. dat kost hem heel wat moeite, zelfoverwinning. 't Zal ow de butt ofschrapen: lett.: 'k Zal je de botten afschrapen, d.i. een gruwelijke bedreiging met mishandeling. Butbrekkend wêerk: lett.: botbrekend werk, d.i. zwaar werk. 't Wêerk oomp em nich an de butt: lett.: 't werk komt hem niet aan de botten, kan betekenen: hij heeft geen lichaamsinspannend beroep, maar ook: hij is liever lui dan moe. At dèn koomp te stêrven, dan hef em 't wêerken dat nich an daon: daor hef e de butt recht nooit óp zat: Als die komt te sterven, dan is dat niet 't gevolg van hard werken, daar heeft hij zijn botten nooit aan gewaagd. 'k Zal met owwen leppelbot de proemen van 'n boom houwen: ik zal met je lepelbot de pruimen van de boom slaan. Hee is zo mager, de butt rammelt em in de boks: Hij is zo mager, de botten rammelen in zijn broek. ,'n Sloekebot: lett.: de slikbot, d.i. de adamsappel. 't Aersbutke, 't gatbutke: het stuitbeentje.

Twentse Taalbank

TWEEDE SERIE

B

Bôvenduur: voordeur.

Opmerking: De *bôvendeur* is de deur aan de voorkant van het huis, d.w.z. de voorkant in tegenstelling tot de nienduur, de deur aan de *nien-êend (benedeneind)* van het (boeren)huis

Van de weg (straat) af gezien ligt het ouderwetse Twentse boerenhuis met de achterkant naar de weg en met de voorkant naar achteren. De voorkant of *bôvenkant* is het woongedeelte, de benedenkant is het bedrijfsgedeelte.

Braand: brand, vuur.

Gebruik: *Hee har 'n braand in 't hoes: zijn huis stond in brand.* (Lett.: hij had de brand in huis.) *Hee stök 'n braand in de piep: hij stak zijn pijp aan. Braand in 'n schossteen: schoorsteenbrand. Hej'n braand d'r in* (lett.: *heb je de brand erin?)* - kan van alles betekenen, zoals: *brandt je pijp, sigaar, sigaret? - heb je de kachel aangestoken? - ben je aan het vuurtje stoken? -*

Braand: brandstof.

Gebruik: *Daor hebt ze gin braand meer in hoes: die mensen hebben geen brandstof meer in huis.*
Verwijzing naar het Mdnl.: *brant: dair men den brand mede staickt (brandstof).*

Brànnen: branden.

Gebruik: *Dee hebt niks meer te brannen in hoes: die mensen hebben geen brandstof meer in huis.*

Broeken, gebroeken: gebruiken.

Gebruik: *Ze konnen 't bes broeken: ze hadden het wel nodig (ze konden het best gebruiken).*

Ze konnen 't mes gebroeken, ze wussen 't mes te gebroeken: ze wisten met het mes om te gaan.

Ze weet ow te gebroeken: ze weten gebruik (misbruik) van je te maken.
Opmerking: Niet in alle gevallen kan men (in 't stadsplat althans) *broeken* toepassen.

Brao, gebraod: gebraad.

Gebruik: *hoonderbrao: gebraden kip.*

Broad, brood: broed, broedsel.

Twentse Taalbank

TWEEDE SERIE

B

Bóts: bits, honds.

Opmerking: *bóts (bóds)* zal wel een samentrekking zijn van *behóds* (zie aldaar) *(behóds - b'hóds - bóds)*, maar toch lijkt me er nog een verschil te bestaan. Trouwens in het Enscheder stadsplat heb ik nooit anders geleerd dan *bóds)* en wel zowel in de betekenis van *onverhoeds (zie: behóds)* als van *bits, honds.*
Voorbeelden: *Hee veul my bóds op 't lief: hij overrompelde me,* kan zowel letterlijk als figuurlijk betekenen *onverhoeds op het lijf vallen, overvallen. Wat doo'j toch bóds (bóts) têgen my: wat doe je toch bits, honds.*

Bröds, bord.

Uitdrukking: *Hee hef 'n bröd vuur 'n kop: lett.: hij heeft een bord (plank) voor 't hoofd d.w.z. hij heeft een olifantshuis.*
Vergelijk Mdnl.: *bret, brederen: bort.*

Broes: schuim. Broeëzen: schuimen.

Gebruik: *Hee har 't broes op 'n moond staon: het schuim stond op zijn mond. De melk broeëst ôver: de melk kookt over.* Men kan ook zeggen: *Hee is zo dik, 'n boek broeëst hem ôver 'n boksenboord: hij is zo dik dat zijn buik over zijn broek uitpuilt.*
Vergelijk Mdnl.: *broeschen: grymmen als dyere.*
Vergelijk Ned.: *briesen* (van paard, leeuw, enz.)

Broodkromen: broodkhuimels.

Gebruik: *stekt ow de broodkromen? lett.: steken je de broodkruimels? d.w.z. doe je dat uit balorigheid? Ben je broodronken?*

Brook: broek(landen)

Gebruik: Komt in veel Twentse veldnamen voor: *Berenbrook, Smalenbrook, Bornebrook, De Brookhöörn* enz. Vergelijk *Mdnl.: broec, broic, venne, ollant, goir.*

Bulhoond: bulldog, boxer.

Gebruik: Biet nen bulhoond 'n kop ees of...: bijt een bulhond de kop eens af... d.w.z. tegen een agressief mens valt weinig te beginnen.

Bul, bôl: ruwe vent.

Vergelijk Ned.: *beul,* maar het Twentse *bul* of *böl* heeft een ruimere betekenis.

Twentse Taalbank

TWEEDE SERIE

B

Bedrongen: bedrukt, benauwd
Vergelijk mdlndl.: bedrongen, bedrungen: engh. nauwe.

bouwen, naobouwen: iemand nabootsen in het spreken
Ook: naonèwweln.

brommen: brommen, berispen

brommes: een berisping
Voorbeeld:
Doo dat now nich a'j gin brommes wilt hebben: doe dat nu niet als je geen berisping wilt oplopen.
Vergelijk mdlndl.: brammen, grommen.

brulft, brulfte: bruiloft
In samenstellingen:
brulftengêeld: bijdrage van de bruiloftsgangers voor het bruiloftsfeest, dus voor het bruidspaar: de opbrengst;
brulftenhoes: huis, waar de bruiloft wordt gehouden;
brulftenkleed: japon om mee ter bruiloft te gaan;
brulftenleed: bruiloftslied;
brulftenmaol: bruiloftsmaal, ook: *brulft-etten;*
brulftenmôrgen: huwelijksmorgen;
brulftennögers: bruilofts-nodigers;
brulftenpak: uitgaanspak, dat men speciaal draagt op bruiloften en andere hoogtijdagen;
Vaste uitdrukking:
Van brulft koomp brulft: van bruiloft komt bruiloft.
Wat mèt hebben van de brulft: uitgenodigd zijn.

bukken: bokking
Figuurlijk is *nen bukken: een opschepper, een fatje.*
Vergelijk mdlndl.: *buckinc, buckynck.*

bulken, opbulken: lawaaierig oprispen;
Vergelijk mdlndl.: *utebullen* (uitpuilen): *uytvloeien, uytbullen, uytbersten als water;* en: *opbullinge: eyn opbullyngh van water es dat tusschen steynen off reten loopt.*

butt, butte: botten
Zie: *bót.*
Vroeger riep de lompenman langs de weg: *nog plòdden of butt....*

buten, beuten: aanmaken (van kachel, vuur, enz.), aansteken;
Voorbeeld:
Ik heb met koolstrung 't häerd annebót: ik heb met koolstronken de haard aangemaakt.
Vergelijk mdlndl.: *boeten* (spr. uit: beuten): *vuyr staiken.*

buten, ummebuten: ruilen, omruilen
Ook: *tusschen, toeschen* (waarbij de ch wordt uitgesproken)
Voorbeeld:
Ik heb tien knikkers ummebuut vuur nen schötter: ik heb tien knikkers geruild voor een grote glazen knikker (schieter).
Vergelijk mdlndl.: *buten: wesselen, panghlen, cysen, tuyschen.*

buter: in het mdlndl: *buyter, wisselaar.*

Twentse Taalbank

TWEEDE SERIE

B

Buul: buidel, zak, collectezak
Verschillend gebruikt in Twente. In Enschede is *nen buul* een linnen of katoenen zak; ook: *gêeldbuul: geldzak;* in Almelo is *nen buul* ook een papieren zak, die in Enschede uitsluitend *toeten* wordt genoemd.
Collectezak is ook: *buul, klingelbuul.*
Uitdrukking: *hee löp met 'n buul: hij is kerkcollectant.*
Verkleinwoord:*buulke, buulken.*
In het meerv. komen we wel eens de stapelvorm: *buulens* tegen, vooral bij: *builen op het hoofd,* enz.
Wanneer iemand *wallen* onder de ogen heeft zegt men: *wat hes dów ja buulens oonder de ôgen!*

bynaam: bijnaam, scheldnaam
by: bij
Men kan van alles *by-wêrken,* in de betekenis van *afwerken, repareren:*
't haor by-sniin: het haar bijknippen;
de heg by-snöeien: de heg snoeien; enz.

byschikken: plaats maken, ook: *mee aan tafel gaan;*
Zie ook: *ànschikken, inschikken; ópschikken.*
Voorbeelden:
Schik àn: kom erbij zitten!
Schik ees 'n betken by: ga eens wat verzitten om plaats te maken.
Ammaol luk inschikken: allemaal dichter op elkaar gaan zitten!
Opschikken kan men zeggen als er bijv. maar één zit, die wat moet gaan ver-zitten om plaats te maken.

byzetten: bijzetten
Gebruik:
Hee hef nich völ meer by te zetten: (van een zieke): *hij zal het wel niet lang meer maken.*
Met zó'n-één he'j wat by te zetten: met zo iemand kun je wat bereiken, kun je (samen) iets presteren (vooral wanneer het op vechten aankomt!)

by-hèn: rond, rondom
Voorbeeld:
Wij zatten by-hèn de taofel: wij zaten rondom de tafel.
Opmerking:
In de uitdrukking: *'t ister by-hèn* is het *by-hèn* in het Nederlands onvertaalbaar. Bedoeld wordt: *dat gaat alle perken, alle normen te buiten!*

Twentse Taalbank

TWEEDE SERIE

B

Daal: neer, omlaag, naar beneden
Gebruik:
daal zetten, leggen: neerzetten, neerleggen;
dê rogge daal doon: de rogge maaien;
smiet ow daal! (populair): *ga zitten!*

'n daal, de daalte: de laagte
Gebruik:
't water löp ammaol nao de daalte: 't water loopt allemaal naar de laagte;

nao daalten: naar beneden, omlaag
Gebruik:
Smiet dat mär nao daalten: gooi dat maar omlaag.

daalder: daalder
Opmerking:
Vroeger rekenden we nog met daalders, hoewel er geen geldstuk van die waarde bestond. Een daalder is f 1,50, een Pruuschen (Pruusgen of Pruusken) daalder had de waarde van 3 Mark is f 1,80.

daamp: damp, rook, mist, nevel, wasem
Opmerking:
Hoewel het Twents onderscheid kent tussen *damp, rook, mist, nevel, wasem, enz.* kunnen we veel samenvatten onder het woord *daamp.*
Voorbeeld:
D'r haank zonnen daamp ôver 't vêeld: mist of nevel.

daampen: dampen, roken
Gebruik:
At mienen schossteen daampt: als mijn schoorsteen rookt (wordt gezegd in de betekenis van: zodra ik getrouwd ben en dus een eigen huishouding heb).
Daampen is ook *roken van sigaar, sigaret, pijp.*
Voorbeeld:
Laot my éénen daamp doon: laat me één trekje doen!
Hee har 'n daamp d'r in: hij rookte flink, of ook wel: *hij heeft de kachel aan het branden.*
Opmerking:
De Nederlandse uitdrukking: *de damp (dampen) erin hebben* in de betekenis van: *de pé in hebben* komt in het Twents niet voor, is althans niet populair in het oude Twents.

daank: dank
Opmerkingen:
Het Nederlands: *dank zij....* is in het Twents niet te vertalen. We omschrijven het met bijv.: *dat he'w te daanken an....*
Het Ned.: *dank u wel* kan in het Twents gewoon gezegd worden als: *daank!* Of, sterk overtrokken, en dan vaak geestig bedoeld: *daank doezendmaol,* of: *doezendmaol daank,* of: *doezend daank!*

Twentse Taalbank

D

332)

Daankverdeener: mooiprater

Opmerking:

Een *daankverdeener (dankverdiener)* is iemand, die vist naar een complimentje, naar een bedankje. Wordt ook gezegd van iemand, die uit eigenbaat om dank te verdienen) iedereen naar de mond praat. Men zou ook kunnen zeggen: een „Streber", een „bons" een „gatlikker".

daghuur: dagloon

Opmerking:

Iemand, die *op daghuur* werkt, is een „free lance" arbeider.

In het mdlndl. was een *daghuurre* een *„werckman of eyn dachyhuyrre of die kremerye coipt"*, ook: *dachuerre* of *huurlinc, huurlyng* en zijn loon was de *dachcost* of *dachloyn.*

dan: dan

Opmerking:

Waar wij in het Ned. na de vergr. trap *dan* gebruiken, zeggen wij in het Twents *as.*

In het Twents *dan* na de vergr. trap is even fout als in het Ned. *als* na de vergr. trap.

Hee is rieker dan ik is dus even fout als het Ned.: *hij is rijker als ik.* Foutief is ook het vaak gebruikte: *hee is rieker as my!*

Dànverdan: tegen die tijd, als het zover is, enz.

Toepassing:

Dànverdan zö'w walees wieder kieken: Als het zover is zien we wel wéér!

Opmerking: *dànverdan* kan als tussenwerpsel allerlei nuances hebben: *At de vaar oet de tied koomp?* *Och.... dànvedan....* Met andere woorden: *als vader sterft? maar.... zover is het nog lang niet!*

dan: denneboom

Meerv.: *dannen;* verkl.w.: *dänneke.*

Vergel. Mdlndl.: *dan, danne, dennenboom.*

dannenboom: denneboom

dannenbos: dennebos

danappel: denappel

dannensleet: dennenpaal

Opmerkingen:

Van een mager meisje kan gezegd worden, dat ze zo *spichtig is as ne dan.*

Hoewel wij vroeger nog spraken van *ne dan* (in het tegenwoordige stadsplat is het wel algemeen *den),* spraken we toch ook al van *denappel.*

Men verwarre niet nen *danappel* of *denappel* met een *„häsmänneke"*, een brok hardgeworden hars die we van de takken plukten omdat ze zo goed wilden branden.

däerm: darm, darmen

Meervoud is gelijk aan enkelvoud.

Opmerkingen:

Met *däerm* zijn allerlei gezegden en uitdrukkingen mogelijk die er niet om liegen. Iemand, die zich erg boos had gemaakt, drukte zich eens zó uit: *A'k dáór nog an dêenk dan kokt my de däerm in 't lief!*

Twentse Taalbank

D

333)

Dagtied gêven: groeten

Toepassing:

Eén dagtied gêven: iemand groeten

Ik hoorde in het Twentse spraakgebruik de uitdrukking: *Ze wol em de dagtied nich gunnen: ze keurde hem geen groet waardig.*

dämpig: aamborstig

Vergelijk Mdlndl.: *dempich, amborstich.*

Ook: *dämpig op de böste.*

dämpig: mistig, nevelig

Opmerking:

Zowel van het weer, bij nevel en mist, kan gezegd worden dat het dämpig is, als van een vertrek, bijv. van een kamer, waarin veel „gedampt" (gerookt) wordt of van een fabriekshal, waarin veel stoom hangt, enz.

dämpig: kortademig

Van een paard kan gezegd worden.., dat het *dämpig* (Ned. *dampig*), d.i. kortademig is.

dankbaor: dankbaar

Opmerking:

Er wordt ook wel gezegd, om iemand te bedanken: *„dankbaor!"* in de betekenis van *dankjewel!*

daorumtrênt: daar, dan, toen, ongeveer, daaromtrent

Ook:

umtrênt dèn doon, of *um dèn doon*, in de betekenis van: *daar ongeveer, dan ongeveer, toen ongeveer*, dus zowel tijd- als plaatsbepalend.

Toepassingen:

Daorumtrênt hef e zich nooit uuterd: daarover heeft hij zich nooit geuit.

Daorumtrênt mot 't hebben west dat ze zich houwen hebt: op die plaats zal het ongeveer zijn geweest dat ze aan het vechten zijn geweest.

Vuur viefentwintig jaor of daorumtrênt: omtrent 25 jaar geleden.

daorvandan: daarvandaan, ook: *vandaar*

Toepassing:

Zowel in de betekenis van: *vanaf die plaats*, als in de betekenis van het bijwoord: *vandaar, om die reden. Daorvandan dat e d'r nich ôver pröt: vandaar dat hij er niet over spreekt.*

darren: nutteloos ronddrentelen

Ook: *dartelen, stoeien*(?)

Opmerkingen:

Bij het gebruik van een dergelijk woord in de volksmond wordt vaak niet volkomen beseft, wat ermee bedoeld wordt, zodat ik het hier vaag moet omschrijven, en wel onder voorbehoud. Het woord heeft een wat ongunstige klank, een verwijt inhoudende.

Eveneens onder voorbehoud verwijs ik naar Mdlndl.: *taerden, tarden*, waarvan: *vertaert, vertart* de betekenis kon hebben van: *loey (lui), traich (traag), onkuysch, verweend (verwend)*, enz. Daarbij wordt verder verwezen naar (Mdlndl.): *selfmodich* en *darten*, waarbij wij aan *dartel* denken, zodat *dartelen* een diminutief (verkleinwoord) van *darten* en evtl. *darren* kan zijn.

Twentse Taalbank

D

334)

Dat, de, dee, den: dat, de, die

Opmerkingen:

Ter verduidelijking van het gebruik zullen we hier deze woorden bij elkaar nemen.

dat wordt zowel gebruikt als aanwijzend voornaamwoord als als lidwoord van bepaaldheid: *dat männeke* kan zowel betekenen: *dat mannetje* als *het mannetje*, maar dat is in het Ned. ook niet ongebruikelijk.

Als voegwoord wordt er in het Twents vaak *as* voorgezet (Ned.: alsdat), maar dat is even fout als in het Ned.

Als bep. lidw. *dat* = *het* in:

Daor gung dat houwen an: toen begon het gevecht.
Dat dôrp van Loster: het dorp Losser.

Opmerking:

Met *dàt* als aanw.vnw. zonder meer kan (verachtelijk of minachtend) bedoeld worden: *dat mannetje*. Bijv.: *Dàt? Poeh! Eénmaol snoeven, he'j em an 'n nös hangen!*

Let ook op de merkwaardige toepassing, die voor elke Twentenaar te begrijpen is:

Wat zien vaar was? Dat har aaltied wàt te kösteren!

(Met dat *dat* wordt ondubbelzinnig gezegd, dat zijn vader een nietig, onbeduidend mannetje was).

In dit verband wil ik nòg een opmreking maken, waar *dàt* ook is: *èt*. (Hoewel de Twentenaar een uitgesproken h-gebruiker is, wordt hier even uitgesproken de *h* vóór *èt* weggelaten!). Als men het over een bepaald echtpaar heeft, waarvan de man klein van postuur is, kan men bijv. zeggen: *Vrouw Jaansen baakert en èt löp met 'n pak: vrouw Jansen is baker en haar man (èt is èt männeke) vent met textiel.* Iedereen begrijpt dan, dat met dat *èt* de man bedoeld wordt. Maar wordt de zin anders geconstrueerd, dan kan men niet *èt* zeggen maar *dàt*, bijv.: *Wat de baker* (beter is: *baakster*) *deren man is, dat löp met 'n pak*, of *dàt löp met 'n pak!*

Het gebruik van *de* en *den:*

In sommige gevallen kan van overbodig gebruik van *de* gesproken worden, bijv.:

Hee hef met pestoor Jaansen hen jagen west: hij is met pastoor Jansen wezen toeren, rijden.
Ik stök my de piep an: ik stak mijn pijp op.

De voor verwanten, Ned.: *mijn, ons.* Voorbeelden:

de vaar: vader; de moor: moeder; de jong: onze jongen; de deern: onze dochter.

Men kan ook zeggen: *oons vaar en oons moor, oons jong, enz.*

Sprekende tegen anderen over zijn vader (of moeder, enz.) kan men zeggen: *de vaar, mien vaar, oons vaar.*

Voor familienamen:

Sommige familienamen worden met het lidwoord *de* gebruikt: *De Keizer (Keizer)*, maar mevrouw Keizer is dan niet: *vrouw de Keizer* maar: *vrouw Keizer*, of beter nog: *Keizers Hanna.*

Voor eigennamen:

Evenals in het Duits (der Franz) wordt in het (oude) Twents ook het lidwoord *den* voor mansnamen gebruikt: *den Graads, den Jan-Heenik*, enz., maar niet voor vrouwennamen. Als aanw. vnw. *den* of *dee* voor beide: *den Graads toch..... en dee Hanna toch.....*

Twentse Taalbank

D

335)

Dat: het

Toepassing van *dat* als lidwoord voor *het:*
Dat piepken is my oetegaon: lett.: *het pijpje is mij uitgegaan,* maar in goed Ned.: *mijn pijpje is uitgegaan. Dat keend is my de duur oetgaon: mijn kind is uit huis gegaan.*

dat: dat

Wordt, evenals in het Duits, als voegwoord weggelaten:
Hee zee, hee deu 't nich: hij zei dat hij het niet deed!

dauwelen, dawwelen: stoeien:
gedauwel, gedawwel: gestoei
Opmerking:
Dumbar (eind 18e eeuw) zegt van *dauwelen of dawwelen: stoejen.* „Dit laatste schijnt mij egter ruim zo veel beweging en gedruis in te sluiten. Stoejen geschiedt van staande, gaande of lopende, dawwelen ook van zittende".
Zouden we er niet 'n dimunitief (afzwakking) in kunnen zien van het mdlndl: *doven, doeven* (wordt dan: *dovelen, doevelen),* hetgeen *razen, woeden* betekent? Zie ook: *tieren.*

dazen: onzinnig praten
gedaas: onzinnig gepraat
Dumbar geeft voor *daeze: onvernuftig en traag vrouwspersoon.*
Opmerking:
In het moderne Nederlands komt *daas* voor in de betekenis van: *suf, duf,* enz.

del: deel
Opmerking:
De deel is de bedrijfruimte van de boerenwoning, terwijl het woord oorspronkelijk de betekenis heeft van vloer. Mdndl.: *dele is Estrik vloer,* ook: *fluyr van steynen gestrickt, paviment, estrick, fluer.*

deel: deel, aandeel, hoeveelheid
Meerv.: onveranderd; verkl.w.: deelke(n), mv.: deelkes.
Opmerkingen:
In de regel wordt voor *deel* of *aandeel* in het Twents *part, possie* (portie) en ook wel *möösken* gezegd.
Typisch Twents woordgebruik van *deel:*
'n Heel deel: heel wat. Ook: *'n heel possie,* of: *'n Possie. 'n Heel deel appel; flink wat appels. 't Zol ow wal 'n heel deel können vertellen: ik zou je wel heel wat kunnen vertellen.*

dêenst, deenst, dienst: dienst
Gebruik:
Wa'j méér ett a'j óp könt döt gin deenst meer: wat je méér eet dan je op kunt (lust) doet geen dienst meer.

Twentse Taalbank

D

336)

Dênken: denken, ook: *herinneren*

Opmerking:

Een typisch woordgebruik, dat ik uit de volksmond optekende, wil ik hier niet onvermeld laten:

Het dèch my nów nog wà . . .: ik herinner me nú nog wel. . . .

deuikers: drommels, duivels

Toepassing:

't Was 'n deuikers mooi deernken, dat was 't: een drommels mooi meisje. . . .

Ook: *duukers.*

Bekend is ook de uitdrukking: *te-deuiker nog-an-too,* of: *te-duuker nog-an-too: wel alledrommels!*

dik: veel, erg, helemaal, dik, dicht, enz.

Toepassingen:

Ze könt 't dik doon: ze zijn in goeden doen;
Dtk doon: dik doen, opscheppen.
Ne dikke twintig: ruim twintig.
Ne dikke doezend man: minstens duizend mensen.
Zo dik as doezend man: stomdronken.
'k Bin dik verkôolden: ik ben zwaar verkouden.
'k Heb 't dik te pakken: ik ben zwaar ziek, ook: ik ben erg van streek, smoorverliefd.
'n Dik schoer: een zware bui.
Wy kriegt dik rêgen: wij krijgen vast en zeker (veel) regen.
F.C. Twente kreeg 't dik aan de nöt, an de klösse, an 't gat: verloor het op een erge manier.
Dikke melk (ploondermelk): „doorgelopen" (duurgelopen) melk (nog geen zure melk).
Ne dikke locht: zwaarbewolkte lucht.
Dat zit 'r dik in: daar is veel kans op.
Hees ister dik by: hij is tegen de lamp gelopen.
Ze hebt hem dik te grazen: ze hebben hem lelijk beet.
Maak ow nich zo dik: maar je niet zo druk, maak je niet zo'n zorgen, wees niet zo serieus!
Hee is dik an de dettig: hij is dicht bij de dertig.
't Is dik àn: het is een vaste verkering; ook: *stevige vriendschap,* of: *onder één hoedje spelen.*
Hee is dik in (ôver) de dettig: ruim in de dertig.
Hee zit 'r dik in, dik by, is dikbetuugd: hij zit er warmpjes bij.
Dikken riest: rijstebrij.
Dikken pap, pudding: stijve, stevige pap, pudding.
Nen dikken mist: een dichte mist.
Nen dikken newwel: een zware nevel.
Dikke roeten: beslagen ruiten.
Den hoond zit dik oonder 't oongemak: vol ongedierte.
'n Moos zit dik oonder de roepen: de kool zit vol rupsen.
Ik zit dik in de beuke: ik heb veel boeken.
Ik zat dik in 'n öllie: ik was zwaar beschonken.
Ik zat dik oonder 'n öllie: ik zat vol olie.
'n Dikken êend (van de rug): de bibs.
Dikke verkering: vaste verkering.
Dikkop!

Twentse Taalbank

D

337)

Dagmaot: dagmaat

Onder dagmaat werd verstaan het glaswerk in ramen en deuren, de vensters.
Er werd mij verteld dat de boerenhuizen - vooral van de arme en kleine boeren - vroeger uit financiële overwegingen met kleine raampjes werden gebouwd. Er moest n.l. „belasting" betaald worden van het in de woning binnenvallende licht en die hoeveelheid daglicht was de „dagmaat", welke benaming overging op de vensters.

disselen: twisten
disselpot: twistzoeker

Opmerking:
Dumbar geeft voor *dissel: stroef, onhandelbaar mens-persoon: nen plompen dissel.*

doedelkop: slaapkop
döemelijk en ondöemelijk (deumelijk): behoorlijk en overdreven

Opmerking:
In het Mdlndl. komt het woord *doemlijc* voor.
Voorzover ik deze woorden in het praktische Twentse taalgebruik tegengekomen ben lijkt het me toe, dat *ondöemelijk* wel wordt gebruikt als een soort overtreffende trap van *döemelijk*, bijv.: *hee hef döemelijk völ gêeld wil dan zeggen: hij zit er warmpjes bij; ondöemelijk völ gêeld* is dan *onvoorstelbaar veel geld.*

doeren: duren

Toepassingen:
Dat doert minnen tied wal oet, lett.: *dat duurt mijn tijd wel uit*, betekent: *daarin komt vóór mijn dood toch geen verandering meer, dus berust ik er maar in.*
't Kan wal doeren: het kan wel duren.
Dit gezegde kan in diverse betekenissen gebruikt worden zoals: *daar zul je nog wel een hele tijd op moeten wachten;* of: *het is wel houdbaar (bederft niet);* of: *dat gaat wel een hele tijd mee;* enz.

doerappel: winterappels;

Lett.: *duur(zame) appels.*

döggen: deugen

Gebruik:
Daor dögt niks van: daar deugt niets van;
Hee dög niech: hij deugt niet, is onbetrouwbaar;
Hee hef nooit willen döggen: hij heeft nooit goed willen oppassen; ook: *hee hef nooit dögd.*
't Dögter niks: lett.: *het deugt er niets;* wordt gezegd als het bar slecht weer is; ook: als het ergens niet pluis is.
Dat kan nooit döggen: dat kan nooit deugen, kan betekenen: *daar klopt iets niet*, en: *dat is ondeugdelijk*, of: *dat doe je verkeerd.* Ook: *dat kan nooit wat wêen!*
Opmerkingen:
Verl. tijd.: *dögden*, verl. dlw.: *dögd.* Maar een zelfst. nw.: *dögd* wordt praktisch niet gebruikt.

Twentse Taalbank

D

339)

Dom en dag: onbehoorlijk veel (vrij vertaald)

Opmerking:

Heeft met *dom* niets te maken.

De uitdrukking wordt voornamelijk gebruikt bij eten: wanneer iemand onbetamelijk veel eet, dan eet hij zich *dom en dag*, of *dom en daf*, (d'omme en d'aff?).

Vergelijk Mdlndl.:

omme ende omme, al umb ind umb gheten of beknaghet drinken umb ind umb, waaruit kan blijken dat *om en om* gebruikt werd in verband met (veel) eten en drinken.

Let ook op: *hem om hebben* voor *dronken zijn.*

dönneken: dutten, dommelen

Toepassing:

Nao 't etten maj'k zo gäern efkes in 'n stool liggen dönneken: na het eten houd ik van even dutten.

Wordt ook wel eens gebruikt in de betekenis van *steunen* en *zuchten* (na teveel gegeten of gedronken te hebben bijvoorbeeld) en dan wil ik verwijzen naar het Mdlndl.: *done of doen: geluyt, galm, clanck (deun!).*

Dumbar geeft voor *donne: dronken. De karel is donne: de kerel is dronken.*

döördoorn: lett.: doordoen (Ook duurdoon)

Toepassingen:

Van 't ôole in 't nye döördoon: oudejaarsnacht tot twaalf uur opblijven.

In de böeke döördoon: afboeken, tegenboeken, als vordering doorhalen.

Zö'w daor mär nich ôver döördoon?: Zullen we er maar niet verder over praten?

Now mo'j nich döördoon: nu moet je niet blijven zeuren.

donderschoer: donderbui

dobber: dobber

Doar hef e nog nen zwaoren dobber an: een harde dobber.

dôo: dooi

däeien: dooien

Gebruik:

't Is dôo weer: het dooit, het is dooi-weer.

Als het tijdelijk dooit of als het begint te dooien zegt men: 't däeit.

Als de dooi dan dóórzet is het weer *dôo weer!*

Opmerking:

ontdooien is: *dôo maken.*

Vergelijk Mdlndl.: *do, dooy, doeyen: dooi, dooien.*

doornd: eidooier

Ook *eierdoornd.*

Opmerking het kan een verbastering zijn in de volksmond, maar ik heb in mijn jeugd nooit anders geleerd dan *eierdoornd, dubbeldoornd (ei met twee dooiers).*

Het Mdlndl.: geeft: *eydader, eidoder, eysdader.*

Eigenlijk is *doornd: doren, doorn*, waaruit de verbastering van *doder, dooier* tot *doornd* verklaarbaar kan zijn.

Twentse Taalbank

door JOH. BUURSINK

TWEEDE SERIE

D

340)

Doo, doow: toen

Opmerking:
In het Twentse stadsplat is *toen* overwegend *tón.*
Samentrekkingen:
Door de samentrekking van *doo at (toen dat)* lijkt mij *doo't* te zijn ontstaan voor *toen: doo-at (doo't) ze dàt deuden, was 't bekekken: toen ze dàt deden....*
Door de samentrekking van *doo-at-et* of *doo-(h)et* is dan eveneens *doo't* ontstaan, in de betekenis van *toen het: doo't zo laat was....: toen het zo laat was.*

dood: dood

Uitdrukking:
't Hebter de dood an zeen: het staat me tegen.

dood gaan: dood gaan, sterven

Uitdrukking:
Doodgaon is 't slimste nog nich, mär de kòsten!

dood kommen: dood gaan

Opmerking:
Ik heb deze uitdrukking gehoord, waarbij *kommen* de betekenis heeft van *plotseling sterven, verongelukken;* de dood *overkomt* dan iemand. Bijvoorbeeld: *ik wol nich gäern da'j my dood kwammen: ik zou niet graag willen dat je (bij een verkeersongeluk) gedood werd.*

door: zot, mal, gek
nen dooren: een zotte vent
dorigheid: zotheid

Voorbeeld:
Met karnaval kö'j my gin dorigheid genôg oethalen: Wat mij betreft kun je met karnaval niet zot genoeg doen.
Vergelijk Mdlndl.:
door: doyr, geck, doof; doorheit, doyrheyt: dwaesheit, sotheid.

dörven(ook drömmen): durven, mogen

Opmerking:
Het Twentse *dörven* is vergelijkbaar met het Duitse *dürfen.*
Voorbeelden:
Dat dörf ik nich (döw'k nich, dröw'k nich) van mien vaar en moor: dat mag ik niet van vader en moeder.
Uitdrukkingen in de betekenis van *durven, wagen:*
Mo'j 's dörven!: Moet je eens wagen!
Dörf dat ees!: Waag het eens! (Ook: *waog 't ees!)*
Dat dörf ik nich te waogen: dat durf ik niet te wagen.

doffen, dofken: bonzen, beuken

Vergelijk Mdlndl.: *duffen: slaen, boken*

Twentse Taalbank

D

342)

Dor: dor, droog;

Vergelijk Mdlndl.: dorre, spack, schra, droeghe, dun, magher, smal, reysich, schrepel, ranck, blas, blut; dorren: droghen, schronen, verspaken, dorre maken, verquinen, *en misschien ontdekt ge er nog Twentse bekenden onder.*

Opmerkingen:

We gebruiken in het Twents liever *soor* dan *dor*, maar *verdorren* is gewoon *verdorren*, of: *soor worden.* Ik heb zoiets als *versoren* nooit horen gebruiken, maar het zou wel kunnen.

Vergelijk verder het Mdlndl.: dore gesel: arme stakker, *met onze uitdrukking* door, nen dooren (zie aldaar) en als we toch bij dor willen blijven, kunnen we onder *nen dooren* ook verstaan: een droogkomiek, maar dat ligt aan het verband; *nen dooren* zou ik liever zien als een *humorloze vent.*

Verder geeft het Mdlndl. *dore gesel* m.i. aanleiding even stil te staan bij het Twents: *nen dodden, dorren, 'n döddeke, dörreke, törreke,* het laatste bijv. in: *'n soeptörreke: drinkebroer.* Zie ook: *dodden.*

dorpel, dörpel: dorpel, drempel

Opmerking:

In Twente was *sul* meer in gebruik dan *dörpel.*

Vergelijk Mdlndl.: *dorpel: sulle.*

In het oude volksleven speelde de drempel een grote rol. De dorpel was te beschouwen als de grenslijn tussen de buitenwereld en het privéleven.

„Zet dów 'n voot nogees weer ôver mienen sul" kunnen we dreigend tegen iemand zeggen met wie we gebroken hebben.

d'r (daor): er, daar

Opmerkingen:

In het Ned. is *„daar was eens"* verouderd en is over het algemeen *daar* vervangen door *er.*

In het Twents is *daor,* verkort tot *d'r,* nog algemeen. *D'h kan zovöl geburen: er kan zoveel gebeuren.*

samentrekkingen:

d'r-op of d'r oonder: erop of eronder; d'rlangs; d'rnäöst, d'r oonderduur, enz.

draank: drank;

Opmerkingen:

In 't algemeen wordt onder *draank* verstaan: *sterke drank.* Bijv.: *hee is an 'n draank: hij is een drinker.* Het verkleinwoord is: *drunkske,* maar in het moderne Twents al: *drankje.* Daaronder wordt algemeen verstaan: *een drankje van de dokter.*

Maar: *dat lik my wal 'n lekker drunske* kan men ook zeggen van bijv. een likeurtje.

draankhoes: drankhuis, herberg, café.

Ook: *weerdshoes, hêrbêrg, café.*

Opmerking:

de benamingen: *draankhoes, weerdshoes, hêrbêrg* zijn in het algemene Twentse spraakgebruik verouderd; misschien worden ze door de ouderen op het platteland nog wel als normaal spraakgebruik beschouwd.

Twentse Taalbank

D

344)
Dreederlei: drieërlei
dreet: „hoopje"
Uitdrukking:
Wel nich te better weet,
lacht um nen värkendreet....
driet: mest
In samenstellingen: *ne koodreet, ne värkendreet; koodriet, värkendriet, hoonderdriet.*
Uitdrukking:
Hee löp as nen hanen dee at (dee't) in de driet hef kraon: hij loopt (zo verwaand) als een haan, die in de kippenmest heeft getrapt.
drênzen: drenzen
Vergelijk Mdlndl.: *drensen: kneesten, stoenen, suchten.*
driest: moedig, dapper, driest
Vergelijk Mdlndl.:
drijst: wreet, struttzich (d.i. wrevelig), vermetel, homoedich, coene, enz.
Gebruik:
Y bint van hoes, now kö'j em raken,
Tast drieste too en laot 't ow smaken!
Dat kö'j drieste gelöven: geloof dat maar gerust.
drok: druk
drillen: draaien
Gebruik:
't Gaoren drilt luk, d'r zit nen dril in: het garen draait wat, er zit een lus in. (Ne dril in 'n draod).
Oud dansliedje:
Wat zol Jaan met Jenneken doon?
't Kon nich stoppen of näeien!
't Har nen boonten schöllook vuur,
daor kon 't met drillen en dräeien!

Gebruik:
Lao'w efkes drok wêen: laat ons even voortmaken, hard werken, enz.
Wy bint drok op 't laand: we hebben veel werk op de akker.
Hee ister mär drok met: hij heeft er maar werk mee.
Wy bint drok gängs: we zijn er druk mee bezig.
Hee ister drók op! Hij slooft zich erg uit.
Maak dy nich zo drok: maak je niet zo'n kopzorg, wind je daar nou niet zo over op, enz.
Bi'j drok?: Heb je haast?
Was 't drok in de stad?: Was er veel volk in de stad, op straat?
drókken: drukte
Gebruik:
't Was nen helen drokken: 't was nogal een drukte.
Mos vuur my ginnen drokken maken: maak voor mij geen drukte, doe voor mij geen extra werk, enz.
Wat hef den nen drokken op de hoed: wat is dàt een druktemaker.
Opmerking: het Ned. *druktemaker* is in 't Twents hetzelfde.

Twentse Taalbank

D

345)

Drol: grappenmaker

Een grappig woord, waarover veel te zeggen valt, al weet prof. dr. J. de Vries er in zijn Erymologisch woordenboek niet veel meer van te vertellen dan dat een drol een rond, ineengedraaid voorwerp is en dat het woord wel in verband zal staan met *drillen*. Een betekenisontwikkeling heeft, volgens prof. De Vries, van het woord „grappenmaker" gemaakt, waarna het als *drôle* in het Frans en vandaar in het Engels als droll werd overgenomen in de betekenis van *grappig*. Wij duiden met *drol* niet alleen een grappenmaker aan, maar in ongunstige betekenis iemand, die hoogst onbetrouwbaar is bovendien.

In de textielterminologie komen we *drol* en *drollen* tegen bij het spinnen; als ik het wel heb is de drol de lont, waaruit de *drolster* (tegenwoordig *voorspinster*) het voorgaren maakt. Zo ongeveer.

In Teuthonista snuffelende, het boek dat ons op 't spoor van veel Middelnederlandse woorden en uitdrukkingen brengt, komen we tegen:

drolle: bobbijn

waarbij ons meteen weer opvalt, dat bobbijn weer een Vlaams spinnerijwoord is, evenals het Franse *bobine* voor een klos of een spoel garen.

Bij *bobbijn* vinden we de verklaring: *eyn heslich onschemel (= onkuis) dier wat mynschen gesteltnis hebbende ind die art ind namen sijn manigerley*. Voorts wordt verwezen naar *affe*, en *ape*.

Nu is *affe* al *doir, gheck, sot*, enz. maar bij *ape* vinden we een opsomming van merkwaardige wezens als *meerkatten* en *scamynkel*.

Een *drol* blijkt nu een wezen te zijn uit de Germaanse godenleer, waar bij de Noren de *Trollen* of *Völven* heksen en plaaggeesten zijn, zoals *weerwolven (manwolven)*, enz. die slecht weer en ziekte brengen, de mensen betoveren, enz.

In Teuthonista worden *satiri* (saters, onkuise wezens) als *bobbijnen* of *drollen* nog steeds een ongunstige, ook vaak vieze betekenis hechten.

In de spinnerij-terminologie heeft *drollen* dus blijkbaar iets met *drillen, ineengedraaid* te maken, maar ik geloof wel veilig te gaan als we ons aan de Noorse *Trollen* houden voor wat betreft de betekenis van *drol* als *„grappenmaker"*, maar dan een waardeloze vent, voor wie je op je hoede dient te zijn.

dröög: droog, leeg, gust

Gebruik:

De koo steet dröög: de koe is gust.

De poomp steet dröög: de pomp geeft geen water meer

'n Graven steet dröög: de sloot is droog.

dröögproem: droogpruimer

Twentse Taalbank

D

346)

Droop: druppel
dröôpken: druppeltje
Opmerking:
In het tegenwoordige Twentse spraakgebruik is *dröppel: druppel, verkleinwoord: dröppelke.*
Maar: *droop* en *dröôpken* worden nog wèl gebruikt in de typische betekenis van *borrel, borreltje.*
Hee zal gin dröôpken meer gebroeken: hij zal geen druppeltje meer drinken.
Geet 'r my nog mär 'n dröôpken in: schenk me nog maar eens in.

drossen: er tussenuit gaan
Vergelijk het Duitse *drosseln* dat ook in dezelfde betekenis gebruikt wordt.
Gebruik:
'n Hölp is my gaon drossen (ook: *pissen*): *Mijn assistent heeft me in de steek gelaten.*

drukken: duwen, ook: dringen
Gebruik:
Hee drukt my an de kaant: hij duwt me aan de kant.
Hee drukt my in 't graven: hij duwt me in de sloot.
Nich zo drukken, leu!: Niet zo dringen mensen!
In de betekenis van: *knuffelen:*
Za'k dy ees drukken?: Zal ik je eens knuffelen?

duftig: geducht, heel wat, enz.
Gebruik:
Hee hef nogal duftig gêeld oetgêven: hij heeft nogal wat geld uitgegeven.
Hee kan duftig etten: hij is een flinke eter.

duftig is ook: degelijk, bekwaam, deugdelijk
Gebruik:
Hee is nen duftigen wêwer: hij is een bekwaam wever.
Vergelijk in dit verband het Duitse *tüchtig* en het Mdlndl.: *doechtlick (deugdelijk).*

dun: dun, ook: mager, slank
Gebruik:
Wat is dàt ja 'n dun: wat is die juffrouw mager.
Dunne soep, dunne pap, dunne saus: magere, waterige, slappe soep, pap, sju.
Waar het ergens slecht van eten is, kan gezegd worden: *daor zal 't ow nog dun duur de däerm lopen!*

dun kan ook betekenen: min, minderwaardig
Voorbeeld:
Dàt is dun!: Dat is gemeen!

dunegge: de slapen
Vergelijk Mdlndl.: *dunninge, dunnyngh, dunegge*

Twentse Taalbank

D

347)

Dunk, dunken: dunk, dunken
Gebruik:
Y schient ampat ginnen hogen dunk van dat zaakje te hebben: je schijnt echt geen hoge dunk van die zaak te hebben - Nao mien dunken: ik ben van mening.....
Opmerking:
Een woord met drie mogelijkheden in de vervoeging: *my duch* (ook: *my dóch, my dunkt);*
enz., met *dy, hem, oons, äer* - terwijl men ook in alle gevallen 'n *t* toe kan voegen: *my ducht, my docht, enz.*
Vergelijk Mdlndl.:
dunken: voelen in uwen synnen (= van mening zijn).
dunken: ghissen, meynen, wenen (= wanen), vermoeden.
dunken: die sych duncken let vele to weten, simuleren.

dut, dusse, dutmaol: dit, deze ditmaal
Opmerking:
Door een kleine klankvervorming van *i* in *u* kàn *dit, disse, ditmaol* hier en daar in Twente ook als *dut, dusse, dutmaol* klinken.

duuker: duiker, tunnel, viadukt

te duuker, ook: te deuiker: te duivel
Opmerking:
Een stopwoord, dat men vroeger nogal eens in de mond placht te nemen: *te duuker nog-an-too: drommels nog eens toe!*
Ook kon men spreken van een *duukers* (of *deuikers*) *mooi wich: een drommels mooi meisje!*

duulkes: soort koekjes
Opmerking:
Op mijn vraag: wat waren *duulkes*? tekende ik uit de volksmond op: *net ne maneer as bitterkoekjes, nich zó lekker mär lekker genôg!*

dwellen: dwalen, ronddolen
Gebruik:
Ik bin an 't dwellen kommen en kon de weg nich wéér veenden: ik ben verdwaald geraakt.
Vergelijk Mdlndl.:
dwalen, dwelen: erren, bijsteren.
Een *dwale* of *dwele* (vergelijk: *dweil*) was een deken, *off so wes men op en bedde spreidt.* (vgl.: *bedsprei*).
Opmerking: in het Twents spreken we niet van *dweil* maar van *feil*, of *fêle.*

dwäs: dwars, ook eigengereid, in de oppositie
Gebruik:
Hee is aalt noga luk dwäs) têgen 'n draod in.
Vergelijk Mdlndl.:
dwars: te wars, to wars maken: scheyf maken en dwesheit: ghekheyt, sotheit, naerheyt.
(Vergel.: dwars zitten).

Twentse Taalbank

D

348)

Duur (ook: duier): duur, kostbaar
Opmerking:
duur i.d. betekenis van *tijdsduur* is *doer.*

duur: (ook: döör): door
duur: deur
Algemene opmerking:
Om eenheid in de Twentse spelling te krijgen pas ik zoveel mogelijk de volgende regel toe:
het Ned. *deur* is in 't Twents *duur*, maar is in 't jongere Twents *deur* geworden; ik houd me echter nog aan *duur*, ter onderscheiding van het Twents: *döör* voor het Ned. *door*, hoewel het oudere Twents voor *door* ook liever *duur* zegt.

Het Ned.: *door de deur* wordt dan: *döör de duur!*
Onder de deur door is dan: *oonder de duur döör.*
(Maar: *oonder de deur döör* of *oonder de deur duur* en zelfs *oonder de duur duur* is allemaal wel goed, als we wat door de vingers willen zien).
Om nu het bovenstaande gemakkelijk te onthouden maken we de volgende zin:
Op 'n doer wordt de huuze zo *duur* dat 'r gin mêens nog *döör de duur* wil: op de duur worden de huizen zo duur dat niemand nog door de deur wil.
Maar het Twents is al veel vervlakt tot zoiets als:
Op 'n duur wodt de huuze te duur duur de dure duren!
Uitdrukkingen met duur: deur:
duur los! duur too!: deur open, dicht!
de duur los doon, too doon: de deur open, dicht doen;
de duur àn laoten staon: de deur (iets) open laten;
de duur ingaon: naar binnen gaan;
de duur oetgaon: uitgaan, maar ook: *de deur uitgaan,* d.w.z. het gezin verlaten, weglopen van huis, enz.
de duur oetlopen: weglopen van huis;
de duur oetdoon: buiten de deur zetten, maar ook: *van de hand doen.* bijv.: *'t heb 't radio de duur oetdaon, ik heb de radio afgeschaft;*
Wy hebt de fleske de duur oetdaon: we drinken geen sterke drank meer;
vuur tooë duur kommen: niemand thuis treffen;

duurengaank: deuropening
Gebruik:
Wanneer je in de deuropening staat, waardoor je iemand de doorgang belet, kan hij zeggen: *Mo's my nich in 'n duurengaank gaon staon!*

Opmerking:
Als je iemand de weg door een nauwe doorgang *(duurgaank)* belet, kan hij trouwens altijd zeggen: *Gao nich in 'n duurgaank (duurgang) staon!* Maar ik heb de betekenis altijd opgevat als *duurengaank: deur-doorgang.*

duurenpöste: kozijnen.

Twentse Taalbank

D

349)

Duur (döör): door

Ondanks mijn voorkeur, om consequent het Ned. *door* met het Twentse *döör* te vertalen, ter duidelijke onderscheiding met het Twentse *duur* voor het Ned. *deur*, voel ik er veel voor, althans in het mondelinge taalverkeer, het Twentse *duur* voor *door* zoveel mogelijk te blijven gebruiken. Het is in veel gevallen nog niet verouderd en klinkt vaak oprechter Twents dan *döör*. We moeten m.i. de individuele taalgebruiker zoveel mogelijk vrijheid laten en hem niet een geforceerd taalgebruik opdringen. In de schrijftaal kan men (zelfs: moet men) strengere eisen van uniformiteit stellen als voorwaarde voor elke taalcodificatie. Tot welke verwarringen men anders komt zien we m.i. voldoende aan het moderne Nederlands en dan zijn we geneigd, naar een hedentijdse Winkler Prins te verlangen.

Welnu, hier zijn nog enkele uitdrukkingen met *duur*, waarbij dan verder zij verwezen naar *döör:*

duurmaken: doormaken, meemaken

ook: *duurzetten*

Gebruik.

Ik heb möeilijke tieden duur maakt: ik heb moeilijke tijden doorgemaakt.

Met zonnen man hef ne vrouw umsgelieks heel wat duur te maken: doormaken, ook: *meemaken.*

Wy hadden slechte tieden duur te maken, duur te zetten: het waren slechte tijden, die we door moesten maken.

duurslaon: overdrijven, doorslaan, ook verkwisten

Gebruik:

Hee slöt duur as ne bleende veenk: hij slaat door als een blinde vink, d.w.z. hij overdrijft, hij kletst wat.

Hee hefter al heel wat gêeld duurslagen: hij heeft er al heel wat geld doorgedraaid.

nen duurgenäeiden: (lett.: een doorgenaaide), een fanaticus

Gebruik:

Men zegt van iemand, die vast in de leer is, die fanatiek is, die „uitgekookt" is in de handel, enz. (Een naad, die goed doorgenaaid is, is sterk en zal niet gemakkelijk los gaan).

duurdoon, duurstrieken: annuleren, afboeken, quitteren, enz.

Gebruik:

Dee bestelling kö'j wa duurdoon, duurstrieken: die bestelling kun je wel annuleren.

Ne schoold in de böeke duurdoon, duurstrieken: een schuld voor betaald boeken, ook: onbetaald afboeken.

Maar ook:

Wat bi'j toch laat, ik har ow al duur daon!: Wat ben je toch laat, ik had niet gedacht dat je nog zou komen.

Now mo'j nich alverdan duurdoon: nu moet je niet blijven aanhouden, zeuren, over 't zelfde praten, enz

Onder *duurdoon* kan ook vanzelfsprekend worden verstaan: *van 't ôole in 't nye duurdoon,* d.w.z. *het oudejaar uitzitten.* Als ze met nieuwjaar vragen: *He'j nog duurdaon?* dan weet elke Twent wat daarmee bedoeld wordt.

Twentse Taalbank

ABECEDARIUM:

ander woord voor abecebook

Mijn „Twentse breevenbus" blijft doorgaan, ook al heb ik erg de laatste tijd weinig op ingehaakt. Maar het is nu eenmaal niet mogelijk, hiervoor regelmatig veel kostbare kolommen te vullen. Brievenschrijvers, die direct geen antwoord krijgen, kunnen zich ervan verzekerd houden, dat elke brief en elke opmerking mijn volle aandacht heeft.

Ditmaal meen ik de redactie om wat ruimte te mogen vragen voor enkele algemene aantekeningen op punten, die van verschillende kanten naar voren komen.

In boekvorm

Veelvuldig wordt mij gevraagd of het Twents Abecedarium ook in boekvorm verschijnt. Ik kan daarop antwoorden: ik hoop het! Maar .....bij leven en gezondheid kan dat nog wel even duren. Want zoals ik het nu publiceer is het nog niet geschikt: het is nog te voorlopig, te onsystematisch, te rommelig. Ik wil er nog heel wat aan bijschaven en ik heb nog heel wat meer materiaal dat ik thans nog achterwege heb gelaten. Bovendien komen van lezerszijde vaak nog welkome aanvullingen binnen.

Zo ook ditmaal een brief van de heer **B J E te Losser** die graag mijn rubriek zegt te lezen en die vindt, dat ik over het algemeen goed op de hoogte ben. Ik vind zo 'n compliment veel waard voor de betrouwbaarheid van mijn Abecedarium. Ik heb meer dan twintig jaar naarstig materiaal verzameld, aantekeningen gemaakt en zorgvuldig vergeleken en uitgewerkt. Bovendien is het Enschedese stadsplat mijn geboortetaal en het Enschedese boerenplat mijn jeugdtaal.

Vreemde woorden

De heer E. heeft echter bezwaar tegen mijn gebruik van vreemde woorden, die in deze rubriek, die vooral door de "doorsnee lezer" wordt gelezen, zeer hinderlijk zijn. Abecedarium is een woord, dat ik niet begrijp, zegt de heer E.

Oet miene Twentse breevenbus

deur Joh. Buursink

Wel, meneer E., begrijpt u het woord aquarium? Of spreekt u liever van een viskom of iets dergelijks? Een **herbarium** en een **terrarium** laat ik dan nog buiten beschouwing. Welnu, wat **aqua** (water) is voor een aquarium, dat is het **a-b-c- met de d** voor mijn **a-b-c-d-arium**. Ik had ook kunnen zeggen: **abecebook**.

Maar ik gebruik ook woorden als **equivalent** (gelijkwaardig woord), **denigrerend** (laatdunkend), en daar heeft de heer E, ook bezwaar tegen. Mea culpa: ik zal me beteren, maar het komt wel eens zo uit, dat ik tóch weer door de knieën ga.

Overigens: hoeveel vreemde woorden zijn er wel niet vertwentst, en iedereen begrijpt wat ermee bedoeld wordt. Voorbeelden? Ziehier: **affroont, akkedearn bemorrie, betiensen, afijn distil** leer ze mar oet mien **abecedarium!**

Moor, ister nog nat?

Ik heb (nr. 134) aarzelend het woord **jeul** neergeschreven voor sju die erg slap is. In Zuid-Berghuizen gebruikten de E's (het huisgezin van mijn briefschrijver) het woord **nat** voor sju: **Moor, ister nog nat?** En het woord **jeul?** Natuurlijk was dat een bekend woord: Als de koffie wat aan de slappe kant was zei moeder E.: **„dat is ja jeul, geet ze de hond veur 't gat"** dw.z.: jaag de hond daar maar mee weg.

Vroeger heel vroeger, aten de mensen nog niet van borden maar uit gaten in de tafel. Na de maaltijd werd de tafel dan met de bezem schoon geschrobd, de gaten (uithollingen) incluis, pardon: inbegrepen.

„Als er dan iemand geen sju meer had„ aldus de heer E. kon het zijn dat zijn buurman zei: hes gen nat, stip mär in mien gat!"

Hieruit kan men afleiden, dat het woord nat (voor sju) al even oud is als het eten uit een gat in de tafel. Of zou men die grapjes later bedacht hebben?